

CORPUS THOMISTICUM

Sancti Thomae de Aquino

Super I Epistolam B. Pauli ad Thessalonicenses lectura

Textum Taurini 1953 editum

ac automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas

denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit

Prooemium

[87861] Super I Thes., pr. *Multiplicatae sunt aquae*, et cetera. Gen. VII, 17. Haec verba competunt materiae huius epistolae. Ecclesia enim figuratur per arcam, sicut dicitur I Petr. III, 20, quia sicut in arca, caeteris pereuntibus, paucae animae salvatae sunt, ita in Ecclesia pauci, id est, soli electi salvabuntur. Per aquas autem significantur tribulationes. Primo quia aquae impellunt irruendo, sicut tribulationes. Matth. VII, 25: *venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam*. Sed impulsu fluminum Ecclesia non movetur. Unde subdit *et non cecidit*. Secundo aqua extinguit ignem. Eccli. XXX: *ignem ardentem extinguit aqua*. Sic tribulationes extingunt impetus concupiscentiarum, ne homines ad libitum eas sequantur, sed non extingunt veram charitatem Ecclesiae. Cant. VIII, 7: *aquae multae non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam*. Tertio aquae submergunt per inundationem. Thren. III, 54: *inundaverunt aquae super caput meum*. Sed Ecclesia non per has submergitur. Iona II, 6: *circumdederunt me aquae usque ad animam meam, abyssus vallavit me, pelagus operuit caput meum*, etc.; et post: *rursum videbo templum sanctum tuum*, et cetera. Non ergo deficit, sed sublevatur. Et primo per elevationem mentis ad Deum. Gregorius: *mala quae nos hic premunt, ad Deum nos ire compellunt*. Os. VI, 1: *in tribulatione sua mane consurgent ad me*. Secundo per spiritualem consolationem. Ps. XCIII, 19: *secundum multitudinem dolorum in corde meo consolationes tuae laetificaverunt animam meam*. II Cor. I, 5: *sicut abundant passiones Christi in nobis, ita per Christum abundat consolatio nostra*. Tertio per multiplicationem fidelium, quia tempore persecutionum Deus multiplicavit Ecclesiam. Ex. I, 12: *quantoque magis opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur et crescebant*. Sic ergo convenit huic epistolae, quia isti multas tribulationes passi, steterunt fortes. Videamus ergo textum.

Caput 1

Lectio 1

[87862] Super I Thes., cap. 1 l. 1 Apostolus vult munire hic Ecclesiam contra tribulationes et primo contra tribulationes praesentes, et hoc in prima epistola. Secundo contra futuras, tempore Antichristi, et hoc in secunda. Prima dividitur in salutationem et epistolarem narrationem, ibi *gratias agimus*. Item primo tangit personas salutantes; secundo Ecclesiam salutatam; tertio bona optata. Notandum est autem, quod quia ubi non delinquimus, omnes pares sumus, ideo quia istis bonis scribit, non facit mentionem de officio suo, sed solum de nomine humilitatis, quod est Paulus. Sap. VII, 11: *et innumerabilis honestas per manus illius*. Et adiungit duos, qui eis praedicaverunt cum eo, scilicet *Silvanum*, qui est Sylas, et *Timotheum*, quem circumcidit, ut dicitur Act. XVI, 3. Salutatur autem Ecclesia, quae est congregatio fidelium. Et hoc *in Deo patre et domino nostro Iesu Christo*, id est, in fide Trinitatis, et divinitatis et humanitatis Christi, quia in horum cognitione erit nostra beatitudo. Tangit autem personam patris et filii incarnati, in quibus intelligitur spiritus sanctus, qui est nexus amborum. Bona optata sunt *gratia*, quae est principium omnium bonorum. I Cor. XV, 10: *gratia Dei sum id*

quod sum. Et *pax* quae est finis, quia tunc est pax, quando appetitus totaliter pacatur. Deinde cum dicit *gratias agimus*, incipit epistolaris narratio, et primo commendat eos de praeterita perseverantia; secundo monet eos ad bene agendum in futurum, cap. IV, ibi *de caetero*. Item primo agit gratias universaliter de bonis eorum; secundo ea commemorat in speciali, ibi *scientes, fratres*, et cetera. Circa primum duo facit, quia primo ponit gratiarum actionem; secundo eius materiam, ibi *memores*. Item primo pro eis gratias agit; secundo pro eis orat, ibi *memoriam vestri*. Quantum ergo ad primum dicit tria, quae debent esse in gratiarum actione. Primo quod sit ordinata, scilicet ad Deum. Ideo dicit *gratias agimus Deo*. Ps. LXXXIII, 12: *gratiam et gloriam dabit dominus*. Iac. I, 17: *omne datum optimum et omne donum perfectum de sursum est descendens a patre luminum*. Item assidua, quia *semper*. Item universalis, ibi *pro omnibus vobis*. Infra V, 18: *in omnibus gratias agite*. Deinde orat pro eis, dicens *memoriam vestri faciens*, etc., quasi dicat: quandocumque oro, habeo vos in memoria. Rom. c. I, 9: *sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis*. Deinde cum dicit *memores operis*, ponit bona de quibus agit gratias, scilicet fidem, spem et charitatem. I Cor. XIII, 13: *nunc autem manent fides, spes, charitas: tria haec*, et cetera. Fidem praemittit, quia *est substantia sperandarum rerum*, et cetera. *Accedentem enim ad Deum oportet credere*, et cetera. Hebr. c. XI, 1 et 6. Haec autem non est sufficiens, nisi habeat operationem et laborem. Et ideo dicit *operis fidei vestrae et laboris*. Iac. II, 26: *fides sine operibus mortua est*. Item quia qui laborando propter Christum deficit, nihil valet. Lc. VIII, 13: *ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt*. Ideo dicit *operis et laboris*. Quasi dicat: *memores fidei vestrae operantis et laborantis*. Item, *charitatis*, in cuius operibus abundabant. Infra IV, 9: *charitatem fraternitatis*, et cetera. Item *spei*, quae facit patienter sustinere adversa. Rom. XII, 12: *spe gaudentes, in tribulatione patientes*. Et *sustinentiae*, quam spes facit. Iac. V, 11: *patientiam Iob audistis*, et cetera. *Spei*, inquam, *domini nostri*, id est, quam habemus de Christo, vel quam Christus dedit nobis. I Petr. I, 3: *regeneravit nos in spem vivam*, et cetera. Haec spes est *ante Deum*, non ante oculos hominum. Matth. VI, 1: *attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus*, et cetera. Hebr. VI, 19: *quam sicut anchoram habemus animae tutam*, et cetera. Spes enim in veteri testamento non induxit ad Deum. Deinde cum dicit *scientes, fratres*, in speciali commemorat eorum bona, quos primo commendat, quod devote et prompte susceperunt praedicationem, non obstante tribulatione; secundo quod propter tribulationem ab ea non recesserunt, in II capite, ibi *nam ipsi scitis*. Iterum prima pars dividitur in duas, quia primo ostendit qualis fuit ista praedicatio; secundo qualiter ab eis recepta, ibi *et vos imitatores*. Circa primum tria facit, quia primo ostendit quid circa eos sciebat; secundo modum praedicationis suae, ibi *quia Evangelium*. Tertio quid ipsi sciebant de apostolo, ibi *sicut scitis*. Dicit ergo *o fratres dilecti a Deo*. Non solum communiter, in quantum dat esse naturae, sed in quantum specialiter ad bona aeterna estis vocati. Mal. I, 2: *Iacob dilexi, Esau autem odio habui*, et cetera. Deut. XXXIII, 3: *dilexit populos*, et cetera. *Electionem vestram*. Quasi dicat: certitudinaliter cognosco vos esse electos, quia hanc electionem non meruistis, sed a Deo estis gratuite electi. Et hoc scio, quia Deus dedit mihi magnum argumentum in praedicatione, scilicet quod illi, quibus loquor, sunt a Deo electi, scilicet quando Deus dat eis gratiam fructuose audiendi verbum eis praedicatum, vel mihi gratiam copiose praedicandi eis. Contra videtur esse quod dicitur Ezech. III, 26: *et linguam tuam adhaerere faciam palato tuo*, et cetera. Ideo primo commemorat quam virtuose eis praedicavit, secundo inducit eorum testimonium, ibi *sicut scitis*. Virtuose quidem, quia non fuit in sublimitate sermonis, sed *in virtute*. I Cor. II, v. 4: *sermo meus et praedicatio mea non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis*. I Cor. IV, v. 20: *non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute*. Vel potest referri ad confirmationem praedicationis, vel ad modum praedicandi. Si ad primum, sic confirmata fuit praedicatio mea vobis, non argumentis, sed virtute miraculorum. Unde dicitur Mc. ult.: *domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis*. Item in datione spiritus sancti; unde dicit: *et in spiritu sancto*. Act. c. X, 44: *adhuc loquente Petro verba haec, cecidit spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum*, et cetera. Hebr. II, 4: *contestante Deo signis et portentis et variis virtutibus et spiritus sancti distributionibus. Et in plenitudine*, et cetera. Et hoc addit, ne crederent se minus recepisse quam Iudaei; quasi dicat: spiritus sanctus non est personarum acceptor, sed in ea plenitudine fuit apud vos sicut apud Iudaeos. Act. II, 4: *repleti sunt omnes spiritu sancto*, et cetera. Sed si ad secundum, sic *in virtute*, id est virtuosam vitam vobis ostendens. Act. I, 1: *coepit dominus facere et docere. Et in spiritu sancto*, scilicet suggerente. Matth. X, v. 20: *non estis vos qui loquimini*, et cetera. *In plenitudine multa*, scilicet quia instruxi vos de omnibus ad fidem necessariis. Inducit autem eorum testimonium ad hoc, cum dicit *sicut vos scitis*, etc., id est, qualia dona et virtutes ostendimus in vobis. II Cor. V, 11: *spero autem in conscientiis vestris manifestos nos esse*. Deinde cum dicit *et vos imitatores*,

etc., ostendit quomodo praedicationem suam virtuose receperunt, nec propter tribulationes recesserunt. Et primo ostendit eorum virtutem in hoc, quod alios imitati sunt; secundo quod aliis se imitabiles praestiterunt, ibi *ita ut facti sitis*. Circa primum duo facit, quia primo ostendit quos sunt imitati; secundo in quibus sunt imitati, ibi: *excipientes*. Circa primum dicit, quod imitati sunt eos quos debuerunt, scilicet praelatos. Et ideo dicit *imitatores nostri facti*, et cetera. Phil. III, v. 17: *imitatores mei estote, fratres*. Sed imitati sunt non eo in quo delinquimus sicut homines, sed in quo imitamur Christum. Unde et dicitur I Cor. IV, 16: *imitatores mei estote, sicut et ego Christi*, id est, in quo imitatus sum Christum, scilicet in patientia tribulationis. Matth. XVI, 24: *si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me*. I Petr. c. II, 21: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius*. Et ideo dicit *in tribulatione multa cum gaudio*, id est, quamvis multa tribulatio immineret propter verbum, tamen illud accepistis cum gaudio. Iac. I, 2: *omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis*, et cetera. Act. V, 41: *ibant apostoli gaudentes a conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati*. Cum gaudio, inquam, *spiritus sancti*, non alio quocumque, qui est amor Dei, qui facit gaudium patientibus propter Christum, quia amant eum. Cant. VIII, 7: *si dederit homo omnem substantiam domus suae pro dilectione, quasi nihil despiciet eam*. Et sic estis imitatores nostri, quod scilicet aliis estis imitabiles. Unde dicit *ita ut facti sitis*, et cetera. Circa quod tria facit, quia primo ostendit eos esse imitabiles; secundo quomodo eorum fama divulgata est, ibi *a vobis enim diffamatus*; tertio quomodo ab omnibus laudabantur populis, ibi *ipsi enim annuntiant*. Dicit ergo: *ita perfecte nos imitati estis, ut sitis facti forma*, id est, exemplum vitae, non solum in terra vestra, sed in aliis. Matth. V, 16: *sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra*, et cetera. Sed credentibus forma facti estis quibus fides vestra innotuit. Ad quod bonitas vestra accessit. *A vobis enim diffamatus est sermo domini*, id est, praedicandi dominum, id est, vestra fama diffusa est, *non tantum in Macedonia et Achaia*, quae sunt vobis vicinae, sed *fides vestra ad Deum perfecta*, id est, quam Deus acceptat, et quae coniungit vos Deo, quae etiam est *in omni loco* divulgata. Rom. I, 8: *fides vestra annuntiatur in universo mundo*, et cetera. Et signum huius est, quia *non est necesse*, et cetera. Boni enim praedicatoris est bona aliorum in exemplum adducere. II Cor. IX, 2: *vestra enim aemulatio provocavit plurimos*. Deinde cum dicit *ipsi enim*, etc., ponit eorum laudem qua ab aliis laudabantur, quia *de nobis annuntiant*, et cetera. Prov. ult.: *laudent illam in portis opera eius*. Laudant autem in vobis meam praedicationem et vestram conversionem. Annuntiant ergo *qualem introitum habuerimus ad vos*, quia cum magna difficultate et in tribulationibus. Laudant etiam vestram conversionem. Et ostendit quomodo, a quo, et ad quid conversi sunt. Quo ad primum dicit *et quomodo conversi estis ad Deum*, id est, quam faciliter, et perfecte. Ioel. II, 12: *convertimini ad me in toto corde vestro*, et cetera. Eccli. V, 8: *ne tardes converti ad dominum, et ne differas de die in diem*. Quo ad secundum dicit *a simulacris*. I Cor. XII, 2: *scitis quoniam cum gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes*. Quo ad tertium dicit *servire Deo*, scilicet servitute patriae, non creaturae, sed Deo. Contra quod dicitur Rom. I, 25: *servierunt creaturae potius quam creatori*, et cetera. Et dicit *vivo*, ut excludat idololatriae cultum, quia idololatrae colebant quosdam mortuos, quorum animas dixerunt deificatas, sicut Romulum et Herculem. Et ideo dicit *vivo*. Deut. XXXII, 40: *vivo ego in aeternum*. Item quia Platonici putabant quasdam substantias separatas deos esse participatione, dicitur *vero*, non participatione divinae naturae, sed quia servientes ei sunt remunerandi. Ideo, quia sic estis, restat ut remunerationem expectetis. Unde dicit *et expectare filium eius*, scilicet Dei, *de caelis descendentem*. Lc. XII, 36: *et vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis*. Is. XXX, 18: *beati omnes qui expectant eum*. Illi autem sunt, qui sunt lumbis praecincti. Duo autem expectamus, scilicet resurrectionem, ut scilicet ei conformemur. Unde dicit *quem suscitavit ex mortuis Iesum*. Rom. c. VIII, 11: *qui suscitavit Iesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra*, et cetera. Phil. III, 21: *reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae*. Item liberari a poena futura, quae imminet reis. A causa autem poenae, scilicet a peccato, liberamur per Christum. Unde dicit *qui eripuit nos*, et cetera. Apoc. VI, 16: *abscondite vos a facie sedentis super thronum et ab ira agni*, et cetera. Ab hac ira nullus potest nos liberare nisi Christus. Matth. III, 7: *quis demonstrabit vobis fugere a ventura ira?*

Caput 2

[87863] Super I Thes., cap. 2 l. 1 Supra commendavit eos, quod in tribulationibus verbum Dei receperunt, hic commendat eos, quod ab eo non recesserunt propter tribulationes. Et circa hoc tria facit, quia primo commemorat

eorum tribulationes; secundo ostendit quale eis remedium adhibuit, in III capite, ibi *propter quod*; tertio propter quid *quia nunc vivimus*. Quia vero supra dixit de eis nuntiari ab omnibus introitum apostoli ad eorum conversionem, ideo primo agit de introitu suo; secundo de eorum conversione, ibi *ideo et nos gratias*. Circa primum tria facit, quia primo commemorat suam constantiam, quam habuit antequam ad eos veniret; secundo sinceritatem doctrinae per quam eos convertit, ibi *exhortatio enim nostra*; tertio sinceritatem suae conversationis cum conversis, ibi *vos enim*. Iterum prima in duas, quia primo praemittit tribulationes, quas passus est antequam ad eos veniret; secundo quomodo fiduciam ex hoc non amisit, ibi *fiduciam habuimus*. Dicit ergo: dico quod annuntiat introitum nostrum, quem et vos scitis, quoniam *non fuit inanis*, etc., id est levis, sed difficilis, quia per multas tribulationes. Vel *non inanis*, id est vacuus, sed plenus. Gen. c. I, 2: *terra erat inanis et vacua*, et cetera. Vel *non inanis*, id est mobilis, sed stabilis. Phil. c. II, 17: *non in vanum cucurri, neque in vacuum laboravi. Sed ante sumus passi* passiones corporales. Prov. XIX, 11: *doctrina viri per patientiam noscitur*. Ps. XCI, 15: *bene patientes erunt, ut annuntient*. Item spirituales, quia *contumeliis* ex hoc *affecti in Philippis*, ubi propter curationem pythonissae passus est tribulationes. Et haec civitas est Macedoniae. Nec tamen propter haec fiducia praedicandi est extincta. Is. XII, 2: *ecce Deus salvator meus, fiducialiter agam, et non timebo*. Et haec fiducia fuit praedicandi *ad vos Evangelium Dei in multa sollicitudine* de vestra conversione. Rom. XII, 8: *qui praeest in sollicitudine*. II Cor. XI, 28: *praeter ea quae extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum*. Deinde cum dicit *exhortatio*, ostendit sinceritatem suae praedicationis. Et circa hoc duo facit, quia primo probat sinceritatem suae doctrinae; secundo quaedam quae dixerat, exponit, ibi *non quasi hominibus*. Circa primum duo facit, quia primo excludit corruptionem doctrinae; secundo ponit sinceritatem, ibi *sed sicut probati*. Doctrina autem corrumpitur vel propter rem quae docetur, vel propter intentionem docentis. Propter primum dupliciter corrumpitur doctrina, scilicet vel per errorem, sicut docens salutem esse per Christum cum legalibus. II Tim. III, 13: *mali homines et seductores proficient in peius errantes, et in errorem alios mittentes*. Ideo dicit *exhortatio enim nostra non est*, sicut aliquorum, *de errore*. Vel propter immunditiam, sicut dicentium vacandum esse voluptatibus, quae doctrina est a quodam Nicolao, qui permisit promiscua matrimonia, communicans alii suam uxorem; ideo dicit *neque de immunditia*. Ap. II, v. 20: *permittis mulierem Iezabel, quae se dicit prophetam, docere et seducere servos meos fornicari, et manducare de idolotitis*, et cetera. Iob VI, 30: *non invenietis in lingua mea iniquitatem*. Item nec est *exhortatio in dolo* sicut quorundam, qui licet verum dicant, habent tamen intentionem corruptam, quia non profectum auditorum neque Dei honorem, sed suum quaerunt honorem. Contra quod dicit *neque in dolo*. Ier. IX, 8: *sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est*, et cetera. Sua ergo praedicatio non est corrupta, sed sincera. Sincerum autem aliquid est, quod servat suam naturam. Tunc autem est praedicatio sincera, quando quis docet eo tenore et fine quo Christus docuit. Et ideo dicit *sed sicut probati*, id est, eo modo et ea intentione qua Deus nos elegit et approbavit ad praedicandum Evangelium loquimur. Gal. II, 7: *creditum est mihi Evangelium praepetii, sicut Petro circumcisionis*. Act. IX, v. 15: *vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel*. Deinde cum dicit *non quasi hominibus*, etc., ostendit quod sua praedicatio non est in dolo. Primo excludens illud per quod videretur esse dolosa; secundo manifestat per signum, ibi *neque aliquando*; tertio per causam, ibi *neque in occasione*. Propter primum dicit: praedicatio mea non est quasi hominibus placens, scilicet finaliter. Ps. LII, 6: *dissipata sunt ossa eorum, qui hominibus placent*. Gal. I, 10: *si hominibus placerem, Christi servus non essem*. Aliquando tamen debent velle placere hominibus propter gloriam Dei, ut praedicatio magis fructificet, sicut dicitur I Cor. X, 33: *ego per omnia omnibus placeo*, et cetera. *Sed Deo*, et cetera. Prov. XVI, 2: *omnes viae hominum patent oculis eius*. Huius autem signum est, quia non adulati sumus loquentes eis placentia. Is. c. XXX, 10: *loquimini nobis placentia, videte nobis errores*, et cetera. Prov. XXIV, 28: *non lactes quemquam labiis tuis*, et cetera. Et idem ostendit per causam. Propter duo enim aliquis quaerit hominibus placere, scilicet vel propter beneficia, vel propter gloriam. Hoc autem hic excludit, et primo, primum, dicens *neque fuimus*, et cetera. Quia non solum adulationem devitamus, sed etiam omnem occasionem avaritiae. I Tim. VI, 5: *existimantium quaestum esse pietatem*. Ier. VI, 15: *a minori quippe usque ad maiorem, omnes avaritiae student*. Secundo, secundum, ibi *neque quaerentes a vobis neque ab aliis gloriam* de doctrina, cum haberemus unde possemus gloriari et accipere, imo oneri esse, quia debebant ei gloriam et sustentationem; unde dicit *cum possemus*. Et vocat onus, quia perverse eis praedicantes ultra modum haec ab eis quaerebant. Is. III, 14: *vos enim depasti estis vineam meam*, et cetera. Deinde cum dicit *sed facti sumus*, etc., manifestat haec duo, et primo quod non quaerit humanam gloriam; secundo quod nec occasionem avaritiae, ibi *memores enim estis*. Circa primum duo facit;

quia primo ostendit suam humilitatem; secundo sub similitudine ostendit suam sollicitudinem, ibi *tamquam si nutrix*. Ponit ergo primum, dicens quod *facti sumus parvuli*, etc., id est humiles. Eccli. XXXII, v. 1: *rectorem te posuerunt? Noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex ipsis*. Quod ostendit in similitudine, dicens *tamquam si nutrix*, quae scilicet condescendit infanti balbutiendo ei loquens, ut puer loqui discat, et in gestibus ei etiam condescendit. I Cor. IX, 22: *omnibus omnia factus sum*. I Cor. III, 1: *tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Etiam animas*. Io. X, 11: *bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis*, et cetera. *Quoniam charissimi*, et cetera. II Cor. XII, 15: *ego autem libentissime impendam et superimpendar ego ipse pro animabus vestris*, et cetera. Deinde cum dicit *memores enim estis*, ostendit, secundum, quod supra dixerat, scilicet *item neque per occasionem avaritiae*, quia nihil a vobis sumpsimus, sed de labore, quia *laboris*, et cetera. Et aliqui laborant quidem, sed ex solatio, sed nos non, sed cum labore. Ideo dicit *laboris nostri*, non propter exercitationem corporis, sed cum fatigatione. Unde dicit *et fatigationis*. Aliqui etiam laborant de die, nos vero *nocte et die*. Per hoc enim voluit arcere pseudo, qui nimis accipiebant, et propter otiosos inter eos. I Cor. IV, 12: *laboramus operantes manibus nostris*, et cetera. Deinde cum dicit *vos enim estis*, ponit puritatem suae conversationis, et primo quomodo sancta, quo ad vitam; secundo quomodo sollicita, quo ad doctrinam, ibi *qualiter unumquemque*. Dicit ergo: *scitis quam sancte*, id est pure. Lev. XI, 44 et XIX, 2: *sancti estote, quia ego sanctus sum*. *Iuste*, quo ad proximum. Tit. II, 12: *sobrie et iuste, et pie vivamus in hoc saeculo*. *Sine querela, vobis qui credidistis*, id est ex quo credidistis nihil agentes, unde quis posset scandalizare unumquemque vestrum singulariter. Nota quod singularis praedicatio quandoque multum valet. *Tamquam pater*. I Cor. IV, 15: *in Christo Iesu per Evangelium ego vos genui*. *Deprecantes*. Philem. 8: *multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi quod ad rem pertinet, propter charitatem magis obsecro*. *Et consolantes* per verba lenia. Contra quod dicitur Ezech. XXXIV, 4: *cum austeritate imperabatis eis cum potentia*. Is. LXI, 2: *ut consolarer omnes lugentes, et ponerem consolationem lugentibus Sion*. Et quid praedicasti? *Ut digne*, id est, ut vestra conversatio esset talis, qualis decet ministros Christi. Col. I, 10: *ambuletis digne Deo per omnia placentes. Deo, qui*, et cetera. Sap. VI, 21: *concupiscentia itaque sapientiae deducet ad regnum perpetuum*.

Lectio 2

[87864] Super I Thes., cap. 2 l. 2 Supra ostendit apostolus qualis fuit ad eos introitus suus, hic ostendit qualis fuit eorum conversio. Et circa hoc duo facit, quia primo ostendit, quod perfecte conversi sunt per fidem firmam; secundo quomodo fortiter perstiterunt in tribulationibus, ibi *vos enim*. Ponit ergo primo bona eorum pro quibus gratias agit, et reddit rationem. Dicit ergo *ideo*, quia sollicite vobis praedicavi, sicut pater filiis, ideo de bonis vestris *gratias ago*, sicut pater de bonis filiorum. III Io. II, v. 4: *maiores horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare*. Phil. IV, 6: *cum gratiarum actione*. Sed de quo? *Quoniam cum accepissetis a nobis*, et cetera. Gratias debet agere praedicator quando verbum eius in auditoribus proficit. Et dicit verba *auditus Dei a nobis*, id est, per nos. Ps. LXXXIV, 9: *audiam quid loquatur in me dominus Deus*. Rom. X, 17: *fides enim ex auditu, auditus autem per verbum Christi*. *Accepistis illud*, id est, firmiter in corde tenuistis, *non ut verbum hominum*, quia vana verba hominis. II Cor. XIII, 3: *an experimentum quaeritis eius, qui in me loquitur Christus?* II Petr. I, 21: *non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*. Et quare gratias agitis? Quia hoc ipsum quod *credidistis*, Deus in vobis operatus est. Phil. II, 12: *Deus est qui operatur in vobis velle et perficere pro bona voluntate*. Is. c. XXVI, 13: *omnia opera nostra operatus es in nobis, domine*. Deinde cum dicit *vos enim*, ostendit quomodo fortiter perstiterunt in tribulationibus. Et circa hoc duo facit, quia primo ponit tribulationes eorum in quibus steterunt; secundo quod remedium proposuit adhibere, ibi *nos autem*. Item prima dividitur in duas, quia primo commendat eorum patientiam in adversis; secundo reprehendit eos, qui intulerunt adversa, ibi *qui Christum*. Dicit ergo: *accepistis verbum non ut est hominum, sed sicut est vere verbum Dei*, quia exposuistis vos pro illo usque ad mortem. Per hoc enim, quod homo moritur propter Christum, testificatur quod verba fidei sunt verba Dei. Et ideo martyres idem est quod testes. *In Iudaea*. Ibi enim fides Christi primo est annuntiata. Is. II, 3: *de Sion exhibit lex, et verbum domini de Ierusalem*. Ibi etiam primo persecutio fidei facta fuit. Act. VIII, 1: *facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quae erat Ierosolymis*, et cetera. Hebr. c. X, 32: *rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum*. Et isti similes passiones passi sunt. Et ideo dicit *eadem passi a contribulibus vestris*, id est, ab infidelibus Thessalonicensibus. Matth. X,

36: *inimici hominis*, et cetera. Deinde cum dicit *qui et dominum*, vituperat Iudaeos, a quibus incepit persecutio. Et primo commemorat eorum culpam; secundo rationem culpae, ibi *ut impleant*. Circa primum tria facit: primo eorum culpam ponit in comparatione ad Dei ministros; secundo ad ipsum; tertio ad totum genus humanum. Ministri Dei sunt praedicatores. Praedicatio autem principaliter est a Christo, figuraliter a prophetis, executive ab apostolis. Contra hos tres insurrexerunt Iudaei. Et primo dicit de Christo, ibi *qui et dominum*. Matth. XXI, 38: *hic est haeres, venite, occidamus eum*. Nec obstat si gentiles occiderunt eum, quia ipsi suis vocibus petierunt eum occidi a Pilato. Jer. XII, 8: *facta est haereditas mea mihi, quasi leo in silva, dedit contra me vocem*, et cetera. Secundo dicit de prophetis, ibi *et prophetas*. Act. VII, 52: *quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui praenuntiabant de adventu iusti, cuius vos nunc proditores et homicidae fuistis*. Tertio dicit de apostolis *et nos*, scilicet apostolos. Matth. X, 17: *tradent vos in Conciliis*, et cetera. Secundo ponit culpam in comparatione ad Deum, ibi *Deo non placent*, licet crederent in hoc se obsequium praestare Deo Io. XVI, 2. Sed quia zelum Dei habent non secundum scientiam, ideo Deo non placent, quia non faciunt recta fide, et *sine fide impossibile est placere Deo*, Hebr. XI, 6. Is. V, v. 25: *iratus est furor domini in populo*, et cetera. Tertio ostendit eorum culpam in comparatione ad totum genus humanum, cum dicit *omnibus hominibus adversantur*. Gen. c. XVI, 12: *manus eius contra omnes*, et cetera. Adversantur autem in hoc, quia prohibent et impediunt praedicationem gentilium et conversionem. Act. XI, 2 reprehenditur Petrus, quod ivit ad Cornelium. Item Lc. XV, v. 28 filius maior, scilicet populus Iudaeorum, turbatur, quia filius minor, id est, populus gentilium recipitur a patre. Is. XLV, 10: *vae qui dicit patri: quid generas?* Num. XI, 29: *quis det ut omnis populus prophetet?* Ratio autem huius culpae est ex divina permissione, qua vult ut impleant peccata sua. Omnium enim quae fiunt, sive bona, sive mala, est quaedam certa mensura, quia nihil est infinitum. Et omnium istorum mensura est in praesentia. Bonorum quidem, in eius praeparatione. Eph. IV, 7: *quia unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi*. Malorum vero, in permissione, quia si aliqui sunt mali, non tamen quantum volunt, sed quantum Deus permittit. Et ideo tamdiu vivunt, quamdiu perveniant ad hoc, quod Deus permittit. Matth. XXIII, 32: *implete mensuram patrum vestrorum*, et cetera. Et ideo dicit *ut impleant*, et cetera. Deus enim dedit Iudaeis post passionem Christi spatium poenitentiae per quadraginta annos, nec conversi sunt, sed addebant peccata peccatis. Et ideo Deus non plus permisit. Unde dicit hic *pervenit ira Dei*, et cetera. IV Reg. XXII, 13: *ira Dei magna succensa est contra nos, quia non audierunt patres nostri verba libri huius*, et cetera. Lc. XXI, 23: *erit enim pressura magna super terram, et ira populo huic*, et cetera. Et non credas quod haec ira sit per centum annos, sed *usque in finem mundi*, quando plenitudo gentium intraverit, et cetera. Lc. XIX, 44 et XXI, 6 et Matth. XXIV, 2: *non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur*. Deinde cum dicit *nos autem*, ostendit remedium, quod eis proposuit adhibere, scilicet quod personaliter iret ad eos. Et circa hoc duo facit, quia primo ponit propositum suae visitationis; secundo impedimentum, ibi *sed impedivit*; tertio causam quare volebat ire, ibi *quae autem est*. Dicit ergo *nos autem, fratres, desolati a vobis*, a quibus eramus separati, vel propter tribulationes vestras, *ore*, id est, carentes colloquutione, *et aspectu*, id est, carentes visione: propter haec enim duo necessaria est amici praesentia, quia est consolativa; sed *non corde*, quia corde sumus praesentes. I Cor. V, 3: *ego absens quidem corpore, praesens autem spiritu. Abundantius festinavimus faciem*, et cetera. Ut sicut corde, sic et corpore praesens esset. Rom. XV, 23: *cupiditatem habens veniendi ad vos ex multis iam praecedentibus annis*, et cetera. *Festinavimus*, dicit pluraliter, quia scribit ex persona trium, scilicet sui, Silvani et Timothei. Ideo etiam *voluimus venire ad vos*, omnes forte semel, sed ego Paulus *semel et iterum*, id est, bis proposui, *sed impedivit nos Satanas*, id est, procuravit impedimenta, forte per aeris tempestates. Ap. VII, 1: *isti sunt Angeli, qui tenent ventos*. Deinde cum dicit *quae est enim*, ostendit causam propositi. Primo quantum ad futurum; secundo quantum ad praesens, ibi *vos enim*, et cetera. Dicit ergo: desidero videre vos, et gratias ago de bonis vestris, quae sunt spes nostra. Nam pro his speramus a Deo praemia, quando reddere venerit unicuique secundum opera sua. Maxima enim est retributio praedicatori ex his quos convertit. *Aut gaudium*, quia gaudium illorum est gaudium apostoli, sicut bonum eorum est bonum apostoli; bonum enim effectus reducitur in bonum causae. *Aut corona gloriae*, quia pro certaminibus eorum et iste, qui induxit ad certandum, coronatur. Dux enim, qui induxit milites ad pugnam coronabitur. Eccli. XXX, v. 2: *qui docet filium, laudabitur in illo, et in medio domesticorum in illo gloriabitur*, et cetera. Haec, inquam, spes, quae est? *Nonne vos?* Imo sic in futuro *ante dominum nostrum Iesum Christum in adventu eius*. Sed etiam in praesenti *vos enim estis*, apud omnes fideles, *gloria nostra*. I Cor. c. IX, 15: *melius est mihi mori, quam ut gloriam meam quis evacuet. Et gaudium, quo*

laetor de bonis vestris in praesenti.

Caput 3

[87865] Super I Thes., cap. 3 Commemoravit tribulationes quas passi erant, et remedium quod proposuit eis impendere, hic ostendit quomodo eis subvenisset visitando per Timotheum. Et primo agit de missione nuntii; secundo de relatione facta per eum, ibi *nunc autem*; tertio de effectu relationis in apostolo, ibi *ideo consolati*. Item prima in tres, quia primo praemittit causam quare misit eum; secundo qualem misit; tertio causam propter quam misit. Dicit ergo *propter quod*, id est, quia impedivit nos Satanas, tamen *vos estis gloria nostra*; ideo *non sustinentes* pondus amoris inclinantis ad vos. Is. I, 14: *facta sunt mihi molesta*, et cetera. Gen. XLV, 1: *non se poterat ultra cohibere. Placuit nobis*, scilicet Paulo et Silvano, *remanere Athenis solis et misimus Timotheum*, quia erat apostolo convenientissimus. Phil. II, 20: *neminem habeo tam unanimum, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit*. I Cor. IV, 17: *misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus et fidelis in domino. Fratrem*, per charitatem adiuvantem. Prov. XVIII, 19: *frater qui iuvatur a fratre, quasi civitas firma. Et ministrum*. Ecclesiae dignitas est. II Cor. XI, 23: *ministri Christi sunt, et ego*, et cetera. Mittit autem ad confirmandos eos et referendum sibi. Deinde cum dicit *ad confirmandos*, etc., ostendit quod mittitur ad confirmandum. Et primo facit hoc; secundo ponitur ratio confirmationis, ibi *ipsi enim*. Dicit ergo *ad confirmandos vos et exhortandos*, quia per exhortationes animus hominis confirmatur. Iob IV, 4: *vacillantes confirmaverunt sermones tui*. Lc. XXII, v. 32: *et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. Et indigetis exhortari *pro fide vestra, ut nemo moveatur in his tribulationibus*. Eccli. c. X, 4: *si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris*. Est autem ratio duplex confirmans. Una ex ordinatione divina: *ipsi enim scitis*, etc., quasi dicat: ita voluit Deus, ut per tribulationes in caelum intraretis. Act. XIV, 22: *per multas tribulationes oportet vos intrare in regnum Dei*, et II Tim. III, 12: *omnes qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patientur*. Per hanc viam ivit Christus. Lc. ult.: *oportebat Christum pati et resurgere, et sic intrare in gloriam suam*. Alia ratio est ex parte praenuntiationis, quia praevisa minus feriunt. Unde dicit *nam et cum apud*, etc., id est, quia ego praedixi vobis tribulationes, quas estis passi in istis annis, *misi ad cognoscendum*, etc., qualiter scilicet essetis fortes in fide. Prov. XXVII, v. 23: *diligenter agnosce vultum pecoris tui, et greges tuos considera. Is qui tentat*, scilicet Diabolus. Matth. IV, 3: *accedens tentator*, Glossa: cuius officium est tentare. Sed contra: tentant mundus et caro. Iac. c. I, 14: *unusquisque tentatur a concupiscentia sua*, et cetera. Item Gen. XXII, 1: *tentavit Deus Abraham*, et cetera. Respondeo. Tentare est experimentum de aliquo sumere. In hoc considerandum est ad quid velit sumere, et quomodo. Nam hoc est dupliciter: vel ut ipse cognoscat, vel ut alium cognoscere faciat. Primo modo Deus non tentat, ipse enim scit quid est in homine Io. II, 25. Secundo modo sic: Deus enim tentavit Abraham, scilicet ut alii scirent fidem eius. Sed primo modo tentare est dupliciter, scilicet ut promoveat ad bonum, sicut episcopus promovendos examinat; vel aliquis tentat ut decipiat, et hoc est Diaboli, quia scilicet inquirat conditionem hominum, ut secundum diversas condiciones ad diversa vitia ad quae proni sunt inducat. I Petr. V, 8: *adversarius vester Diabolus*, et cetera. Officium ergo eius est tentare ad decipiendum. Mundus autem et caro dicuntur tentare materialiter, quia per ea, ad quae ipsa inclinant, sumitur experimentum de homine, utrum firmus sit ad mandata Dei et dilectionem. Si enim vicerit concupiscentia, non perfecte diligit Deum. Et similiter quando res mundi vel terrent, vel afficiunt. *Et inanis*, quia si tentationi non resistitis, labor vester esset inanis. Gal. IV, 11: *timeo vos ne forte sine causa laboraverim in vobis*. Ez. XVIII, 24: *omnes iustitiae eius quas operatus est, non recordabuntur*. Inanis autem dicitur, respectu mercedis aeternae; tamen bona ante peccatum commissa ad aliquid valent, quia post poenitentiam reviviscunt, et disponitur quis faciliter ad convertendum. Deinde cum dicit *nunc autem*, etc., ostendit quomodo retulit Timotheus bona eorum pertinentia ad Deum et apostolum: ad Deum fidem et charitatem. Gal. VI, 15: *in Christo Iesu, neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed nova creatura*. Sed fidem, etiam ad apostolum; unde dicit *et quia memoriam*. Eccli. XLIX, 1: *memoria Iosiae in compositione operis facta, opus pigmentarii*, et cetera. Prov. X, 7: *memoria iusti cum laudibus*, et cetera. *Desiderantes videre nos, sicut et nos quoque vos*. Augustinus: *durus est animus, qui dilectionem, et si non velit impendere, noluit rependere*. Is. LI, 2: *attendite ad Abraham patrem vestrum*, et cetera. Deinde cum dicit *ideo consolati*, ponitur effectus relationis triplex, scilicet spiritualis consolationis, gratiarum actionis, ibi *quam enim*, et orationis multiplicatae, ibi *nocte*. Dicit ergo: quia talia audivimus de vobis, licet necessitates temporalium immineant et

tribulationes corporales, tamen *consolati sumus*. Ps. XCIII, 19: *secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuae laetificaverunt animam meam*, et cetera. II Cor. I, 3: *benedictus Deus et pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, et Deus totius consolationis*, et cetera. Et hoc per *fidem vestram*, id est, audiens firmitatem fidei vestrae, *quoniam vivimus*, et cetera. Quasi dicat: tantum diligo statum vestrum, quod reputo me per ipsum vivere. Gen. c. XLV, 28: *sufficit mihi si adhuc Ioseph filius meus vivit*. Deinde cum dicit *quam enim*, etc. ponitur secundus effectus relationis factae, scilicet gratiarum actio; quasi dicat: non sufficio, quod aliquam condignam gratiarum actionem agam Deo pro vobis. Mich. VI, 6: *quid dignum offeram domino*, et cetera. Ps. CXV, v. 12: *quid retribuam domino pro omnibus*, et cetera. Referendae sunt tamen gratiarum actiones *in omni gaudio*, quod omnino non est exterius, sed *quo gaudemus propter vos*, in conscientia, *ante dominum*, qui videt eam. Vel *ante dominum*, quia de proximo placet Deo. I Cor. XIII, 6: *congaudet veritati*, et cetera. Deinde cum dicit *nocte*, etc., ponitur tertius effectus relationis, et primo proponit multipliciter orationis, secundo ostendit quid orando optet, ibi *ipse autem*, et cetera. Dicit ergo: gratias agimus de praeteritis, nec tamen deficimus quin oremus pro futuris, imo *nocte ac die*, id est, adversis et prosperis. Ps. LIV, 18: *vespere et mane ac meridie narrabo*, et cetera. *Quae desunt*, et cetera. Non quidem quae erant de necessitate fidei, sed aliqua secreta, quae necdum apostolus eis praedicavit in sua novitate. I Cor. III, 1: *non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus*, et cetera. Io. XVI, 12: *multa habeo vobis loqui, quae non*, et cetera. Deinde cum dicit *ipse autem Deus*, etc., demonstrat quid optet eis. Et circa hoc primo ostendit quid petat, ibi *ad confirmanda*. Petit autem duo: unum ex parte sua, ut posset ire ad eos. Unde dicit *ipse Deus et pater noster*, et cetera. Io. XX, 17: *ascendo ad patrem meum et patrem vestrum*, et cetera. Prov. XVI, 1: *hominis est praeparare animum, et domini gubernare linguam*. Aliud ex parte eorum. Unde dicit *vos autem multiplicet*, scilicet in fide. II Reg. XXIV, v. 3: *adaugeat dominus populum suum centuplum, quam sunt*, et cetera. Et ut augeantur merita. Unde dicit *et abundare faciat charitatem vestram*, quae semper in via crescere potest. Col. III, 14: *super omnia charitatem habete, quod est vinculum perfectionis*. Et primo, *invicem*; secundo, *in omnes*. Gal. VI, 10: *operemur bonum ad omnes: maxime autem ad domesticos fidei*. Et ponit exemplum de seipso, dicens *quemadmodum*, etc., quasi dicat: sicut et ego diligo vos. II Cor. VII, 3: *in cordibus nostris estis ad commoriendum et ad convivendum*. Sed ad quid petit? *Ad confirmanda corda vestra sine querela*, id est, ut nullus possit conqueri de vobis. Lc. I, 6: *incedentes in omnibus mandatis et iustificationibus sine querela*. Et *sanctitate ante Deum*, scilicet qui cor videt. Lc. I, 75: *in sanctitate et iustitia coram ipso*, et cetera. Et hoc apparet *in adventu domini nostri Iesu Christi*, ut vos inveniat sanctos; qui adventus erit *cum omnibus sanctis eius*, id est, sitis in conspectu eius, sicut sunt omnes sancti ante eum.

Caput 4

Lectio 1

[87866] Super I Thes., cap. 4 l. 1 Supra commendavit apostolus fideles de constantia in tribulationibus et aliis bonis, hic in futurum monet ad bene agendum. Et primo proponit generalem admonitionem; secundo specificat, ibi *ut abstineatis*. Circa primum duo facit, quia primo proponit intentum, secundo rationem monitionis assignat, ibi *ut abundetis*, et cetera. Dicit ergo: audivi bona vestra praeterita, sed in futurum *rogamus*, et cetera. Inducit autem eos primo ex parte sua. Et ideo dicit *rogamus*. Ps. CXXI, 6: *rogate quae ad pacem sunt*, et cetera. Item ex parte Christi, et sic dicit *obsecramus*, et cetera. Obsecrat autem, quia erant perfecti. I Tim. V, 1: *seniorem te ne increpaveris, sed obsecra ut patrem*. Sed quid rogat? *Ut quemadmodum*, et cetera. Docuerat eos apostolus quomodo oporteret eos ambulare in via communi iustitiae, quae est per mandata. Unde dicit: *accepistis*, et cetera. Ps. CXVIII, 32: *viam mandatorum tuorum*, et cetera. Item quomodo placerent Deo in via consiliorum. Sap. IV, 10: *placens Deo factus est dilectus*. Vel quomodo ambuletis, scilicet per rectam operationem. Io. XII, 35: *ambulate dum lucem habetis*. Quomodo placeatis, scilicet per rectam intentionem. *Sic et ambuletis*, id est, ut servetis primam doctrinam non recedendo ab ea. Gal. I, 8: *sed licet nos aut Angelus de caelo evangelizet vobis praeter quam quod evangelizavimus vobis, anathema sit*. Ratio monitionis accipitur primo ex fructu servatae monitionis; secundo ex ipsa monitione, ibi *scitis enim quae*, et cetera. Dicit ergo: licet sitis boni, tamen per exercitium mandatorum et consiliorum abundabitis et proficietis. II Cor. IX, 8: *potens est Deus omnem gratiam abundare facere in vobis*. Est enim charitas tam magna, quod semper restat quo proficiendum sit. Item quae ex monitione accepistis, honesta sunt et utilia. Ps. XVIII, 8: *lex domini immaculata*, et cetera. Prov. VI, 23:

mandatum lucerna est, et lex lux et via vitae. Ideo dicit *quae praecepta*, id est, qualia. Et hoc *per dominum Iesum* accepta ab eo. I Cor. c. XI, 23: *ego enim accepi a domino quod et tradidi vobis*, et cetera. Hebr. II, 3: *quae cum initium accepisset enarrari per dominum ab his, qui audierunt*, et cetera. Et haec sunt ista. *Haec est voluntas Dei sanctificatio vestra*, quasi dicat: omnia praecepta Dei sunt ad hoc quod sitis sancti. Sanctitas enim dicit munditiam et firmitatem. Et omnia Dei praecepta inducunt ad ista, ut quis mundus sit a malo, et firmus in bono. Rom. XII, 2: *probetis quae sit voluntas Dei*, scilicet explicata per praecepta. Deinde cum dicit *ut abstineatis*, monet in speciali. Et primo corrigit eos de quibusdam inordinationibus inter eos; secundo promovet ad observantiam bonorum, V cap., ibi *de temporibus*. Tres autem inordinationes erant inter eos, scilicet carnalium vitiorum quantum ad quosdam, item curiositatis, item tristitiae de mortuis, et ideo de istis agit. Secunda, ibi *de charitate autem*. Tertia, ibi *nolumus vos*. Circa primum duo facit, quia primo monet abstinere ab immoderato appetitu carnalium; secundo ponit rationem, ibi *quoniam vindex*. Iterum prima in duas, quia primo prohibet luxuriam; secundo avaritiam. Et coniungit haec semper: quia utrumque est circa obiectum corporale, licet hoc compleatur in delectatione spirituali. Item, primo docet cavere luxuriam quantum ad non suam, secundo quantum ad uxorem propriam, ibi *ut sciat*. Dicit ergo *ut abstineatis a fornicatione*. Voluntas enim Dei est abstinere a fornicatione, ergo est peccatum mortale, quia est contra praeceptum et voluntatem Dei. Tob. IV, 13: *attende tibi ab omni fornicatione*. Sed et respectu uxoris abstineatis honeste, *ut sciat unusquisque vas suum*, id est, uxorem, *possidere in sanctificatione*, cessando ad tempus, *et in honore, non in passione*, ut scilicet passio praecedat; *sicut et gentes*, quia hoc est gentilium quaerere delectationes praesentes, non autem futurae vitae. *In sanctificatione et honore*, quia hic est debitus usus matrimonii, quia est ad bonum prolis, vel ad reddendum debitum, et sic potest esse sine peccato; sed aliquando est veniale peccatum, si non efferatur concupiscentia ultra limites matrimonii, scilicet quando licet concupiscentiam habeat, non tamen uteretur ea nisi esset uxor sua. Sed quando est extra limites matrimonii, sequitur mortale, et hoc quando si non esset sua uxor, adhuc uteretur ea, et libentius cum alia. Hebr. ult., 4: *sit honorabile connubium, et thorus immaculatus*. Fornicatores autem et adulteros iudicabit Deus. I Petr. III, 7: *virii similiter cohabitantes secundum scientiam quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam cohaeredibus gratiae et vitae, ut non impediatur orationes vestrae*. Deinde cum dicit *et ne quis*, prohibet avaritiam. Unde dicit *et ne quis supergrediatur*, id est, violentiam inferat auferendo aliena per potentiam. Iac. II, 6: *nonne divites per potentiam vos opprimunt? Neque circumveniat per dolum*. Ier. V, 27: *sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plenae dolo*. Deinde cum dicit *quoniam vindex*, etc., ponitur ratio monitionis, quam primo assignat ex divina ultione; secundo ostendit hanc ultionem esse iustam, ibi *non enim vocavit*. Dicit ergo: abstinemus ab his, quia *dominus est vindex*. Gal. V, 21: *praedico vobis sicut praedixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*. Nam certe iuste ulciscitur, cuius una est ratio ex Deo vocante, secunda ex contrarietate doni. Si dominus vocat te ad unum, et tu agis contrarium, dignus es poena. Et ideo dicit *non enim vocavit*, et cetera. Eph. I, 4: *elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut simus sancti et immaculati in conspectu eius in charitate*. Rom. VIII, 30: *quos vocavit, hos et iustificavit*, et cetera. Ideo dicit *itaque*, etc.; quasi dicat: haec est una ratio specialis quam dixi. Alia est ratio, quia contrariantur haec vitia spiritui, qui datus est nobis. Unde qui haec agit, iniuriam facit spiritui sancto. Ideo dicit *qui etiam*, et cetera. Hebr. X, 28: *irritam quis faciens legem Moysi sine ulla miseratione duobus, vel tribus testibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit et sanguinem testamenti pollutum duxerit in quo sanctificatus est, et spiritui gratiae contumeliam fecerit?* Deinde cum dicit *de charitate autem*, etc., retrahit ab otiositate. Sciendum est autem, quod sicut dicit Hieronymus in epistola ad Galatas, Thessalonicenses erant liberales, et erat consuetudo apud eos divites dare multum; et ideo pauperes otiose inhaerebant beneficio eorum, non curantes labores, sed discurrere per domos. Et ideo primo commendat liberalitatem dantium; secundo otium accipientium dissuadet, ibi *et operam detis*. Dicit ergo primo, quod non indigent moneri ad charitatem; secundo monet quod in ea proficiant, ibi *rogamus autem*. Dicit ergo *de charitate autem fraternitatis*, id est, quod diligatis fratres, *non est necesse scribere vobis*. Rom. XII, 10: *charitate fraternitatis invicem diligentes*. Hebr. ult.: *charitas fraternitatis maneat in vobis*. Et ratio est quia *ipsi didicistis a Deo*, scilicet praeceptum in lege. Lev. XIX, 18: *diliges amicum tuum sicut teipsum*. Item in Evangelio. Io. XIII, 34: *mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem*, et cetera. Vel *didicistis* interiori disciplina. Io. VI, 45: *omnis qui audivit a patre et didicit, venit ad me*, et cetera. Et hoc addiscit per spiritum sanctum. Deinde cum dicit *rogamus autem*, hortatur eos ad proficiendum in charitate, dicens: et quia habetis charitatem ad omnes, ideo *rogamus* ut proficiatis. Et licet alii abutantur, vos tamen insistatis. Prov. XV, 5: *in abundantia iustitia virtus*

maxima est. Deinde cum dicit *et operam detis*, arguit otiosos, et primo eorum inquietudinem; secundo ostendit quomodo eam reprimant; tertio quare. Dicit ergo: *operam detis, ut quieti sitis.* Prov. VII, 10: *garrula et vaga, quietis impatiens, nec valens pedibus suis in domo consistere*, et cetera. II Thess. III, 7: *non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore et fatigatione nocte et die operantes*, et cetera. *Otium* reprimentes exercendo negotia. Unde dicit *et ut vestrum negotium agatis.* Prov. XXIV, 27: *diligenter exerce agrum, ut postea aedifices domum tuam.* Dicit autem *vestrum*, sed numquid non alienum negotium est agendum? Et videtur quod sic. Rom. ult.: *assistatis ei in quocumque negotio.* Respondeo. Dicendum est, quod omnia possunt inordinate fieri, si fiant praeter ordinem rationis, tunc scilicet quando aliquis se improbe gerit, et ordinate, scilicet quando servatur ordo rationis, et in necessitate, et hoc est commendabile. *Et operemini manibus vestris*, id est, operando manibus vestris. Eccli. XXXIII, 29: *multa mala docuit otiositas*, et cetera. Ez. XVI, 49: *haec fuit iniquitas Sodomae sororis tuae, superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium ipsius et filiarum eius, et manum egeno et pauperi non porrigebant*, et cetera. Et hoc est in praecepto omnibus illis, qui non habent alia unde licite vivere possunt; quia de praecepto naturae est, quod homo corpus sustentet, II Thess. III, 10: *qui non vult operari, nec manducet.* Huius est duplex ratio. Prima propter exemplum aliorum. Unde dicit *ut et honeste*, et cetera. Infideles enim videntes conversationem vestram sic otiosam, detestantur vos. I Tim. III, 7: *oportet autem illum testimonium habere bonum ab his qui foris sunt*, et cetera. Secunda ratio, ut non desideretis ea quae sunt aliorum; unde dicitur *et nullius aliquid desideretis.* Prov. XXI, 25: *desideria occidunt pigrum.* Eph. IV, 28: *qui furabatur, iam non furetur*, et cetera. Et ideo haec inquietudo si reprimatur, est in bonum exemplum, et in repressionem desiderii.

Lectio 2

[87867] Super I Thes., cap. 4 l. 2 Supra induxit ad continentiam a cupiditatibus, et compescuit ab otiositate, hic compescit ab inordinata tristitia. Primo praemittens monitionem, secundo assignat rationem, ibi *si enim credimus*. Prohibentur ergo, ne scilicet inordinate tristentur, unde dicit *sicut et caeteri*. Videtur autem apostolus bene concedere tristari pro mortuis, aliquid tamen prohibere, ne scilicet inordinate tristentur, unde dicit *sicut et caeteri*. Quod enim aliquis tristetur, scilicet de mortuis, habet pietatem. Primo propter defectum corporis deficientis. Debemus enim eos diligere, et corpus propter animam. Eccli. XLI, v. 1: *o mors, quam amara est memoria tua homini pacem habenti*, et cetera. Secundo propter discessum et separationem, quae dolorosa est amicis. I Reg. XV, 32: *siccine separat amara mors?* Tertio quia per mortem fit commemoratio peccati. Rom. VI, 23: *stipendia peccati mors*. Quarto quia fit commemoratio mortis nostrae. Eccle. VII, 3: *in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, et vivens cogitat quid futurum sit*, et cetera. Sic ergo tristandum, sed moderate. Unde Eccli. XXII, 11: *modicum plora supra mortuum, quoniam requievit*, et cetera. Et ideo dicit *sicut et caeteri qui spem non habent*, scilicet quia isti credunt huiusmodi defectus perpetuos, sed nos non. Phil. III, 20-21: *salvatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae.* Unde signanter dicit *de dormientibus*. Io. XI, v. 11: *Lazarus amicus noster dormit*. Dormiens enim tria facit. Cubat in spe surgendi. Ps. X: *numquid qui dormit non adiiciet ut resurgat?* Sic et qui moritur in fide. Item in dormiente anima vigilat. Cant. c. V, 2: *ego dormio, et cor meum vigilat*, et cetera. Item postea homo resurget magis reffectus et vegetus. Sic sancti resurgent incorruptibiles, I Cor. XV, 52. Deinde cum dicit *si enim credimus*, ponitur ratio monitionis. Et primo astruit resurrectionem; secundo excludit dilationis suspicionem, ibi *hoc enim vobis*; tertio ponit resurrectionis ordinem, ibi *quoniam ipse dominus*. Sciendum est autem quod apostolus I Cor. XV, 12 ex resurrectione Christi astruit nostram, quia illa est causa nostrae, unde arguit per locum a causa. Et resurrectio Christi non est causa solum, sed etiam exemplar: quia verbum caro factum suscitavit corpora, verbum vero simpliciter animas. Etenim eo quod Christus accepit carnem, et in ea resurrexit, est exemplar nostrae resurrectionis. Nec solum hoc est, sed et causa efficiens: quia quae humanitate Christi gesta sunt, non solum sunt gesta secundum virtutem humanitatis, sed virtute divinitatis sibi unitae. Unde sicut tactus suus curabat leprosum in quantum instrumentum divinitatis, sic resurrectio Christi causa est nostrae resurrectionis non in quantum corporis, sed in quantum resurrectio corporis uniti verbo vitae. Et ideo apostolus, hoc firmiter supponens, sic arguit: *si enim credimus*, firmiter, *quod Christus resurrexit, ita et eos qui dormierunt*, et cetera. Illi *dormierunt per Iesum*, qui facti sunt conformes morti eius per Baptismum. Vel *per Iesum*, quos secum *adducet*, scilicet cum ipso Christo. Zac. XIV, 5: *et veniet dominus Deus meus omnesque*

sancti eius cum eo, et cetera. Is. III, 14: *dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui et principibus eius*. Deinde cum dicit *hoc enim*, excludit dilationem resurrectionis; quasi dicat: scimus quod resurgent et venient cum Christo, ideo non debemus tantum dolere. Non enim illi, qui inveniuntur vivi, prius consequentur resurrectionis gloriam, quam mortui. Et ideo *hoc enim vobis dicimus*, non ex coniectura hominis, sed *in verbo domini*, cuius verba non deficient, *quia nos qui vivimus*, id est, illi, qui sunt vivi, non prius sortientur consolationem ex adventu Christi, quam mortui. Et ideo dicit *nos qui vivimus*. Ex quo videtur non intelligentibus, quod apostolus hic dicat, quod adhuc apostolo vivente hoc fieret, et hoc etiam Thessalonicensibus videbatur. Et ideo scribit eis aliam epistolam, in qua dicit, II Thess. II, 2: *non moveamini a vestro sensu*, et cetera. Sed non loquitur ex persona sua, et tunc existentium, sed eorum qui tunc vivi reperientur. *Qui residui sumus*, id est, erunt residui post persecutionem Antichristi. *Non praeveniemus eos*, id est, non prius recipient consolationem. I Cor. XV, 52: *in momento enim, in ictu oculi, in novissima tuba*, et cetera. Deinde cum dicit *quoniam ipse*, etc., ostendit ordinem resurrectionis et modum. Primo proponit resurrectionis causam; secundo eius ordinem et modum, *ibi et mortui*; tertio concludit eorum consolationem, *ibi itaque consolamini invicem*. Primum ostendit dicens *ipse dominus*. Ubi notandum est, quod, sicut dictum est, causa communis resurrectionis est resurrectio Christi. Sed si dicas, quod iam fuit, quare ergo non sequitur effectus eius? Respondeo. Dicendum est, quod est causa resurrectionis nostrae secundum quod operatur in virtute divina. Deus autem operatur per ordinem suae sapientiae. Tunc ergo erit nostra resurrectio, quando hoc disposuit ordo divinae sapientiae. Ut ostendat quod Christus sit causa, ostendit quod ad praesentiam Christi omnes mortui resurgent. Ad resurrectionem autem communem faciendam triplex causa concurrat. Una principalis, scilicet virtus divinitatis; secunda instrumentalis, scilicet virtus humanitatis Christi; tertia quasi ministerialis, scilicet virtus Angelorum, qui habebunt aliquem effectum in resurrectione. Augustinus enim probat, quod ea quae fiunt nunc per creaturas corporales, fiunt a Deo eis mediantibus; in resurrectione vero aliqua per eos sunt agenda, sicut collectio pulveris; sed reintegratio corporum, et unio animae ad corpus, erit immediate per Christum. Has ergo tres causas ponit. Primo humanitatem Christi gloriosam, dicens *ipse dominus*, et cetera. Act. I, 11: *quemadmodum vidistis eum ascendentem in caelum, ita veniet. In iussu*. In primo adventu venit ut obediens. Phil. II, 8: *factus est obediens usque ad mortem*. Et hoc, quia ille fuit adventus humilitatis, sed iste erit gloriae. Lc. XXI, 27: *venit cum potestate magna et maiestate*. Secundo virtutem Angelorum, cum dicit *in voce Archangeli*. Non quod operetur in voce eius, sed ministerio eius. Et dicit *Archangeli*, quia omnes Angeli sub uno Archangelo ministrant Ecclesiae. Apoc. XII, 7: *hic est Michael princeps Ecclesiae*. Vel *in voce Archangeli*, id est, Christi principis Angelorum. Is. c. IX: *magni consilii Angelus*. Et in voce eius corporali, vel spirituali erit resurrectio. Io. V, 28: *audient vocem filii Dei*, scilicet: surgite, mortui, et venite ad iudicium, et illi voci corporali obediunt. Tertio virtutem divinitatis, cum dicit *in tuba Dei*. Haec est virtus divina, quia dicitur vox Archangeli, in quantum fiet ministerio Archangelorum, et tuba Dei, in quantum virtute divina fiet. Et dicitur tuba propter eius sonoritatem, quae provenit a Deo suscitans mortuos. Item tuba congruit ad officia, cuius usus fuit multiplex in veteri testamento, ut ad bellum: *et tunc pugnabit pro eo orbis terrarum*, Sap. V, 21. Item fiebat usus eius ad solemnitates, sic ista ad caelestem Ierusalem. Item ad movendum castra, et tunc sancti movebunt castra. Unde si sit vox corporalis, dicitur tuba propter has rationes; vel non erit vox corporalis, sed virtus divina Christi praesens et manifesta toti mundo. Deinde cum dicit *et mortui*, ponitur ordo resurrectionis, et circa hoc tria facit, quia primo ponit resurrectionem mortuorum; secundo occursum vivorum, *ibi deinde*; tertio beatitudinem sanctorum utrorumque, *ibi et sic semper*. Occasione horum verborum crediderunt aliqui quod futuri in fine numquam morerentur, ut dicit Hieronymus in epistola, propter hoc quod dicit *deinde nos*, etc.: alias enim frustra distingueret viventes a morientibus. Sed contra I Cor. XV, 51: *omnes quidem resurgemus*. Item: *sicut in Adam omnes moriuntur*, etc., ut habetur Rom. V, 12 *ergo mors ad omnes pertransit*. Dicendum est ergo, quod aliqui inveniuntur vivi in tempore illo, quo Christus veniet ad iudicium; sed in illo momento temporis moriuntur et statim resurgent. Et ideo propter modicam interpolationem reputantur viventes. Sed tunc est quaestio, quia dicitur hic *et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, et deinde nos*, et cetera. Ergo prius resurgent mortui, quam vivi occurrant Christo, et in hoc occursum moriuntur. Ergo prius aliqui resurgent et sic non erit omnium resurrectio simul, quod est contra illud I Cor. XV, 52: *in momento, in ictu oculi, in novissima tuba*, et cetera. Respondeo. Dicendum est, quod duplex est hic opinio: quidam enim dicunt quod resurrectio non erit simul, sed primo mortui venient cum Christo. Et tunc, in adventu Christi, vivi rapiuntur in nubibus, et in illo raptu moriuntur et resurgent. Et ideo quod dicitur esse in momento, intelligitur, quia in modico tempore fiet. Et si

dicatur, quod erit in instanti, tunc non est hoc referendum ad totam resurrectionem omnium, sed ad resurrectionem singularium, quia singulus resurget in instanti. Alii vero dicunt quod omnes simul et in instanti resurgent. Quod ergo dicit: *resurgent primi*, denotat ordinem dignitatis, non temporis. Sed videtur hoc difficile, quia de vivis multi erunt probati in persecutione Antichristi, qui dignitate praecellent multos prius defunctos. Et ideo videtur aliter esse dicendum, quod omnes morientur et omnes resurgent, et quod simul. Nec apostolus dicit hic quod illi prius resurgent, quam isti, sed quod illi prius resurgent, quam isti occurrant. Apostolus enim non ponit ordinem resurrectionis ad resurrectionem, sed ordinem ad raptum, vel ad occurrence. Nam primo veniente domino morientur qui invenientur vivi, et tunc statim cum illis, qui prius mortui fuerant resurgentes rapiuntur in nubibus, etc., ut apostolus hic dicit. Est autem haec inter bonos et malos differentia, quia mali remanebunt in terra, quam dilexerunt, boni rapiuntur ad Christum, quem quaesierunt. Matth. XXIV, 28: *ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilae*. In resurrectione etiam sancti conformabuntur Christo, non solum quantum ad gloriam corporis, Phil. III, sed etiam quantum ad situm, quia Christus erit in nube. Act. I, 9: *et nubes suscepit eum*; et: *quemadmodum vidistis eum*, et cetera. Sic et sancti a nubibus rapiuntur. Et quare hoc? Ad ostendendum eorum deiformitatem. In veteri enim testamento gloria domini apparuit per modum nubis. III Reg. VIII, 10: *dominus venit in nebula*. Hae nubes erunt praeparatae virtute divina ad ostensionem gloriae sanctorum. Vel ipsa fulgentia corpora gloriosorum videbuntur malis quaedam nubes, qui erunt in terra. Matth. c. XXV, 6: *ecce sponsus venit, exite obviam ei*. Deinde cum dicit *et sic semper*, ostendit beatitudinem sanctorum, quia semper erunt cum domino, eo fruente. Io. XIV, v. 3: *iterum veniam et accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum, et vos sitis*. Hoc sancti desiderant. Phil. I, 23: *desiderium habens dissolvi et esse cum Christo*. Deinde cum dicit *itaque*, etc., concludit consolationem habendam esse de mortuis, dicens: ex quo sancti resurgunt, et nullum detrimentum consequuntur, ergo de mortuis consolamini. Is. XL, 1: *consolamini, consolamini, popule meus, dicit dominus Deus vester*.

Caput 5

Lectio 1

[87868] Super I Thes., cap. 5 l. 1 Supra correxit in eis corrigenda, hic monet eos in futurum, et primo ponit monitionem; secundo orationem, ibi *ipse autem Deus*. Haec autem duo sunt nobis necessaria. Nam quia bona quae facimus sunt ex libero arbitrio, ideo indiget homo monitione, et quoniam sunt etiam ex gratia, ideo oratione. Circa primum duo facit, quia primo hortatur, ut praeparent se ad futurum iudicium; secundo ostendit praeparandi modum, ibi *propter quod consolamini*. Iterum prima in duas, quia primo ostendit qualis sit conditio futuri iudicii; secundo qualiter praeparent se ad illud, ibi *igitur non dormiamus*. Item prima in duas, quia primo praemittit conditionem futuri iudicii; secundo exponit, ibi *cum enim*. Item primo quietat eorum sollicitudinem circa scientiam futuri adventus; secundo ostendit quid circa illum sciant, ibi *ipsi enim*. Dicit ergo: necesse erat, quod scriberem de praemissis, quia indignistis. Sed *de temporibus*, scilicet aestate, hyeme, vel potius, quae tempora futura sint, non erat necesse, quia quaedam de his sunt soli divinae scientiae reservata. Matth. XXIV, 36 et Mc. XIII, v. 32: *de die illa, vel hora nemo scit, neque Angeli in caelo, neque filius, nisi pater*, et cetera. Act. I, 7: *non est vestrum nosse tempora, vel momenta*, et cetera. Eccle. VII, 1: *quid necesse est homini maiora se quaerere, cum ignoret quid conducat sibi in vita, numero dierum vitae suae?* et cetera. Et ideo hoc non est necesse scribere, quia illud quod sciendum est *vos scitis*, quia scilicet *dies domini sicut fur in nocte*, et cetera. Sunt autem omnes dies domini. Ps. CXVIII, v. 91: *ordinatione tua perseverant dies*. Sed iste specialiter est domini, quia facit in omnibus suam voluntatem, quae impletur in bonis, qui perducuntur ad finem praescitum a Deo, scilicet salutem. I Tim. II, 4: *vult omnes homines salvos fieri*, et cetera. In malis, quia punientur. Ps. LXXIV, 3: *dum accepero tempus, ego iustitias iudicabo*. Iste veniet sicut fur, id est, ex improa meditatione. Lc. XIII, 36: *si sciret paterfamilias qua hora fur veniret*, et cetera. II Petr. c. III, 10: *adveniet dies domini sicut fur*. Apoc. III, 3: *veniam tibi tamquam fur*. Quomodo autem dies dicitur venire in nocte? Sed sciendum quod utrumque est, quia in die venit propter manifestationem cordium I Cor. c. IV, 5: *quoadusque veniat dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium*, sed in nocte propter incertitudinem. Matth. XXV, 6: *media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit*, et cetera. Incertum enim est qua hora erit. Deinde cum dicit *cum enim dixerint*, exponit quae dixerat, et primo quantum ad malos; secundo quantum ad bonos, ibi *vos autem*. Circa primum duo facit. Primo describit praesumptionem malorum; secundo periculum

morae. Dicit ergo: veniet sicut fur, quia ex improvise. *Cum enim dixerint pax*, quantum ad praesentia, id est, dum tranquille vivunt, sic decipiuntur. Sap. XIV, 22: *in magno viventes inscientiae bello, tot et tam magna mala pacem appellant. Et securitas*, quantum ad futura. Lc. XII, 19: *anima mea, multa habes bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, et epulare*. Sed contra Lc. XXI, 26: *arescentibus hominibus prae timore et expectatione, quae supervenient universo orbi*, et cetera. Ergo nulla securitas. Solutio est duplex. Una quae est Augustini, quae talis est: in tempore illo aliqui erunt boni, et affligentur, lugebunt, et expectabunt; et de hoc dicitur Lc. XXI, 26: *arescentibus ex carentia voluptatum, et abundantia malorum, etc.*, sed in malis erit pax et securitas. Alia datur solutio in Glossa. Deinde cum dicit *tunc repentinus*, describit periculum a quatuor. Primo quia subitum, ibi *repentinus*. Is. XXX, 13: *subito dum non speratur, veniet contritio eius*. Secundo quia mortiferum, ibi *interitus*. Iob XVIII, 14: *calcet super eum quasi rex interitus*, et cetera. Tertio afflictivum, ibi *dolor*. Ps. XLVII, 7: *ibi dolores ut parturientis*, et cetera. Quarto inevitabile, ibi *et non effugient*. Iob XI, 20: *effugium peribit ab eis*. Ab ira Dei nunc est effugere ad eius misericordiam, ibi vero non est tempus misericordiae, sed iustitiae. Deinde cum dicit *vos autem*, exponit quae dixerat quo ad bonos, et duo facit, quia primo excipit bonos a consortio malorum; secundo rationem assignat, ibi *omnes enim vos*. Dicit ergo: *non estis in tenebris*, quia illuminati estis per Christum de illo die, ideo vobis non est improvise. Io. VIII, 12: *qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae*. Et huius ratio est, ibi: *omnes enim vos filii lucis estis*. Astruit enim quod sunt filii lucis et diei. Filii autem alicuius rei in Scriptura dicuntur aliqui propter abundantiam in re illa. Is. V, 1: *in cornu filio olei*, id est, habente multum oleum. Qui ergo participant multum de die et luce dicuntur eorum filii. Haec lux est fides Christi. Io. VIII, v. 12: *ego sum lux mundi*, et cetera. Io. XII, 36: *credite in lucem, ut filii lucis sitis*. Item *diei*. Sicut enim ex luce fit dies, ita ex fide Christi fit dies, scilicet honestas bonorum operum. Rom. XIII, 12: *nox praecessit*, et cetera. Et ideo *non sumus filii noctis*, id est, infidelitatis, *neque tenebrarum*, id est, peccatorum. Rom. XIII, 12: *abiiciamus ergo a nobis opera tenebrarum*, et cetera. Deinde cum dicit *igitur non dormiamus*, etc., ostendit qualiter se praeparent ad illum adventum, et primo qualiter per ultionem malorum, secundo per observantiam bonorum, ibi *induti*. Circa primum duo facit, quia primo ponit monitionem, secundo eius rationem, ibi *qui enim dormiunt*. Dicit igitur: ex quo dies domini est sicut fur, Lc. XII, 39: *si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret utique*, ergo vos, quia scitis, vigiletis. Unde dicit *igitur non dormiamus*, somno peccati. Eph. V, 14: *surge, qui dormis, et exurge a mortuis*. Item nec pigritiae. Prov. VI, 9: *usquequo, piger, dormis?* et cetera. *Sed vigilemus*, per sollicitudinem. Matth. XXIV, 42: *vigilate itaque*, et cetera. Et ad hoc est necessarium, quod *sobrii simus*, ut et corpus et mens sint sobria, id est, non occupata voluptatibus, et curis mundi. Lc. XXI, 34: *attendite vobis, ne forte graventur corda vestra crapula et ebrietate*. I Petr. c. V, 8: *sobrii estote, et vigilate*. Ratio autem huius est ex temporis congruitate, quia qui dormiunt, vel ebrii sunt, aliquid faciunt in nocte. Sed nos non sumus in nocte. Ergo, et cetera. Dicit ergo *qui enim dormiunt, nocte dormiunt*, id est, tempus noctis deputant quieti, diem vero operationi. Ps. CIII, 22: *ortus est sol, et congregati sunt, et in cubilibus suis collocabuntur*. Et rursus ibi, 23: *exibit homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperam*. Item abstinent aliqui a vino in die propter negotia exercenda, sed de nocte tantum non curant. Iob XXIV, 15: *oculus adulteri observat caliginem*. Somnus ergo et ebrietas est nocti conveniens, eo quod nocte infidelitatis et tenebris peccatorum occupati, sunt ebrii, per amorem praesentium non habentes spem futurorum. Eph. IV, 19: *desperantes tradiderunt se impudicitiae in operationem immunditiae omnis in avaritia*, et cetera. *Nos autem qui diei sumus*, id est pertinentes ad diem honestatis et fidei, *simus sobrii*. Rom. XIII, 13: *honeste ambulemus in die*. Deinde cum dicit *induti*, etc., ostendit quomodo se praeparent per bona; et primo ponit monitionem generalem; secundo specialem, ibi *propter quod*. Item prima in duas, quia primo ponit ipsam monitionem; secundo rationem eius, ibi *quoniam non posuit*. Sunt autem in homine duo principalia membra, quae consueverunt in bellis protegi, scilicet cor, quod est principium vitae, et caput, scilicet principium motus exterioris, a quo sunt sensus, et aliquo modo nervi. Et protegitur cor lorica, caput galea. Spiritualis vita in nobis est Christus, per quem anima vivit, et dominus in nobis per fidem habitat. Eph. III, 17: *habitare Christum per fidem in cordibus vestris*. Habitat etiam per charitatem, I Io. IV, 16: *qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo*, quae informat fidem. Et ideo debemus habere fidem et charitatem. Unde dicit *loricam fidei et charitatis*, quia protegunt vitalia, *et galeam, spem salutis*, quae est principium motus spiritualis, quod est ex intentione finis, quem speramus assequi. Deinde cum dicit *quoniam non posuit nos*, ostendit rationem quomodo in nobis operatur. Et primo ex praedestinatione divina, secundo ex gratia Christi, tertio ostendit modum consequendae salutis. Dicit ergo *quoniam non posuit*, id est, non ordinavit. Io. XV, 16:

posui vos, scilicet sanctos, *ut eatis*, et cetera. *Deus in iram*, id est, ad hoc, ut consequamur eius iram. Sap. I, 13: *Deus mortem non fecit*. Ezech. XVIII, 23: *numquid voluntatis meae est mors impii? Dicit dominus Deus*, et cetera. *Sed in acquisitionem*, id est, ut acquiramus salutem. Matth. XI, 12: *regnum caelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud*. I Petr. II, 9: *vos estis genus electum, regale sacerdotium*, et cetera. Et hoc per gratiam Christi, ideo dicit *per dominum nostrum*, et cetera. Act. IV, 12: *non est aliud nomen sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*. *Qui mortuus est pro nobis*, id est, salvavit nos, moriendo pro nobis. I Petr. III, 18: *mortuus est iustus pro iniustis, ut offeret nos Deo mortificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu*. Et modus perveniendi est quia Christus docuit nos operando salutem nostram, et hoc moriendo et resurgendo. Rom. IV, 25: *traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter iustificationem nostram*. Et ideo dicit *sive vigilemus, sive dormiamus, simul cum illo vivamus*. Rom. XIV, 8: *sive vivimus, sive morimur, domini sumus*. Deinde cum dicit *propter quod*, docet nos quomodo praeparemus nos quantum ad speciales condiciones personarum. Et circa hoc tria facit, quia primo ostendit quomodo se debeant habere ad aequales; secundo quomodo subditi se habeant ad praelatum, ibi *rogamus autem*; tertio quomodo praelati ad subditos, ibi *rogamus autem*. Debemus autem aequalibus consolationem in adversis; unde dicit *consolamini invicem*. Item aedificationem in exemplis; unde dicit *et aedificate*, et cetera. Rom. XIV, 19: *quae aedificationis sunt invicem custodiamus*. Subditi autem ad praelatos, primo debent beneficiorum recognitionem, secundo charitatem, tertio pacem. Unde *ut noveritis*, id est, ut recognoscatis beneficia eorum. Hebr. ult.: *mementote praepositorum vestrorum*, et cetera. Noveritis, inquam, primo, ex parte eorum, quia maximum laborem ferunt pro vobis. Unde dicit *eos qui laborant inter vos*, pro bono vestro. II Tim. II, 3: *labora sicut bonus miles Christi*, et cetera. Secundo ex parte Dei. Et ideo est habenda reverentia ad eos sicut ad Deum. Unde dicit *et praesunt vobis in domino*, id est, vice domini. II Cor. II, 10: *ego si quid donavi vobis in persona Christi*. Tertio ex parte vestra, quia sunt vobis utiles. Unde dicit: *et monent vos, ut habeatis*, et cetera. Ideo, secundo, debetis eis charitatem *abundantius*, idest prae aliis. Tertio *pacem* propter opus illorum. Sed contra hoc quidam agunt. Amos V, 10: *odio habuerunt in porta corripientem* et cetera. Eccli. XIX, v. 5: *qui odit correctionem, minuetur vita*. Sed vos habete pacem propter opus correctionis, quod proprie spectat ad eorum officium. Ps. CXIX, 7: *dum loquebar illis, impugnabant me gratis*.

Lectio 2

[87869] Super I Thes., cap. 5 l. 2 Supra ostendit quomodo subditi debent se habere ad praelatos, hic ostendit e converso. Et circa hoc duo facit, quia primo docet quomodo praelati ad sacerdotes subditos se debeant habere; secundo generaliter quomodo se debeant habere ad omnes, ibi *videte ne quis*. Sciendum est autem, quod cura praelatorum ad duo debet tendere, scilicet ad retrahendum alios a peccatis, et ad custodiendum seipsos. Quantum ad primum, tria apostolus dicit. Tripliciter enim subditi possunt pati defectum. Primo in actu, secundo in voluntate, tertio in virtute. In actu autem, quando prorumpunt in actum peccati, et tunc sunt corrigendi. Et quamvis de omni peccato, specialiter tamen corrigendi sunt de peccato inquietudinis. Et ideo dicit *corripite inquietos*. II Thess. III, 7: *non inquieti fuimus inter vos*. Eccli. XIX, 17: *corripe proximum antequam commineris, et da locum timori*. In voluntate vero, quando non aggreditur magna, quia deiicitur propter adversa et peccata praecedentia. Unde dicit *consolamini pusillanimes*. Pusillanimis est non habens animum ad magna, timens ne deficiat. Is. XXXV, v. 4: *dicite pusillanimes: confortamini et nolite timere*. Iob IV, 4: *vacillantes confirmaverunt manus tuae*, et cetera. In virtute autem, quando vel ex infirmitate peccant, vel debilitantur in bono actu, et isti sunt fovendi. Unde dicit *suscipite*, scilicet in visceribus charitatis fovendo, *infirmos*, quorum est virtus debilis, vel ad resistendum malis, vel ad faciendum bona. Rom. XV, 1: *debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere*. Praelatus autem debet se custodire a defectu cuiuscumque modi, et maxime ab impatientia quia ipse portat totum pondus multitudinis. Num. XI, 14: *non possum solus sustinere omnem hanc multitudinem, quia gravis est mihi*, et cetera. Et ideo dicit *patientes estote ad omnes*. Prov. XIX, 11: *doctrina viri per patientiam noscitur*. Ps. XCI, 15: *bene patientes erunt, ut annuntient*. Deinde cum dicit *videte ne quis*, ostendit generaliter quomodo se habeant ad omnes. Et circa hoc duo facit, quia primo ostendit qualiter omnes in quibusdam debeant se habere; secundo quid in omnibus, ibi *omnia autem*. Circa primum tria facit, quia primo ostendit quomodo se debeant habere ad proximum; secundo quomodo se habeant in his quae ad Deum sunt, ibi *semper gaudete*; tertio quomodo se habeant ad eius dona, ibi *spiritum nolite*. Quantum ad proximum

debent se habere, ut non inferant ei mala, et ut studeant ei benefacere. Unde dicit: dixi supra in speciali, sed nunc in generali dico *ne quis malum*, et cetera. Ps.: *si reddidi retribuentibus mihi mala*. Sed contra: multoties vindicta petitur coram iudice. Respondeo. Sicut actus moralis sumitur secundum intentionem finis, sic ad duo potest esse intentio vel ad malum illius, ita quod quiescat ibi, et hoc est illicitum, quia ex livore vindictae; vel ad bonum correctionis seu iustitiae et conservationis reipublicae, et sic non reddit malum pro malo, sed bonum, scilicet eius correctionem. Quantum ad secundum dicit *sed semper quod bonum est*, et cetera. Et dicit *sectamini*, et non faciatis: quia tu ex te debes sumere occasionem benefaciendi ad proximum tuum, et non expectare quod ipse det tibi occasionem benefaciendi sibi. Unde Ps. XXXIII, 15: *inquire pacem, et persequere eam*. Rom. XII, 21: *noli vinci a malo*, ut scilicet sis tractus ab eo ad malefaciendum, *sed vince in bono malum*, retrahendo eum ad bonum. Gal. ult.: *dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes*. Deinde cum dicit *semper gaudete*, ostendit quomodo se debeant habere quoad Deum, ad quem tria oportet habere. Primo gaudere de ipso; unde dicit *semper gaudete*, scilicet de Deo, quia quicquid malum proveniat est incomparabile bono, quod est Deus. Et ideo nullum malum illud interrumpat; unde dicit *semper gaudete*. Secundo, orate pro beneficiis suscipiendis, ibi *sine intermissione orate*. Lc. c. XVIII, 1: *oportet semper orare, et numquam deficere*. Sed quomodo potest hoc esse? Respondeo. Dicendum est, quod hoc potest esse tripliciter. Primo quod ille semper orat, qui statutas horas non intermittit. Simile habetur II Reg. c. IX, 7: *tu comedes panem in mensa mea semper*. Secundo sic: semper, id est, continue orate, sed tunc oratio sumitur pro effectu orationis. Est enim oratio interpretatio seu explicatio desiderii, quia quando desidero aliquid, tunc illud orando peto. Unde et oratio est petitio decentium a Deo, et ideo desiderium habet vim orationis. Ps. IX, 38: *desiderium pauperum exaudivit dominus*. Omnia ergo quae facimus, ex desiderio proveniunt. Ergo oratio in bonis quae facimus, manet in virtute, quia bona quae facimus, ex desiderio bono proveniunt. Glossa: *non cessat orare, qui non cessat benefacere*. Tertio quo ad causam orationis, scilicet faciendo eleemosynam. In vitis patrum: *ille semper orat, qui eleemosynas dat, quia qui eleemosynam accepit, orat pro te, etiam te dormiente*. Item tertio, orare pro beneficiis suscipiendis et gratias agere pro susceptis, ideo dicit *in omnibus*, scilicet bonis et adversis, *gratias agite*. Rom. VIII, 28: *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Col. II, 7: *abundantes in illo in gratiarum actione*. Phil. IV, 6: *cum gratiarum actione. Haec est enim voluntas, et cetera*. I Tim. II, 4: *qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire*. Deinde cum dicit *spiritum nolite*, etc., ostendit quomodo se habeant ad dona Dei. Et primo quod ea non impediunt; secundo quod ea non contemnant, ibi *prophetias*. Spiritus autem sanctus est persona divina incorruptibilis et aeterna, unde in sua substantia extingui non potest. Sed tamen dicitur quis extinguere spiritum, uno modo, fervorem eius extinguendo, vel in se, vel in alio. Rom. XII, 11: *spiritu ferventes*. Cum enim aliquis aliquid boni ex fervore spiritus sancti vult facere, vel etiam cum aliquis bonus motus surgit, et ipse impedit, extinguit spiritum sanctum. Act. VII, 51: *vos semper spiritui sancto resististis*. Alio modo, mortaliter peccando. Spiritus enim sanctus in se semper vivit, sed in nobis vivit quando facit nos in se vivere; sed quando quis peccat mortaliter, non vivit in ipso spiritus sanctus. Sap. I, 5: *spiritus enim sanctus disciplina effugiet fictum*, et cetera. Tertio modo, occultando, quasi dicat: si donum spiritus sancti habetis, utimini eo ad utilitatem proximorum. Eccli. XX, 32: *sapientia abscondita et thesaurus invisus, quae utilitas in utrisque?* Matth. V, 15: *nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio, et cetera. Prophetias nolite spernere*. Aliqui enim apud istos spiritu prophetiae erant pollentes, qui ab istis reputabantur insani. I Cor. XIV, 1: *aemulamini spiritualia, magis autem ut prophetetis*. Vel *prophetias*, id est, divinam doctrinam. Exponentes enim divinam doctrinam dicuntur prophetae; quasi dicat: non spernatis verba Dei et praedicationes. Hier. XX, 8: *factus est sermo domini in opprobrium et in derisum tota die*. Deinde cum dicit *omnia autem probate*, ostendit qualiter se habeant ad omnia, et unum est, quod in omnibus utantur discretionem. Rom. XII, 1: *rationabile obsequium vestrum*. In hac materia debet esse diligens examinatio, boni electio, mali abiectio. Quantum ad primum dicit *prophetias nolite spernere*, tamen, *omnia probate*, scilicet quae sunt dubia. Manifesta enim examinatione non indigent. I Io. IV, 1: *omni spiritui nolite credere*. Iob XII, 8: *nonne auris verba diiudicat?* Quantum ad secundum dicit *quod bonum est tenete*. Gal. IV, 18: *bonum autem aemulamini in bono semper*. Quantum ad tertium dicit *ab omni specie mala abstinete vos*. Is. VII, 15: *ut sciat reprobare malum et eligere bonum*. Et dicit, *specie*, quia etiam quae habent similitudinem malitiae vitare debemus, quae scilicet non possemus servare coram hominibus absque scandalo eorum. Deinde cum dicit *ipse autem*, subdit orationem, et circa hoc tria facit, quia primo orat pro eis; secundo dat spem de exauditione; tertio dat speciales monitiones. Dicit ergo: ita moneo, sed nihil valet, nisi Deus gratiam det. Unde *ipse Deus pacis sanctificet vos*. Lev. XXI, 8: *ego dominus, qui*

*sanctifico vos, et cetera. Per omnia, id est, ut sitis totaliter sancti. Et hoc ut integer, et cetera. Occasione enim verborum istorum dixerunt quidam quod in homine aliud est spiritus, et aliud anima, ponentes duas in homine animas, unam quae animat, aliam quae ratiocinatur. Et haec sunt reprobata in ecclesiasticis dogmatibus. Unde sciendum quod haec non differunt secundum essentiam, sed secundum potentiam. In anima enim nostra sunt quaedam vires, quae sunt actus corporalium organorum, sicut sunt potentiae sensitivae partis. Aliae sunt, quae non sunt actus talium organorum, sed sunt abstractae ab eis, sicut sunt potentiae intellectivae partis. Et hae dicuntur spiritus, quasi immateriales et separatae aliquo modo a corpore, inquantum non sunt actus corporis, et dicuntur etiam mens. Eph. IV, 23: *renovamini spiritu mentis vestrae*. Inquantum autem animat, dicitur anima, quia hoc est ei proprium. Et loquitur hic Paulus proprie. Nam ad peccandum tria concurrunt: ratio, sensualitas et executio corporis. Optat ergo, quod in nullo horum sit peccatum. Non in ratione; unde dicit *ut spiritus*, id est, mens vestra, servetur *integer*. In omni enim peccato ratio corrumpitur, secundum quod omnis malus est ignorans. Item nec in sensualitate, unde dicit *anima*. Item nec in corpore; et ideo dicit *et corpus*. Hoc autem fit sic, quando servatur immune a peccato. Et dicit *sine querela*, non sine peccato, quod est solius Christi; sed esse sine querela est etiam aliorum, qui etsi venialia, non tamen committunt gravia, et quibus proximus scandalizatur. Lc. I, 6: *incedentes in omnibus mandatis et iustificationibus domini sine querela*. Et addit *in adventu*, etc., scilicet perdurando usque in finem vitae. Vel *integer spiritus* refertur ad donum spiritus sancti, quasi dicat: donum spiritus sancti, quod habetis, sit integrum. Deinde cum dicit *fidelis*, etc., dat spem exauditionis; quasi dicat: ut ego spero, sic fiet, quia et ipse *qui vocavit faciet*, id est, complebit. Ps. CXLIV, 13: *fidelis dominus in omnibus verbis suis*, et cetera. Rom. c. VIII, 30: *quos vocavit, hos et iustificavit*, et cetera. Ultimo subiungit familiares monitiones, scilicet orationem, ibi *orate*; item mutuam pacem, ibi *salutate omnes fratres in osculo sancto*, non proditorio, sicut Iudas Matth. XXVI, 49 nec libidinoso, ut libidinosa mulier Prov. VII, 10. *Ut legatur*, et cetera. Timebat enim ne praelati propter aliqua quae erant hic, eam occultarent. Prov. XI, 26: *qui abscondit frumenta, maledicetur in populis*, et cetera. Ultimo concludit epistolam in salutatione.*

© 2006 Fundación Tomás de Aquino quoad hanc editionem

Iura omnia asservantur

OCLC nr. [49644264](#)

CORPUS THOMISTICUM

Sancti Thomae de Aquino

Super II Epistolam B. Pauli ad Thessalonicenses lectura

Textum Taurini 1953 editum

ac automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas

denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit

Prooemium

[87870] Super II Thes., pr. *Congregamini, ut annuntiem quae ventura sunt vobis, diebus novissimis*, et cetera. Haec verba competunt huic epistolae. Duo enim tanguntur quae ei conveniunt, scilicet fructus, et eius materia. Unde dicitur *ut annuntiem*, et cetera. Agitur enim in ea de his, quae ventura sunt in diebus novissimis, quae sunt tria, scilicet pericula Ecclesiae, tempore Antichristi. II Tim. c. III, 1: *in novissimis diebus instabunt tempora periculosa*, et cetera. Item malorum supplicia. Ps. LXXII, 17: *donec intrem sanctuarium Dei*, et cetera. *Verumtamen propter dolos posuisti eis, deiecisti eos dum allevarentur*. Item praemia bonorum. Prov. ult.: *fortitudo et decor indumentum eius*. Et de his agitur in hac epistola. Utilitas ostenditur, quia *congregamini*. Sic acquiritur ex hac epistola congregatio, scilicet concordantium in veritate, quia discordabant de iudicio futuro, propter hoc quod dicit in prima epistola: *deinde nos qui vivimus*, et cetera. Ps. CXLVI, 2: *dispersiones Israelis congregabit*. Item voluntatum, quia cum considerant quod quaecumque temporalia sunt, in novissimo mundi peribunt, datur intelligi quod eos congregant ad unum quaerendum, scilicet caeleste praemium. Eccli. XXX, 24: *congrega cor tuum in sanctitate eius*. Item cogitationum ad unam stabilem veritatem. Is. ult.: *ego autem opera eorum et cogitationes eorum venio ut congregem*, et cetera. Sic ergo patet fructus et materia, quia in prima munivit eos contra persecutiones praeteritas, hic munit eos contra futuras.

Caput 1

Lectio 1

[87871] Super II Thes., cap. 1 l. 1 Dividitur haec epistola in salutationem, et epistolarem narrationem, ibi *gratias agere debemus*, et cetera. Item primo ponuntur personae salutantes; secundo personae salutatae; tertio bona optata. Sunt autem eadem personae, quae et in prima. Tres autem personae salutantes ponuntur, ut auctoritas epistolae robustior appareat. Eccli. IV, 12: *funiculus triplex difficile rumpitur. Ecclesiae Thessalonicensium* et cetera. Ecclesia congregationem dicit: quae debet esse in Deo, alias est mala. De bona dicitur Ps. XLIX, 5: *congregate illi sanctos eius*, et cetera. *In Christo*, id est, in eius fide. Rom. V, 2: *per quem accessum habemus per fidem in gratiam istam*. Deinde optat eis bona, et primo pacem. Ipsa est enim principium omnium spiritualium donorum. I Cor. XV, 10: *gratia Dei sum id quod sum*. Item, pacem quae est finis hominum. Ps. CXLVII, 14: *qui posuit fines tuos pacem*, et cetera. Et hoc *a Deo* et cetera. Iac. I, 17: *omne datum optimum, et omne donum perfectum, desursum est, descendens a patre luminum*, et cetera. *Et domino Iesu*, et cetera. II Petr. I, 4: *per quem maxima et pretiosa nobis donavit. Gratias agere debemus*, et cetera. Haec est epistolaris narratio. Et primo instruit eos de futuris in novissimis diebus; secundo admonet eos familiariter de quibusdam, in tertio capite, ibi *de caetero, fratres*, et cetera. Item primo monet, sicut dictum est, quantum ad praemia bonorum, et poenas malorum; secundo quantum ad pericula tempore Antichristi, cap. II, ibi *rogamus autem vos*, et cetera. Item primo agit gratias de praeparatione ad futurum iudicium; secundo describit ipsum iudicium, ibi *si tamen*

iustum. Item primo gratias agit de profectu; secundo ostendit fructum profectus; tertio signum. Dicit ergo *gratias agere debemus*, et cetera. Nam quia in prima epistola commendavit eos de fide et charitate et aliis bonis in quibus abundabant, ideo dicit *gratias agere debemus semper pro vobis*, quia bonum, quod habetis, reputo meum. III Io. 4: *maiolem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare*. Et hoc *Deo*, sine quo nihil boni potest fieri. Et hoc *dignum est*, quia de magnis bonis agimus gratias. II Mac. I, 11: *de magnis periculis a Deo liberati magnifice gratias agamus*. Quare? Quia supercrescunt bona spiritualia. Periculose enim custodiuntur, nisi proficiat in eis homo. In his donis autem Dei, primum est fides, per quam Deus habitat in nobis, et in hac proficimus secundum intellectum. Eph. III, 17: *habitare Christum per fidem in cordibus vestris*. Et sic proficit homo per cognitionem, devotionem et inhaesionem. Secundum est charitas, per quam Deus est in nobis secundum effectum. I Io. IV, 16: *Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo*. Et ideo dicit et abundat. Prov. XV, 5: *in abundanti iustitia, virtus est maxima*, et cetera. I Thess. IV, 9: *de charitate autem fraternitatis non necesse habuimus scribere vobis, ipsi enim a Deo didicistis, ut diligatis invicem*, et cetera. Et tunc ponitur profectus, cum dicit: ita quod ego glorior inde apud alios, quia vestra reputo mea. Bonum enim discipulorum est gloria praelatorum. Prov. X, v. 1: *filius sapiens laetificat patrem*, et cetera. Prov. XVII, 6: *corona senum, filii filiorum*, et cetera. II Cor. IX, 2: *pro quo de vobis glorior*. Et tunc ponit signum profectus, scilicet patientiam, quae ostenditur maxime in tribulationibus. Iac. I, 12: *beatus vir qui suffert tentationem*, et cetera. In tribulationibus sunt duo servanda, scilicet patientia, ne discedat a fide. Iac.: *patientia opus perfectum habet*. Et fides in persecutionibus. I Cor. IV, 12: *persecutionem patimur et sustinemus*. Unde dicit *in fide, in omnibus persecutionibus vestris et tribulationibus*. Quae quidem tribulationes dicuntur a tribulis, quibus interius per afflictiones pungimur. Gen. III, 18: *spinas et tribulos germinabit tibi*. Ps. XXIV, 17: *tribulationes cordis mei multiplicatae sunt*. Et haec sancti sustinent propter duo, scilicet propter terrorem malorum. Si enim Deus non parcat bonis in hoc mundo, quomodo parcat malis in futuro? I Petr. II: *si autem primum a nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio*, et cetera. Hier. XLIX, 12: *ecce quibus non erat iudicium, ut biberent calicem*, et cetera. Secundo ad augendum meritum. Unde dicit *ut digni*, et cetera. Nam, ut dicitur Matth. XI, 12, *regnum caelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud*. Et Lc. ult.: *nonne haec oportuit Christum pati, et ita intrare in gloriam suam?* Rom. VIII, 17: *si tamen compatimur, ut et conglorificemur*. Unde dicit *pro quo et patimini*. Tribulatio enim quae fertur pro Deo, facit dignum regno Dei. Matth. V, v. 10: *beati qui persecutionem patiuntur*, et cetera. I Petr. IV, 15: *nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor*.

Lectio 2

[87872] Super II Thes., cap. 1 l. 2 Supra egit de eorum idoneitate ad futurum iudicium, hic agit de forma iudicii. Et primo ponit iudicium quantum ad punitionem malorum et praemia bonorum; secundo de utraque parte sigillatim, ibi *in flamma*. Item primo ponit iudicium quantum ad punitionem malorum; secundo quantum ad praemia bonorum, ibi *cum venerit*. Quantum ad primum dicit supra *sustinetis in exemplum*, etc., hic subinfert, *si tamen iustum est*; si, pro quia. Unde alia littera habet *si quidem*. Vel *si tamen*, referatur in exemplum iusti iudicii; quasi dicat: iustum est, quod haec patiamini, si tamen ex hoc mereamini. Sed prima littera et expositio est melior. *Iustum est retribuere*. Ps. XCIII, 2: *exaltare, qui iudicas terram, redde retributionem superbis*. Is. XXXIII, 1: *vae qui praedaris, nonne et tu praedaberis?* Tribulationem, scilicet aeternae damnationis. Rom. VIII, 35: *tribulatio, an angustia*, et cetera. *Et vobis qui tribulamini requiem*. Lc. XVI, 25: *recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris*. Apoc. XIV, 13: *amodo enim iam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis. Nobiscum*, id est, aequalem gloriam. Sed numquid hoc est verum? Respondeo. Duplex est aequalitas, scilicet absoluta quantitatis, et proportionis. Et prima non est aequalis quantum ad participationem hominis, sed aequalis quantum ad beatitudinem participatam, quae est Deus; homo enim participat secundum magis et minus, scilicet secundum quod ardentius, vel minus ardentem amat Deum. Sed secundum secundam, omnimoda aequalitas erit, quia ita est gloria Petri ad gratiam sibi datam et meritum suum, sicut gloria Lini ad suam. Hoc, inquam, erit *in revelatione*, et cetera. Io. c. V, 22: *pater omne iudicium dedit filio suo*, et hoc in quantum filio hominis; unde sequitur *et potestatem dedit ei iudicium facere*, quia in forma humana omnibus apparebit, sed modo non apparet, quia humanitas eius latet in gloria Dei, sed tunc apparebit. Is. XL, 5: *et revelabitur gloria domini*, et cetera. Et hoc *cum Angelis virtutis eius, ministris suis*. Matth. XXV, 31: *cum*

venerit filius hominis in maiestate sua, et omnes Angeli eius cum eo, et cetera. Deinde cum dicit in flamma ignis, agit de utraque, scilicet punitione malorum, et praemiatione bonorum; sed in punitione malorum ostendit acerbam, iustam et diuturnam. Dicit ergo dantis vindictam, id est, iudicantis puniendos in flamma ignis, faciem orbis comburentis, et involventis reprobos, et detrudentis in perpetuum. Ps. XCVI, 3: ignis ante ipsum praecedet, et cetera. Item erit iusta propter duplicem culpam, scilicet infidelitatis, et malae vitae. Quantum ad primum dicit qui non noverunt, id est, noluerunt cognoscere, Deum. Iob XXI, v. 14: scientiam viarum tuarum nolumus. I Cor. XIV, 38: ignorans ignorabitur, et cetera. Quantum ad secundum dicit qui non obediunt Evangelio domini nostri Iesu Christi. Rom. X, 16: non omnes obediunt Evangelio. Inobedientia est tantum peccatum, quod per eam mors venit in hunc mundum, ut dicitur Rom. V, 19. Item est diuturna, quia poenas dabunt in interitu aeternas. Et potest legi dupliciter, secundum quod duplex est poena, scilicet sensus et damni. De poena sensus potest intelligi sic: dabunt, id est, sustinebunt poenas aeternas non finiendas, et hoc in interitu, quia semper morientur. Aliter enim est de poenis huius vitae et illis. Nam hic quanto plus acerbiores, tanto sunt breviores, quia extinguuntur, sed illae sunt gravissimae, quia sunt poenae mortis, et sunt interminabiles. Unde dicitur quod semper erunt quasi in morte. Ps. XLVIII, 15: mors depascet eos. Is. ult.: vermis eorum non morietur. Poena autem damni est duplex, quia separabuntur a visione Dei. Unde dicit a facie domini, scilicet remoti. Iob XIII, 16: non veniet in conspectu eius omnis hypocrita. Alia est privatio visionis gloriae sanctorum. Is. ult.: tollatur impius ne videat gloriam sanctorum, et cetera. Vel aliter, a facie domini, et cetera. In hoc ostenditur causa acerbatis poenae sensus. Sensus enim alicuius evacuatur, vel propter superiorem iudicem, vel propter superioris potentiam; sed hoc non erit, quia hoc iudicium procedet a facie domini. Ps. XVI, 2: de vultu tuo iudicium meum prodeat, et cetera. Et ideo dicit dabunt poenas, id est sustinebunt, a facie domini. Deinde cum dicit cum venerit, agit de praemiatione sanctorum. Et primo ponit praemium; secundo meritum, ibi qui crediderunt. Gloriam sanctorum commendat, et quantum ad essentiam, per participationem gloriae Dei, cum dicit glorificari, etc., et quantum ad eius excessum, ibi et admirabilis. Dicit ergo cum venerit: Christus certe gloriosus est. Phil. II, 11: omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Glorificari in sanctis eius, quia bonum sui est communicativum; vel glorificari in sanctis eius, qui sunt membra sua, in quibus habitat, et in quibus glorificatur, quando sua gloria, scilicet capitis, derivatur usque ad sua membra. Is. XLIX, 3: servus meus es tu, Israel, quia in te gloriabor. Et hoc excedet omnem admirationem. Unde dicit admirabilis, et cetera. Siquidem admiratio est stupor procedens ex magna phantasia. Tanta vero sanctorum gloria non potest cadere in opinionem hominum. Et ideo dicit admirabilis. Sap. V, 2: mirabuntur in subitatione insperatae salutis, et cetera. Deinde ponit meritum, ibi qui crediderunt, et cetera. Et ponit primo meritum fidei, secundo suffragium orationis, ibi in quo. Dicit ergo: haec erit gloria, quia creditum est nostrum testimonium super vos, quod credidimus de Christo, in illo die, id est, propter illum diem, quia bona quae agimus, sunt propter illum diem. Et dicit hoc testimonium est super vos, id est, super sensum humanum. Eccli. IX: plurima super sensum hominis, et cetera. Fides enim non habet meritum, ubi humana ratio praebet experimentum. Nisi enim esset supra vos, non esset magni meriti credere. Vel dicit super vos, id est, dominatur vobis subiicientibus intellectum vestrum humiliter ad credendum. II Cor. X, 5: in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Sic exponit Glossa. Vel aliter et magis secundum litteram: dico, quod glorificabitur Christus in vobis, qui credidistis, in die iudicii, quando apostoli iudicabunt; et tunc testimonium, quod est super vos, id est, de promptitudine fidei vestrae, erit certum et creditum, id est credibile. Deinde cum dicit in quo oramus etc., subiungit suffragium orationis, et primo proponit quod petit; secundo quo fine, ibi ut clarificetur; tertio per quod posset assequi petitem, ibi secundum gratiam. Petit autem unum ex parte Dei, et duo ex parte nostra. Dicit ergo in quo, id est, propter quem diem, etiam nos oramus semper. Rom. I, 9: sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. I Reg. XIII, 23: absit autem hoc peccatum a me in domino, ut cessem orare pro vobis. Sed ad quid? Ut dignetur vos vocatione sua Deus, id est, faciat vos in mundo digne conversari suae vocationi. Eph. IV, 1: digne ambuletis vocatione qua vocati estis. Item ex parte nostra duo petit: ex parte voluntatis, ut plene fruatur omni bonitate; unde dicit ut impleat omnem voluntatem bonitatis, id est, impleat in vobis voluntatem omnis boni. Phil. I: qui operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate. Item ex parte intellectus, ut perfecte credant; ideo dicit et opus fidei. Rom. X, 10: corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et hoc operemini in virtute, id est, in constantia et fortitudine, ut nullo timore cessetis a confessione eius. Vel sic in quo, id est, propter quem diem oramus, ut Deus dignetur vobis dare illud ad quod vocavit vos. I Petr. III, 9: in hoc vocati estis, ut benedictionem haereditate possideatis. Et impleat omne bonum,

quod desideratis, quod est in vita aeterna, quando habebimus Deum. Ps. CII, 5: *qui replet in bonis desiderium tuum*. Item impleat opus fidei, quod erit quando id quod hic per speculum et in aenigmate videmus, videbimus tunc facie ad faciem. Sed quo fine? *Ut clarificetur nomen domini nostri Iesu Christi*, etc., id est, ad gloriam Christi sit; et per vos, tam in praesenti quam in futuro, nomen Christi glorificetur in bonis vestris. Matth. V, 16: *videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in caelis est*. E converso de malis dicitur Is. LII, 5, et Rom. II, 24: *nomen Dei per vos blasphematur*. Sed per quid poterimus illud consequi? *Secundum gratiam Dei nostri*, quae est radix omnium bonorum nostrorum. I Cor. c. XV, 10: *gratia Dei sum id quod sum*, et cetera.

Caput 2

Lectio 1

[87873] Super II Thes., cap. 2 l. 1 Superius apostolus ostendit futura, quantum ad poenas malorum, et praemia bonorum, hic annuntiat futura quantum ad pericula Ecclesiae, quae erunt tempore Antichristi. Et primo nuntiat veritatem de futuris periculis; secundo monet, ut in veritate permaneant, ibi *itaque, fratres*. Circa primum duo facit, quia primo excludit falsitatem; secundo instruit de veritate, ibi *quoniam nisi*. Iterum prima in tres, quia primo commemorat illud ex quo debent induci; secundo ostendit ad quid debent induci, ibi *ut non cito*; tertio removet illud quod eos movere posset, ibi *neque per spiritum*. Inducit autem ex tribus, scilicet propriis precibus, ibi *rogamus*, non praeceptis. Philem. V, 8: *multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi, quod ad rem pertinet, propter charitatem magis obsecro*. Secundo ex adventu Christi, desiderabili bonis, licet terribili malis. Amos V, 18: *vae desiderantibus diem domini*, et cetera. II Tim. IV, v. 8: *non solum autem mihi, sed et his qui diligunt adventum eius*, et cetera. Apoc. ult.: *veni, domine Iesu*, et cetera. Tertio ex desiderio et amore totius congregationis sanctorum, *in idipsum*, scilicet ubi Christus est, quia Matth. XXIV, 28: *ubi erit corpus, ibi congregabuntur et aquilae*. Vel *in idipsum*, id est, in idem, quia omnes sancti loco et gloria erunt in eodem. Ps. XLIX, v. 5: *congregate illi sanctos eius*. Sed ad quid inducit? *Ut non cito moveamini a vestro sensu*. Est autem aliud moveri, aliud terreri. Movetur autem a suo sensu, qui praetermittit quod tenebat; quasi dicat: non cito dimittatis doctrinam meam. Eccli. XIX, 4: *qui cito credit, levis est corde*. Terror autem est quaedam trepidatio, cum formidine contrarii. Et ideo dicit *ne terreamini*. Iob XV, 21: *sonitus terroris semper in auribus eius*. Item si pax, illi semper insidias suspicantur. Sap. XVII, 10: *cum enim sit timida nequitia, dat testimonium condemnationi*, et cetera. Deinde cum dicit *neque per spiritum*, removet quod eos movere posset, primo in speciali, secundo in generali, ibi *ne quis*. Seducitur autem quis per falsam revelationem; unde dicit *neque per spiritum*, id est: si quis dicat sibi revelatum per spiritum sanctum, vel a spiritu sancto aliquid quod est contra doctrinam meam, *non terreamini*. I Io. IV, 1: *nolite omni spiritui credere*. Ez. XIII, 3: *vae prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident*. Aliquando etiam *Satanas transfiguratur se in Angelum lucis*, ut dicitur II Cor. c. XI, 14; et III Reg. ult.: *egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius*. Secundo per ratiocinationem, vel falsam expositionem Scripturae; ideo dicit *neque per sermonem*. II Tim. II, 17: *sermo eorum ut cancer serpit*. Eph. V, 6: *nemo vos seducat inanibus verbis*. Tertio per auctoritatem inductam in malo intellectu. II Petr. ult.: *sicut charissimus frater noster Paulus, secundum sibi datam sapientiam scripsit vobis, sicut in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et caeteras Scripturas*, et cetera. Sed de quo seducebantur? *Quasi instet dies domini*. Et dicit *neque per epistolam tamquam per nos missam*. Quia in prima epistola nisi bene intelligatur, videtur dicere instare domini adventum, ut illud: *deinde nos qui vivimus*, et cetera. Deinde cum dicit *ne quis*, etc., facit idem in generali. Lc. XXI, 8: *videte ne seducamini*, et cetera. I Cor. XV, 33: *nolite seduci*. Ratio autem quare haec removet apostolus, scilicet de adventu domini, est, quia praelatus nullo modo debet velle quod per mendacium aliqua bona procurentur. I Cor. c. XV, 15: *invenimur autem et falsi testes*, et cetera. Item quia res credita erat periculosa, quod scilicet instaret dies domini. Primo quia daretur occasio maioris seductionis, quia futuri erant post tempora apostolorum aliqui, qui dicerent se esse Christum. Lc. XXI, 8: *multi dicent: ego sum*, et cetera. Et ideo apostolus noluit. Item Daemon frequenter praetendit se esse Christum, sicut patet de beato Martino. Et ideo ne seducantur, noluit. Augustinus autem ponit aliam rationem, quia immineret periculum fidei. Unde diceret aliquis: tarde veniet dominus, et tunc praeparabo me ad eum. Aliud diceret: veniet cito, et ideo nunc me praeparabo. Alius diceret: nescio. Et hic melius dicit, quia concordat Christo. Sed ille plus errat, qui dicit: cito; quia, elapso termino, homines desperarent, et crederent falsa esse quae scripta sunt. Deinde

cum dicit *quoniam nisi venerit discessio*, etc., astruit veritatem; et primo ostendit quae ventura sunt ad Antichristi adventum. Et sunt duo, quorum unum praecedit adventum Antichristi; aliud est ipse adventus eius. Primum est discessio, quod multipliciter exponitur in Glossa. Et primo a fide, quia futurum erat, ut fides a toto mundo reciperetur. Matth. XXIV, 14: *et praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe*. Istud ergo praecedit quod secundum Augustinum nondum est impletum, et post multi discedent a fide, et cetera. I Tim. IV, 1: *in novissimis temporibus discedent quidam a fide*, et cetera. Matth. XXIV, 12: *refrigescet charitas multorum*. Vel discessio a Romano imperio, cui totus mundus erat subditus. Dicit autem Augustinus, quod hoc figuratur Dan. II, 31 in statua, ubi nominantur quatuor regna; et post illa adventus Christi, et quod hoc erat conveniens signum, quia Romanum imperium firmatum fuit ad hoc, quod sub eius potestate praedicaretur fides per totum mundum. Sed quomodo est hoc, quia iamdiu gentes recesserunt a Romano imperio, et tamen necdum venit Antichristus? Dicendum est, quod nondum cessavit, sed est commutatum de temporali in spirituale, ut dicit Leo Papa in sermone de apostolis. Et ideo dicendum est, quod discessio a Romano imperio debet intelligi, non solum a temporali, sed a spirituali, scilicet a fide Catholica Romanae Ecclesiae. Est autem hoc conveniens signum, quod sicut Christus venit quando Romanum imperium omnibus dominabatur, ita e converso signum Antichristi est discessio ab eo. Secundo praedicat secundum futurum, scilicet Antichristum. Et primo quantum ad eius culpam et poenam; secundo quantum ad eius potestatem, ibi *eum cuius adventus*. Item primo communiter et implicite tangit culpam eius et poenam; secundo explicat utrumque, ibi *qui adversatur*. Dicit ergo: discessio primo venit, et tunc revelabitur. Dicitur autem esse *homo peccati et filius perditionis*, secundum Glossam, quia sicut in Christo abundavit plenitudo virtutis, ita in Antichristo multitudo omnium peccatorum. Et sicut Christus est melior omnibus sanctis, sic ille peior omnibus malis. Et propter hoc homo peccati dicitur, quod totaliter erit peccatis deditus. Sed non dicitur sic homo peccati, quin posset esse peior, quia numquam malum corrumpit totum bonum, licet quantum ad actum non poterit esse peior. Christo autem nullus homo potuit esse magis bonus. Dicitur autem *filius perditionis*, id est, deputatus extremae perditioni. Iob XXI, 30: *in diem perditionis servabitur malus, et ad diem furoris ducetur*. Vel *perditionis*, id est, Diaboli, non per naturam, sed per suae malitiae complementum, quae in eo complebitur. Et dicit *revelabitur*, quia sicut omnia bona et virtutes sanctorum, qui praecesserunt Christum, fuerunt figura Christi, ita in omnibus persecutionibus Ecclesiae tyranni fuerunt quasi figura Antichristi, et latuit ibi Antichristus: et ita tota illa malitia, quae latet in eis, revelabitur in tempore illo. Deinde cum dicit *qui adversatur*, explicat quae dixerat. Et primo ostendit quomodo sit homo peccati; secundo quomodo filius perditionis, ibi *et tunc revelabitur*. Item primo praenuntiat eius futuram culpam; secundo assignat eius causam, ibi *et tunc*. Item primo describit culpam, secundo dicit se non annuntiare doctrinam novam, ibi *non retinetis*. Item primo ostendit culpam, secundo eius signum, ibi *ita ut*, et cetera. Duplex est autem eius culpa, scilicet contrarietas ad Deum; unde dicit *qui adversatur* omnibus spiritibus bonis. Iob c. XV, 26: *cucurrit adversus Deum erecto collo, et pingui cervice, armatus est, sicut et membra eius*. Is. III, 8: *lingua eorum et adinventiones eorum contra dominum, ut provocarent oculos maiestatis eius*. Secunda est, quia praefert se Christo; ideo dicit *extollitur*, et cetera. Dicitur autem Deus tripliciter. Primo naturaliter. Deut. VI, 4: *audi, Israel, dominus Deus tuus, Deus unus est*. Secundo opinative. Ps. XCV, 5: *omnes dii gentium Daemonia*. Tertio participative. Ps. LXXXI, 6: *ego dixi: dii estis*. Omnibus autem his se praeferet Antichristus. Dan. XI, 36: *elevabitur et magnificabitur adversus omnem Deum, et adversus Deum deorum loquetur magnifica*. Signum autem culpae est, cum dicit *ita ut in templo*, et cetera. Superbia enim Antichristi maior est superbia omnium praecedentium. Unde sicut de Caio Caesare legitur, quod cum in vita adhuc esset, coli voluit, statuam suam ponens in quolibet templo, et Ez. XXVIII, 2 de rege Tyri dicitur: *dixisti, quia Deus ego sum*, etc.: ita credibile est, quod sic eis faciet Antichristus, dicens se Deum esse et hominem. Et in huius signum sedebit in templo. Sed in quo templo? Nonne est destructum a Romanis? Et ideo dicunt quidam, quod Antichristus est de tribu Dan, cuius tribus inter alias duodecim non nominatur Apoc. c. VII, 5. Et ideo Iudaei primo eum recipient, et reaedificabunt templum in Ierusalem, et sic implebitur illud Dan. IX, 27: *erit in templo abominatio et idolum*; Matth. XXIV, 15: *cum vero videritis abominationem desolationis, quae dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat*. Quidam vero dicunt, quod numquam Ierusalem, nec templum reaedificabitur, sed usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio. Et hoc etiam aliqui Iudaei credunt. Ideo exponitur *in templo Dei*, id est, in Ecclesia, quia multi de Ecclesia eum recipient. Vel secundum Augustinum, *in templo Dei sedeat*, id est, principetur et dominetur, tamquam ipse cum suis nuntiis sit templum Dei, sicut Christus est cum suis. Deinde cum dicit *non retinetis*, ostendit quod nihil novi scribebit; quasi dicat: olim cum

essem apud vos, dixi hoc. II Io., 5: *non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio*. II Cor. X, 11: *quales fuimus verbo per epistolas absentes, tales et praesentes in facto, et cetera*.

Lectio 2

[87874] Super II Thes., cap. 2 l. 2 Superius apostolus praenuntians narravit adventum et culpam Antichristi, hic ostendit causam dilationis. Et primo ostendit eos habere huius scientiae causam; secundo causam illam obscure proponit, ibi *nam mysterium*. Dicit ergo: dico quod oportet revelari hominem peccati. *Et quid nunc detineat*, id est, quae sit causa, quod tardet, *scitis*, quia ego dixi vobis, ita quod sic ad praesens detinet, *ut suo tempore*, id est, congruo tempore, *reveletur*. Eccle. VIII, 6: *omni negotio tempus et opportunitas est*. Et ibidem III, 11: *omnia fecit Deus bona in tempore*, et cetera. Deinde cum dicit *nam mysterium*, etc., causam eius ponit. Et haec littera multipliciter exponitur, quia hoc *mysterium* potest esse nominativi casu, vel accusativi. Si primo modo, est sensus: dico ut suo tempore, quia etiam iam *mysterium*, id est, figuraliter occultatum, operatur in fictis, qui videntur boni, et tamen sunt mali. Et hi operantur officium Antichristi. II Tim. III, 5: *habentes speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes*. Sed secundo modo est sensus: nam Diabolus, in cuius potestate veniet Antichristus, iam incipit operari occulte iniquitatem suam, per tyrannos et seductores, quia persecutiones Ecclesiae huius temporis sunt figurae illius ultimae persecutionis contra omnes bonos, et sunt sicut imperfectae comparando ad illam. *Tantum ut qui tenet*, et cetera. Hoc exponitur multipliciter. Uno modo, secundum Glossam, et Augustinum, qui dicunt, quod quidam opinati sunt Neronem, qui primo persecutus est Christianos, esse Antichristum, et quod non fuerat occisus, sed subtractus, et quandoque restituendus. Unde apostolus hoc evacuans, dicit *tantum ut qui tenet nunc*, Romanum imperium, *teneat, donec de medio fiat*, id est, donec moriatur. Sed hoc modo non est conveniens; quia multi anni sunt, quod Nero mortuus est, illo scilicet anno quo apostolus. Sed melius est quod referatur ad Neronem, prout est persona publica Romani imperii, *donec de medio fiat*, id est, tollatur Romanum imperium de hoc mundo. Is. XXIII, v. 9: *dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriae, et ad ignominiam*, et cetera. Vel aliter *tantum ut qui tenet*, id est, detinet modo adventum Antichristi, *teneat*, ne veniat; quasi sit necessarium, quod adhuc aliqui veniant ad fidem, et aliqui recedant. Quasi dicat: ut discessus et accessus *qui nunc tenet* donec veniat, *teneat donec* tollatur ille obscoenus. Vel sic: *tantum qui nunc tenet* fidem, *teneat*, id est, firmus sit in ea. Ap. II: *tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam, donec de medio fiat*, id est, congregatio malorum permixta, separetur, et fiat seorsum, quod erit in persecutione Antichristi. Vel *tantum*, etc., id est, ut *mysterium iniquitatis*, id est, iniquitas mystica, quae detinet, detineat *donec fiat de medio*, id est, donec iniquitas reducatur in publicum: et fiat quasi aliquid existens in publico de medio. Multi enim modo occulte peccant, sed tamen quandoque fiet in aperto: quia Deus sustinet peccatores quamdiu sunt occulti, donec publice peccent, et tunc non sustinebit, ut patet de Sodomitis Gen. XIX, 24. Sed tamen Augustinus confitetur se nescire quid apostolus illis loquitur, qui iam sciebant. Unde dicit *quid nunc detineat, scitis*. Et praeterea hoc non erat multum necessarium ad sciendum. Deinde cum dicit *et tunc*, etc., ponitur adventus iniqui, et poena eius. Primo manifestatio; secundo eius poena. Quantum ad primum dicit *ille*, singulariter, *iniquus revelabitur*, quia manifesta erit eius culpa, *quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui*. Is. XI: *zelus domini exercituum faciet hoc*, id est, zelus iustitiae, qui est amor. Spiritus enim Christi est amor Christi, et hic zelus est spiritus sancti, quem habet ad Ecclesiam. Vel *spiritu oris sui*, id est, mandato suo; quia Michael interfecturus est eum in monte oliveti, unde Christus ascendit; sic et Iulianus manu divina extinctus est. Et haec est poena praesens, licet futura etiam aeternaliter punietur, quia *destruet illustratione*, etc., id est, in adventu suo omnia illustrante. I Cor. IV, 5: *illuminabit abscondita tenebrarum*, et cetera. Et destruet, inquam, aeterna, scilicet damnatione. Ps. XXVII, v. 5: *destruet illos*, et cetera. Et dicit, *illustratione*, quia ipse visus est Ecclesiam obtenebrare, et tenebrae expelluntur illustratione, quia quicquid Antichristus ostenderit, ostendetur fuisse mendacium. Deinde cum dicit *eum cuius est adventus*, praedicat potestatem Antichristi. Et circa hoc duo facit, quia primo ponit potestatem eius ad seducendum; secundo huius causam ex domini iustitia, ibi *eo quod charitatem*. Iterum prima in tres, quia primo ponit actorem huius potestatis; secundo modum seducendi; tertio ostendit seducendos. Actor huius potestatis est Diabolus, et ideo destruet eum Christus. I Io. III, 8: *in hoc apparuit filius Dei, ut dissolvat opera Diaboli*. Et ideo dicit, quod *adventus* Antichristi erit *secundum operationem Satanae*, id est ex instinctu eius. Ap. XX, 7: *solvetur Satanus de carcere suo, et exhibit, et seducet gentes*, et cetera. Operatur enim aliquid secundum operationem Satanae, sicut arreptitius, in quo non solum

instigat voluntatem, sed etiam impedit usum rationis: quod tamen non imputatur ad culpam eius, quia non habet usum liberi arbitrii. Antichristus autem non sic; sed habebit usum liberi arbitrii, in quo est Diabolus suggerens, sicut dicitur de Iuda Io. c. III: *introivit in eum Satanas*, scilicet instigando. Decipiet autem hoc modo: primo per potentiam saecularem; secundo per virtutem miraculorum. Quantum ad primum dicit *in omni virtute*, scilicet saeculari. Dan. XI, 43: *dominabitur thesaurorum auri et argenti, et in omnibus pretiosis Aegypti*. Vel virtute, scilicet simulata. Quantum autem ad secundum dicit *in signis*, et cetera. Signa sunt quaedam mira etiam parva. Prodigia vero magna, quae aliquem prodigiosum ostendunt, quasi procul a digito. Ap. XIII, 13: *fecit signa magna, ita ut et ignem faceret descendere de caelo*, et cetera. Matth. XXIV, 24: *dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*. Et dicit *mendacibus*. Miraculum mendax dicitur, vel quia deficit a vera ratione facti, vel a vera ratione miraculi, vel a debito fine miraculi. Primum fit in praestigiis, quando per Daemones illuduntur aspectus, ut aliud videatur, quam est: sicut Simon magus fecit decollari arietem, et postea ostensus est vivus; et homo decollatus est, et postea homo, qui credebatur decollatus, ostensus est vivus, et creditus est resuscitatus. Et hoc faciunt homines commutando phantasmata et decipiendo. Secundo modo illa dicuntur miracula improprie, quae plena sunt admiratione, quando effectus videtur, et ignoratur causa. Quae ergo habent causam occultam alicui, et non simpliciter, dicuntur quidem mira, et non miracula simpliciter. Sed quae simpliciter causam occultam habent, sunt proprie miracula, quorum causa est ipse Deus gloriosus, quia totum ordinem naturae creatae transcendunt. Aliquando vero fiunt aliqua mira, sed non praeter ordinem naturae, sed occultas causas habent: et haec multo magis faciunt Daemones, qui virtutes naturae sciunt, et qui habent determinatas efficacias ad speciales effectus, et haec faciet Antichristus; sed non quae habent veram rationem miraculi, quia non possunt in illa quae sunt supra naturam. Tertio modo dicuntur miracula, secundum quod sunt ordinata ad attestandum veritati fidei, ad reducendum fideles in Deum. Mc. c. ult.: *domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis*. Sed si alicui adest gloria miraculorum et non utatur eis ad hoc, miracula quidem sunt vera quo ad rationem rei factae, et quo ad rationem miraculi, sed sunt falsa quantum ad finem debitum, et intentionem Dei. Sed tamen hoc non erit in Antichristo, quia nullus contra fidem facit vera miracula, quia Deus non est testis falsitatis. Unde aliquis praedicans falsam doctrinam non potest facere miracula, licet aliquis habens malam vitam posset. Deinde ostendit seducendos, cum dicit *his qui pereunt*, id est, in praescitis ad perditionem. Io. XVII, 12: *nemo ex eis perit, nisi filius perditionis*. Et hoc ideo, quia Io. X, 27: *oves meae vocem meam audiunt*.

Lectio 3

[87875] Super II Thes., cap. 2 l. 3 Postquam ostendit in quibus habet locum deceptio Antichristi, scilicet in praescitis ad damnationem, hic assignat causam praedictorum. Et primo ostendit causam huius, et quomodo decipientur; secundo quomodo fideles ab eo liberentur, ibi *nos autem*. Item primo ponit eorum culpam tantum; secundo poenam cum culpa; tertio poenam tantum. Et est hic processus peccati: primo enim quis ex demerito primi peccati deseritur a gratia, et cadit in aliud peccatum, et post in aeternum punitur. Dicit ergo, quod causa quare decipientur est quia noluerunt recipere charitatis veritatem, id est, veritatem Evangelii. Io. VIII, v. 46: *si veritatem dico, quare non creditis mihi?* Iob XXIV, 13: *ipsi fuerunt rebelles lumini*. Et dicit *charitatem veritatis*, quia nisi sit formata fides per charitatem, nihil est. I Cor. XIII, 2: *si habuero fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum*, et cetera. Gal. ult.: *in Christo Iesu neque circumcisio, neque praeputium aliquid valet, sed nova creatura*. Et subdit utilitatem veritatis, dicens *ut salvi fierent*. Rom. V, 1: *iustificati ex fide, pacem habeamus ad Deum per dominum*, et cetera. Sed culpa et poena est eorum seductio; unde dicit *mittet*, id est, permittet illis venire, *operationem erroris*. Is. XIX, 14: *miscuit dominus in medio eius spiritum vertiginis*. III Reg. ult.: *ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius*. Et ideo dicit *ut credant mendacio*, id est, falsae doctrinae Antichristi. Rom. II: *propter quod tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quae non conveniunt*. Sed poena tantum est aeterna damnatio; unde subdit *ut iudicentur*, scilicet iudicio damnationis. Io. V, 29: *et procedent qui mala fecerunt in resurrectionem iudicii*, et cetera. *Omnes qui non crediderunt veritati*. Io. III, 18: *qui non credit, iam iudicatus est*. Deinde cum dicit *nos autem*, ostendit quare fideles Christi liberentur. Et primo agit gratias pro eis; secundo commemorat divina beneficia, quibus a talibus liberantur. Dicit ergo sic: illi decipientur, sed *nos debemus gratias agere*. Rom. I, 8: *primum quidem gratias ago Deo meo semper pro vobis per dominum*, et cetera. Duplex autem ponit Dei beneficium, scilicet

electionem Dei, quae est aeterna, et vocationem, quae est temporalis, ibi *in qua et vocavit vos*. Dicit ergo *quod*, pro quia, *elegit nos*, scilicet apostolos, et vos, scilicet fideles. Eph. I, 4: *elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti*, et cetera. Io. XV, 16: *non vos me elegistis, sed ego elegi vos*. Circa electionem tria tangit, scilicet ordinem electorum, finem electionis, et medium consequendi finem. Electi sunt omnes sancti a principio mundi. Deut. XXXIII, 3: *dilexit populos, omnes sancti in manu illius sunt*. Sed apostoli specialiter sunt primitiae. Rom. VIII, 23: *nos ipsi primitias spiritus habentes*, et cetera. Et ideo dicit *primitias fidei*. Finis item electionis est salus aeterna; et ideo dicit *in salutem*. I Tim. II, 4: *omnes homines vult salvos fieri*, et cetera. Hoc autem fit, primo, ex parte Dei per gratiam sanctificantem; unde dicit *in sanctificatione spiritus*; secundo, ex parte nostra, est consensus liberi arbitrii per fidem; ideo subdit *et in fide veritatis*. Deinde cum dicit *in qua et vos vocavit*, etc., ponit secundum beneficium, quod est vocatio temporalis Christi, quae sequitur electionem. Rom. VIII, 30: *quos vocavit, hos et iustificavit*, et cetera. Et de hac vocatione nota parabolam, Lc. XIV, 16 de eo, qui fecit coenam magnam, et cetera. Et addit *per Evangelium nostrum*, id est, a me praedicatum. Sed ad quam coenam? *In acquisitione gloriae*, id est, ut acquiramus Christi gloriam. Deinde cum dicit *itaque*, etc., monet tenere veritatem, et primo ponit monitionem; secundo orationem, ibi *ipse autem dominus*, et cetera. Et facit primum, quia opus nostrum dependet a libero arbitrio; secundum vero, quia indiget auxilio gratiae. Et primo monet ad standum, cum dicit *state in veritate*. Gal. V, 1: *state, et nolite iterum iugo servitutis contineri*. Secundo docet modum standi, ibi *et tenete traditiones*, id est, documenta, quae a maioribus traduntur. Nam documenta quae traduntur a minoribus, quandoque non sunt servanda, quando scilicet contrariantur documentis fidei. Matth. XV, 6: *irritum fecistis mandatum Dei, propter traditionem vestram*. Sed servanda sunt quae ordinantur ad mandata Dei. *Quas didicistis*. Act. XVI, 4: *Paulus docebat, ut tenerent traditiones et documenta quae erant decreta ab apostolis et senioribus, qui erant Ierosolymis*, et cetera. Et has traditiones dupliciter ediderunt, quasdam verbis unde dicit *per sermonem*, quasdam in Scripturis ideo addit *sive per epistolam*. Unde patet, quod multa in Ecclesia non scripta, sunt ab apostolis docta, et ideo servanda. Nam multa, secundum iudicium apostolorum, melius erat ut occultarentur, ut dicit Dionysius. Unde apostolus I Cor. X dicit *caetera cum venero disponam*. Deinde ponit orationem, ibi *ipse autem dominus noster Iesus Christus*, etc.; quasi dicat: sic moneo, sed nihil valet nisi adsit divinum auxilium. Et ideo ponit primo duplex Dei beneficium. Primum est amor eius ad nos, quo alia nobis impendit; ideo dicit *dilexit nos*. Secundum est spiritualis consolatio, ibi *et dedit consolationem aeternam*. II Cor. I, v. 4: *qui consolatur nos in omni tribulatione nostra*. Is. XL, 1: *consolamini, consolamini, popule meus, dicit dominus Deus vester*, et cetera. Et dicit *consolationem aeternam*, scilicet contra omnia mala imminetia et futura. Et ideo expectamus *spem bonam*, id est, bonorum aeternorum infallibilitatem. I Petr. I, 3: *qui secundum magnam misericordiam suam regeneravit nos in spem vivam*. Et hoc *in gratia*, scilicet per quam speramus consequi vitam aeternam. Rom. VI, 23: *gratia Dei vita aeterna*. Petit autem pro eis exhortationem, quae est monitio ducens animum ad volendum. Et hanc potest facere homo exterius; sed non esset efficax, nisi esset interius spiritus Dei. Unde dicit *exhortetur corda vestra*, id est, instiget. Os. II, 14: *ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor eius*. Item petit confirmationem, unde dicit *et confirmet*. Ps. LXVII, 29: *confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis*. Quasi dicat: exhortetur per gratiam, ut velimus, et confirmet ut efficaciter velimus. Et hoc *in omni opere bono et sermone*. Praecedit opus sermonem, quia *coepit Iesus facere et docere* Act. I, 1.

Caput 3

Lectio 1

[87876] Super II Thes., cap. 3 l. 1. 1 Supra instruxit eos de futuris in novissimis, hic instruit eos de quibusdam, quae particulariter eis agenda erant, ubi primo ponitur instructio; secundo epistolae conclusio, ibi *ipse autem Deus pacis*. Item primo monet qualiter se habeant ad ipsum; secundo ostendit quid de eis confidat ipse, ibi *fidelis autem Deus*; tertio quomodo se habeant ad alios, qui inordinate ambulant, ibi *denuntiamus autem vobis*. Circa primum primo ponit orationem; secundo quid in oratione est petendum, ibi *ut sermo*. Dicit ergo *de caetero*, scilicet quia estis sufficienter instructi, *orate pro nobis*. Rom. XV, 30: *obsecro igitur vos, fratres, per dominum nostrum Iesum Christum et per charitatem spiritus sancti, ut adiuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum*. Et hoc est debitum, quia curati habent curam utilitatis gregis. Hebr. XIII, 7: *mementote praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei*, et cetera. Secundo ostendit quid petendum est, ut scilicet tollantur

impedimenta praedicationis; et ideo dicit *ut sermo Dei currat*, quia non potest totaliter impediri, sed retardari. Ideo dicit *currat*. Col. IV, 3: *orantes simul etiam pro nobis, ut dominus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi*. Item *ut clarificetur*, scilicet per claram et lucidam expositionem, apud rudes et sapientes, *sicut et apud vos*. Rom. I, 14: *sapientibus et insipientibus debitor sum*. Prov. XIV, v. 6: *doctrina prudentium facilis*. Item per miracula, quae sunt demonstrationes fidei. Est enim omnis scientia clara per demonstrationes, et hoc est orandum. Act. IV, 29: *da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum*, et cetera. Item, secundo, orandum est pro praedicatoribus, ut liberentur *ab importunis et malis hominibus*, scilicet pseudoapostolis, qui sunt importuni in disputando, mali in seducendo. Vel a persecutoribus qui cogitaverunt iniquitatem in corde. Et ratio petitionis est, quia *omnium non est fides*, quia licet videantur habere eam, non tamen habent veram. Is. LIII, v. 1: *domine, quis credidit auditui nostro?* Rom. X, 16: *non omnes obediunt Evangelio*. Deinde cum dicit *fidelis*, etc., ponit fiduciam quam habet de eis. Et primo facit hoc; secundo orat pro eis, ibi *dominus autem*, et cetera. Fiducia autem pendet ex eo qui gratiam dat, et ex hominibus qui sunt liberi arbitrii, ut dirigantur in gratia. Dicit, primo, ex parte Dei: *confido quod orabitis, et exaudiemini, quia fidelis est dominus, qui confirmabit in bonis quae in vobis est operatus*. I Petr. ult.: *perficiet, confirmabit, consolidabitque*, et cetera. *Et custodiet a malo, culpae et poenae*. Si tamen in mala poenae incidant, est eis in bonum, quia *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, ut dicitur Rom. VIII, 28. Secundo, ex parte eorum dicit *confidimus autem de vobis*, fratres, scilicet ex gratia quam accepistis, sed *in domino*, non in virtute vestra. Hebr. VI, 9: *confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora et viciniore salutis*, et cetera. *Quoniam quaecumque praecipimus*, etc., id est, quoniam perseverabitis. Ex. XXIV, 7: *omnia verba, quae locutus est dominus, faciemus*. Deinde cum dicit *dominus*, etc., pro eis orat, dicens *dominus autem dirigat*, scilicet ut perveniatis. *Est autem hominis animam praeparare, et domini linguam gubernare*, ut dicitur Prov. XVI, 1. Et paulo post: *cor hominis disponit viam suam, sed domini est dirigere gressus eius*, scilicet ad destinatum bravium. Et ideo dicit *dirigat corda nostra*, non solum exteriora opera; et hoc *in charitate Dei*. Duo autem sunt, per quae in via salutis incedimus, scilicet bona quae facimus, et mala quae sustinemus. Sed opera non sunt bona, nisi directa in finem charitatis. I Tim. c. I, 5: *finis praecepti est charitas*, et cetera. Item nec patientia, nisi per Christum. Lc. XXI, 19: *in patientia vestra possidebitis animas vestras*. Matth. V, 11: *beati eritis, cum maledixerint vobis homines*. Et ideo dicit *et patientia Christi*, id est, tolerantia malorum propter Christum, vel ad exemplum eius. I Petr. II, 21: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum*, et cetera. Deinde cum dicit *denuntiamus*, etc., ostendit quomodo se habeant ad homines inordinatos. Et primo proponit edictum; secundo exponit, ibi *ipsi enim*, etc.; tertio ostendit necessitatem edicti proponendi, ibi *audivimus*. Dicit ergo: sic vos vivitis, et sic confido; sed quia sunt quidam mali inter vos, *denuntiamus*, etc., scilicet perfectis, *in nomine*, et cetera. Hoc enim ad praelatum pertinet. Is. LVIII, 1: *annuntia populo meo scelera eorum, et domui Iacob peccata eorum*, et cetera. Ez. III, 18: *sanguinem illius de manu tua requiram*. Et sequitur edictum, dicens *ut subtrahatis*, et cetera. Ex hoc introductus est in Ecclesia, quod mali vitentur, et hoc ne infirmiores ex eorum consortio maculentur. Eccli. XIII, 1: *qui tetigerit picem inquinabitur ab ea*. I Cor. c. V, 6: *modicum fermentum totam massam corrumpit*. Item ad sanationem peccantis, ut confusio cedat ei in salutem. Eccli. IV, 25: *est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam*. Nec hoc debet fieri passim, sed cum deliberatione et maturitate. I Cor. V, 4: *congregatis vobis et meo spiritu cum virtute domini Iesu tradere huiusmodi hominem Satanae in interitum*, et cetera. Et sic hic dicitur *ut subtrahatis*, et cetera. Nec debet fieri excommunicatio, nisi pro aliquo peccato, quia hic dicitur *inordinate*, et cetera. Et hoc est quando aliquid est secundum se malum, et contra ordinem iuris naturalis, ut Glossa exponit. I Cor. XIV, 40: *ut omnia honeste et secundum ordinem fiant in vobis*. Rom. XIII, 1: *omnia quae sunt, a Deo ordinata sunt*. Vel quia est prohibitum, et contra doctrinam Ecclesiae. Unde dicit *et non secundum traditionem*, et cetera. Supra secundo huius: *tenete traditiones quas didicistis sive per sermonem, sive per epistolam nostram*. Deinde cum dicit *ipsi enim*, etc., exponit quantum ad ultimum quod dixerat, scilicet *secundum traditiones*, ostendens quae sit traditio haec, et quomodo acceperunt ab ipso. Est autem haec traditio ut non essent otiosi, vel curiosi. Et primo ostendit quomodo acceperunt exemplo; secundo quomodo verbo. Item primo ostendit quod vitavit inquietudinem; secundo quomodo; tertio assignat causam. Dicit ergo *traditionem quam acceperunt, scitis*, etc., quia praelati sunt imitandi non in omnibus, sed in his, quae sunt secundum regulam Christi. I Cor. IV, 16 et c. XI, 1: *imitatores mei estote, sicut et ego Christi*. Et in quo? *Quoniam non inquieti fuimus inter vos*. Erant enim Thessalonicenses valde liberales. I Thess. IV, 9: *de charitate fraternitatis non necesse habemus scribere vobis, ipsi enim didicistis*, et cetera. Et hac ratione pauperes otiose vivebant, et ex

otio dabant se operibus indebitis, nec pertinentibus ad eos. Et hoc erat inquietudo. Et ideo dicit *quoniam non inquieti*, et cetera. I Thess. IV, v. 11: *operam detis, ut quieti sitis*, et cetera. Item *neque gratis panem manducavimus*, etc., quia operibus manuum operabatur. Act. XX, 34 dicitur: *ipsi scitis quoniam ad ea quae mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istae*. Et Prov. ult.: *panem otiosa non comedit*. Num. XVI, 15: *tu scis, quia nec asellum quidem unquam acceperim ab eis*, et cetera. *Sed in labore et fatigatione*. Non parum, sed *nocte et die*, id est, continue, quia aliquando oportebat eum praedicare et docere, et residuum ponebat in labore, *ne quem vestrum gravaremus*. II Cor. XII, 13: *quid est quod prae caeteris minus habuistis, nisi quod non gravavi vos?* Deinde cum dicit *non quasi*, etc., assignat causam sui operis manualis. Ubi excludit primo causam falsam, secundo ponit veram. Falsa quidem causa esset si quis diceret quod ei non liceret accipere ab eis sumptus. Et ideo dicit *non quasi non habuerimus*, immo habuimus potestatem vivendi de sumptibus fidelium. I Cor. IX, 13: *qui altari deserviunt, cum altari participant*. Matth. X, v. 10: *dignus est operarius cibo suo*. I Cor. c. IX, 14: *sic et dominus ordinavit his qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere*. Et sic ex Evangelio sunt duo genera hominum potestatem habentium vivere ex aliorum sumptibus, qui scilicet altari deserviunt, et praedicatores. Deinde cum dicit *sed ut vos*, etc., ponit veram causam. Nam duplicem causam invenimus, quare apostolus manibus laboravit: una apud Corinthios; alia hic. Illi enim erant avari, et graviter tulissent, sicut ibi dicitur. Causa autem quare laboravit hic fuit horum otium. Et ideo dicit *ut nos formam daremus*, etc., scilicet laborandi. I Tim. IV, 12: *exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate*. I Petr. V, 3: *forma facti gregis*. Alia causa ponitur in Glossa, I Cor. IV, scilicet quando non invenimus qui det nobis, et tunc laborabat. Quarta causa erat, ut sicut monachi Aegypti non essent otiosi. Eccli. XXXIII, 29: *multam malitiam docuit otiositas*. Unde qui non habent exercitium officii, vel studii, vel lectionis, periculose vivunt otiosi.

Lectio 2

[87877] Super II Thes., cap. 3 l. 2 Supra ostendit apostolus quid eis suo exemplo tradidit, ut scilicet non essent inquieti, sed ut operarentur, hic ostendit quomodo hoc praesens verbis et factis tradidit. Unde dicit *cum essemus*, quasi dicat: ut formam daremus vobis, fecimus quod docuimus, quia *hoc denuntiabamus, quoniam*, et cetera. Haec verba, sicut dicit Glossa et Augustinus in libro de operibus monachorum, quidam pervertebant quod non sit licitum servis Dei manibus operari, propter hoc quod dicitur Matth. VI, 34: *nolite solliciti esse*, et cetera. Nam dicunt hanc operationem pertinere ad sollicitudinem victus. Et propter hoc istud referebant ad spiritualia opera; quasi dicat: si quis non vult facere opera meritoria et spiritualia, non est dignus manducare. Sed hoc est contra intentionem apostoli, qui dicit *denuntiabamus* nos sic fecisse, scilicet in labore et fatigatione. Sed quid est *quoniam si quis non vult*, et cetera? Estne hoc consilium vel praeceptum? Et videtur esse praeceptum, quia infra dicitur: *si quis non obedierit verbo nostro*, et cetera. Ergo omnes tenentur manibus operari. Qui igitur non operatur manibus, sed stat otiosus, peccat mortaliter. Respondeo. Dicendum est quod est praeceptum, sed aliquid praecipitur dupliciter: simpliciter, vel sub conditione. Simpliciter praecipitur quod per se est necessarium ad salutem: et haec sunt opera virtutum. Sub conditione vero, ut quando talis est casus, quod sine opere manuali praeceptum servari non potest. Praecipitur autem homini quod corpus suum sustentet, alias enim est homicida sui ipsius. Gen. II, 16: *de omni ligno Paradisi comede*, et cetera. Ex praecepto ergo tenetur homo corpus suum nutrire, et similiter ad omnia, sine quibus corpus non potest vivere, tenemur. Unde quicumque non habet alias, unde corpus sustentet licite, vel possessione, vel licito negotio, tenetur laborare, ne furetur. Eph. IV, 28: *qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis*, et cetera. Est ergo praeceptum, quando aliter non potest licite vivere. Unde dicit *si quis non vult operari, nec manducet*. Est ergo alterum duorum necessarium, ut homo possit manducare, scilicet vel quod habeat possessionem, vel quod licite procuret. Ps. CXXVII, 2: *labores manuum tuarum quia manducabis*, et cetera. I Thess. IV, 11: *operamini manibus vestris, sicut praecepimus vobis*, et cetera. Deinde cum dicit *audivimus*, etc., ponit necessitatem huius praecepti, quia apostolus dicit hoc non tam ex officio docentis, quam propter vitium gentis. Ideo primo ponit culpam quae inducit necessitatem praecepti; secundo adhibet remedium, ibi *his autem qui*, et cetera. Dicit ergo *audivimus*, etc.; quasi dicat: ideo non occulto hoc praeceptum, quia *audivimus quosdam*, et cetera. Anima enim hominis semper oportet quod circa aliquid occupetur, et ideo necesse est quod otiosi inquietudinem patiantur circa illicita. I Thess. c. IV, 11: *operam detis ut quieti sitis*, et cetera. Et addit *sed curiose agentes*, scilicet de negotiis aliorum.

Prov. XXI, 25: *desideria occidunt pigrum*. Deinde adhibet remedium, cum dicit *his autem qui*, et cetera. Et primo ex parte peccantium, secundo ex parte aliorum, ibi *vos autem*, et cetera. Dicit ergo *his qui sunt eiusmodi denuntiamus* severe, ut praelatus, *et obsecramus* charitative, ut pater eorum, *ut panem suum*, non alienum sed debitum sibi, scilicet licite acquisitum, *cum silentio*, id est, sine inquietudine, non discurrendo, *manducet*. Is. XXX: *cultus iustitiae, silentium*. Ez. *multam malitiam docuit otiositas*. Deinde cum dicit *vos autem*, etc. ex parte aliorum non peccantium duplex adhibet remedium. Primo scilicet quod non cessent benefaciendo, secundo quod illos corripiant, ibi *quod si quis*, et cetera. Dicit ergo *vos autem*, etc., quasi dicat: nolite deficere benefaciendo, licet otiosi abutantur. Gal. V: *bonum facientes, non deficiamus*, et cetera. Et hoc necessarium est, etiam si operentur manibus, et non deesset illis aliquid, quia necessaria est aliis subventio. Deinde cum dicit *quod si quis*, etc., innuit quod corrigantur, et primo ostendit quo ordine puniantur; secundo ostendit effectum poenae, ibi *ut confundantur*; tertio finem, ibi *et nolite*, et cetera. In ordine vero, primo, ponit culpam, secundo eius manifestationem, tertio eius punitionem. Culpa est inobedientia; et ideo dicit *quod si quis non obedierit*. I Reg. XV, 23: *quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriae nolle acquiescere*. Manifestatio et convictio ponitur, cum dicit *hunc per epistolam notate*, id est, manifestate, sed per veritatis inquisitionem. Iob c. XXIX, 16: *causam quam nesciebam, diligentissime investigabam*. Poena eorum est sententia excommunicationis; unde dicit *et non commisceamini cum illo*, et cetera. I Cor. V, 11: *cum huiusmodi nec cibum sumere*. II Io. V, 10: *nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis*. Hic nota quod excommunicatio infligitur pro inobedientia; debet tamen esse convictus. Unde dicit *si quis non obedierit, per epistolam vestram, hunc notate*, id est, significate nobis, ut puniatur: et tamen vos interim *ne commisceamini cum illo*. Sed effectus poenae est, *ut confundatur*, et ex hoc resipiscat. Eccli. IV, 25: *est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam*. Finis autem et intentio debet esse eius correctio, quam intendit charitas; unde dicit *et nolite invicem existimare*, quia non debet fieri ex livore odii, sed ex studio charitatis; quasi dicat: quod ipsum vitatis, non fiat ex odio inimicitiae. Matth. V, 44: *diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos*. Et ideo dicit *sed corripite ut fratrem*. In quo ostenditur charitas. Ps. CXXXII, v. 1: *ecce quam bonum, et quam iucundum habitare fratres in unum*, et cetera. Deinde cum dicit *ipse autem*, etc., concludit epistolam. Et primo ponitur conclusio; secundo salutatio, quae est quasi epistolae sigillum, ibi *salutatio*, et cetera. Iterum prima in duas, quia eis primo optat dona Dei, secundo ipsum Deum, ibi *dominus sit*, et cetera. Quantum ad primum dicit *ipse*, et cetera. Deus dicitur esse pacis quantum ad duo. Pax enim consistit in duobus, ut scilicet homo concordet ad seipsum, et ad alios. Et neutrum potest haberi sufficienter nisi in Deo: quia sibi non concordat sufficienter nisi in Deo et minus aliis quia tunc affectus hominis concordat in seipso quando quod appetitur secundum unum, sufficit quantum ad omnes, quod nihil potest esse praeter Deum. Ps. CII, 5: *qui replet in bonis desiderium tuum*. Quaecumque enim alia, praeter Deum, non sufficiunt ad omnes, sed Deus sufficit. Io. XVI, 33: *in me pacem habebitis*, et cetera. Item homines non uniuntur inter se, nisi in eo quod est commune inter eos, et hoc est maxime Deus. Et ideo dicit *Deus pacis det*, non pacem temporalem, sed *sempiternam*, id est, spiritualem, quae hic incipit, et ibi perficitur. Ps. CXLVII, 3: *qui posuit fines tuos pacem*, et cetera. Et hoc *in omni loco*, et in toto mundo apud fideles. Quantum ad secundum dicit *dominus sit cum omnibus vobis*, quia nihil aliud bene habetur, nisi ipse habeatur per fidem et charitatem. *Salutatio mea*, hoc dicit propter infideles pervertentes epistolas eius. Gal. ult.: *videte qualibus litteris scripsi vobis manu mea*, et cetera. *Quod est signum*, et cetera. *Gratia*, id est, gratuitum donum Dei, quod gratos vos reddit Deo, et cetera. Io. I, 17: *gratia et veritas per Iesum Christum facta est*.

CORPUS THOMISTICUM

Sancti Thomae de Aquino

Super I Epistolam B. Pauli ad Timotheum lectura

Textum Taurini 1953 editum

ac automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas

denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit

Prooemium

[87878] Super I Tim., pr. *In manu Dei potestas terrae, et execrabilis omnis iniquitas gentium, et utilem rectorem suscitabit in tempore super illam.* Eccli. X, 4. Haec verba materiae huius epistolae conveniunt. Prius enim instruxit Ecclesiam in his, quae ad eius unitatem pertinent, hic instruit ipsos rectores Ecclesiae, qui sunt quasi principalia membra eius. Circa quod videnda est ista instructio et utilitas. Instructio est in Deo, quia *in manu Dei*, et cetera. Et hoc tripliciter, quia ab ipso exoritur. Rom. XIII, 1: *non est potestas nisi a Deo.* Item quod secundum Deum debet regulari. Prov. VIII, 15: *per me reges regnant, et conditores legum iusta decernunt.* Item quia secundum Dei dispositionem, eorum potestas fundatur. Dan. II, 21: *et ipse mutat tempora et aetates, transfert regna atque constituit.* Item utilitas eorum ostenditur, quia est ad cohibendam nequitiam hominum, quia *execrabilis omnis iniquitas gentium. Iusto non est lex posita.* Rectores legis tripliciter debent se habere ad mala. Primo ut ea corde odio habeant. II Mach. III, 1: *animo odio habentes mala*, et cetera. Secundo ut prohibeant ea ne fiant. Prov. XX, 8: *rex qui sedet in solio iudicii dissipat omne malum.* Tertio ut facta puniant. Rom. XIII, 4: *minister enim Dei est, vindex in iram eius qui male agit.* Quarto videnda est utilitas, ibi *utilem rectorem*, et cetera. Et ad tria est utilis rector, quae notantur Eccli. XLIX, 17: *Ioseph princeps fratrum*, ut gentem sustentet per potentiam. Is. XIX, 4: *et rex fortis dominabitur eorum*, et cetera. *Rector fratrum*, dirigendo per sapientiam. Is. XXXII, 8: *princeps ea quae sunt digna principe cogitabit*, et cetera. Eccli. X, 24: *in medio fratrum rector illorum. Stabilimentum populi*, ut cohibeat ab iniustis per iustitiam, Ps. XVII, 27: *tu populum humilem salvum facies, et oculos superbiorum humiliabis*, et cetera. Et sic patet materia harum epistolarum, quia est ad instructionem rectorum populi fidelis, in quo quidam praeferuntur in spiritualibus, sicut praelati Ecclesiarum, quos primo instruit; quidam vero in temporalibus, quos secundo monet; et hoc in epistola ad Philemonem. Circa primum tres sunt epistolae, secundum tria quae competunt praelato, quorum primum est ut gubernet populum; secundum, ut pro populo subdito patiatur; tertium, ut malos coerceat. Primum in prima ad Timotheum; secundum in secunda, ubi agit de martyrio; tertium in epistola ad Titum, ubi agit ac docet quomodo vitet haereticos, ut etiam patet in argumentis epistolarum.

Caput 1

Lectio 1

[87879] Super I Tim., cap. 1 l. 1 Dividitur haec epistola in salutationem et epistolarem narrationem, ibi *sicut rogavi*. Circa primum tria facit, quia primo ponitur persona salutans, secundo persona salutata; tertio bona optata. Describit autem personam salutantem, primo ex nomine *Paulus*, quod convenit auctoritati propter duo. In apostolatu enim duo sunt, scilicet altitudo potestatis, ad quam exaltantur humiles. I Reg. XV, 17: *cum esses parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es.* Et Paulus dicitur modicus. Item claritas sapientiae, et hanc dominus praebet parvulis. Matth. XI, 25: *revelasti ea parvulis*, et cetera. Secundo ex auctoritate, quia

apostolus, id est, missus. Io. XX, 21: *sicut misit me pater*. I Cor. IX, 2: *signaculum apostolatus mei vos estis in domino*. Tertio ex origine huius auctoritatis, unde dicit *Iesu Christi secundum imperium Dei*, et cetera. Act. XIII, 2: *segregate mihi Barnabam et Saulum in opus ad quod assumpsi eos*. I Reg. XIII, 14: *quaesivit sibi dominus virum iuxta cor suum*, et cetera. Ex quo patet quod praelati ex necessitate praecepti tenentur ad ea quae sunt proprii officii. I Cor. c. IX, 16: *vae mihi enim est, si non evangelizavero. Et Christi Iesu spei nostrae*, qui est spes nostra, ut ad eum veniamus. Phil. I, 23: *desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo*, et cetera. Vel *spei nostrae*, quia per ipsum speramus adipisci bona aeterna. I Petr. I, 3: *regeneravit nos in spem vivam*, et cetera. Rom. XV, 4: *per consolationem Scripturarum spem habeamus*. Personam salutatam describit tripliciter. Primo ex nomine, cum dicit *Timotheo*, de quo Act. XVI. Item ex affectione, dicens *dilecto*. Phil. II, 20: *neminem habeo tam unanimum*, et cetera. Item ex filiatione, dicens *filio in fide*, scilicet a se converso. I Cor. c. IV, 17: *misi ad vos Timotheum filium meum charissimum, et fidelem in domino*, et cetera. Tunc autem primo ponit bona optata, et deinde ostendit a quo sunt. Sciendum est autem quod in aliis epistolis duo ponuntur, hic tria, quia praelati pluribus indigent. Et ideo dicit *gratia et misericordia*, primo sibi, et deinde aliis. Et sumitur hic misericordia pro remissione peccatorum, quia haec est ex Dei misericordia: gratia vero pro munere gratiarum, quo indigent praelati. Vel gratia, sicut in aliis, pro gratia iustificante, sed misericordia pro munere divino in spiritualibus charismatibus exaltante. Sap. IV, 15: *gratia Dei et misericordia in sanctos eius, et respectus in electos illius. Et pax*, scilicet tecum, et per te aliis. Ps. LXXI, 3: *suscipiant montes pacem*. Sed unde? *A Deo*, ut dent populo. Iac. c. I, 17: *omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum. Et Christo Iesu domino nostro*, scilicet per quem maxima nobis et pretiosa promissa donavit, II Petr. I, 2.

Lectio 2

[87880] Super I Tim., cap. 1 l. 2 Hic incipit epistolaris narratio. Et est haec epistola quasi pastoralis regula, quam apostolus tradit Timotheo, instruens de omnibus, quae spectant ad regimen praelatorum, et eo ordine quo debet esse intentio. Primo ergo instruit eum de spiritualibus ministrandis, secundo de temporalibus, in IV cap., ibi *spiritus autem*. Item ad praelatum pertinet primo quod doceat de forma fidei, ne fides subditorum corrumpatur. Lc. XXII, 32: *ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. Secundo ut instruat eos de pertinentibus ad cultum Dei, quod non potest esse, nisi fides sit recta. Ideo primo instruit de fide; secundo de cultu Dei, II cap., ibi *obsecro igitur*; tertio agit de institutione officiorum, in III cap., ibi *fidelis sermo*. Sciendum est autem quod in primitiva Ecclesia error fuit periculosus quorundam dicentium, legalia debere servari simul cum Evangelio, quod apostolus excludit primo ostendens legis conditionem; secundo probat per experimentum in seipso, ibi *gratias ago*. Circa primum tria facit, quia primo ostendit quid de lege sit repudiandum; secundo quid in ea acceptandum, ibi *finis autem praecepti*; tertio concludit legis conditionem, ibi *scimus autem quia*. Repudiandum est autem in lege quod alii male addiderunt, non quod a Deo est datum, nisi iam secundum carnalem intellectum, et primo docet falsas fabulas et traditiones esse repudiandas; secundo rationem assignat, ibi *quae quaestiones*. Dicit ergo: dico quod debes facere *sicut rogavi te*, cum tamen possem imperare. Eccli. XXXII, 1: *rectorem te posuerunt? Noli extolli, esto in illis quasi unus ex illis. Ut denuntiares quibusdam*. Vel aliter: duo pertinent ad praelatum, ut cohibeat docentes falsa. Et ideo dicit *ne aliter docerent*. Gal. I, 9: *si quis vobis evangelizaverit praeter id quod accepistis, anathema sit*. Deut. IV, 2: *non addetis ad verbum quod ego loquor vobis, neque auferetis ex eo*. Secundo, ut si contingat quod aliqui falsa docerent, prohibeat populum ne eis intendat; unde dicit *neque intenderent fabulis et genealogiis interminatis*. Fuerunt autem quidam haeretici, qui detestantes vetus testamentum, exponebant quod apostolus ipsum repudiabat, deridendo historias eius, dicens *fabulis et genealogiis interminatis*, et cetera. Contra quod dicit Augustinus quod apostolus utitur historiis et genealogiis veteris testamenti. Gal. IV, 22: *Abraham duos filios habuit*, et cetera. Si ergo reprobaret, non eis uteretur. Dicit ergo *fabulas*, non datam legem in scriptis, sed in ore, scilicet Thalmuth: non quae Moyses ore tradidit, sed quae alii addiderunt, ut sunt stultae fabulae, scilicet quod Adam habuit aliam uxorem, ex qua dicunt natos Daemones. Matth. XV, 6: *irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram*. II Tim. IV, 4: *ad fabulas autem convertentur*. Ratio huius est, quia *praestant quaestiones*, id est, contentiones. II Tim. II, v. 14: *noli verbis contendere*. Prov. XX, 3: *honor est homini qui se separat a contentione*. *Magis quam aedificationem Dei, quae est in fide*, quando scilicet aliquis est

confirmatus in veritate fidei, ad quod debet omnis doctrina tendere. Deinde cum dicit *finis autem*, ostendit quid de lege sit tenendum. Et circa hoc duo facit, quia primo ostendit hoc; secundo quod periculum est his qui hoc non tenent, ibi *a quibusdam*, et cetera. Circa primum sciendum est quod lex vetus dicitur lex mandatorum, quia mandatis et praeceptis continetur. Eph. II, 15: *legem mandatorum, decretis evacuans*. Illud ergo ad quod ordinantur omnia mandata legis est praecipue tenendum; hoc autem est charitas. Matth. XXII, 37: *diliges Deum tuum ex toto corde tuo*, et cetera. Et paulo post: *in his duobus mandatis universa lex pendet et prophetae*. Sed quomodo charitas est finis praecepti? Ad hoc sciendum, duo sunt consideranda: primo quod omnia praecepta legis sunt de actibus virtutum, et quod per omnes actus virtutum ordinatur homo unus ad alium. Secundo quod obiectum unius virtutis est finis alterius, quia quaecumque una potentia est circa aliquem finem, ad illam ordinantur omnia quae sunt eiusdem, sicut ad finem; sicut fraenifactiva est ad equestrem, quia officium equestris est eius finis, haec autem ad ducem. Virtutes autem theologicae ultimum finem habent pro obiecto. Aliae autem sunt circa ea quae sunt ad finem. Virtutes ergo omnes respiciunt theologicas sicut finem. Inter theologicas vero illa plus habet de ratione finis, quae propinquius se habet ad ultimum finem. Fides autem ostendit eum, spes facit tendere in eum, charitas unit. Ergo omnes ordinantur ad charitatem, et sic dicitur charitas finis praeceptorum. Sed cum ea quae sunt ad finem, disponunt ad finem, praecepta autem sunt ad charitatem, ideo disponunt ad eam. Ideo dicit *de corde puro*. Ad hoc enim quod cor sit purum, dantur praecepta virtutum, quarum quaedam ordinantur ad modum rectificandi passiones, quarum, scilicet virtutum, materiae sunt passiones, sicut temperantia quae ordinat concupiscentiam, mansuetudo iras, fortitudo timores et audacias. Per has autem passiones turbatur puritas cordis. Et ideo istae virtutes faciunt cor purum. Sed numquid hoc requiritur ad charitatem? Respondeo. Dicendum est quod sic, quia impossibile est quod cor impurum sit promptum ad charitatem, quia unicuique est diligibile quod sibi est conforme. Cor impurum diligit illud, quod competit ei secundum passionem; ergo necesse est quod sit expeditum a passionibus. Cant. I, 3: *recti diligunt te*. Aliae virtutes sunt quae rectificant hominem ad proximum, et ex hoc sequitur quod habeat conscientiam bonam, quia non facit alteri quod sibi non vult fieri. Matth. c. VII, 12: *omnia ergo quaecumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis*. Et ideo quae contra proximum sunt, sunt contra conscientiam. Unde dicit *et conscientia bona*. Qui ergo non habuerit conscientiam bonam, non potest Deum pure diligere, quia qui non habet conscientiam bonam, timet poenam. Timor autem non est in charitate, sed fugit Deum, et non unitur ei. Et ideo praecepta, quae conscientiam rectificant, bene disponunt ad charitatem. Aliae sunt virtutes ad habendam veram fidem, scilicet virtutes quibus Deum colimus, scilicet latria et huiusmodi, quae sunt ordinata ad removendum errores, et ad confirmandum in cordibus fidei firmitatem de Deo. Qui enim non habent veram fidem, non possunt Deum diligere; quia qui falso credit de Deo, iam non diligit Deum. Non enim diligit qui non credit, quia non figuratur affectus, nisi in illo quod ostendit intellectus. Et ideo quae faciunt fidem veram, ordinantur ad charitatem. Et ideo dicit *de corde puro*, quia faciunt hoc. Matth. V, 8: *beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et conscientia bona*. II Cor. I, 12: *gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae. Et fide non ficta*, id est, vera. Et ideo virtutes et praecepta ordinantur ad finem qui est charitas, quae sumitur secundum ista tria, et cetera.

Lectio 3

[87881] Super I Tim., cap. 1 l. 3. Supra ostendit virtutum dignitatem et utilitatem, hic declarat harum necessitatem, quia quicumque ab his discedit, in periculum falsae doctrinae cadit. Et circa hoc duo facit, quia primo ponitur falsitas doctrinae in quam incidunt; secundo conditio falsa docentium, ibi *volentes esse*. Dicit ergo: *finis praecepti*, etc. et haec sunt principalia legis, a quibus quidam discedunt. Ps. XI, 2: *vana locuti sunt*, et cetera. Et nota quod recessus a charitate causa est falsae doctrinae, quia qui non amant charitatem, cadunt in mendacium. II Thess. II, v. 11: *qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati*. Similiter qui dimittunt cordis puritatem. Habentes enim cor infectum passionibus, iudicant secundum affectum earum, et non secundum Deum. I Cor. c. II, 14: *animalis homo non percipit quae Dei sunt*, et cetera. Similiter habentes conscientiam malam, quia non possunt quiescere in veritate. Et inde est quod quaerunt falsa, ut in eis quiescant. Infra eodem: *habens fidem et conscientiam bonam*. Similiter qui habet fiduciam fictam. Is. XXI, 2: *qui incredulus est, infideliter agit*. Deinde cum dicit *volentes*, etc., ponitur conditio falsa docentium, et primo inordinata ambitio; secundo defectus eorum. Quantum ad primum dicit *volentes esse*, et cetera. Matth. XXIII, 6: *amant primos recubitus in coenis, et vocari ab hominibus, Rabbi*, et cetera. Iac. III, 1: *nolite plures magistri fieri*, et cetera.

Quantum ad secundum dicit *non intelligentes*. Ps. LXXXI, 5: *nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant*. Sap. V, 6: *sol intelligentiae non est ortus nobis. Neque quae loquuntur per auctoritates, quas non intelligunt, neque de quibus affirmant*, scilicet concludendo. Deinde cum dicit *scimus autem*, etc., ponit legis conditionem quantum ad duo. Primo quantum ad bonitatem legis; secundo quantum ad finem et intentionem legislatoris, ibi *scientes*. Dicit ergo *scimus*, scilicet per certitudinem, *quod lex bona est*, non mala, ut haeretici dicunt. Ps. XVIII, 7: *lex domini immaculata*, et cetera. Rom. VII, 12: *lex quidem sancta est, et mandatum sanctum, et iustum, et bonum*. Sed contingit, quod aliquis bono utatur male. Cum ergo lex sit bona, requiritur quod homo ea bene utatur. Et ideo dicit *si quis recte ea utatur*. Alias fit ei mors, ut dicitur Rom. VIII. In lege enim sunt quaedam moralia, et quaedam caeremonialia. Caeremonialia quidem in figura Christi et Ecclesiae sunt data, sed indigent, ut intelligantur non solum carnaliter, sed etiam spiritualiter; et in figura futurorum, et ut scias quod non sunt perpetuo servanda, sed cessant veritate veniente. Ier. XXXI, 31: *et feriam domui Israel et domui Iuda foedus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris*, et cetera. Et sic exponit Glossa. Sed apostolus videtur loqui de moralibus, quia subdit quod lex posita est propter peccata, et haec sunt praecepta moralia. Horum legitimus usus est, ut homo non attribuat eis plus quam quod in eis continetur. Data est lex ut cognoscatur peccatum. Rom. VII, 7: *quia nisi lex diceret: non concupisces, concupiscentiam nesciebam*, etc.; quod dicitur in Decalogo. Non est ergo in eis spes iustificationis, sed in sola fide. Rom. III, 28: *arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis*. Deinde cum dicit *scientes*, ostendit conditionem legis quantum ad legislatoris intentionem; et primo ponit existimatam; secundo ponit veram intentionem, ibi *sed iniustus*. Existimata intentio excluditur, cum dicit *iusto*, et cetera. Ubi posset esse duplex falsus intellectus. Unus quod iustus legem non servat, quod falsum est, quia nisi servaret eam quantum ad moralia, iustus non esset. Unde et Christus factus est sub lege. Alius quod iustus non obligatur ad praecepta legis, et non peccaret si faceret contra ea. Sed verus est sequens sensus, supponendo, quia quod imponitur alicui, imponitur sicut onus; lex enim iustis non imponitur sicut onus, quia habitus eorum interior inclinatur ad hoc, ad quod lex, et ideo non est onus eis. Rom. II, 14: *ipsi sibi sunt lex*. Vel aliter: lex non est posita pro iustis, sed pro iniustis; quasi dicat: si omnes essent iusti, nulla necessitas esset dandi legem, quia omnes essent sibi lex. Intentio bonorum debet esse, ut alios inducant ad virtutes. Quidam autem per se sunt bene dispositi ad virtutes; alii habent mentem bene dispositam, sed per alium, et de istis sufficit paterna monitio, non coactiva; alii autem nec per se, nec per alium bene disponuntur; ideo eis omnino est necessaria lex, ut patet in Ethicis. Deinde cum dicit *sed iniustus*, etc., ponit veram intentionem; et primo describit eos in generali, quibus necessaria est lex; secundo in speciali, ibi *patricidis*. Sciendum est autem, quod, sicut I Io. III, 4 dicitur *omne peccatum est iniquitas*, et ideo repugnat alicui iuri. Cum autem sit duplex ius, scilicet naturale et positivum, naturali repugnat quod secundum se est malum, positivo autem repugnat quod est malum quia prohibitum. Quantum ad primum dicit *sed iniustus*, qui scilicet agunt contra ius naturale. Is. c. XXIV, 5: *transgressi sunt leges, mutaverunt ius, dissipaverunt foedus sempiternum*, et cetera. Quantum ad secundum dicit *non subditis*, scilicet praecepto humano. Rom. I, 30: *parentibus non obedientes*. Et haec duo respiciunt rationem peccati. Ponit autem alia, quae sumuntur per comparisonem ad illud, et hoc est vel contra Deum, vel contra proximum, vel in seipsum. In Deum dicitur impietas, quia pietas importat cultum Dei; ideo dicit *impiis*. In proximum, sic dicit *peccatoribus*. Ps. I, 5: *non resurgent impii in iudicio*, et cetera. Gal. II, 15: *nos enim natura Iudaei, et non ex gentibus peccatores*. Sed secundum Augustinum, de Doctr. Christ. peccata distinguuntur in duo, scilicet in spiritualia, quae dicuntur facinora, et in carnalia, et haec dicuntur flagitia; et ideo dicit *sceleratis*, quantum ad spiritualia. Prov. c. XVII, 9: *qui abscondit scelera*, et cetera. Quantum ad carnalia dicit *contaminatis*. Mal. II, v. 11: *contaminavit Iudas sanctificationem domini*, et cetera. Deinde connumerat peccata in speciali. Et primo nominat quaedam in speciali; secundo colligit alia in generali, ibi *et si quid aliud*, et cetera. Primo ponit peccata operis; secundo peccata oris, ibi *mendacibus*, et cetera. Circa primum primo ponit quantum ad facinora; secundo quantum ad flagitia. Facinora dicuntur quae sunt in nocumentum proximi. Et quanto est proximus coniunctior, tanto est eorum peccatum gravius, quia plus eis tenemur. Et ideo primo dicit de patre, secundo de matre. Ex. XX, 12: *honora patrem tuum et matrem tuam*, etc., et postea XXI, 15: *qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur*; deinde prosequitur de aliis proximorum homicidiis, dicens; Ex. XXI, 14: *si quis per industriam occiderit proximum suum*, et cetera. Deinde ponit flagitia, et primo quae secundum naturam sunt, cum dicit *fornicariis*. Hebr. ult.: *fornicatores et adulteros iudicabit Deus*. Secundo contra naturam, dicens *masculorum concubitoribus*. I Cor. VI, 10: *neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt*. Deinde ponit nocumenta oris, et primo

quantum ad simplex mendacium, dicens *mendacibus*. Eph. IV, 25: *deponentes mendacium, loquimini veritatem*, et cetera. Secundo quantum ad iuramentum, dicens *periuris*. Et tunc colligit alia in generali, dicens *et si quid aliud sanae doctrinae*, et cetera. Iob VI, 30: *non invenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit*, et cetera. Tit. II, 1: *loquere quae decent sanam doctrinam*. Deinde cum dicit *quae est secundum Evangelium*, ostendit quod Evangelium communicat sanam doctrinam, quod tripliciter describit. Et primo a fine, cum dicit *gloriae*, scilicet quam annuntiat, Ps. XCV, 3: *annuntiate inter gentes gloriam eius*. Secundo ab auctore gloriae, cum dicit *beati Dei*. Infra ult.: *quem suis temporibus ostendet beatus, et solus potens rex regum*, et cetera. Tertio a ministro, cum dicit *quod creditum est mihi*. Gal. II, 7: *cum vidissent quod creditum est mihi Evangelium praeputii*, et cetera. Deinde cum dicit *gratias ago*, probat per experimentum in seipso, quid fuerit ipse tempore legis et quid consecutus sit tempore gratiae. Et primo ostendit, quid circa se utroque tempore sit actum; secundo inducit Timotheum ad imitandum se, ibi *hoc praeceptum*. Circa primum duo facit, quia primo ostendit quid sibi datum fuit in lege, et quid sibi sit datum in Evangelio; secundo rationem assignat, ibi *fidelis sermo*. Item prima pars dividitur in tres particulas, quia primo ponit dignitatem, quam consecutus est in Evangelio; secundo peccata quibus subiucuit in statu legis, ibi *qui prius fui*; tertio quomodo liberatus fuit, ibi *sed misericordiam*, et cetera. Sed ad hoc quod aliquis sit minister Evangelii, tria requiruntur. Primo quod sibi committatur. Rom. X, 15: *quomodo praedicabunt, nisi mittantur*, et cetera. Secundo idoneitas, id est, ut sit fidelis. I Cor. IV, 2: *hic iam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniat*. Item ut sit fortis ad proseguendum. Et haec tria ponit ordine retrogrado, et primo tertium, dicens *qui me confortavit*, etc., scilicet ad proseguendum officium iniunctum. Ez. III, 14: *manus domini erat mecum confortans me*. Secundum ponit ibi *quia fidelem me*, et cetera. Matth. XXIV, 45: *fidelis servus et prudens, quem constituit dominus super familiam suam*. Et hoc quia quaerebat solum quae Dei erant. Primum vero ostendit, cum dicit *in ministerio*, id est, committens mihi ministerium hoc. Act. XIII, 2: *segregate mihi Barnabam et Saulum in opus ad quod assumpsit eos*. II Cor. XI, 23: *ministri Christi sunt? Et ego*. Sed qualis erat in statu legis? Peccator. Et primo in Deum, cum dicit *qui prius fui blasphemus*, scilicet nominis Christi. Lev. XXIV, 14: *educ blasphemum extra castra, et ponant omnes qui audierunt manus suas super caput eius, et lapidet eum populus universus*. Unde sibi illud competebat. Item in proximum, cum dicit *et persecutor*. I Cor. XV, 9: *non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei*. Item *et contumeliosus*, verbis et factis. Ier. XX, 10: *audivi contumelias multorum*, et cetera. Deinde cum dicit *sed misericordiam Dei*, ostendit quomodo fuit liberatus per Christum. Et circa hoc duo facit, quia primo ponit misericordiam liberantem; secundo ostendit quod superabundanter in bonis repletur, ibi *superabundavit autem*. Quantum ad primum dicit *sed misericordiam Dei consecutus sum*. Thren. III, v. 22: *misericae domini quod non sumus consumpti*. Rom. IX, 18: *cuius vult miseretur, et quem vult indurat*. Sed ex parte mea aliqua est excusatio peccati, *quia ignorans feci*. Minus dicit, plus significat, quia aliud est ignoranter agere, aliud per ignorantiam; quia ignoranter facit aliquid qui nescit quod facit, tamen si sciret, etiam faceret illud, sicut credens se interficere feram, occidit inimicum suum, quem tamen occidisset etiam libentius, si novisset eum. Sed per ignorantiam facit, qui facit aliquid quod non faceret, si nosset, sicut occidens patrem, quem si sciret, non occideret eum, quem tamen occidit, quia eum credit inimicum. Sed Paulus fecit per ignorantiam, quia si scivisset quod Christus esset filius Dei, hoc non fecisset. Sed Iudaei per ignorantiam non occiderunt Christum, sed ignoranter, quia si scivissent ipsum esse Christum, libentius occidissent eum. Lc. XII, 47: *servus qui cognovit voluntatem domini sui, et non se praeparavit, nec fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis*, et cetera. Quantum vero ad secundum dicit *superabundavit*, et cetera. Rom. V, 20: *ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia. Cum fide et dilectione*. Nam fecit ibi effectum fidei per dilectionem operantem, *quae est in Christo Iesu*. Gal. III, 14: *in Christo Iesu, ut pollicitationem spiritus accipiamus per fidem*.

Lectio 4

[87882] Super I Tim., cap. 1 l. 4 Supra ostendit conditionem suam, et quantum ad peccata sub lege, et quantum ad bona tempore gratiae, hic ostendit rationem horum beneficiorum, quae sumitur ex divina miseratione. Et primo proponit divinam miserationem in communi; secundo aptat ad se, ibi *quorum primus*; tertio ponit gratiarum actionem, ibi *regi autem saeculorum*. Circa primum duo facit, quia primo commendat veritatem proponendam; secundo proponit divinam miserationem, ibi *quia Christus Iesus*. Quantum ad primum dicit

fidelis sermo, et cetera. Duo autem sunt in sermone commendanda, scilicet quod sit verus et quod sit acceptabilis. Aliquando enim sermo verus est durus, et odia concitans. Gal. IV, v. 16: *inimicus factus sum vobis, verum dicens vobis*. Sed hic sermo primo quidem habet veritatem; unde dicit *fidelis sermo*. Apoc. c. ult.: *haec verba fidelissima et vera sunt*. Item acceptabilis est, quia de salute nostra; ideo dicit *et omni acceptione dignus*. Iac. I, 13: *et respondit dominus Angelo qui loquebatur*, et cetera. Alia littera habet: *humanus sermo*, quia de susceptione hominum. Tit. III, 4: *apparuit benignitas et humanitas salvatoris nostri*, et cetera. Et hic sermo est talis, *quia Christus venit*, et cetera. Quod in mundum venit, exprimit duplicem naturam, scilicet divinitatis, in qua erat antequam in mundo appareret. Io. XVI, 28: *exivi a patre, et veni in mundum*, et cetera. Et humanitatis, in qua apparuit. Et quia Deus est, caelum et terram implet, Ier. XXIII, 24, ideo non competit ei secundum divinam naturam in aliquo loco esse, sed competit ei secundum humanam naturam. Io. I, 10: *in mundo erat, et mundus et cetera. In propria venit*, et cetera. Sed ad quid venit? *Peccatores salvos facere*, id est, propter salutem populorum. Io. c. III, 17: *non enim misit Deus filium in mundum, ut iudicet mundum, sed ut mundus salvetur per ipsum*. Io. XII, 47: *non enim veni ut iudicem mundum*. Sed si nullus fuisset peccator, numquid incarnatus non fuisset? Videtur quod non, quia venit peccatores salvos facere. Non ergo fuisset necessaria incarnatio. Item Glossa: tolle morbum, et medicinae non opus erit. Respondeo. Dicendum est quod ex verbis sanctorum satis hoc patet. Sed haec quaestio non est magnae auctoritatis, quia Deus ordinavit fienda secundum quod res fiendae erant. Et nescimus quid ordinasset, si non praescivisset peccatum; nihilominus tamen auctoritates videntur expresse sonare quod non fuisset incarnatus, si non peccasset homo, in quam partem ego magis declino. Deinde cum dicit *quorum primus*, adaptat hoc ad se. Primo confitens se peccatorem; secundo dicit se salvatum, ibi *sed misericordiam*. Dicit ergo *quorum primus ego sum*. Hic dicit haereticus, quod anima Adae fuit in Paulo, et transivit de corpore in corpus. Quasi dicat: ego primus peccator, quia anima Adae est anima mea; sed hoc est contra apostolum, Rom. IX, 11: *cum nondum nati essent*, et cetera. Ergo anima non est ante corpus. *Primus* ergo, non tempore sed peccatorum magnitudine. Et hoc dicit ex humilitate. Prov. XVIII, 17: *iustus prior est accusator sui*. Prov. XXX, 2: *stultissimus sum virorum*, et cetera. Sed numquid fuit apostolus maximus peccator? Et videtur quod Iudas fuit maior. Sed quidam dicunt quod peccatum Pauli generalius fuit, quia contra totam Ecclesiam. Sed hoc nihil est, quia Paulus in incredulitate, et multi Iudaei persequebantur ex malitia. Dicendum est ergo quod est primus, non quod inter peccatores maximus qui tunc erant, sed maximus inter peccatores salvatos; quasi dicat: *venit peccatores salvos facere, quorum*, scilicet peccatorum salvatorum, *ego sum primus*; quod est de illis intelligendum qui praecesserant apostolum, quia prius etiam multi alii sunt Ecclesiam persecuti. Et hoc dicit ut ostenderet quod omnia quae Deus facit, facit ad ostensionem bonitatis suae. Prov. XVI, 4: *universa propter semetipsum operatus est dominus*. Eccli.: *gloria domini plenum est opus eius*. Item propter utilitatem; et ideo dicit *ideo salvavit me*. Primo propter gloriam suam. Unde exponitur *primum* tempore, vel *primum*, id est, potissime. *Omnem patientiam*, id est, perfectam, quia provocatus non punivit, sed potius adversarium exaltavit, et hoc ad utilitatem nostram; unde dicit *ad exemplum*, id est, informationem et eruditionem; quasi dicat: ut non diffidant peccantes ad eum accedere. I Petr. c. ult.: *forma facti gregis*. Deinde cum dicit *regi*, etc., ponit gratiarum actionem, et circa hoc duo facit, quia primo commendat eum cui gratias agit; secundo gratias refert, ibi *honor*. Commendat autem eum primo ex potestate; secundo ex naturae proprietate. Quantum ad primum dicit *regi*. Dominium suum est maximum, quia solus dominatur, et habet liberam potestatem, non secundum statuta, ut politicus. Deus autem unus est dominus omnium. Et ideo dicit *Deo*. Apoc. XIX, 16: *rex regum et dominus dominantium*. Ps. XLVI, 7: *quoniam rex omnis terrae Deus*. Item alicuius regis potestas, ut plurimum, non ultra quam quinquaginta annis durat, sed iste est omnium saeculorum. Ps. CXLIV, 13: *regnum tuum omnium saeculorum*, et cetera. Eccli. X, 4: *in manu Dei potestas terrae*. Cui etiam convenit proprietas naturae Dei. Circa quod sciendum est quod in rebus prima differentia rerum naturalium est corruptibile, et incorruptibile. Et incorruptibilium quaedam visibilia et corporalia, ut corpora terrestria; quaedam autem invisibilia et spiritualia, ut Angeli. Et haec dividuntur secundum Platonicos in deos, qui per naturam supremi sunt, et in intellectus qui non sunt dii, sed divini, et in animas; sed apud nos est unus solus Deus. Deut. VI, 4: *audi, Israel, dominus Deus tuus*. Dicit ergo primo *immortali*, ut distinguat a corruptibilibus, *invisibili*, ut ad invisibilem ostendat pertinere, et ut distinguat ab aliis visibilibus. Dicit *soli Deo*, et non soli immortalis, vel invisibili, quia solus est Deus per naturam, licet posset dici solus immortalis, et solus invisibilis, id est, specialis prae aliis. Infra ult.: *qui solus habet immortalitatem*. Deinde cum dicit *honor et gloria*, agit gratias; quasi dicat: exhibendus est ei honor ex subiectione totius creaturae, et in manifestationem excellentissimae ipsius bonitatis,

claritatis et gloriae. Apoc. VII, 12: *benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor, virtus et fortitudo Deo nostro. In saecula saeculorum*, quia saeculum aliorum est modico tempore. Is. XL, v. 6: *omnis caro foenum, et omnis gloria eius ut flos foeni*. Deinde cum dicit *hoc praeceptum*, etc., instruit Timotheum permanere in his quae dicuntur. Primo commemorat quid sit ei commissum; secundo monet ad debitum usum; et tertio docet utendi modum. Dicit ergo *hoc praeceptum*, ut scilicet tu custodias finem legis, id est, charitatem conserves semper, non autem fabulas Iudaeorum, *commendo tibi*, sicut fidele depositum, quia tibi ideo est commissum. Et quomodo? *Secundum praecedentes*, etc., id est, quia hoc Evangelium non discordat a prophetiis quas ante didicerat, quia fuit filius mulieris Iudaeae. II Petr. I, v. 19: *habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernae ardenti in caliginoso loco*, et cetera. I Thessal. ult.: *prophetias nolite spernere*, et cetera. Vel secundum *praecedentes*, id est, secundum quod ego et alii sancti de te per spiritum prophetiae cognoverunt tradendum esse tibi. *Ut in illis milites*, scilicet prophetiis, *bonam militiam*. Militia est duplex, quaedam spiritualis, quaedam carnalis. II Cor. X, 4: *arma militiae nostrae non sunt carnalia, sed potentia Deo*, et cetera. In bona militia requiruntur duo ex parte militis, scilicet ut nihil agat contrarium disciplinae militari, ut non marcescat otio. I Cor. IX, 25: *omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet*, et cetera. Item ex parte militiae duo requiruntur, scilicet ut expugnet contrarios reipublicae, et ut subiiciat eos qui debent esse subiecti. Sic et in militia spirituali est, quia ordinatur ad destruendum omnes extollentes se, et ad subiiciendum *omnem intellectum in obsequium Christi*, ut dicitur II Cor. X. Et haec vera militia, de qua dicit *milites*, et cetera. Ubi etiam primo modus utendi ponitur, et secundo eius necessitas, ibi *quam quidam*. Dicit ergo *milites*, etc., quasi dicat: potes quidem facere bonam militiam, primo per *fidem* bonam quam habes. I Io. ult.: *haec est victoria, quae vincit mundum, fides*, et cetera. Item per *conscientiam bonam*, quia de facili homo recedit ab eo quod mordet eum; unde remorsus conscientiae est sicut quidam stimulus, qui habentem malam conscientiam pungit, et ideo cito a peccatis per bonam conscientiam et rectam fidem recedit. Act. c. XXIII, 1: *ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernam diem*. II Cor. I, 12: *gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae*. Necessitas bonae conscientiae consequenter ostenditur, cum dicit *quam quidam*, etc.; ubi primo ponit culpam; secundo poenam; tertio fructum poenae. Culpam, ibi *quam*, scilicet conscientiam bonam, *quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt*. Qui enim contra fidem errat, perdit omnia quae habet. Hebr. XI, 6: *sine fide impossibile est placere Deo*. Item moritur, quia iustus meus ex fide vivit, Abac. II, v. 4 et Rom. XI, 17: *ex quibus est Alexander et Hymenaeus*. II Tim. IV, 14: *Alexander aerarius multa mala mihi ostendit*, et cetera. Deinde ponitur eorum poena, cum dicit *quos tradidi*, etc., quia excommunicavit eos, ut fideles vitent eos ne coinquent ipsos. Fuit autem excommunicatio apostoli tantae virtutis quod excommunicati mox corripiebantur a Diabolo, et corporaliter vexabantur. I Cor. V, 4 s.: *congregatis vobis et meo spiritu in virtute domini Iesu, tradere huiusmodi hominem Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat*. Tamen etiam modo traduntur ad vexandum spiritualiter, quia amittunt suffragia Ecclesiae, quae multum iuvant contra Diabolum. Et *tradidi* sicut *Deus tradidit in reprobum sensum* Rom. I, 28, quasi subtrahendo suum auxilium, et communionem Ecclesiae, et suffragia. Et hoc non ex odio, sed ex charitate ad profectum eorum. I Cor. V, 5: *ut spiritus salvus fiat*. Unde dicit *ut discant*, saltem per poenam, *non blasphemare*. Discit autem quis recedere a peccato tripliciter, quandoque scilicet ex poena, quando corporaliter vexatur; item ex confusione excommunicationis; item ex hoc quod cum Ecclesia tradit aliquem Satanae, ruit in peccata manifesta, unde confusus humiliatur, et abstinet etiam ab occultis, quae prius non cognoscebat se habere.

Caput 2

Lectio 1

[87883] Super I Tim., cap. 2 l. 1 Supra docuit Timotheum quomodo reducat populum ad formam verae fidei, hic agit de pertinentibus ad cultum fidei, scilicet orationibus et obsequiis; et primo ponit doctrinam orationis in communi; secundo descendit ad determinatas condiciones hominum, ibi *volo ergo*. Item primo distinguit diversos modos orationis; secundo ostendit pro quibus sit orandum, ibi *pro omnibus*; tertio assignat rationem, ibi *hoc enim bonum*. Dicit ergo. Quia ita est quod Christus venit peccatores salvos facere, *igitur primum omnium obsecro*, et cetera. In quo aperte ostendit quod inter omnia necessaria ad vitam Christianam praecipua est oratio, quae valet contra pericula tentationis et ad proficiendum in bono. Iac. ult.: *multum valet oratio iusti assidua*. Distinguit ergo orationem in quatuor, scilicet *obsecrationes, orationes, postulationes, et gratiarum*

actiones, quorum tria pertinent ad beneficia impetranda, ultimum ad beneficia accepta. In impetrandis autem beneficiis tria requiruntur. Primo, ut scilicet impetrans assignet causam quare debet ei concedi; secundo oportet quod ostendat causam esse rationalem; tertio concludit petitionem. Et sicut rhetores faciunt, sic et nos in orando debemus facere. Primo excogitare causam quare sit concedendum, et hoc non merita nostra, sed miserationem divinam. Dan. IX, 18: *non in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis*, et cetera. Et ad hoc est obsecratio, quae est attestatio per sacra, sicut: *per passionem et crucem tuam libera nos, domine*. Hac causa excogitata, necesse est quod meditemur quod hoc sacrum est causa salutis. Et ideo requiritur oratio, quae est ascensus mentis in Deum. Ps. LXVIII, 14: *ego vero orationem meam ad te, domine*, et cetera. Dicitur autem oratio quasi oris ratio. Persuasiones enim rhetorum dicuntur orationes, quia persuadent; sed aliter ibi, aliter in nostra ad Deum, quia non intendimus quod animum Dei flectamus, qui semper ad bonum est paratus, sed ut nostrum cor sit in oratione ad Deum elevatum. Tertio, postulatio. Iac. I, 6: *postulet autem in fide nihil haesitans*. Item de acceptis donis gratiarum actiones. I Thess. ult.: *in omnibus gratias agite*. Phil. IV, 6: *in omni oratione et obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant ante Deum*. Unde iste modus orandi est in Ecclesia Dei: *omnipotens sempiterna Deus*, ecce ascensus mentis, qui est oratio, *qui dedisti Ecclesiae tale beneficium*, ecce gratiarum actio, *praesta, quaesumus*, ecce postulatio, *per dominum*, ecce obsecratio. Similiter in Missa est obsecratio usque ad consecrationem corporis et sanguinis, quia in eis est commemoratio sacrorum ex quibus est fiducia impetrandi. In mysterio consecrationis est oratio, quia meditatio eorum quae Christus egit. In aliis vero usque ad communionem est postulatio pro vivis et mortuis, et pro se. In fine autem est gratiarum actio. Vel haec quatuor referuntur ad quatuor, quae nos volumus in oratione obtinere, ut obsecratio referatur ad difficilia impetranda, ut ad impiorum conversionem; oratio, quando iam conversis imploramus gratiam ut proficiant; postulatio, ut praemia pro meritis retribuuntur; et pro beneficiis iam acceptis, est gratiarum actio. Deinde cum dicit *pro omnibus*, ostendit pro quibus est orandum. Et circa hoc duo facit, quia primo ostendit orandum esse pro omnibus; secundo assignat fructum orationis, ibi *ut quietam*. Circa primum ergo dicit esse orandum *pro omnibus hominibus*. Cuius ratio est, quia oratio est interpres desiderii nostri. Orando enim petimus quod desideramus. Caritas autem requirit quod desideremus bonum omnibus ad quos se extendit. Iac. c. ult., 16: *orate pro invicem ut salvemini*, et cetera. Sed pro quibus specialiter? *Pro regibus*, et cetera. Bar. I, 11: *orate pro vita Nabuchodonosor regis Babyloniae, et pro vita Balthasar filii eius*. Et apostolus dicit Rom. XIII, 1: *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*. I Petr. II, 13: *subiecti estote omni humanae creaturae propter Deum, sive regi quasi praecellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis*. Subiecti quippe oportet quod impendant dominis suis de suis officiis. Utilitas autem est, quia per hoc etiam procuramus bonum nostrum. In pace enim eorum est pax nostra. Unde dicit *ut quietam et tranquillam*, et cetera. In his duobus est pax mundi. Ecclesia siquidem habet pacem propriam, in qua non est mundus, quia non est pax impiis. Sed quaedam est pax communis utrisque, et hac indiget Ecclesia. Ier. XXIX, 7: *quaerite pacem civitatis ad quam transmigrare vos feci*. Pax terrena quandoque perturbatur ab interiori, quandoque ab exteriori. II Cor. VII, v. 5: *foris pugnae, intus timores*. Quantum ad primum dicit *ut quietam*; quantum ad secundum dicit *et tranquillam vitam*. Et licet pax terrena communis sit bonis et malis, tamen diversimode utrique illa utuntur. Mali enim tunc ad duo ea utebantur, scilicet ad cultum Daemonum; quia illam prosperitatem falsis diis attribuebant. Item ad lasciviam; quia tempore pacis vitia carnalia abundabant. Sap. XIV, 22: *in magno viventes inscientiae bello, tot et tam magna mala pacem appellant*. Sed sancti e converso ea utuntur, quia in cultu veri Dei et in castitate. Et ideo dicit *in omni pietate et castitate*. Tit. II, 12: *sobrie, et iuste, et pie vivamus in hoc saeculo*. Deinde cum dicit *hoc enim bonum*, ponitur ratio orationis. Et circa hoc duo facit, quia primo ponit rationes; secundo probat quoddam propositum, ibi *unus enim Deus*. Item primo assignat rationem ex specie operis; secundo ex parte Dei, ibi *et acceptum*. Ponit ergo rationem ex operis specie, quia quando aliquid est secundum se bonum, illud debemus facere; sed pro aliis orare est huiusmodi, quia est actus caritatis. Et ideo dicit *hoc enim bonum est*. Ps. LI, 9: *quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum*. Item ex parte Dei, quia est *et acceptum coram Deo*. Ps. I, 20: *tunc acceptabis sacrificium*, et cetera. Et hoc non nisi in charitate fuerit oblatum. Et dicit *salvatore*, quia solus Deus salvat. Is. XLIII, 11: *non est absque me salvator*. Et probat quod sit acceptum, ibi *qui vult*, et cetera. II Petr. III, 9: *nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti*. Sed contra: omnia quaecumque voluit fecit, ergo omnes salvat. Sed si dicis quod non, quia homo non vult, videtur inconveniens quod omnipotens impediatur per voluntatem non omnipotentis. Respondeo. Velle ponitur quandoque pro voluntate beneplaciti, quandoque pro voluntate signi. Pro voluntate signi vult salvare

omnes, quia omnibus proposuit salutis praecepta, consilia et remedia. Pro voluntate beneplaciti, sic exponi potest quatuor modis. Uno modo ut sit locutio causalis, sicut Deus dicitur aliquid facere, quia facit alios illud facere, sicut Rom. c. VIII, 26: *spiritus postulat*, id est, postulare nos facit. Sic ergo Deus vult, quia scilicet facit suos sanctos velle quod omnes salvi fiant. Hoc velle enim debet esse in sanctis, quia nesciunt qui sunt praedestinati, et qui non. Alio modo ut sit distributio accommodata, id est omnes qui salvabuntur, quia nullus salvatur nisi per voluntatem eius, sicut in una schola magister docet omnes pueros huius civitatis, quia nullus docetur nisi ab eo. Alio modo ut sit distributio pro generibus singulorum, non pro singulis generum, id est, nullum genus hominum excipit a salute, quia olim tantum Iudaeis, sed modo omnibus praebet. Et hoc magis facit ad intentionem apostoli. Alio vero modo, secundum Damascenum, ut intelligatur de voluntate antecedente, non consequente. In voluntate enim Dei licet non sit prius et posterius, dicitur tamen voluntas antecedens et consequens. Item secundum ordinem volitorum, secundum quod voluntas potest dupliciter considerari, scilicet in universali vel absolute, et secundum aliquas circumstantias et in particulari. Et prius est absoluta consideratio et in universali, quam in particulari et comparata. Et ideo voluntas absoluta est quasi antecedens, et voluntas alicuius rei in particulari est quasi consequens. Exemplum de mercatore qui vult omnes merces suas salvare absolute, et hoc voluntate antecedente. Sed si consideret salutem, non vult omnes merces per comparisonem ad alia salvare, scilicet quando cum salute sequitur submersio navis. Et haec voluntas est consequens. Sic in Deo salus omnium hominum in se considerata habet rationem ut sit volibilis. Et apostolus hic ita loquitur, et sic eius voluntas est antecedens. Sed si consideretur bonum iustitiae, et quod peccata puniantur, sic non vult. Et haec est voluntas consequens. Et subdit *ad agnitionem veritatis*, quia salus non est nisi per agnitionem veritatis. Io. VIII, 32: *agnoscetis veritatem, et veritas liberabit vos*. Deinde cum dicit *unus*, etc., probat quod dixerat per rationem, et sunt tres probationes. Una ex parte Dei, alia ex parte hominis Christi, tertia ex parte testium Christi. Dicit ergo quod Deus velit omnes, et cetera. Patet, quia *unus est Deus* omnium, qui salvat. Rom. III, 29: *an Iudaeorum Deus tantum? An non et gentium? Imo et gentium, quoniam quidem unus Deus*, et cetera. Tunc ponitur ratio ex parte hominis Christi, ibi *unus et mediator*, et cetera. Ubi primo probat intentum, secundo inducit signum, ibi *qui dedit*. Dicit ergo: homo Christus Iesus est mediator Dei et hominum, non quorundam, sed inter Deum et omnes homines, et hoc non fuisset nisi vellet omnes salvare. Et potest dici quod Christus mediator est similis utriusque extremo, scilicet Deo et homini in quantum Deus et in quantum homo, quia medium debet habere aliquid de utroque extremorum. Et haec sunt homo et Deus. Sed quia medium est distinctum ab utroque extremorum, et filius non est alius Deus a patre, ideo melius est dicendum quod mediator est secundum quod homo. Sic enim communicat cum utroque extremorum. In Deo enim sunt duo, scilicet iustitia et immortalitas; in hominibus vero est iniustitia et mortalitas. Media ergo sunt duo: unum in quo est iustitia et immortalitas. Aliud in quo est immortalitas et iniustitia. Et utrumque est medium, sed primum medium convenit Christo, secundum vero Diabolo. Et ideo Diabolus est medium disiungens, quia per iniustitiam suam disiungit nos a divina iustitia; sed Christus est medium coniungens, quia est iustus et mortalis, et per suam mortem coniungit nos Dei iustitiae. I Io. II, 2: *ipse est propitiatio pro peccatis nostris*, pro aliquibus efficaciter, sed pro omnibus sufficienter, quia pretium sanguinis eius est sufficiens ad salutem omnium: sed non habet efficaciam nisi in electis propter impedimentum.

Lectio 2

[87884] Super I Tim., cap. 2 l. 2 Supra dixit quod Deus vult omnes salvos fieri, et probavit hoc ex parte Dei, qui est unus omnium, et ex parte Christi, qui est unus mediator omnium; hic probat idem ex parte testimonii. Et primo inducit alios testes; secundo suum testimonium, ibi *in quo positus sum*. Dicit ergo: *dedit se pro omnibus*. Sed numquid subito Deo in mentem venit, ut qui elegerat salvare Iudaeos solum, vellet salvare totum mundum? Hoc excludens dicit *cuius testimonium temporibus suis*; quasi dicat: haec lex non est subita, sed antiquitus attestata per legem, et per prophetas. Is. XLIV, 8: *vos estis testes mei*. Act. X, 43: *huic omnes prophetae testimonium perhibent*, et cetera. *Confirmatum est*, scilicet impletione et ostensione signorum, et praedicatione apostolorum. *Temporibus suis*, scilicet quibus praedeterminatum erat fieri. Eccle. III, 1: *omnia tempus habent*. Vel testimonium apostolorum confirmatum est temporibus determinatis. Act. I, 8: *eritis mihi testes in Ierusalem, et in omni Iudaea, et Samaria, et usque ad ultimum terrae*, et cetera. Deinde cum dicit *in quo positus sum*, ponit testimonium suum. Et primo ostendit suum officium; secundo officii sui usum, ibi *veritatem*. Dicit ergo *in quo*,

scilicet officio testandi, *positus sum*, scilicet a Deo. Io. XV, v. 16: *posui vos ut eatis et fructum afferatis, et fructus vester maneat. Ego praedicator*, quia ad hoc me posuit, ut praedicarem. Mc. ult.: *euntes in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae*. Sed in quolibet artificio sunt duo: quidam ministerialiter operantes, quidam qui disponunt de aliis, scilicet architectores; sed in officio Ecclesiae disponentes sunt apostoli; et ideo dicit *apostolus*, quasi cum auctoritate. I Cor. IX, 2: *signaculum apostolatus mei vos estis in domino*. Usus autem officii est praedicare veritatem, et hoc est officium praedicatorum, ut veritatem dicant. Prov. VIII, 7: *veritatem meditabitur guttur meum*. Eph. IV, 25: *loquimini veritatem*. Sed non est aliqua doctrina, quae non habeat aliquam veritatem; sed in hoc damnatur aliqua doctrina, quia miscet veritati falsitatem. Et ideo dicit *veritatem dico, non mentior*. Prov. VIII, 8: *recti sunt omnes sermones mei*. Iob VI, 30: *non invenietis in lingua mea iniquitatem*. Et hic est usus officii, scilicet veritatem sine mendacio praedicare, qui competit meo officio, qui sum *doctor gentium*. Doctor autem generat scientiam in anima discipuli. Scientia autem non est de falso; unde docens falsum non est doctor. Sed contra, Matth. XXIII, 8: *nolite vocari Rabbi*. Respondeo. Non prohibet ministerium doctrinae, sed ambitionem officii. Act. IX, 15: *vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum*, et cetera. Is. XLIX, 6: *dedi te in lucem gentium*, et cetera. Et debeo eas docere *in fide et veritate*, quia debet docere fidem et bonos mores. Et dicit *in fide*, id est, de his quae pertinent ad statum praesentem, in quo secundum fidem vivimus, et *in veritate* quantum ad statum gloriae. Deinde cum dicit *volo*, descendit ad speciales gradus hominum. Et circa hoc duo facit, quia primo monet viros de oratione, secundo mulieres, ibi *similiter et mulieres*. Dicit ergo *volo*, et cetera. Tria exigit a viris in orando: primo quod oratio sit assidua; secundo pura; tertio quieta. Assidua, ut in omni tempore et in omni loco. Et dicit *volo*, quia bonum est quod homo oret, et ego doctor *volo viros orare in omni loco*, non in Ierusalem tantum, ut Iudaei, nec in monte Garizim, ut Samaritani Io. IV, 21. In omni loco potest homo spiritualiter et mentaliter orare. Soph. II, 11: *adorabunt eum viri de loco suo; omnes insulae gentium*, et cetera. Sed quomodo dominus reprehendit Pharisaeos stantes in angulis, Matth. VI, 5? Respondeo. Oratio mentalis ubique potest fieri, sed signa orationis exterius non debent fieri in omni loco, quia homo non debet singularis apparere in exterioribus, quia propter hoc posset haberi inanis gloria. Sed quare nunc sunt factae Ecclesiae? Respondeo. Non quod locus sit de necessitate orationi, sed ad bene esse ei; quia oratio requirit solitudinem et quietem. Item pura. Ideo dicit *levantes puras manus*. Augustinus: quod exterius orando agimus, facimus ut affectus noster interius excitetur. Genuflexiones enim et huiusmodi non sunt per se acceptae Deo, sed quia per haec tamquam per humilitatis signa homo interius humiliatur, sicut elevatio manus significat elevationem cordis. Thren. III, v. 41: *levemus corda nostra cum manibus ad dominum in caelo. Levantes*, etc., id est, orantes cum devotione cordis. Iob VIII, v. 5 s.: *si diluculo consurrexeris ad Deum, et omnipotentem fueris deprecatus, si mundus et rectus incesseris, statim evigilabit ad te, et pacatum reddet habitaculum iustitiae tuae*. Item quieta. Ideo dicit *sine ira et disceptatione*. Et ponit duo. Primo, ut scilicet mens sit sine ira, quae animum inquietat ad inferendum nocumentum proximo, a qua oportet liberum esse animum orantis. Eccli. XXVIII, 3: *homo homini servat iram, et a Deo quaerit medelam*. Item liber debet esse homo a disceptatione, quod potest intelligi dupliciter. Uno modo, secundum Glossam, ut non disceptemus contra Deum increduli verbis eius, et murmurando contra eius ordinationem. Rom. IX, v. 20: *o homo, tu quis es qui respondeas Deo*, et cetera. Item contra proximum, ut non rumpamus pacem cum eo, quod fit per disceptationem. Pax enim est necessaria oranti. Matth. XVIII, 19: *si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quam petierint, fiet illis a patre meo*. Deinde cum dicit *similiter et mulieres*, ordinat mulieres, et primo quantum ad orationem, secundo quantum ad doctrinam, ibi *mulieres in silentio*. Item primo ostendit quid requiratur a muliere orante; secundo exponit quae dixerat, ibi *non in tortis*. Circa primum sciendum est quod omnia quae requiruntur ad virum orantem, requiruntur et ad mulieres. Et ideo dicit *similiter et mulieres*; quasi dicat: omnia servent quae dicta sunt. Sed addit duo, scilicet ornamenta et verecundiam, dicens *in habitu ornato cum verecundia*, cuius ratio est, quia naturale est quod sicut mulieres sunt mollioris corporis quam viri, ita et debilioris rationis. Rationis autem est ordinare actus, et effectus uniuscuiusque rei. Ornatus vero consistit in debita ordinatione et dispositione. Sic in interiori decore nisi sint omnia ordinata ex dispositione per rationem, non habent pulchritudinem spirituales. Et ideo quia mulieres deficiunt a ratione, requirit ab eis ornatum. Item verecundia est de turpi actu, et ideo est laudabilis in illis qui facile solent declinare in actus turpes, cuiusmodi sunt iuvenes et mulieres, et ideo hoc in eis laudatur, non autem senes et perfecti. Eccli. XXVI, 19: *gratia super gratiam mulier sancta et pudorata*. Item sobrietatem requirit; unde sequitur *et sobrietate*. Quia enim in mulieribus ratio est debilis, sobrietas autem conservat virtutem rationis, ideo in mulieribus maxime reprehenditur ebrietas. Unde

antiquitus apud Romanos eis non dabatur vinum. *Non in tortis crinibus, et auro, et cetera.* Exponit quod dixerat, et primo de ornatu, secundo de verecundia, ibi *sed quod decet.* Circa primum, primo excludit ornatum corporalem; secundo ponit spiritualem, ibi *sed quod decet.* Circa primum dicit: quod dixi de habitu ornato, non intelligo de exteriori, quia *non in tortis crinibus,* id est, non ornato capite vel toto corpore. Sed praecipue mulieres ornant caput, quod est naturale mulieri, ut dicitur I Cor. XI, 15. Et ideo ornamenta in capite habent. In capite vero est duplex velamentum. Unum est naturale, scilicet capilli, ut dicitur I Cor. XI, 5, item artificiale, et in utrisque se ornant, quia capillos torquent. Unde dicit *non in tortis,* id est, in crispatis. Is. III, 24: *erit pro crispanti crine calvitium.* Item artificialia prohibet, cum dicit *aut auro, aut margaritis.* I Petr. III, 3: *non extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti, aut vestimentorum cultus, et cetera.* Vel *non in tortis crinibus, et auro,* id est, non habentes crines tortos auro, vel margaritis. Quantum vero ad totum corpus dicit *vel veste pretiosa,* hoc enim damnat apostolus hic, et Is. III, 17. Sed numquid hoc est peccatum? Respondeo. Dicendum est quod secundum Augustinum duo sunt consideranda in ornatu mulierum, scilicet simplex ornatus et fucatus. Simplex ornatus, puta in veste, et in auro, et huiusmodi, quod potest fieri cum peccato tribus modis: scilicet ex prava intentione, ut si intendant commotionem concupiscentiae, ostentationem, vel inanem gloriam. Prov. VII, 10: *praeparata ad capiendas animas.* Secundo si fiat praeter consuetudinem patriae, quod fit diversimode. Quod enim excedit modum consuetum patriae, hoc ex levitate animi est. Tertio si conditionem sui status excedit. Sed servata recta intentione, consuetudine patriae, et conditione status, non est peccatum. De fucato autem semper est peccatum. Mulieribus enim non permittitur ornari nisi propter viros, et viri nolunt decipi, ut fucatae eis appareant. Sit ergo non talis ornatus, *sed qualis decet mulieres, promittentes pietatem.* Exteriora enim opera hominis sunt quasi quaedam professio interioris hominis, sicut religiosi ad hoc habent habitum, et clerici similiter. Unde nisi concordet interior cum exteriori, est fictio. Ita etiam de aliis operibus interioribus. Interius enim debemus colere pietatem, id est, cultum Dei habere, exterius vero promittere et praestare per bona opera, quae concordant pietati; et similiter habere interius, sicut ostendimus exterius. Vel, dico, quod debent se ornare non exterius, sed secundum quod decet eas *promittentes,* id est, quae promittere debent, *pietatem* per opera bona. Eccli. XIX, 27: *amictus corporis, et risus dentium, et ingressus hominis annuntiant de illo.*

Lectio 3

[87885] Super I Tim., cap. 2 l. 3 Superius apostolus ordinavit mulieres quo ad orationem, hic ordinat eas quantum ad doctrinam, et primo ponit suam ordinationem circa earum doctrinam; secundo rationem ordinationis assignat, ibi *Adam enim primus;* tertio respondet tacitae quaestioni, ibi *salvabitur autem.* Item primo ostendit quid mulieribus conveniat; secundo quid eis non competat, ibi *docere autem.* Circa primum tria ponit eis competere, scilicet taciturnitatem, disciplinam, et subiunctionem, quae tria ex una ratione procedunt, scilicet ex defectu rationis in eis, quibus primo indicit silentium, dicens *mulier in silentio discat,* et cetera. Iac. III, 2: *si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir;* et I Cor. XIV, 34: *mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui,* et cetera. Nam verba mulieris sunt inflammantia. Eccli. IX, 11: *colloquium illius quasi ignis exardescit.* Secundo ut discant, quia eorum qui deficiunt ratione proprium est addiscere. I Cor. c. XIV, 35: *si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent,* et cetera. Viris autem datur quod doceant. Tertio indicit subiunctionem, quia naturale est quod anima dominetur corpori, et ratio viribus inferioribus. Et ideo, sicut philosophus docet, quandocumque aliqua duo ad invicem sic se habent, sicut anima ad corpus, et ratio ad sensualitatem, naturale dominium est eius qui abundat ratione, et illud est principans, aliud autem est subditum, quod scilicet deficit ratione. Gen. II: *sub viri potestate eris.* Item excludit ea, quae eis non competunt, dicens *docere autem,* et cetera. Et sunt duo, scilicet ut non doceant. Sed contra, Prov. ult.: *erudit eum mater sua,* et cetera. Respondeo. Dicendum est quod doctrina alia est publica, et haec non competit mulieri, et ideo dicit, *in Ecclesia,* alia est privata, et hac mater erudit filium. Sed contra Iud. V *Debbora erudit populum Israel.* Respondeo. Illa eruditio est per spiritum prophetiae, et gratia spiritus sancti non discernit inter virum et mulierem; non tamen publice praedicabat, sed instinctu spiritus sancti consilia dabat. Secundo, interdicitur eis dominium in virum. Eccli. XXV, 30: *mulier si primatum habeat, contraria est viro suo.* Et philosophus dicit, quod dominium mulierum est corruptio familiae, sicut tyranni in regno. Et sic prohibet duo contra duo, quae competunt eis, sed primum repetit, scilicet *sed esse in silentio.* Deinde cum dicit *Adam enim,* assignat rationem

eius quod dixerat, et primo ex ordine creationis; secundo ex ordine culpae, ibi *et Adam non est seductus*. Circa primum sciendum est, quod in ordine rerum perfectum et imperfectum diversimode ordinantur, quia in uno et eodem imperfectum praecedat tempore, et perfectum praecedat natura, quia natura tendit ad perfectum; sed in diversis perfectum est prius tempore et natura, quia natura semper incipit a perfectis. Et hunc ordinem agit hic, quia vir perfectus est in natura humana, mulier vir occasionatus. Unde primo formatus est Adam. Gen. II, 7: *formavit Deus hominem de limo terrae*, secundo mulier, sicut quoddam imperfectum a perfecto originatum, scilicet de costa. I Cor. XI, 8: *non enim vir ex muliere, sed mulier ex viro est*. Et inde est quod homo non dicitur factus propter mulierem, sed ad similitudinem Dei. Gen. I, 26: *faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*. Mulier autem propter virum, ideo vir debet praeesse. Item ex parte culpae. Ordo enim generationis et corruptionis est contrarius, quia quod est primum in generatione, est ultimum in corruptione. Peccatum autem est corruptio naturae, et ideo generatio incipit primo ab Adam, sed corruptio a muliere. Unde dicit *Adam non est seductus*, scilicet primo, quia fortior erat, sed tentator incepit a debiliori, ut facilius seduceretur fortior. Alludit autem hic verbis Adae Gen. III, 12. Cum enim dominus reprehendit Adam, dixit: *mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi*, et cetera. Et ideo dicit *Adam non est seductus, sed mulier*. Seductio autem duplex est, scilicet in universali, et in particulari eligibili, quae est ignorantia electionis. Quicumque ergo peccat, seducitur ignorantia electionis in particulari eligibili. Mulier autem fuit seducta, ignorantia in universali, quando scilicet credidit quod serpens dixit; sed vir non credidit hoc, sed deceptus fuit in particulari, scilicet quod gerendus esset mos uxori, et cum ea comedere deberet, et inexpertus divinae severitatis credidit quod facile ei remitteretur. Sed contra. Ignorantia est poena peccati, ergo poena praecessit culpam. Respondeo. Dicendum est quod non praecessit, quia statim ad verba serpentis fuit elata, eo quod alius esset de ea sollicitus, et ex illa elatione seducta est, unde elatio praecessit. Deinde cum dicit *salvabitur autem*, respondet cuidam tacitae quaestioni; quia diceret quis, quod si mulier non est propter virum, et ex ea est initium peccati, ergo viro est nociva; sed si aliquid non est propter aliud, sed est ei nocivum, debet tolli; ergo mulier non debet salvari. Dicendum est ergo, quod duplex est salus, scilicet temporalis, et haec est communis etiam brutis; alia est aeterna, et haec est propria hominum. Is. LI, 8: *salus autem mea in sempiternum erit*. Utramque autem salutem mulier non amisit. Non temporalem, quia statim non privatur sexu muliebri propter generationem prolis. Nec aeternam, quia secundum animam capax est gratiae et gloriae. Et ideo quantum ad primum dicitur *salvabitur*, id est, non extirpabitur, et hoc *per generationem filiorum*, ad quam est a Deo ordinata. Quantum ad secundum dicit *si permanserit*. Sed quia si importat causam, numquid quae non permansit non salvabitur, cum apostolus dicat, quod mulier melius facit si non nubat? Respondeo. Uno modo potest esse locutio figurativa, et sic per virum ratio superior intelligitur, ratio inferior est mulier, opera bona sunt filii inferioris rationis, et charitas quam per virum concipit, et per haec salvabitur. Alia est expositio litteralis, ut ly per non dicat causam, sed repugnantiam. Et est sensus: mulier salvabitur, etiam si incedat per generationem, scilicet si nubat et non sit virgo. Et tunc ly per dicit augmentationem salutis, quasi per generationem filiorum ad cultum Dei, magis salvabitur. Eccli. VII, v. 25: *filii tibi sunt? Erudi illos, et incurva illos a pueritia illorum*. Quo ad salutem aeternam consequendam tria ponit. Primo aliquid quo ad intellectum; secundo quo ad affectum; tertio quo ad exteriorem actum. In intellectu est fides, per quam intellectus Christo subiicitur; unde dicit *in fide*. Hebr. c. XI, 6: *sine fide impossibile est placere Deo*. Et quia fides nihil valet sine dilectione, ideo quoad affectum statim subiungit, dicens *et dilectione*. I Cor. XIII, 2: *si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum*, et cetera. In exteriori autem ponit duo contra lasciviam, quae consistit in duobus, scilicet, in luxuria; et quantum ad hoc dicit *in sanctificatione*, id est, in castitate. I Thess. c. IV, 3: *haec est voluntas Dei sanctificatio vestra*, et cetera. Item in crapula, contra quod dicit *cum sobrietate*. Tit. II, 12: *sobrie, et pie, et iuste vivamus in hoc saeculo*.

Caput 3

Lectio 1

[87886] Super I Tim., cap. 3 l. 1. 1. Supra instruit Timotheum de pertinentibus ad fidem rectam et cultum Dei, hic agit de instructione officiorum ecclesiasticorum. Et primo ponitur institutio, secundo suae institutionis occasio seu necessitas, ibi *haec tibi scribo*. Item primo instruit de pertinentibus ad episcopum, secundo quo ad diaconos, ibi *diaconos similiter*. Sed cum secundum Dionysium tres sint ordines, scilicet episcoporum, qui praeficiunt, presbyterorum, qui illuminant, diaconorum, qui purgant: quare non facit mentionem de presbyteris? Respondeo.

Dicendum est quod presbyteri intelliguntur cum episcopis: non quod sit indistinctio inter ordines quantum ad rem, sed quantum ad nomina; quia presbyter idem est quod senior, et episcopus superintendens. Et ideo presbyteri et episcopi quantum ad nomen vocabantur et episcopi et presbyteri. Circa hoc ergo primo agit de desiderio perveniendi ad episcopatum; secundo describit conditionem episcopi, ibi *oportet autem*. Praemittit ergo suae institutionis assertionem, dicens *fidelis sermo*, scilicet quem dicam, vel dixi. Apoc. ult.: *haec verba fidelissima et vera sunt. Si quis episcopatum desiderat*, et cetera. Ex hoc sumpserunt aliqui occasionem ambitionis episcopatus et praelationis, sed non recte intelligunt quod hic dicitur. Apostolus enim hic voluit ostendere quid pertineat ad episcopum. Episcopus est nomen Graecum, scopos enim idem est quod intendens, epi, id est, supra; episcopus ergo dicitur quasi superintendens. Duo ergo sunt consideranda in episcopo, scilicet gradus superior, et actio plebi utilis. Aliqui enim proiiciunt forte oculum ad ea quae circumstant eum, scilicet quod qui praeest honoratur, et quod habet potestatem. Et qui propter ista desiderat episcopatum, nescit quid sit episcopus. Et ideo dicit apostolus, quid sit episcopus, et quid desideret qui episcopatum desiderat, quia *bonum opus*. Non dicit bonum desiderium habet, sed *bonum opus*, scilicet utilitatem plebis. Sed numquid licet ipsum desiderare? Augustinus dicit quod non. Glossa: *locus superior, sine quo regi non potest populus, et si teneatur et administretur decenter, tamen indecenter appetitur*. Et idem dicit XIX de civitate Dei. Cuius ratio est quod nullus debet appetere aliquid supra vires suas non sibi proportionatum, alias esset stultus. Horatius: *ludere qui nescit campestribus abstinet armis*. Ille ergo bene episcopatum desiderare posset, cuius facultas episcopatus esset proportionata. Ad hoc autem nullus est idoneus, quia praelatus secundum gradum et convenientiam debet omnes alios excedere in conversatione et contemplatione, ita ut in respectu sui alii sint grex. Et hanc idoneitatem de se praesumere est maximae superbiae. Aut ergo appetit circumstantias, et tunc nescit quid appetat, quia non est hic episcopatus; vel ipsum opus, et hoc est superbiae. Et ideo non est accipiendum nisi impositum. Glossa: si dicis: status episcoporum est perfectior statu religiosorum, hunc autem licet appetere, igitur. Respondeo. Perfectio aliter se habet in hoc et in illo, quia status episcoporum praesupponit perfectionem, et ideo nullus appetere debet nisi habeat eam; sed status religiosorum est via, et ideo non requiritur perfectio iam habita, sed quod teneatur acquirere eam nisi habeat. Et hoc patet Io. ult., ubi dominus Simoni non dicit: si vis perfectus esse, pasce, etc. et iuveni dicit: *si vis perfectus esse*, et cetera. Sic ergo intelligendum est in nomine episcopatus *bonum opus*. I Petr. V, 3: *non ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis*, et cetera. Quasi dicat: si tu episcopatum desideras, hoc est quod desideras, quia *bonum opus*. Sed qualis debeat esse episcopus, ostendit, cum subdit *oportet episcopum*, etc., quem primo instruit in generali; secundo in speciali, ibi *unius uxoris*. Dicit ergo: dico quod bonum opus desiderat, sed ad hoc non omnis est idoneus, sed oportet quod sit talis, primo irreprehensibilis. Unde de Zacharia dicitur Lc. I, v. 6 quod incedebat in omnibus mandatis et iustificationibus *sine querela*. Lev. XXI, 17: *qui habuerit maculam non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius*. Nec intelligendum est, quod omnino sit sine peccato, quia dicitur I Io. I, 8: *si dixerimus*, et cetera. Nec est dicendum, sicut aliqui dixerunt, quod quicumque peccavit mortaliter post Baptismum, non est idoneus, quia pauci essent tales, sed *irreprehensibilis*, id est, non subiectus alicui peccato, unde ab aliis reprehendi posset, quia indecens est si reprehensibilis sit reprehensor. Matth. VII, 5: *eiice primum trabem*, et cetera. Deinde cum dicit *unius uxoris*, etc., instruit eum in speciali, et primo quantum ad se, secundo quantum ad multitudinem, ibi *filios habentem*. Iterum prima in duas, quia primo ostendit quibus virtutibus ornetur; secundo a quo mens debet esse immunis, ibi *non vinolentum*. Omnis autem moralis virtus est primo circa passiones; et sunt duo quae faciunt sanctitatem, scilicet castitas et sobrietas, quia per delectationem vel delectabilia carnis, maxime inquietatur anima. Et ideo primo ponit quod pertinet ad castitatem, dicens *unius uxoris virum*. Simile Tit. I, 6. In hoc autem discordia videtur esse inter Augustinum et Hieronymum. Hieronymus enim dicit quod hoc intelligitur post Baptismum, quia si ante Baptismum duas habuit uxores, vel unam primo, et aliam postea, non impeditur ab ordinatione, quia per Baptismum omnia delentur. Augustinus et Ambrosius contrarium dicunt, quia sive ante, sive post, si duas habuit, non ordinatur. Et numquid Baptismus omnia delet? Respondeo, sic quo ad peccata, non autem quo ad irregularitatem, quae interdum etiam sine peccato incurritur ex sola ecclesiastica institutione; sed matrimonium non est peccatum etiam in Paganis. Sed quae est causa huius institutionis? Numquid non magis impeditur qui multas concubinas habet? Respondeo. Dicendum quod hoc fit non propter incontinentiam tantum, sed propter repraesentationem sacramenti, quia sponsus Ecclesiae est Christus, et una est Ecclesia. Cant. V: *una est columba mea*. Secundo agit de sobrietate, dicens *sobrium*. Tit. II, 12: *sobrie et pie et iuste vivamus in hoc saeculo*, et cetera. Hic enim docet episcopum qui dicitur superintendens, ut vigilet. Lc. I, 8: *pastores autem*

erant, et cetera. Et ebrietas obstat vigiliis. I Petr. ult.: *sobrii estote*, et cetera. Tertio ordinat rationem, dicens *prudentem*, quia haec est regitiva omnium virtutum, et episcopus eligitur ut alios regat. Matth. X, 16: *estote prudentes*. Matth. c. XXIV, 45: *quis, putas, est fidelis servus et prudens*, et cetera. Consequenter ponit virtutes, quae ordinant actiones exteriores. Primo quantum ad se, secundo quantum ad alios. Quantum ad se dicit *ornatum, pudicum*. Ornatus est quando bene componitur in actibus et dictis. Ornatus enim importat pulchritudinem quae consistit in proportione. Unde tunc est ornatus, quando agit et loquitur ut decet. Eccli. XLIV, 6: *homines divites in virtute, pulchritudinis studium habentes*. Hoc requiritur in episcopo, quia per exteriora iudicamus de interioribus. Eccli. XIX, v. 27: *amictus corporis, et risus dentium, et ingressus hominis, enuntiant de illo*. Quia praelatus ponitur in aspectu hominum, oportet quod sit ornatus. Unde dicitur de Ambrosio, quod quosdam ordinare volebat, quia dissolute incedebant. Item quandoque contingit quod occurrunt alicui aliqua turpia in aliis vel agentibus vel dicentibus, et ad haec debet habere pudicitiam, ut verecundetur si videat vel audiat. Augustinus: *impudicus oculus impudici cordis est nuntius*. Eccli. c. VII, 21: *gratia enim verecundiae illius super aurum*. Deinde cum dicit *hospitalem*, etc., agit de episcopo in comparatione ad alios. Imponitur autem episcopo ut pascat oves. Io. ult. et I Petr. ult. Et duplex est eleemosyna, scilicet corporalis et spiritualis. Ergo debet in utraque pascere. Quantum ad primum dicit *hospitalem*, scilicet peregrinorum et hospitem. Rom. c. XII, 3: *hospitalitatem sectantes*. Hebr. ult.: *hospitalitatem nolite oblivisci*, et cetera. Iob XXXI, 32: *ostium meum viatori patuit*, et cetera. Quantum ad secundum dicit *doctorem*. Eph. IV, 11: *alios pastores et doctores*, et cetera. Et hoc est officium proprium praelati. Ier. c. III, 15: *dabo vobis pastores iuxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina*, et cetera. Consequenter cum dicit *non vinolentum*, etc., removet vitia opposita. Tria autem removet: unum quod pertinet ad concupiscentiam carnis, aliud ad iram, aliud ad cupiditatem. Quantum ad primum dicit *non vinolentum*. Minus dicit, et plus significat. Eph. V, 18: *nolite inebriari vino, in quo est luxuria*. Quasi dicat: non gulosum, non luxuriosum. Quantum ad iram duo ponit; primo quantum ad actum dicit *non percussorem*. Decenter prohibet hoc post vina, quia ebrii de facili percutiunt. *Sed modestum*, id est, patientem. Phil. IV, 5: *modestia vestra nota sit omnibus hominibus*. Ps. XCI, 15: *bene patientes erunt ut annuntient*. Christus passus non percutiebatur. Secundo quantum ad verba, cum dicit *non litigiosum*. II Tim. II, v. 24: *servum Dei non oportet litigare*. I Cor. XI, 16: *si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei*. Et hoc quia episcopi sunt successores apostolorum, quos Christus instruxit ut pacem annuntiarent. Item in passione sua Christus dixit: *pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*. Quantum ad res temporales dicit *non cupidum*, quia ponitur iudex et ordinator Ecclesiae, qui, si sit cupidus, de facili declinat a iustitia. Ex. XXIII, 8: *ne accipias munera, quae excaecant etiam prudentes et subvertunt verba iustorum*. Sed heu. Ier. VI, 13: *a maiore usque ad minorem omnes avaritiae student*.

Lectio 2

[87887] Super I Tim., cap. 3 l. 2 Supra ostendit apostolus qualis debet esse episcopus secundum se, hic ostendit qualis debet esse in comparatione ad multitudinem. Et primo quo ad multitudinem domesticae familiae; secundo quo ad multitudinem Ecclesiae, ibi *non neophytum*; tertio quo ad multitudinem infidelium, ibi *oportet autem*. Item primo ostendit qualis debet esse in comparatione ad familiam domesticam; secundo rationem huius assignat, ibi *si quis autem*. Item primo ostendit quod ab episcopo requiritur gubernatio debita familiae; secundo bona instructio filiorum, ibi *filios habentem*. Dicit ergo: oportet episcopum bene praeesse domui, id est, familiae suae, ut eam bene gubernet. Bona autem gubernatio non solum est acquisitio divitiarum, quia hae non sunt finis oeconomiae, sed instrumenta; sed finis eius est recta vita. Eccli. c. XLIV, 6: *pacificantes in domibus suis*. Specialiter autem in domestica familia praecipui sunt filii. Et ideo dicit de eis specialiter *filios habentem subditos*, id est, quod suis filiis dominetur non emollitus ex teneritudine amoris, quam quandoque extendit ad filios. Inter alia autem, quae requiruntur in filiis episcoporum, quos habuerunt antequam essent episcopi, requiritur quod sint casti. Ideo subditur *cum omni castitate*, quia mala eorum vita esset testimonium contra parentem et praelatum. Eccli. X, 2: *secundum iudicem populi, sic et ministri eius, et qualis rector civitatis, tales et habitantes in ea*. Sap. IV, 6: *ex iniquis enim omnes filii qui nascuntur testes sunt nequitiae adversus parentes in interrogatione sua*. Secunda ratio est, quia ad domum episcopi concurrunt populus, ideo oportet eos esse castos. Contra illud I Reg. II, v. 22, ubi filii Heli non casti corrumpebant mulieres venientes ad templum. Unde et Heli a domino est

punitus. Deinde cum dicit *si quis autem*, dicti sui rationem assignat. Posset enim dici: quid ad episcopum quod bene regat familiam, cui imminet cura communis? Et ideo dicit *si quis autem domui suae*, etc., propriae familiae. Lc. XVI, 10: *qui fidelis est in minimo, et in maiore fidelis est*. Contingit tamen frequenter quod aliqui non sunt bene regitivi in parvis domesticis, qui tamen bene regunt in maioribus. Sed quod dicit *nescit*, haec nescientia refertur ad negligentiam. Nam qui parva negligit, de facili magna negligit, licet qui non curat de parvis, aliquando bene se habeat in maioribus. Consequenter ostendit qualiter se habeat ad multitudinem Ecclesiae, in qua non debet esse novitius in fide, sed antiquus. Unde dicit *non neophytum*, id est, novam fidem habentem. Act. I, 21: *oportet eligere unum ex his qui nobiscum*, et cetera. Item Num. XI, 16: *congrega mihi septuaginta viros de senioribus, quos tu nosti quod senes sint populi ac magistri et duces*, et cetera. Sed, sicut dicitur Sap. c. IV, 8, *senectus venerabilis est, non diuturna, neque numero annorum computata*. Contingit enim quandoque quod in aliquibus novis superabundet gratia, et habent simul cum aetate iuvenili morum senectutem, qui dispensative promoventur, sicut Ambrosius divina inspiratione. Unde hoc quod dicit hic, ad eos pertinet qui non solum aetate neophyti, sed et qui neophyti sunt perfectione. Et huius est ratio *ne in superbiam*, et cetera. Quando enim aliquis de novo veniens ad fidem et ad conditionem aliquam promovetur, reputat se aliis meliorem et valde necessarium, quasi nisi ipse esset, non haberent unde provideretur Ecclesiae. Et dicit *Diaboli*, quia ipse condemnatus fuit propter peccatum superbiae. Deinde cum dicit *oportet autem illum*, etc., ostendit qualiter se habeat ad multitudinem infidelium, et ponit documenta. Primo ut sit bonae famae. Col. IV, 5: *in sapientia ambulate ad eos qui foris sunt*. I Petr. II, 12: *conversationem vestram inter gentes habentes bonam*. Et hoc necessarium est praelato, quia conversatio totius congregationis iudicatur ex praelato. Sed contra, II Cor. VI, 8: *per infamiam et bonam famam*. Respondeo. Infamia insurgit quandoque ex culpa eius qui infamatur, et hanc prohibet hic; quandoque ex malitia detrahentium et in hac oportet habere patientiam, et de hac loquitur apostolus ibi. Sed hic loquitur de assumendo in episcopum, qui et si sit bonus, et infamatur falso, debet patienter ferre. Secundo assignat rationem; unde subdit *ut non in opprobrium*, et cetera. Ubi tangit duplex periculum, scilicet ne fiat opprobriosus, et per hoc eius auctoritas minuatur, et per consequens auferatur audacia corrigendi. Matth. VII, 5: *eiice primum trabem*, et cetera. Secundo *ne incidat in laqueum Diaboli*, quandoque scilicet impatienter sustinendo, per quod infamis concitetur ad odia, et desperet, et huiusmodi. Et quod praelatus sit odiosus laicis, contingit, si negligit cultum divinae laudis. Mal. II, 8 s.: *irritum fecistis pactum levi, dicit dominus exercituum, propter quod dedi vos contemptibiles et humiles omnibus populis*. Deinde cum dicit *diaconos*, etc., ostendit pertinentia ad diaconos, quod in Graeco idem est quod ministri. In primitiva enim Ecclesia solum erant tres ordines, ut dicit Dionysius, scilicet episcoporum, presbyterorum et ministrorum; et non dividebantur per diversos gradus, sed omnia erant in uno ordine propter paucitatem ministrorum et propter novitatem Ecclesiae. Primo ergo ostendit quales debent esse secundum se; secundo quantum ad alios, ibi *mulieres*. Item, primo ostendit quales debent esse quantum ad eorum proprium corpus; secundo quantum ad res exteriores, ibi *et hi*. Item, primo ostendit quales debent esse quantum ad corpus, primo ostendit quo ad totius corporis qualitates; secundo quantum ad oris refrenationem. Dicit ergo: dico quod episcopi debent esse pudici, similiter oportet diaconos esse, quia contrarium pudicitiae facit ineptum ad spiritualia, quia denegat animum a spiritualibus, quem necesse est tales habere elevatum. Is. LII, 11: *mundamini, qui fertis vasa domini*. Lc. XII, 35: *sint lumbi vestri praecincti*. Deinde ostendit quales debent esse in ore. Os servit locutioni et gustui. Quantum ad primum dicit *non bilingues*. Eccli. XXVIII, v. 16: *lingua tertia multos commovit, et dispersit illos a gente in gentem*. Bilinguis est habens duas linguas. Non erunt tales diaconi ministri pacis. Quantum ad secundum dicit *non multo*. Prov. XXIII, 29 s.: *cui vae? Cuius patri vae? Cui rixae? Cui foveae? Cui sine causa vulnera? Cui suffossio oculorum? Nonne his qui commorantur in vino et student calicibus epotandis?* Is. V, 22: *vae qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem*. Deinde cum dicit *non turpe lucrum sectantes*, ostendit quomodo se habeant ad res exteriores. Non solum enim divertuntur a iustitia quandoque propter cupiditatem lucri, sed etiam a veritate, dicentes quae non oportet. Et ideo prohibetur eis temporale lucrum, in quo intelligitur omne lucrum inhonestum. Sed quantum ad affectionem dicit *habentes*, etc., et instruit eos, primo, quantum ad fidem, secundo quantum ad conscientiae puritatem. Unde dicit *mysterium fidei*, non fidem, id est, non tantum fidem simplicem, sed intelligentiam eius quod in fide occultum est. Mysterium enim idem est quod occultum, quia ministri debent scire non tantum ea de fide quae et populus intelligit, sed et mysteria, quia debent alios instruere. I Petr. III, v. 15: *parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quae in*

vobis est fide et spe, et cetera. Item conscientiam puram, quia impura facit in fide errare. Supra I, 5: *finis autem praecepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta*. Deinde cum dicit *et hi probentur primum, et sic*, etc., ostendit quomodo examinentur. Posset enim dicere aliquis: puto omnes bonos. Hoc enim debet esse in tua reputatione, sed quantum ad eorum promotionem omnes sunt examinandi. Unde etiam ipsi examinantur; unde dicit *et hi*, et cetera. *Nullum crimen*, id est, peccatum mortale; non autem intendit de peccato veniali, quia, ut dicitur I Io. I, 8, *si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est*. Nec dicit, qui habuerunt, sed *habentes*, id est, qui sunt notabiles et habent infamiae crimen. Alioquin hoc esset derogare clavibus Ecclesiae. Deinde cum dicit *mulieres*, etc., ostendit qualiter se habeant ad alios. Et primo ponit suam instructionem; secundo rationem, ibi *qui enim bene*. Circa primum duo facit, quia primo ostendit qualiter se habeant ad uxores, quas habebant in primitiva Ecclesia, et loquitur pro statu illo. Secundo quomodo ad filios, ibi *qui filiis*. Iterum prima in duas, quia primo ostendit quales debent esse eorum uxores; secundo qualiter ipsi habeant se ad illas, ibi *diaconi*. In uxoribus eorum requirit quatuor, scilicet pudicitiam, modestiam, sobrietatem et fidelitatem. Dicit ergo: similiter sicut dixi de diaconibus dico de mulieribus, quia oportet eas esse *pudicas*. Eccli. XXVI, 19: *gratia super gratiam mulier sancta et pudorata*. Item modestas in lingua, *non detrahentes*. Eccli. X, v. 11: *quomodo si serpens mordeat in silentio, nihil eo minus habet qui detrahit*. Item *sobrias*, quae est maximum ornamentum mulierum. Supra II, 9: *similiter et mulieres in habitu ornato cum verecundia et sobrietate*. Item *fideles*, vel Deo quantum ad veram fidem, vel viris suis. Sed quae culpa est diaconi, si eius uxor est mala? Respondeo. Aliquis a ministerio repellitur non solum propter culpam, sed etiam propter aliquod impedimentum ministerii. Et ideo si praeter culpam eorum possent mulieres esse malae, tamen praestant impedimentum dupliciter: primo quia cum malae sunt, indigent maiori cura, et per hoc earum viri minus vacarent ecclesiasticis ministeriis; secundo quia viri depravantur ex uxoribus. Item esset in periculum, quia ministrorum Ecclesiae multi frequentant domos. Dixerunt autem Cathaphrigae, quod ex quo inter diaconos agitur de mulieribus, mulieres possunt ordinari ad sacros ordines. Sed sciendum est quod in iure aliquae mulieres aliquando vocantur diaconissae, non quia habeant huiusmodi ordinem, sed propter aliquod ministerium Ecclesiae, sicut in Graeco dicitur diaconus quilibet minister.

Lectio 3

[87888] Super I Tim., cap. 3 l. 3 Supra ostendit apostolus, quales debent esse diaconi et eorum uxores, hic ostendit quomodo diaconi se habeant ad uxores et ad filios et familiam. Et primo ponit documentum, secundo eius rationem, ibi *qui enim bene*. Dicit ergo: dixi quod mulieres diaconorum sint pudicae. Etsi in uxoribus est pudicitia habenda propter eos, amplius in ipsis est necessaria, ut sint omnino a contactu mulierum immunes. Sed quia secundum hoc pauci essent ministri, concedit quod saltem sint unius uxoris viri, quia habuisse plures, est signum incontinentiae et contra significationem sacramenti. Et inde est quod dominus instituit matrimonium unius ad unum. Unde et prima uxor benedicitur, non secunda. Deinde monet qualiter se habeant ad filios, dicens *qui filiis suis bene praesint*, scilicet bene erudiendo in disciplina bona et vita. Eccli. VII, 25: *filiis tibi sunt? Erudi illos*, et cetera. Consequenter hortatur eos bene praesere toti domui, id est, familiae, scilicet cum mansuetudine. Eccli. IV, 35: *noli esse sicut leo in domo tua*, et cetera. Et huius ponit rationem, dicens *qui enim bene ministraverint*, etc.; quasi diceret: quod requiris ab episcopis rationabile est; quia ipsi sunt praelati. Sed quare a diacono qui est minister? Respondet dicens *qui enim*, et cetera. Et primo ostendit quod bonus usus huius ministerii est via ad maiorem dignitatem; secundo etiam quod est via ad vitam aeternam. Quantum ad primum dicit *qui enim bene ministraverint*, exercendo officium diaconi quod enim est in Graeco diaconus, in Latino dicitur minister, *gradum bonum sibi acquirent*, id est, promoveri merentur ad gradum altiolem. Matth. XXV, 21: *quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam*, et cetera. Et dicit *bonum*, quia supra eodem: *qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*. Nec tamen in hoc est eorum finis, sed cum hoc remunerationem habent a Deo. Io. XII, 26: *volo ut ubi ego sum, illic sit et minister meus*. Et ideo dicit *multam fiduciam*, scilicet auxilii gratiae in praesenti, et gloriae in futuro; et hoc *in fide*, etc., id est, per fidem Christi. II Cor. III, 4: *fiduciam talem habemus*, et cetera. Is. XII, 2: *fiducialiter agam, et non timebo*. Deinde cum dicit *haec tibi scribo*, ponit rationem omnium praedictarum monitionum. Et primo excludit causam opinatam; secundo astruit veram, ibi *si autem*; tertio assignat rationem, ibi *quae est Ecclesia*. Circa primum sciendum est, quod posset Timotheus credere quod ex quo scripsit, de caetero eum non visurus esset, alias superfluum videretur eum litteris monere.

Et ideo dicit *haec tibi scribo, fili*. Et nominat eum filium, quia sibi charissimus erat. I Cor. IV, 17: *ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus*. Et dicit *sperans*, quasi non certus. II Io. I, 12: *plura habens vobis scribere, nolui per chartam et atramentum; spero enim me futurum apud vos, et os ad os loqui*. Scribo igitur, licet spem habeam, quia spes in longum protrahi potest. Prov. XVI, 1: *hominis est praeparare animum, et domini linguam gubernare*. Et ideo dicit *si autem tardavero*, et cetera. I Thess. II, 18: *sed Satanus impedit nos*. Ego igitur scribo, *si tardavero, ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari*. Ps. LXVII, 6: *habitare facit unius moris in domo*, et cetera. Deinde cum dicit *quae est Ecclesia*, assignat rationem quare sit sic conversandum in ea. Et assignat rationem huius causae, quae est duplex: primo commendando ipsam Ecclesiam; secundo unitatem Ecclesiae, ibi *et manifeste*. Circa primum duo facit, quia primo commendat Ecclesiam ex parte eius, cuius est Ecclesia; secundo ex veritate ipsius Ecclesiae, ibi *columna*. Ex parte eius cuius est Ecclesia, quia est *Dei vivi*. Ecclesia dicitur quasi adunatio, quia in Ecclesia est adunatio fidelium. Rom. VIII, 30: *quos vocavit*, et cetera. Et adunantur in Deum. Io. XVII, 21: *ut et ipsi in nobis sint unum*, et cetera. Et ideo dicit *quae est Dei*. Et addit *vivi*, ad distinctionem aliorum deorum, ad quos congregantur gentes. Nam hi sunt mortui, sed Deus Ecclesiae est vivus. Io. V, 26: *sicut pater habet vitam in semetipso*, et cetera. Est ergo sic in ea conversandum, ut spiritualiter vivamus. Ps. XCII, 7: *domum tuam, domine, decet sanctitudo*, et cetera. Secunda ratio est ex veritate Ecclesiae. Naturale est enim homini ut desideret cognitionem veritatis, cum sit perfectio intellectus. Unde Augustinus dicit, quod beatitudo est finis hominis, quae nihil aliud est quam gaudium de veritate. Hoc innotuit philosophis per creaturas Rom. I, 19. Sed in hoc vacillabant, quia non habebant certitudinem veritatis, tum quia erant corrupti erroribus, tum quia vix invenitur apud eos, quod in veritate concordent. Sed in Ecclesia est firma cognitio et veritas. Unde dicit *columna*. Eccli. XXIV, 7: *thronus meus in columna nubis*, et cetera. Eccli. XXVI, 23: *columnae aureae*, et cetera. Et dicitur aurea, quia in se sancta. *Et firmamentum*, scilicet quantum ad alios, quia non possunt firmari in veritate, nisi per Ecclesiae sacramenta. Lc. XXII, 32: *tu aliquando conversus confirma*, et cetera. Ps. LXXIV, 3: *ego confirmavi columnas eius*. Quia igitur Ecclesia congregat in Deo et dat cognitionem veritatis, debemus esse in ea. Deinde cum dicit *et manifeste*, commendat veritatem Ecclesiae. Et primo Christum, ad cuius manifestationem apparuit; secundo de eius exaltatione agit, ibi *assumptum*. Commendat autem Christum dupliciter. Primo quantum ad naturam divinam; secundo quantum ad humanam, ibi *quod manifestum est*. Dicit ergo *et manifeste*, et cetera. Quia sacramentum idem est quod sacrum secretum. Nihil autem tam secretum, quam id quod in corde gerimus. Multo ergo magis quod in corde Dei, et secretum est et sacrum. I Cor. II, 11: *quae sunt Dei nemo novit nisi spiritus Dei*, et cetera. Is. XXIV, 16: *secretum meum mihi*. Is. XLV, 15: *tu es Deus absconditus*. Et hoc est verbum Dei in corde patris. Ps. XLIV, 2: *eructavit cor meum verbum bonum*. Hoc siquidem secretum est sacramentum *pietatis*; secretum autem hominis aliquando est vanum. Ps. XCIII, 11: *dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanae sunt*. In quantum ergo est restaurativum mundi, est *pietatis*. Item *magnum*, quia est verus Deus, cuius magnitudinis non est finis. Hoc ergo secretum quod latet in corde patris factum est homo. Et ideo describit ipsum, secundo, quantum ad naturam humanam. Et primo quantum ad carnem, secundo quantum ad animam. Quantum ad primum dicit *quod manifestatum est in carne*. Sicut verbum quod latet in corde manifestatur verbo sensibili, ita verbum Dei in corde Dei latebat, sed in carne est manifestatum. Io. I, 14: *verbum caro factum est*, et cetera. Quantum ad animam dicit *iustificatum est in spiritu*. Hoc dupliciter exponitur. Primo, ne credatur quod caro prius sit concepta, dicit quod non, quia *in spiritu*, id est, per spiritum sanctum conceptus est. Matth. I, v. 20: *quod enim ex ea natum est, de spiritu sancto est*. Et Lc. I, 35: *quod enim ex te nascetur vocabitur filius Dei*; et hoc quia *spiritus sanctus superveniet in te*, et cetera. Vel in spiritu sancto humano, de quo Io. XIX, v. 30: *emisit spiritum*. Et sic est manifestatum in carne, quod tamen est cum spiritu. Et dico spiritu iustificato, scilicet quia iustus est, absque omni macula. Deinde cum dicit *apparuit*, ostendit eius manifestationem, et primo factam Angelis, secundo hominibus, ibi *praedicatum*. Dicit ergo sacramentum illud quod apparuit Angelis, et excedit etiam cognitionem Angelorum. Illud autem dicitur apparere quod in potestate sua habet videri et non videri, et non subest potestati videntis. Unde non dicitur: lapis apparet mihi, sed video lapidem. Si ergo Angelus in sua natura vel potestate haberet quod videret verbum, non diceretur verbum apparere sibi, sed quod ipse videret cum vellet. Et ideo dicit apostolus quod *apparuit Angelis*, quia non in sua natura viderunt ipsum. Et verum est quod a principio apparuit Angelis, quando ex conversione ad se aedificavit ipsos; sed quando est incarnatum, multa mysteria innotuerunt Angelis, quae non cognoverant antea. Et ideo dicit Beda, quod in nativitate apparuit Angelis claritas, quae non antea in veritate visa est hominibus. Et hoc dupliciter: primo quantum ad ministerium apostolorum; secundo quantum ad cognitionem

populorum quibus manifestatur. Olim siquidem solis Iudaeis manifestabatur, sed nunc in gentibus. Et ideo dicit *praedicatum est gentibus*. Matth. ult.: *euntes ergo docete omnes gentes*, et cetera. Ps. XCV, 3: *annuntiate inter gentes gloriam eius*. Et hoc efficaciter, quia *creditum est in mundo*. Et hoc dominus orabat Io. XVII, 18. Et hoc maxime mirum est quod per simplices pauperes et impotentes, totus mundus est conversus. I Cor. I, 26: *non multi sapientes*, etc.; et hoc *ut non gloriatur omnis caro*, et cetera. Secundo manifestat quod sola veritas Dei hoc facit, quia *assumptum est in gloria*, Christus scilicet, quia manifestatus assumptus est in caelis. Matth. ult.: *dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in caelum*. Phil. c. II, 11: *et omnis lingua confiteatur, quia dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris*.

Caput 4

Lectio 1

[87889] Super I Tim., cap. 4 l. 1 Superius instruit Timotheum de pertinentibus ad ordinationem Ecclesiae in spiritualibus; secundo quantum ad documentum fidei, cultum Dei, et dispositionem ministeriorum, hic instruit eum de ordinatione Ecclesiae quantum ad exteriora. Et primo quantum ad cibos; secundo quantum ad status hominum et divitias, ibi *quicumque sub iugo*. Item primo agit de usu ciborum, secundo de dispensatione ciborum, cap. V, ibi *viduas honora*. Item, primo excludit superstitiosam abstinentiam; secundo praefert pietatem abstinentiae licitae, ibi *exerce te*. Item, primo praenuntiat falsam doctrinam de illicita abstinentia; secundo instruit eum haec proponere fratribus, ibi *haec proponens*. Item primo, errorem manifestat; secundo excludit ipsum, ibi *quos Deus*. Item, primo praenuntiat errorem futurum ex parte deceptorum; secundo ex parte decipientium, ibi *in hypocrisi*. Item ponit actorem denuntiationis; secundo fidei defectum, ibi *quia in novissimis*; tertio causam defectus, ibi *attendentes*. Dicit ergo: magnum est pietatis sacramentum quod iustificatum est in spiritu, sed supra hoc sacramentum spiritus sanctus aliquid praenuntiat futurum. Ad eum enim pertinet revelare mysteria. II Cor. XV, v. 2 et Io. XVI, 13: *quae ventura sunt, annuntiabit vobis*. Spiritus ergo praenuntiat prius secreta in corde patris futura. Sed olim loquebatur in similitudinibus. Num. XII, v. 6: *si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum*. Os. XII, 10: *ego visionem multiplicavi, et in manu prophetarum assimilatus sum*. Sed in novo testamento *spiritus sanctus manifeste dicit*. Io. XVI, 25: *et palam de patre meo annuntiabo vobis*. Et praenuntiat defectum fidei futurum; unde dicit *in novissimis temporibus*, et cetera. Novissimum tempus dicitur ultima aetas, quia nos sumus in quos fines saeculorum devenerunt. Tamen in hoc tempore amplius novissimum est, quanto magis propinquum novissimae diei. Et sicut in primitiva Ecclesia, propter propinquitatem ad Christum et sacramenta recenter instituta, fuit ferventissima fides, sic in novissimis temporibus, in comparatione ad tempus apostolorum, *discedent quidam a fide*, quia carnales erunt, sed magis in fine abundabunt errores. Gen. XLIX, 1: *congregamini, ut annuntiem quae ventura sunt vobis novissimis diebus*, et cetera. Causa defectus est duplex: una ex parte Diaboli seducentis. II Cor. XI, 3: *timeo ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua*, et cetera. Et ideo dicit *attendentes spiritibus erroris*, scilicet Daemonibus, quorum est officium in errorem mittere. Io. VIII, 44: *mendax est, et pater eius*. III Reg. ult.: *egrediar, et ero spiritus mendax*, et cetera. Et dicit *spiritibus*, quia Daemon maior multos habet ministros. Sed quomodo attendent eis? Numquid eos videbunt? Non, sed loquentur in eis. Et ideo addit secundam causam, scilicet falsam doctrinam. Et secundum Glossam dicit hic falsos doctores, Daemones, nec immerito. Sicut enim boni homines interdum dicuntur Angeli, sic isti propter excellentem malitiam Daemones dicuntur. Io. VI, 71: *nonne ego duodecim vos elegi? Et unus est ex vobis Diabolus*. Ex parte decipientium est duplex causa: una, eorum falsitas; alia, perversitas conscientiae eorum. Quantum ad primum dicit *Daemoniorum*, id est, hominum a Daemone possessorum, et horum dico *loquentium mendacium*. Ier. c. XXIII, 26: *usquequo istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, et prophetantium seductiones cordis sui?* Et nota quod per mendacium simplex absque pallio apparentiae, non posset aliquis decipere quempiam. Et ita hi neminem possent fallere, nisi praetenderent aliquod pallium, vel bonae intentionis, vel simulationis, vel falsae auctoritatis. I Cor. III, 18: *nemo vos seducat*, et cetera. II Tim. III, 5: *habentes quidem speciem pietatis*, id est, fictam pietatem. Et Daemoniorum, dico, *habentium conscientiam cauteriatam*. Cauterium est corruptio in carne per ignem, ex qua egreditur continue putredo. Ita ex igne perversae voluntatis, irae, odii, concupiscentiae, ulceratur conscientia, et Daemoniorum egreditur falsa doctrina. Tit. I, v. 15: *coinquinatae sunt eorum mentes*. Deinde ostendit quae sit ista falsa doctrina, et tangit haeresim Manichaeorum, qui damnant matrimonium, contra illud Matth. XIX, 6:

quos Deus coniunxit, homo non separet; I Cor. VII, 36: *mulier non peccat si nubat*. Item Manichaei prohibent usum ciborum, id est, mandant abstinere a cibis. Abstinere autem a cibis potest quis licite intentione domandi carnem, sicut Timotheus abstinere a vino, vel propter scandalum, sicut dicit apostolus I Cor. VIII, 13: *si escandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in aeternum*. Item illicite: uno modo propter legis praeceptum, quasi legalia adhuc essent servanda, contra quod loquitur ad Gal. II. Alio modo secundum haeresim Manichaeorum, non quia prohibitum lege (quam damnant), sed quia dicunt quod in carnibus, ovis, et vino, et huiusmodi, id est, in aliqua talium particula, divina natura est commixta, quod non potest de Deo putari. Non videtur autem hoc dicere de cibis legalibus, quia dicit *in novissimis diebus*, sed de prohibitis a Manichaeis. Et istos Manichaeos Daemones vocat, quia inter omnes haereses plus dant Diabolo de honore, quia ponunt eum principium ex aequo cum Deo bono, ponentes eum principium visibilibus. Improbatur autem apostolus hanc erroneam doctrinam dupliciter, scilicet ex intentione Dei creantis cibos; secundo ex conditione creaturae, ibi *omnis creatura*. Dicit ergo quod prohibent abstinere, et hoc contra intentionem Dei, qui *creavit eos ad percipiendum*. Gen. IX, 3: *sicut olera virentia dedi vobis omnia*, et cetera. Sed dicis: numquid plantae propter animalia, et animalia propter homines? Respondeo. Dicendum est quod sic, secundum etiam philosophum in I Polit., quia imperfectum ordinatur ad perfectius. Et ideo sicut in generatione est multiplex perfectio: primo scilicet plantarum, deinde animalium, et ultimo humana, ita in usu rerum. Et ideo *ad percipiendum*, sed *cum gratiarum actione*. I Thess. ult.: *in omnibus gratias agite*; quia scilicet concessa sunt vobis a Deo. Ps. XXI, 26: *edent pauperes*, et cetera. Et subdit *fidelibus*, quia illi qui percipiunt cum gratiarum actione, sunt fideles. Nullus enim potest gratias agere Deo in eo quod illicitum est. Stultus enim est qui agit gratias de fornicatione Deo, quia Deus non est actor malorum. Ergo ille gratias agit qui habet hoc, quod usus ciborum sit licitus. Et hoc quidem innotescit per fidem solam. Et ex ista ratione dicit *fidelibus*. Deinde cum dicit *qui cognoverunt veritatem, quia omnis*, etc., improbat errorem ex conditione creaturae. Et primo proponit creaturam esse bonam secundum se; secundo quantum ad usum. Dicit ergo *omnis creatura est bona*, scilicet in sua natura. Gen. I, 31: *vidit Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona*. A bono etiam actore nihil est nisi bonum. Sed quia multa sunt in se bona, quorum tamen usus non est bonus, ideo probatur omnem creaturam esse bonam non solum in se sed et quantum ad usum. Et primo ponit intentum, secundo probatur, ibi *sanctificatur enim*. Dicit ergo *nihil reiiciendum est*, scilicet ex debito divinae legis, quamvis ex alia causa: sicut venenum comedere, in quantum cibus non est peccatum, sed reiiciendum est in quantum est mortiferum. Similiter nec alii cibi, in quantum res tales sunt, non sunt reiiciendi, sed in quantum incitant ad lasciviam. Ergo secundum discretionem rationis, et ordinationem charitatis, non sunt reiiciendi. Matth. XV, 11: *omne quod intrat in os, non coinquinat hominem*, et cetera. Quare ergo aliqui cibi in veteri lege sunt prohibiti? Augustinus ponit rationem contra Faustum, quia in illo statu, non solum per verba, sed etiam per acta praefiguratus est Christus. Et ideo in cibis, vestibus et sacrificiis fuerunt figurae futuri status. Non ergo prohibentur secundum se, sed quia immundorum figurae sunt, sicut porcus est signum immundae vitae. Et ideo prohibitio carnis eius est signum quod in lege Christi est prohibita omnis immunditia. Et est exemplum Augustini. Hoc nomen fatuus potest considerari secundum quod est vox composita ex litteris, et sic est bona, vel in quantum signum et significativa talis rei, et sic mala est et prohibita. Omnis ergo creaturae usus secundum se est bonus. Cuius ratio est, quia si esset malus, hoc non posset esse nisi in quantum Diabolus, post peccatum hominis, accepisset potestatem super eos: quia ex quo homo peccavit, accepit in hominem potestatem, et in ea quae sunt eius. Sed per Christum est ablata haec potestas, et haec vocatur sanctificatio. Unde omnia quaecumque benedicimus exorcizantur primo, et ibi est oratio expellens Diabolum. Et ideo dicit *sanctificatur enim per verbum Dei*, id est, per Christum, qui omnes sanctificat, Io. XVII, 9, *et per orationem fidelium*. Iac.: *multum valet deprecatio iusti assidua*.

Lectio 2

[87890] Super I Tim., cap. 4 l. 2. Supra reprobavit superstitiosam ciborum abstinentiam, hic mandat Timotheo ut doctrinam praemissam proponat fidelibus, et primo ostendit quid debet proponere; secundo quid debet vitare, ibi *ineptas autem*. Proponit ergo duas rationes quare debet proponere praemissa: unam ex commisso sibi officio; secundam ex eius educatione. Dicit ergo *haec*, quae dixi supra, scilicet quod *omnis creatura est bona* et quod *nihil reiiciendum*, etc., *proponens*, et cetera. Timotheus enim constitutus erat in officio ministerii Christi, quia omnes habentes officium praedicandi et regendi constituuntur ministri Christi. I Cor. IV, 1: *sic nos existimet*

homo ut ministros Christi, et cetera. Ille autem est bonus minister qui sequitur intentionem domini sui. Christus autem hoc docuit: Matth. c. XV, 11: nihil quod intrat in os coinquinat. Et ideo hoc officium requirit illud docere. Item ipsa educatio hoc requirit. Prov. XXII, 6: adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Et ideo inconueniens est quod aliqui nutriti veritate doctrinae recedant ab ea. Unde recedens a doctrina, qua Ecclesia suos parvulos instruit, non est bonus minister Christi. Et ideo dicit enutritus verbis fidei, et cetera. Verbum enim Dei est spirituale nutrimentum quo sustentatur anima, sicut corpus per cibum. Matth. IV, 4: non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Hoc verbum fidei instruit primo circa credenda, et sic dicit enutritus verbis fidei, secundo circa agenda, et sic subiungit et bonae doctrinae. Vel fidei verbum, quod et simplices habent, et bonae doctrinae, quam spirituales magistri. Deinde cum dicit ineptas, etc., ostendit quid vitandum sit, quia fabulae ineptae et inanes. Fabula enim secundum philosophum est composita ex miris, et fuerunt in principio inventae ut dicit philosophus in poetria, quia intentio hominum erat ut inducerent ad acquirendum virtutes, et vitandum vitia. Simplices autem melius inducuntur repraesentationibus quam rationibus. Unde in miro bene repraesentato videtur delectatio, quia ratio delectatur in collatione. Et sicut repraesentatio in factis est delectabilis, ita repraesentatio in verbis: et hoc est fabula, scilicet dictum aliquod repraesentans, et repraesentando movens ad aliquid. Antiqui enim habebant aliquas fabulas accommodatas aliquibus veris, qui veritatem occultabant in fabulis. Duo ergo sunt in fabula, quod scilicet contineat verum sensum, et repraesentet aliquid utile. Item quod conveniat illi veritati. Si ergo proponatur fabula, quae non potest repraesentare aliquam veritatem, est inanis; sed quae non proprie repraesentat, est inepta, sicut fabulae de Thalmuth. Deinde cum dicit exerce, etc., exclusa superstitiosa abstinencia, hic comparat abstinenciam virtuosam aliis virtutibus. Et sciendum est quod Timotheus erat homo valde abstinens. Unde dicit infra V, 23, quod modico vino utatur, et forte ut sit sollicitus de his quae ad misericordiam pertinent, quia qui non parcunt sibi, frequenter nec aliis parcunt. Et ideo inducit eum ut pietatem praeferat abstinenciae. Et primo inducit eum ad pietatem; secundo praefert eam abstinenciae, ibi nam corporalis; tertio confirmat quoddam dictum, ibi promissionem; quarto dat formam docendi pietatem, ibi praecipe haec. Dicit ergo exerce teipsum ad pietatem. Pietas est, per quam parentibus patriaeque benevolentiae officium impedimus, sicut religio, per quam cultum debitum Deo exhibemus. Pietas enim importat quamdam affectionem ad suum principium. Principium autem generationis est pater et patria. Et ideo oportet quod homo circa eos sit benevolus. Pater autem omnium est Deus. Mal. c. I, 6: si ego pater, ubi est honor meus? Et ideo nomen pietatis est derivatum ad cultum Dei, ut dicit Augustinus IV de Civ. Dei. Unde eusebia est idem quod pietas. Iob c. XXVIII, 28: ecce pietas ipsa est sapientia, secundum aliam translationem, ubi nostra sic habet: ecce timor domini ipsa est sapientia. Tit. I, 1: in agnitione veritatis, quae est secundum pietatem. Sed quantum ad terrenam pietatem, competit pietati ut homo sit benevolus compatriotis; sed quantum ad Christianam pietatem requiritur, ut homo omnibus hominibus sit benevolus, quia omnes sumus eiusdem patriae. Et ideo pietas sumitur pro misericordia. Cum ergo dicit exerce teipsum ad pietatem, potest accipi secundum quod pertinet ad cultum Dei, et ad opera misericordiae exhibenda. Glossa: ad pietatem, id est, ad cultum omnipotentis Dei, et opera misericordiae. Et dicit exerce, non fac, quia exercitium dicit promptitudinem; et hoc ideo, quia exercitatus facit levius, delectabilius, et stabilius. Prov. XXIV, 27: diligenter exerce agrum tuum. Deinde cum dicit nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est, praefert eam abstinenciae. Et primo ostendit ad quid valet exercitatio corporalis; secundo ad quid pietas, ibi pietas autem. Corporalis exercitatio ieiunii et huiusmodi in sua natura non sunt bona, sed poenalia, et si homo non peccasset, nihil horum fuisset, sed sunt bona medicinalia. Sicut enim reubarbarum est bonum inquantum relevat a colera, sic et ista inquantum comprimunt concupiscentias; ergo ad istud modicum sunt utilia. I Cor. IX, 27: castigo corpus meum et in servitutum redigo, et cetera. Col. III, v. 5: mortificate membra vestra, quae sunt super terram. Et ideo si homo esset in statu, in quo non posset peccare, non indigeret ieiunio et huiusmodi. Unde Chrysostomus super illud Matth. XVI: venit Iesus, etc., dicit: Ioannes purus homo indigebat medicina ieiunii: Christus Deus erat et non purus homo, et ideo huiusmodi non indigebat. Ergo ad modicum utilis est, quia tantum ad morbum peccati carnalis, non spiritualis, quia aliquando propter abstinenciam homo iracundiam, inanem gloriam, et huiusmodi incurrit. Deinde cum dicit pietas autem, praefert abstinenciae pietatem, et accipitur hic utroque modo, scilicet pro cultu Dei, et misericordia. Et est ad omnia utilis, quia ad omnia peccata delenda. Eccli. III, 33: ignem ardentem extinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis. Item ad bona promovenda. Eccli. XVII, 18: eleemosyna hominis quasi sacculus, et cetera. Item promeretur specialem Dei misericordiam. Matth. V, 7: beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et ideo ad hoc designandum dominus Matth. XXV, 34, specialiter

commemorat opera misericordiae. Quod probat subdens *promissionem habens*. In praeceptis enim Decalogi unum solum invenitur, quod pertinet ad pietatem, scilicet honorare patrem et matrem, et sub illo continentur omnia praecepta, ad quodcumque beneficium impendendum proximo; et hoc est solum praeceptum, inter ea quae sunt ad proximum, *habens promissionem*, scilicet *ut sis longaevus*, etc., Ex. XX, v. 12. Et apostolus hic interpretatur *longaevus* secundum vitam praesentem, et futuram; unde dicit *vitae quae nunc est et futurae*. Prov. III, 16: *longitudo dierum in dextra eius*. Sed tunc est quaestio, quia aliquando invenitur aliquis pietatem sequens, qui tamen non est longaevus. Respondeo. Sicut dicit philosophus, haec bona temporalia intantum sunt bona, inquantum utilia ad felicitatem. Unde si quis haberet tantum de temporalibus quod propter ipsa impediretur a bono virtutis et felicitatis, hoc non esset sibi ad bonam fortunam, sed ad malam, ut dicitur X Ethic. Et longitudo vitae est unum de temporalibus, intantum bonum, inquantum coadiuvat ad virtutem. Aliquando autem est occasio ad peccandum, et ideo Deus aliquando subtrahit eam homini, non quia deficiat a promissione, sed quia dat quod melius est. Sap. IV, 11: *raptus est, ne malitia immutaret intellectum eius*. Alia est quaestio, quia apostolus praefert pietatem corporali exercitationi, quia habet spem vitae praesentis et futurae. Sed numquid corporalis exercitatio non habet spem? Alias ieiunans non mereretur vitam aeternam. Respondeo. Quando duae virtutes sunt et una continet aliam, illud quod est superioris virtutis per se, competit per accidens inferiori; virtus autem cui competit per se mereri vitam aeternam, est charitas, cuius proprius et immediatus effectus est pietas. Et ideo secundum propriam rationem attingit ad merendam vitam aeternam. Abstinencia autem non, nisi inquantum ordinatur ad charitatem et pietatem, quia si ieiunans non refert hoc ad dilectionem Dei, non meretur vitam aeternam. Tertia quaestio est, quia dicit hic Ambrosius in Glossa: *omnis summa disciplinae Christianae in misericordia et pietate est, quam aliquis sequens, si lubricum carnis patiat, sine dubio vapulabit, non tamen peribit*. Ubi primo est dubium de prima eius parte, quia misericordia et pietas immediate ordinantur ad charitatem, in qua est summa Christianae religionis. Respondeo. Quorundam fuit opinio, sicut Augustinus dicit X de Civ. Dei, quod exercentes pietatis opera, quantumcumque faciant peccata carnalia, finaliter non pereunt aeternaliter. Et ad hoc est auctoritas ista. Item quod habetur Matth. XXV, 41, ubi damnandis solum improperat defectum misericordiae; ergo debetur poena aeterna solum immisericordibus. Augustinus autem dicit contrarium, quia apostolus dicit: *quia talia agunt, regnum Dei*, et cetera. Quantumcumque enim exercitetur quis in misericordia, si in morte est in peccato mortali, non intrabit in regnum. Ad opposita dicendum est, quod non est misericors qui sibi non miseretur, secundum illud Eccli. XXX, 24: *miserere animae tuae placens Deo*; et hoc fit si homo coniungatur Deo per amorem, alias non est misericors. Ad illud Evangelii respondet Augustinus quod non quicumque peccat detruditur in Infernum statim, quia remanet ei locus poenitentiae; sed ille detruditur, qui finaliter moritur in peccato, et pertinet poenitentia ad misericordiam. Sed quid dicit: *si lubricum*, et cetera? Respondeo. Dicendum est, quod loquitur de lubrico mortali. Et quod dicit: *non peribit*, licet hoc non sit ex condigno, tamen est ex congruo, inquantum disponitur animus ad bonum; unde dominus post lapsum hominem reparat. Et hoc praecipue videtur esse in pietate, quia homo benefaciendo aliis, inducit alios ad orandum pro se: et dominus donat aliquando veniam peccatoribus precibus sanctorum, inquantum impetratur eis venia peccatorum et donum gratiae, quia homo potest mereri ex congruo alteri primam gratiam, alias pro nihilo oraret Ecclesia pro peccatoribus. Deinde cum dicit *fidelis sermo*, ostendit quod promittitur nobis futura vita, et primo ostendit hoc ex labore sanctorum; secundo ex eorum spe, ibi *quia speramus*; tertio ex benignitate Dei, ibi *qui est*. Dicit ergo *sermo*, quod scilicet pietas habet promissionem, *est fidelis*. Quod supra expositum est. Et quare? *In hoc enim*, id est, propter hoc, ut consequamur vitam aeternam, *laboramus*. II Tim. II, 6: *laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere*. Item ut beneficiamus, licet mala sustineamus; unde dicit *benedicimus et maledicimur*. Iac. I, 4: *patientia opus perfectum habet*; et Rom. V, v. 3: *patientia probationem operatur*, et cetera. Et sustinemus propter spem vitae, *quia speramus in Deum vivum*, qui est salvator vitae praesentis et futurae. Item ex officio Dei, cuius est salvare. Is. c. XLIII, 11: *non est absque me salvator*. Et ideo incarnatus est Deus, et vocatus est Iesus. Matth. I, 21: *ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. Et Iesus idem est quod salvator, quia salvat, salute corporali, quo ad omnes; et ideo dicit *omnium hominum*. Item spirituali quo ad bonos; et ideo dicit *et maxime fidelium*.

Lectio 3

[87891] Super I Tim., cap. 4 l. 3 Superius apostolus hortatus est Timotheum ad pietatem, hic dat ei formam

docendi pietatem; cui primo iniungit ut pietatem doceat; secundo quomodo sit idoneus ad docendum, ibi *nemo*; tertio quomodo diversos diversimode doceat, ibi *seniorem*. Doctrina vero pietatis in duobus consistit, scilicet in agendis et credendis. Agenda autem non solum debent instruere si sunt auctoritatem habentes, sed etiam praecipere. Et ideo dicit *praecipe haec*. Tit. II, v. 15: *argue cum omni imperio*. Quantum ad credenda dicit *et doce*. Matth. ult. *docete omnes gentes*. Iob IV, 3: *ecce docuisti plurimos*. Deinde cum dicit *nemo*, ostendit quomodo possit esse idoneus ad praedicta, et primo ad praecipendum; secundo quomodo ad docendum, ibi *dum venio*. Circa primum duo facit, quia primo docet quomodo debet excludere contemptum; secundo manifestat per quid excludendum sit, ibi *sed exemplum*. Praeceptum efficaciam non habet nisi per auctoritatem praecipientis, et ideo quando auctoritas contemnitur, praeeptum frustratur, quod maxime fit in adolescentia, quia tales non creduntur prudentes esse. Unde secundum philosophum, nemo iuvenes elegit duces. Et ideo dicit *nemo*, etc., quasi dicat: licet sis iuvenis, mores tamen repraesentent senectutem. Tob. I, 4: *cum esset iunior*. Deinde ostendit quomodo excluditur contemptus, dicens *sed esto*, etc., ut scilicet talem exhibeas te ut sis exemplum faciendi quod verbo doces. Et notandum, quod in his in quibus praelatus est exemplum, est multiplex differentia. Quaedam enim ordinantur ad proximum, quaedam ad Deum, quaedam ad se. Quantum ad proximum dicit *exemplum esto fidelium*, ut scilicet quod verbo praecipis, impleas opere. I Petr. ult., 3: *forma facti gregis*, et cetera. Et hoc in locutione; unde dicit *in verbo*, scilicet ponderato, ordinato, et circumspecto. Col. c. IV, 6: *sermo vester semper in gratia sale sit conditus*. I Petr. IV, 11: *si quis loquitur, quasi sermones Dei*. Item in conversatione exteriori, ut sicut excellit loco et dignitate, ita et honesta conversatione. I Petr. II, 12: *conversationem vestram inter gentes habentes bonam*, et cetera. Matth. V, 16: *videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in caelis est*. Quantum ad Deum ordinatur charitate, quae perficit affectum; unde dicit *in charitate*. I Cor. XIII, 1: *si linguis hominum loquar*, et cetera. Col. III, 14: *super omnia charitatem habentes*. Item per fidem, quae illuminat intellectum; unde dicit *in fide*. Hebr. c. XI, 6: *sine fide impossibile est placere Deo*. Quod specialiter competit praelatis, qui sunt custodes fidei. Unde Lc. XXII, 32 specialiter dominus orat pro fide Petri, dicens: *ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua*. Quantum ad se, vitam et mentem ordinat castitas, quia indecens est nimis, ut vita ministrorum discordet a vita domini. Eccli. X, v. 2: *secundum iudicem populi, sic et ministri eius*. Christus autem sic castitatem dilexit, ut de virgine vellet nasci, et ipse eam servavit, ideo sequitur *in castitate*. Deinde cum dicit *dum venio*, etc., ostendit quomodo sit idoneus ad docendum, et primo facit hoc; secundo assignat rationem praemissae monitionis, ibi *noli negligere*. Per duo autem est idoneus ad docendum, scilicet per lectionem, in qua acquirit scientiam, et per exercitium, in quo efficitur promptus. Et ideo dicit *dum venio, attende lectioni*, scilicet librorum sanctorum. I Mac. XII, 9: *habentes solatio libros sanctos*. Io. V, 39: *scrutamini Scripturas*. Et hoc significatur Ex. XXV, 12 s., ubi dicitur, quod semper in arca domini debebant esse vectes in circulis, et circuli in angulis: quasi semper parati ad portandum. Ad exercitium autem necessaria est exhortatio nostra quantum ad agenda, doctrina quantum ad cognoscenda. Ideo addit *exhortationi et doctrinae*. Ier. III, 15: *dabo vobis pastores iuxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina*. Deinde cum dicit *noli*, ponit rationem monitionis praemissae; et primo ponit causam ex dono suscepto; secundo causam ex praemio expectato, ibi *attende tibi*. Item, primo ponit rationem; secundo ostendit quomodo quod in ratione continetur impleri potest, ibi *haec meditare*. Dicit ergo *noli*, etc.; quasi dicat: imo attende, quia qui recipit gratiam non debet in ea negligens esse, sed ex ea fructificare debet. Servus abscondens in terra pecuniam, punitur propter negligentiam. Matth. c. XXV, 24 s. *Noli ergo negligere gratiam*, et cetera. Per hoc intellige, vel dignitatem episcopalem, vel donum scientiae, vel prophetiae, vel miraculorum, quorum nihil debet negligi. II Cor. VI, 1: *ne in vanum gratiam Dei recipiatis*. Dico gratiam, quae data est tibi per prophetiam, id est, per divinam inspirationem. Nam in primitiva Ecclesia, ubi pure et propter Deum electiones fiebant, nullus assumebatur ad episcopatum nisi per electionem divinam, sicut electus est Ambrosius et Nicolaus. Et hanc inspirationem vocat hic prophetiam. Unde Glossa dicit, id est, per sanctorum electionem, quia sancti non eligebant quem a Deo non sciebant electum. Item apostolus praevidebat hunc profuturum esse populo. Prov. XXIX, 18: *cum prophetia defecerit, id est, talis modus electionis, dissipabitur populus*. Et quomodo? *Cum impositione manus presbyteri*. Alia littera habet *manuum presbyterii*. Et, sicut dictum est, nomina presbyteri, vel episcopi sunt promiscua, quia sacerdotes et presbyteri, id est, episcopi, erant, qui recipiebantur cum manus impositione. Num. XXVII, 18: *voca Iosue, et impone manum tuam super eum*, et cetera. Dominus etiam imposuit manum pueris, ut dicitur Matthaei XIX, 15. Item apostoli septem diaconibus, Act. VI, 6. Et ideo ordinandis in episcopum imponuntur manus. Sed quaestio est, cum episcopus debeat ordinari a tribus, quare hic

dicitur singulari numero presbyteri? Respondeo. Hoc ideo dicit, quia etsi convenient multi, tamen unus est principalis et alii coassistentes. Tamen potest dici, quod tunc haec constitutio nondum erat, et tunc pauci erant episcopi, qui non poterant congregari. Alia littera habet *presbyterii*, id est, illorum qui sibi imposuerunt manus non in quantum homines, sed in quantum presbyteri. Et haec impositio significat collationem gratiae, non quod ministri dent gratiam, sed quod significant gratiam datam a Christo. Unde illorum est solum, qui sunt ministri Christi. Et ideo dicit *presbyterii*, vel *presbyteri*, quia manus impositio, alia est quae fit a diaconibus, et alia quae fit a presbyteris. Deinde cum dicit *haec meditare*, ostendit quomodo impleatur quod dictum est, ut scilicet continue meditetur ea quae spectant ad officium suum. Hebr. ult.: *ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Haec ergo *meditare*, id est frequenter cogita, quae sunt ad curam gregis tui. *In his esto*, id est, tota virtus tua sit ad hoc. Et quare? *Ut profectus tuus manifestus sit omnibus*. Matth. V, 15: *nemo accendit lucernam, et in abscondito ponit, et cetera*. Phil. IV, 5: *modestia vestra nota sit omnibus hominibus*. Et haec debet servare propter praemium expectatum, propter quod subdit, dicens *attende tibi et doctrinae*. Aliqui sic attendunt doctrinae, quod sui curam negligunt; sed apostolus dicit quod primo attendat sibi, et postea doctrinae. Eccli. XXX, 24: *miserere animae tuae placens Deo*. Unde Iesus coepit facere et docere. *Insta in illis*, id est, instanter exerce. II Tim. IV, 2: *insta opportune*. Et fructus erit ex hoc copiosus, quia *hoc enim faciens, et te ipsum*, et cetera. Et hoc est magnum. Iac. V, 20: *qui converti fecerit peccatorem ab errore vitae suae, salvabit animam suam a morte*. Dan. XII, 3: *qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae*, et cetera. Unde doctoribus debetur praemium aureolae. Deinde cum dicit *seniorem*, etc., ostendit quomodo diversimode diversis suam doctrinam debet tradere, et ponit duas diversitates. Unam secundum aetatem; aliam secundum sexum. Secundum aetatem: primo quantum ad viros, secundo quantum ad foeminas, ibi *anus*, et cetera. Dicit ergo *seniorem*, etc., *sed obsecra ut patrem*, Lev. XIX, 32: *honora personam senis*. Et ideo non sunt mordaciter increpandi, sed obsecrandi. I Petr. V, 1: *seniores qui in vobis sunt, obsecro consenior*. Et si Petrus senior hoc faciebat, quanto magis iuvenis hoc debet? Sed contra Is. LXV, 20: *puer centum annorum morietur, et peccator centum annorum maledictus erit*. Respondeo. Dicendum est, quod senex propter excedentem malitiam perdit honorem senectutis, et tunc increpandus. *Iuvenes, ut fratres*. Matth. XXIII, 8: *omnes vos fratres estis*. Ez. XXXIV, 4: *cum austeritate imperabitis eis*. Ex parte foeminarum est differentia aetatum, quia *anus ut matres*, maxime quae non sunt iuvenes infra V, 3: *viduas honora*. *Iuenculas, ut sorores*, ex amore charitatis. Et hoc, *in omni castitate*. Quia amor spiritualis ad mulieres, nisi cautus sit, degenerat in carnalem, ideo in his, quae ad iuenculas pertinent, adhibenda est castitas: et ideo apostolus addit hoc. Unde Papa scribens eis dicit: *dilectis in Christo*. Sed viris simpliciter dicit: *dilectis filiis*.

Caput 5

Lectio 1

[87892] Super I Tim., cap. 5 l. 1. 1 Supra instruit Timotheum de usu ciborum et de abstinentia, hic instruit eum de dispensatione ciborum, quae fit spiritualibus personis, scilicet quae dispensabantur viduis et doctoribus. Primo ergo instruit eum de viduis; secundo de doctoribus, ibi *et qui bene praesunt*. Circa primum, primo ostendit quomodo viduis et doctoribus sunt ministranda alimenta per Ecclesiam; secundo qualis vidua sit eligenda, ibi *vidua eligatur*. Item, primo ostendit qualibus viduis sit subveniendum; secundo manifestat quod dixit, ibi *si qua autem*; tertio ostendit rationem dictorum, ibi *si quis*. Dicit ergo *viduas honora*, non solum reverentiam exhibendo, sed necessaria tribuendo. Haec enim duo intelliguntur in verbo honoris. Unde in praecepto honorandi parentes intelligitur etiam de subventionem; quasi dicat: in necessariis provide. Et hoc inchoatum est a principio Ecclesiae. Act. VI, v. 1: *factum est murmur Graecorum adversus Hebraeos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduae eorum*. II Mac. III, v. 10: *in templo pecunia posita erat ad alimoniam viduarum et pupillorum*. Sed quas viduas? Illas *quae vere sunt viduae*. Vidua dicitur quasi a viro idua, id est, divisa. Nam vidua vere est illa, quae non habet alias personas a quibus sustentetur, et huic necessaria dabantur de eleemosynis fidelium. Deinde cum dicit *si qua autem*, exponit quae sunt vere viduae; et primo ostendit, quae non sunt vere; secundo quae sunt vere, ibi *quae autem*. Circa primum, primo agit de institutione earum, quae sunt vere viduae; secundo rationem assignat, ibi *hoc enim*. Instruit ergo huiusmodi, quod *discant domum suam regere*. Tob. X, 13: *docuerunt filiam suam regere familiam*. Et dicit *primum*, quia vidua quae assumitur ad provisionem sibi ab Ecclesia fiendam, debet esse cum honestate vigilans. Et hoc est quod dicit *discat*. Item debet

suis parentibus servire, et ideo dicit *mutuam*, etc., quasi dicat: sicut parentes eam nutrierunt, ita et ipsa eos si habet. Et huius ratio assignatur, cum subiungit, dicens *hoc enim est acceptum*, et cetera. Quia haec non solum hominibus fiunt, sed Deo. Et hoc patet, quia dominus de hoc speciale mandatum dedit, Ex. XX, 12. Quod etiam dominus Iesus in Evangelio noluit praetermitti. Item hoc natura docet, ut homo recompenset beneficia impendentibus. At nulli tantum impenderunt quantum parentes. Deinde cum dicit *quae autem vere*, tractat de veris viduis. Primo ostendens quae vere sint viduae; secundo qualiter instruendae sunt, ibi *speret in Deum*. Dicit ergo *quae autem vere vidua est et desolata*, id est, quae non habet consolationem humanam, scilicet filios, vel parentes, et talis quae non habet aliud confugium, *speret in Deum*, etiam quantum ad temporalia subsidia per Ecclesiam sustentata. Et debet instrui primo, ut exercitetur in bonis; secundo ut caveat a malis, ibi *et hoc praecipe*. Circa primum duo facit, quia primo ostendit quibus debet occupari haec vidua; secundo rationem assignat, ibi *nam vidua*. Dicit ergo *speret in Deum*, et actum spei convenientem exercent, quod fit per orationem et obsecrationem, per quas obtinetur quod speratur. Oratio enim elevatio est mentis in Deum; obsecratio est postulatio per aliqua sacra. Et ideo subiungit *et instet obsecrationibus et orationibus*. Et dicit *die ac nocte*, quia impossibile est, quod animus hominis sit sine aliqua cura. Et ideo, ex quo vidua nihil habet in quo occupetur, debet vacare semper Deo. Lc. II, 37: *Anna non discedebat de templo*, et cetera. Iudith c. VIII, 5: *fecit cubiculum in superiori ad orandum*. Deinde cum dicit *nam quae*, reddit rationem quare debet semper vacare orationi, scilicet quia impossibile est, quod animus non occupetur circa aliquam delectationem. Et cum animus otiosi non occupatur utilibus, oportet quod occupetur carnalibus. Et ideo dicit quod vidua sic desolata vacet orationi, quia si non habet hanc occupationem, dat se deliciis, et sic mortua est morte peccati. Apoc. III, 1: *nomen habes, quod vivas, et mortuus es*. Is. XXXVIII, 19: *vivens*, scilicet interius, *vivens*, scilicet exterius, *confitebitur tibi*. Et licet deliciae sint omnibus hominibus occasio mortis, specialiter tamen mulieribus, quia ex sui natura habent animi mollitiem. Cum ergo deliciae emolliant animum, necesse est quod mulieres multo plus emolliantur. Ier. XXXI, 22: *usquequo deliciis dissolveris, filia vaga?* Apoc. XVIII, 7: *quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum*. Deinde cum dicit *et hoc praecipe*, ostendit quod instruendi debent cavere se a malis. Et ideo dicit, quod etiam prohibeant hoc, praecipiens quod mulieres, quae ab Ecclesia sustentantur, *sint irreprehensibiles*. Ps. XCII, 7: *domum tuam, domine, decet sanctitudo*. Deinde cum dicit *si quis autem*, assignat rationem huius quod dicit: *discat primum*, etc., dicens quod oportet quod circa hoc instruatur vidua, quia hoc est de necessitate. Et ideo dicit *suorum*, quorum scilicet cura ei incumbit, et *maxime domesticorum*. Cant. II, 4: *ordinavit in me charitatem*. Et sicut Augustinus dicit, possumus omnibus bene velle, sed illi qui sunt nobis coniuncti aestimantur quasi quaedam sors, et ideo magis diligendi. Ambrosius in libro de Offic. dicit, quod ratio huius est quia forte his quibus non est verecundum suscipere a suis, esset verecundum suscipere ab aliis. *Fidem negavit*, per opera, quia si non servat fidem his quos sibi natura copulavit, consequens est, quod nec aliis. Tit. I, 16: *confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. Sed numquid est hoc verum? *Et est infideli deterior*. Cuius contrarium videtur per Augustinum Io. XV: *si non venissem*, et cetera. Quia super hoc dicit quod ibi loquitur de peccato infidelitatis, quod est gravius caeteris peccatis, quia peccata in Deum sunt graviora, quam quae in proximum. Respondeo, quod status fidelis ab infideli potest dupliciter considerari. Primo quantum ad statum peccati, et sic infideles sunt in peiori statu, quia nihil agunt Deo acceptum. Secundo quantum ad unum peccatum, et tunc e contra; fidelis enim et infidelis si moechentur, plus peccat fidelis, quia facit iniuriam fidei. Et sic dicit, quod si fidelis contemnit curam parentum, gravius peccat, quam si hoc faceret infidelis. II Petr. II, 21: *melius erat eis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem retrorsum converti*, et cetera.

Lectio 2

[87893] Super I Tim., cap. 5 l. 2 Supra ostendit viduas ab Ecclesia esse sustentandas, hic ostendit quales sunt sustentandae. Et primo ostendit qualis sit eligenda, secundo qualis vitanda, ibi *adolescentiores*. Circa primum tria facit, quia primo ostendit esse eligendam ex tempore; secundo ex castitate; tertio ex bonorum operum exercitio. Ex tempore, quia *sexaginta annorum*. Sed de qua electione agit? Ad hoc potest responderi dupliciter. Uno modo, quod loquitur de electione, qua eligitur ad praesidendum gubernationi aliarum viduarum, quae ab Ecclesia nutriebantur, quae sic antiqua praeficiatur, ut de continentia eius nullus suspicetur. Num. IV, 3: *a triginta annis et supra usque ad annos quinquaginta*, et cetera. Sed contra videtur, quia Ecclesia facit contrarium, quia abbatissae iuniores fiunt. Respondeo. Dicendum est, quod inordinatum est, quod nimis

iuuenculae fiant, sed tamen non est tanta diligentia Ecclesiae in eis quae sunt inclusae, ut in eis quae sunt liberae. Alio modo, quod loquatur de electione, qua eligitur ad hoc, quod sustentetur stipendiis Ecclesiae, et talis eligatur non minus quam annorum sexaginta, quia iuvenes possunt laborare manibus, sicut et apostolus, qui licet posset de Evangelio vivere, tamen laborabat, sed vetulae quiescunt. Ex castitate etiam eligenda est vidua, ideo dicit *quae fuerit unius viri uxor*. Sicut enim requiritur in episcopo, quod sit vir unius uxoris, ita in vetula, quod sit viri unius uxor. Glossa: *hoc dicit propter praedictum sacramentum*. Haec Glossa est magistralis et parum valet. Non enim videtur ratio sumi ex aliquo sacramento, quia mulieres non suscipiunt aliqua sacramenta ministranda. Sed hoc dicit propter firmitatem, ut scilicet habeant continuum propositum servandae viduitatis. Sed Hieronymus in epistola ad Geruntiam, alias ad Esiciam, aliam rationem assignat, scilicet quod apud gentiles mos erat, quod in sacris deorum nulla praeerat, quae haberet duos viros. Et ideo apostolus voluit, ut quae alimentis Ecclesiae nutriebantur, non minus essent castae. Iudith XV, 11: *eo quod castitatem amaveris, et post virum tuum, alterum nescieris* et cetera. Lc. II, 36: *vixit annis septem cum viro suo a virginitate sua*. Et ideo est quasi laudabile signum castitatis, quod unius viri fuit uxor. Deinde cum dicit *in operibus bonis*, etc., ostendit viduam esse eligendam ex exercitatione bonorum operum, et primo in generali; secundo in speciali, ibi *si filios*; tertio dat idem intelligere de omnibus bonis operibus, ibi *si omne opus*. Quantum ad primum dicit *in operibus bonis*. Prov. ult. 31: *laudent eam in portis opera eius*. Et dicit *testimonium habens*. Io. V, 36: *opera quae dedit mihi pater, ut perficiam ipsa opera, quae ego facio, testimonium perhibent de me*. Exteriora enim opera ostendunt interiorem fidem. Iac. II, 18: *ostende mihi fidem tuam sine operibus, et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam*. Sed quae opera? Primo ad suos, secundo ad alios. Ad suos dicit *si filios educavit*, scilicet in timore Dei, et castitate. Eccli. VII, 25: *filiis tibi sunt? Erudi illos*. Quantum ad alios, tangit tria opera pietatis. Primo ad misericordiam, quia mulieres habentes cor molle sunt naturaliter misericordes. Primo ergo docet hospitalitatem, ibi *si hospitio receperit*. Rom. XII, 13: *hospitalitatem sectantes*. Secundo cum hoc simul ponit humilitatem, dicens *si sanctorum lavit pedes*; sic enim sunt sancti recipiendi et honorifice tractandi. Lc. X, 40: *Martha autem satagebat circa frequens ministerium*. Sic Christus, Io. XIII, v. 14: *si ergo ego lavi pedes vestros, dominus et magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes*. Glossa Augustini super Ioannem: *faciunt hoc sibi invicem fratres etiam in ipso opere visibili, et quod manu non faciunt, corde non faciunt. Multo autem melius est, ut etiam manibus fiat, nec dedignetur id quod fecit Christus facere Christianus. Qui enim ad pedes fratris inclinatur, ei in corde humilitas excitatur, vel si iam inerat, confirmatur humilitatis effectus*. Tertio fortitudinem et constantiam, ut scilicet tribulatis assistat; unde dicit *si tribulationem patientibus ministravit*. Hebr. X, v. 34: *vincitis compassi estis*. Deinde cum dicit *si omne opus*, concludit in quibus debet esse bona, dicens *si omne opus bonum subsecuta est*, id est, prosecuta est. Gal. VI, 10: *dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes*. Deinde cum dicit *adolescentiores*, etc., ostendit quae sint vitandae. Et primo hoc ostendit; secundo assignat rationem, ibi *cum enim luxuriatae*. Dicit ergo: eligantur viduae talis aetatis, sed devita adolescentiores viduas, id est, passim non recipias ad sustentationem in Ecclesia, praecipue infames et dissolutas. Vel devita eas, quantum ad consortium et familiaritatem. Eccli. XLII, 14: *melior est iniquitas viri, id est, securior ad commorandum, quam mulier bene faciens*; unde ibi subditur: *et mulier confundens in opprobrium*. Prima expositio est litteralis. Deinde cum dicit *cum enim luxuriatae fuerint*, etc., assignatur duplex ratio ex duplici periculo, quod imminet. Circa primum duo facit, quia primo proponit primum, secundo respondet quaestioni, ibi *habentes damnationem*. Si enim adolescentes assumantur ad sustentationem Ecclesiae, sunt duo consequentia, scilicet quod habeant sufficientiam, et quod non cogantur manibus operari. Ex utroque autem imminet periculum. Ex primo, periculum castitatis, unde dicit *cum enim luxuriatae fuerint*. Luxuria quandoque sumitur pro superfluitate actus venerei, et sic est unum de septem vitiis capitalibus; quandoque vero sumitur pro omni superfluitate rerum corporalium, et sic sumitur hic; quasi dicat: cum habuerint superabundantiam in Christo, id est, per suffragium Christi, tunc nubere volunt. Ex. XXXII, 6: *sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere*. Valerius dicit, quod a Cerere, id est, cibo et Libero patre, propinquus est locus ad Venerem. Os. IV, 10: *comedent, et non saturabuntur, fornicati sunt, et non cessaverunt*, et cetera. Deinde cum dicit *habentes*, etc., respondet tacitae quaestioni. Posset enim aliquis dicere: quid enim mali est si nubant? Tu enim dicis I Cor. VII, v. 28: *mulier non peccat si nubat*. Ideo dicit: *in hoc habent damnationem, quia primam fidem*, etc., scilicet castitatis, quam voverunt. Alias enim non fuissent assumptae ad alimoniam. Unde dicit Augustinus hic, quod ex solo proposito quis incurrit damnationem. Verum est si sit ad determinatum et cum consensu. Eccli. V, 3: *si quid vovisti Deo, ne moreris reddere*. Lc. IX, 6: *nemo mittens manum in aratrum et aspiciens retro, aptus est regno Dei*. Ex

secundo, scilicet quod non laborant, tria mala incurrunt. Primum malum est otiositas. Eccli. XXXIII, 29: *multam malitiam docuit otiositas*. Ez. XVI, 49: *haec fuit iniquitas Sodomae sororis tuae, superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium*. Prov. c. XII, 11: *qui sectatur otium stultissimus est*. Ex otiositate sequuntur haec mala. Cor mulieris non est firmum sicut viri, et propter hoc ad diversa movetur. Si ergo non adstringatur ad operandum, oportet ferri ad diversa. Et ideo est periculum, quod mulieres sint otiosae, unde antiqui occupabant eas. Item efficiuntur instabiles quantum ad locum, quia discunt circumire domos. Prov. c. VII, 12: *nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos insidians*. Ier. XIV, 10: *dilexit movere pedes suos, et non quievit, et domino non placuit*. Quantum ad verba dicit *verbosae*. Ex quo enim non occupantur, multum vacant nugis. Prov. VII, 10: *garrula, vaga, quietis impatiens*. Quantum ad cor *curiosae*, quia ex quo non occupantur in suis, intromittunt se de alienis, et ideo loquuntur *quae non oportet*, quia omnium facta diiudicant. Eccli. IX, 11: *colloquium eius quasi ignis exardescit*. Deinde cum dicit *volo ergo*, etc., ostendit cui operi sint applicandae, scilicet ut nubant. Et proponit primo documentum, secundo assignat rationem, ibi *iam enim*. Dicit ergo *volo iuniores*, scilicet viduas, *nubere*. Contra I Cor. VII, 8: *bonum est eis si sic permaneant*; ergo debet melius dicere: *volo continere*. Respondeo. Hieronymus dicit, quod illud I Cor. VII, 7, volebat ex principali intentione, sed unusquisque habet proprium donum a Deo. Et ideo subdit: *melius est nubere quam uri*. Et ideo in quo casu loquitur, videndum est, quia in hoc, ne primam fidem faciant irritam, et ideo quod hic dicit *volo*, intelligitur non ex principali intentione. *Filios procreare*, et non eos occulte occidere per abortum. Supra II, 15: *salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide*. *Matresfamilias esse*, ut scilicet sint occupatae, nec verbosae discurrant per domos. Et etiam hoc *volo, ut nullam occasionem dent adversario*, id est, vel Diabolo, vel gentili, *maledicti gratia*, id est, ut possit maledicere Ecclesiis Dei. In quo sic concludit vitam viduarum, ut sic vivant, quod in nullo alios provocent ad lasciviam. I Petr. II, 15: *si est voluntas Dei, ut bene facientes, obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam*. Et est eius haec ratio, quia quaedam voventes castitatem, *conversae sunt retro*, votum irritantes. Et tales vadunt *post Satanam*, per imitationem, quia apostatavit de societate Angelorum. Deinde cum dicit *si quis*, ostendit quae viduae sunt nutriendae a privatis personis; et primo ponit documentum, secundo rationem, ibi *ut non gravetur*. Dicit ergo, quod quae est vidua vere, speret in Deo, sed iam quod si qua habet fratres, vel parentes, sustentetur ab illis. Et ideo dicit *si quis fidelis*, etc., quia hoc est opus pietatis. Et hoc *ut Ecclesia non gravetur*, et cetera. Et hoc necessarium est, quia tunc Ecclesia non habuit possessiones, sed modo habet possessiones deputatas ad hoc. I Thess. II, 9: *nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus*.

Lectio 3

[87894] Super I Tim., cap. 5 l. 3 Superius egit de viduis honorandis, quae stipendiis Ecclesiae sustentabantur, hic agit de honoratione presbyterorum; et primo instituit Timotheum qualiter se habeat ad eos; secundo ostendit quomodo quaedam dicta sunt intelligenda, ibi *quorumdam hominum*. Item primo ostendit, quod presbyteri sunt honorandi; secundo confirmat per auctoritatem, ibi *dicit enim Scriptura*. Circa primum duo facit, quia primo ostendit quod sunt honorandi; secundo ostendit qua ratione debetur eis honor, ibi *maxime qui*. Dicit ergo *qui bene praesunt presbyteri*. Presbyter idem est quod senior, et sicut senes aetate consueverunt habere prudentiam Iob XII, 12: *in multo tempore prudentia* ita qui sumitur ad regimen Ecclesiae, debet prudens esse, Lc. XII, v. 42: *fidelis servus et prudens*, et cetera. Et ideo praelati Ecclesiae, scilicet episcopi et sacerdotes, vocantur presbyteri. Et ideo dicit *qui praesunt*, et cetera. Nec hoc tantum, sed oportet quod bene praesint, scilicet ad Dei honorem, et non ad propriam commoditatem. Ez. c. XXXIV, 2: *vae pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos*. Item prudens sit, ut unicuique det tempore suo. I Cor. IV, 2: *hic iam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur*. Isti *duplici digni sunt honore*, quorum unus est in ministracione necessariorum. Tob. I, v. 16: *ex his quibus honoratus fuerat a rege, habuisset decem talenta argenti*, et cetera. Prov. III, v. 9: *honora dominum de tua substantia*. Item alius in exhibicione reverentiae. Eccli. IV, v. 7: *presbytero humilia animam tuam*. Hebr. c. XIII, 17: *obedite praepositis vestris*. Prov. c. ult. *omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus*. Is. LXI, 7: *in terra sua duplicia possidebunt*. Sed *maxime* praecipue hic honor est illis exhibendus, qui hoc merentur suo labore, scilicet *qui laborant in verbo praedicationis*. Phil. II, 15: *inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitae continentes*. Col. III, 16: *verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia docentes*. Item *in doctrina*, id est, in eruditione. Ier. III, 15: *dabo vobis pastores iuxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina*. Et Eph. IV, 11 iungit pastores et doctores, quia hoc est officium episcopi. Deinde cum dicit

dicit enim, probat per duplicem auctoritatem, et unam introducit secundum sensum mysticum, aliam secundum litteralem, ibi *dignus est*. Dicit ergo *dicit enim Scriptura*, scilicet Deut. XXV, 4: *non alligabis os bovi trituranti*. I Cor. IX, 8 probat apostolus hoc esse intelligendum de doctoribus, quia Deo non est cura de bobus, non quin subsint divinae providentiae, sed quia Deo non est cura qualiter homines tractent boves, qui possunt eis uti ut volunt. Unde illa lex non est de bobus, sed per similitudinem dicitur. Quasi dicat: homini laboranti in officio praedicationis et regiminis non prohibeas quin vivat de illo officio. Per boves enim intelliguntur docentes. Prov. XIV, 4: *ubi plurimae segetes, ibi manifesta est fortitudo bovis*. Per messes, fideles. Matth. IX, 37: *messis quidem multa*, et cetera. Ergo non sunt prohibendi praedicatores et doctores quin sumptus habeant. Alia auctoritas est *dignus est operarius cibo suo*, Matth. VII. Vel potius in veteri testamento est, licet non sic scripta sit. Nec consuevit apostolus de Evangelio adducere auctoritatem, nisi cum expressione dicentis; sed sumitur haec de Lev. IX: *non morabitur apud te merces mercenarii tui usque mane*. Sed numquid isti sumptus sunt merces? Dicit Augustinus in Glossa quod sic: *non tamen venale est Evangelium, ut pro istis praedicetur*. Merces enim quandoque dicitur, quod homini redditur pro praemio finali, et sic absit quod praedicatorum merces sint huiusmodi sumptus; quandoque dicitur merces solum, quo quis fit dignus laborando, et hoc modo large hic dicitur merces. Et ideo dicit Augustinus: *accipiant ergo*, et cetera. Deinde cum dicit *adversus presbyterum*, agit de correctione presbyteri, dicens quod presbyteri qui bene praesunt, duplici honore sunt honorandi, sed mali sunt corrigendi. Circa quod tria facit. Primo dicit, quod faciliter eorum accusatio non admittatur; secundo quod culpabiles sunt publice corrigendi, ibi *peccantes*; tertio quod non damnentur temere, ibi *sine praeiudicio*. Dicit ergo: tu maior presbyter, *noli adversus presbyterum accusationem*, et cetera. Duo sufficiunt si boni sunt. Cuius dicti ratio est in Glossa, quia non est facile accusanda tam alti ordinis persona, quae sit vice Christi. Sed hoc non videtur sufficere quia aliorum accusatio non nisi sub duobus vel tribus testibus admittitur. Deut. XVII, 6: *in ore duorum aut trium testium peribit, qui occidetur*. Unde notandum quod aliud est accipere accusationem, et aliud condemnare accusatum; secundum non debet iudex, nisi cum testibus convictus fuerit damnandus, et hoc in hominibus vulgi; sed in sacerdotem non debet accusationem recipere, nisi sit evidens. Deinde cum dicit *peccantes*, etc., ostendit quomodo puniatur si sibi probetur; et primo ostendit, quod publice corrigat eum; secundo adiurat eum, quod observet ista, ibi *testor coram*. Dicit ergo *peccantes*, tam presbyteros, quam quoscumque, *coram omnibus argue*. Et quare? *Ut caeteri timorem habeant*. Proceditur tamen aliter in correctione fraterna, aliter in iudiciaria, quia iudex gerit personam publicam, et ideo debet intendere bonum commune, quod laeditur per peccatum publicum, quia multi scandalizantur. Et ideo iudex ecclesiasticus sic debet publice punire, ut alii aedificentur. Eccle. VIII, 11: *quia non cito profertur contra malos sententia, absque ullo timore filii hominum perpetrant mala*. Prov. XIX, 25: *pestilente flagellato, stultus sapientior erit*. Nota quod dicit *coram omnibus*. Sed contra Matth. XVIII, 15: *si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum solum*, et cetera. Respondet Augustinus in Glossa: distingue tempora et peccatum, quia aliud est occultum aliud publicum. Sed primum indiget occulto remedio, id est, occulte est arguendum, et de hoc loquitur dominus. Unde dicit *in te*, scilicet solo, quasi occulte. Sed apostolus loquitur de peccato publico, quod publica poena indiget. Et hoc significatur in mortuis quos dominus suscitavit. Matth. IX, v. 25, puellam suscitavit intra domum, per quod occultum peccatum intelligitur, unde et tunc eiecit turbam; sed Lc. VII, 12, filium viduae extra portam, coram omnibus, per quod ostenditur publicum peccatum publice puniendum. Deinde dicit *testor*, etc., quia iudex ecclesiasticus maxime gerit in iudicando personam Dei, ideo per Deum attestandus est, quod iuste iudicet. Sic enim debet arguere coram omnibus, quod non despiciat iudicium Dei. Ubi tria ostendit. Primum est auctoritas divina, quia Deus pater auctoritate iudicabit; ideo dicit *coram Deo*. Gen. XVIII, 25: *iudicas omnem terram*. Item Christus homo sicut in iudicio comparens. Io. V, 27: *potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est*. Et ideo dicit *et Christo Iesu*. Item Angeli sicut ministri. Matth. XXV, 31: *cum venerit filius hominis in maiestate sua, et omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suae*. Ideo addit *coram Angelis*. Iob X, v. 17: *instauras testes tuos contra me*. Deinde cum dicit *sine praeiudicio*, removet temerarium iudicium, dicens *sine praeiudicio*, ut scilicet non temere procedas, sed cum deliberatione, *nihil faciens*, scilicet *declinando ad aliquam partem*. Vel *sine praeiudicio*, id est, sine praecedenti discussione. Eccli. XXXIII, 30: *sine iudicio nihil facias grave*. Iob XXIX, 16: *causam quam nesciebam diligentissime investigabam, alioquin non esses medius inter partes*. Ex. XXIII, 6: *non declinabis in iudicio pauperes*. Deinde cum dicit *manus cito nemini imposueris*, agit de promotione, et hoc videtur esse ratio primi. Sicut enim non debet cito punire, ita nec cito promovere, id est, ordinare de facili ad sacros ordines. Supra III, 10: *et hi probentur primum*, et cetera. Num. XI, 16: *congrega ad*

me septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes sint populi ac magistri, quasi dicat: illos quos tibi constat idoneos esse. Et quare? Neque communicaveris peccatis alienis, quia si inordinate promoveas, et ex hoc contingat peccatum eis, vel in plebe, hoc tibi imputabitur. Vel communicat alienis, quia non corripit cum potest. Rom. I, 32: digni sunt morte non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus. Is. LII, v. 11: pollutum noli tangere. Deinde cum dicit teipsum, etc., ostendit quomodo habeat se ad seipsum. Et hoc satis rationabiliter, quia contingit quod aliquis ita fertur ad alios quod se negligit, unde primo hortatur eum ad castitatem; secundo ex hoc reprimit immoderatam eius abstinentiam, ibi noli adhuc, et cetera. Dicit ergo: tu, qui alios debes corrigere, teipsum castum, et cetera. I Cor. IX, 27: castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne cum aliis praedicavero, ipse reprobus efficiar. Iste siquidem Timotheus erat nimiae abstinentiae, et ad vitandum carnis peccata corpus macerabat. Eccle. II, 3: cogitans in corde meo abstrahere a vino carnem meam, et cetera. Et quia propter hoc fuit infirmus totaliter, ideo dicit noli adhuc, postquam es infirmus, aquam bibere. Et quare? Quia Lev. c. II, 13: quicquid obtuleris sacrificii, sale, scilicet discretionis, condies. Rom. XII, 1: rationabile obsequium vestrum. Et ideo dicit utere vino, sed modico. Non ad ebrietatem. Eccli. XXXI, 36: exultatio animae et cordis, vinum moderate potatum. Propter stomachum tuum, et frequentes infirmitates tuas, scilicet quae tibi ex abstinentia provenerunt. Glossa: laborandum enim est, ut si fieri potest coeptum officium gradatim promoveatur, potius quam per inconsiderationem diminuatur. Sed notandum est, quod sanabat Paulus infirmos, et mortuos suscitabat, et tamen Timotheum curat consilio medicinae; per quod datur intelligi, quod non ad omnes utebatur miraculis, sed quando expediebat propter fidem. Deinde cum dicit quorundam, etc., ostendit qualiter intelligenda sunt duo quae dixit, scilicet sine praeiudicio nihil in condemnationibus fiendum; item manus cito, et cetera. Et primo primum, secundo secundum. Quantum ad primum dicit quorundam enim peccata, etc., quasi dicat: superius dixi sine praeiudicio, etc., tamen debes adhibere considerationem, quia quaedam peccata sunt notoria, et haec non indigent examinatione; quaedam occulta, et haec indigent. Unde in istis vere intelligitur sine praeiudicio, et non in primis, quia illa praecedunt iudicium, ista vero subsequuntur, scilicet manifestatio per discussionem non tunc publicandam. Prov. XXVII, 19: quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus. Secundo dixit: manus cito, etc., quod dicit esse intelligendum in non manifeste bonis, quia similiter facta bona quorundam manifesta sunt. Matth. V, v. 46: videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum. Io. III, 21: qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur eius opera. Quae aliter se habent, id est quae non sunt manifesta, abscondi non possunt, quia Matth. X, 26: nihil opertum quod non reveletur, et occultum quod non sciatur, quia vel in futuro, vel etiam hic omnis iniquitas manifestatur. Et in his non est facilis impositio.

Caput 6

Lectio 1

[87895] Super I Tim., cap. 6 l. 1 Supra apostolus Timotheum instruxit de usu ciborum et de personis quibus Ecclesia ministrabat alimenta, hic agit de aliis personis ad populum Ecclesiae pertinentibus. Et primo de personis infimi status; secundo de personis maioris status ibi *divitibus*. Circa primum tria facit, quia primo ponit instructionem de servis; secundo arguit contrariam assertionem, ibi *si quis aliter*; tertio monet ut contraria vitet, et servet praedicta, ibi *tu autem*. Item prima in duas, quia primo ostendit quid sit tenendum; secundo docet hoc esse docendum, ibi *haec doce*. Item, primo ostendit qualiter se habeant servi ad dominos infideles; secundo qualiter se habeant ad fideles, ibi *qui autem*. Dicit ergo *quicumque servi sunt sub iugo*, scilicet propter servilem conditionem, quae dicitur iugum similitudinariae; quia sicut boves continentur sub iugo, ut non liceat eis ire quo velint, ita servi sub domino, ut non liceat eis quod velint facere. Gal. V, v. 1: nolite iterum sub iugo servitutis contineri. *Omni honore*, id est, debita reverentia. Eph. VI, 5: *servi, obedite dominis carnalibus cum omni timore et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo*. Cuius ratio est *ne nomen domini et doctrina blasphemetur*. Si enim domini, infideles servos suos intuitu fidei rebelles sentirent, damnarent nomen Christi, et blasphemarent doctrinam nostram. Rom. II, 24: *nomen Christi per vos blasphematur*. Qui ergo infideles habent dominos, illis obediant, *ne nomen Dei*, et cetera. Sed quomodo fidelibus? *Qui autem fideles habent dominos, non contemnunt*, quod quandoque contingit, quando familiaritas infimis exhibetur, scilicet quod erigantur in superbiam. Prov. XXX, 21: *per tria movetur terra, et quartum non potest sustinere, per servum, cum regnaverit*. Et huius ratio est, secundum philosophum, quia homines in talibus paralogizant; quod si in uno

vident se aequales, credunt quod sint in omnibus aequales, et nolunt illis in aliquo subdi, sicut in civilibus bellis, quia populus non est subiectus credunt quod sint totaliter aequales nobilibus. Et sic posset contingere, quod servi videntes se in aliquo, scilicet fide, aequales dominis, reputent se aequales simpliciter. Et ideo dicit *non contemnant*. Et ponit tria. Primum est fidei donum. Unde dicit *quia fideles sunt*, et hoc valde magnum est, quia per fidem vivit iustus. Item per eam vincitur mundus. Secundum est dignitas divinae dilectionis; ideo dicit *dilecti*, scilicet excellentius aliis creaturis, quia adoptantur in filios Dei. I Io. III, 1: *videte qualem charitatem dedit nobis Deus pater, ut filii Dei nominemur et simus*. Tertium est beneficium gratiae; ideo dicit *quia beneficii participes sunt*, scilicet quantum ad sacramentum domini. I Cor. X, 16: *panis quem frangimus nonne communicatio corporis domini est?* Ps. CXVIII, 63: *particeps ego sum omnium timentium te*. Haec doce, scilicet nescientes, et exhortare, ut impleant scientes. Tit. II, 15: *haec loquere*, et cetera. Deinde cum dicit *si quis*, excludit contrariam assertionem. Et primo modum falsae doctrinae; secundo radicem, ibi *superbus*; tertio effectum eius, ibi *ex quibus*. Si vis scire, quae doctrina sit erronea, hoc ostendit ex tribus. Primo si sit contra doctrinam ecclesiasticam. Et ideo dicit *si quis aliter docet*, scilicet quam ego et alii apostoli, quantum ad primum. Gal. I, 9: *si quis vobis evangelizaverit praeter id quod accepistis, anathema sit*. Doctrina enim apostolorum et prophetarum dicitur canonica, quia est quasi regula intellectus nostri. Et ideo nullus aliter debet docere. Deut. IV, 2: *non addetis ad verbum quod loquor vobis, neque auferetis ex eo*. Apoc. ult.: *si quis apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto*. Quantum ad secundum dicit *et non acquiescit*, et cetera. Nam dominus Iesus venit, ut testimonium perhibeat veritati. Io. XVIII, 37: *in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati*. Et ideo missus est a patre sicut doctor et magister. I Mac. II, 65: *ipsum audite semper, et ipse erit vobis pater*, et cetera. Et ideo erroneus est quicumque non acquiescit sermonibus eius. I Reg. XV, 23: *quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriae nolle acquiescere*. Et dicit *sanis*, quia in Christi sermonibus nihil est corruptionis, nihil falsitatis, vel perversitatis, quia sunt sermones divinae sapientiae. Prov. VIII, 8 s.: *iusti sunt sermones mei, non est in eis pravum quid neque perversum. Recti sunt intelligentibus, et aequi invenientibus scientiam*. Quantum ad tertium, Prov. VI, 20: *conserva, fili mi, praecepta patris tui, et ne dimittas legem matris tuae*. Unde dicit *et ei quae secundum pietatem est doctrinae*, scilicet ecclesiasticae. Haec pietas est per cultum Dei. Tit. I, 1: *secundum agnitionem veritatis, quae est secundum pietatem*. Radix autem erroris est duplex, scilicet superbiae affectus, et defectus intellectus. Quantum ad primum dicit *superbus*. Dicitur autem superbia radix errorum dupliciter: primo quia superbi volunt se intromittere de his ad quae non attingunt, et ideo necesse est, quod errent et deficiant. Is. XVI, v. 6: *superbia eius, et arrogantia eius, et indignatio eius plus quam fortitudo eius*, et cetera. Item quia nolunt intellectum alteri subiicere; sed innituntur suae prudentiae, et ideo nolunt obedire Scripturae sacrae. Contra hoc dicitur Prov. III, 5: *ne innitaris prudentiae tuae*. Prov. XI, 2: *ubi humilitas, ibi sapientia*. Item defectus intellectus. Ubi sciendum est, quod sicut in corpore sanitas est quaedam aequalitas humorum, ita veritas est quaedam aequalitas in intellectu, quia veritas est adaequatio rei et intellectus. Unde sicut infirmus, quando non habet aequalitatem complexionis, ad modica contraria accidentia laeditur, sic in intellectu quando homo non fundatur in veritate, nec habet virtutem per quam possit iudicare veritatem, a qualibet quaestionis difficultate incidit in errorem. Unde dicit *languens circa quaestiones*, et cetera. Sap. c. IX, 5: *homo infirmus et exigui temporis, et minor ad intellectum iudicii et legum*. Sicut dicit Boetius, ita se habet intellectus ad rationem, sicut circulus ad centrum. Ratio enim discurrit considerando actus ac defectus et habitudinem unius rei ad aliam. Et nisi resolvat usque ad intellectum veritatis, vana est ratio. Unde quando accipit veritatem rei, habet eam quasi centrum. Quidam autem discurrunt, et non attingunt. II Tim. c. III, 7: *semper discentes, et numquam ad scientiam veritatis pervenientes*. Et ideo dicit *circa quaestiones*, id est, non pervenientes ad ipsum centrum. Et dicit *quaestiones*, etc., quia in aliquibus dubitatio fit ex parte rei, in aliquibus ex parte verborum et nominum. Et ideo dicit *quaestiones*, quantum ad primum, scilicet de rebus. Supra I, 4: *quae quaestiones praestant magis quam aedificationem Dei, quae est in fide*. Quantum ad secundum dicit *pugnans verborum*. Prov. XIX, 8: *qui tantum verba sectatur, nihil habebit*. Et dicit *pugnans verborum*, quod intelligitur quando sit dissensio ex verbis tantum orta. Quia dominus dicit Io. VIII, 36: *si filius vos liberaverit, vere liberi eritis*, et Matth. XVII, 25: *ergo liberi sunt filii*, si ex hoc vellent aliqui inferre, quod omnes Catholici sicut sunt filii Dei, ita essent etiam liberi, esset pugna verborum, quia dominus loquitur ibi de libertate spirituali, non de carnali. Deinde cum dicit *ex quibus*, etc., ponit effectum erroris. Et primo ponit ipsum effectum; secundo manifestat quaedam quae dixerat, ibi *est autem quaestus*. Item, primo ostendit quae mala sequantur ex falsa doctrina, secundo in quibus, ibi *hominum mente*. Inter mala vero quae

ponit, quaedam sunt intus in corde, quaedam exterius. Interius sunt inordinati motus respectu boni, vel respectu mali. Respectu boni est invidia, quae est tristitia de bono alieno; unde dicit *invidiae*, quod potest intelligi, vel in proposito, vel universaliter, quia cum aliqui laborant non ad veritatem, sed solummodo ad verba, non vident aequo animo si aliquis praevaleret. Iob V, 2: *parvulum occidit invidia*. Item in proposito, quia si servi habentur ut liberi et non subditi, domini inviderebunt et dolebunt servos sibi aequari. Ex invidia vero homo insurgit contra proximum cui invidet. Et haec est contentio. Prov. XX, v. 3: *honor est homini qui se separat a contentionibus*. Vel insurgit contra Deum, et hoc est blasphemia. II Petr. II, 12: *quae ignorant, blasphemantes, et cetera*. Respectu vero mali est suspicio, unde dicit *suspiciones malae*, scilicet dominorum adversus Christianos, quasi libertatem ad lucrum finxerimus, vel quod solum tota doctrina Christiana esset inventa, ut servi fierent liberi. Eccli. III, 26: *multos supplantavit suspicio illorum, et in vanitate detinuit sensus illorum*. Et ex istis sequuntur *conflictationes* adversus fideles. Gen. XIII, 7: *facta est rixa inter pastores gregum Abraham et Loth*. Sed hoc non est in cordibus omnium, sed quorumdam. Et ponit tres eorum conditiones, quarum prima pertinet ad defectum luminis naturalis, secunda ad defectum cognitionis, tertia ad vitium inordinatae affectionis. Quantum ad primum dicit *hominum mente corruptorum*, id est, ratione etiam naturali, qui habent perversum iudicium. Ps. XIII, v. 1: *corrupti sunt, et abominabiles facti sunt*. Quantum ad secundum dicit *a veritate*, scilicet cognitionis eius, *privati sunt*. Os. IV, 1: *non est veritas, et non est misericordia, et non est scientia Dei in terra*. Quantum ad tertium dicit *existimantium quaestum esse pietatem*, id est, quod cultus Dei ordinetur ad quaestum et acquisitionem divitiarum. Sap. XV, 12: *existimaverunt lusum esse vitam nostram, et conversationem vitae compositam ad lucrum, et oportere undecumque etiam ex malo acquirere*. Homines ergo huiusmodi, qui hoc credunt, de facili contempnunt et incidunt in mala praedicta. Deinde cum dicit *est autem*, declarat ultimo dictum, scilicet *quaestum esse pietatem*. Et primo ostendit quomodo pietas habet se ad quaestum; secundo ostendit, quod non consistit in quaestu divitiarum exteriorum, ibi *nam qui volunt*. Item, primo ostendit primum; secundo rationem assignat, ibi *nihil enim*. Dicit ergo: isti dicunt, *quaestum esse pietatem*; sed ego dico, quod *pietas est quaestus*; ideo addit *cum sufficientia*, sed illarum divitiarum, quae dant sufficientiam. Et hoc consistit in duobus. In uno principaliter, scilicet pietate, quae ordinat alia in Deum et proximum, et haec sunt virtutes et dona gratiae. Sap. VII, 14: *infinite enim thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei*. Secundo in sustentatione vitae; unde dicit *cum sufficientia*, id est, in his, quae sunt necessaria ad vitam. Matth. VI, 33: *quaerite primum regnum Dei et iustitiam eius, et cetera*. Supra IV, 8: *pietas ad omnia utilis est*. Deinde cum dicit *nihil enim*, etc., assignat rationem huius. Et primo ex humana conditione; secundo ex eius necessitate, ibi *habentes*. Conditionem autem ponit quantum ad duo, scilicet quantum ad principium, quia *nihil intulimus*, etc.; quasi dicat: sufficit necessitas, non expedit superfluitas, quia *nihil intulimus in hunc mundum*. Iob I, 21: *nudus egressus sum de utero matris meae*. Item quantum ad finem, quia *nihil auferemus*. Ps. LXXV, 5: *dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis*. Iob XXVII, 19: *dives cum dormierit, nihil secum auferet, aperiet oculos suos, et nihil inveniet*. Eccli. V, 15: *quomodo venit, sic revertetur*. Quantum ad necessitatem dicit *habentes alimenta, et quibus tegamur*, quia bona sunt propter necessitatem, quibus indiget homo contra interiora consumentia, et haec sunt alimenta; vel contra exteriora corrumpentia, et sic indiget homo tegumentis vestium et domorum. Hebr. ult.: *sint mores sine avaritia contenti praesentibus*. Eccli. XXIX, 28: *initium vitae hominis aqua et panis, et vestimentum, et domus protegens turpitudinem*.

Lectio 2

[87896] Super I Tim., cap. 6 l. 2 Supra ostendit apostolus quis sit quaestus Christianis expediens, quia pietas cum sufficientia, hic ostendit, quod quaerentes superfluum quaestum divitiarum incurrunt damna multa. Et primo ostendit mala quae sequuntur ex inordinato appetitu divitiarum; secundo assignat rationem, ibi *radix enim*. Mala autem, quae sequuntur, sunt duplicia: quaedam enim oriuntur ex hoste exteriori; quaedam vero a concupiscentia interiori, ibi *desideria*. Dicit ergo: simus contenti alimentis, etc.; quia *qui volunt divites fieri*, non ad necessitatem, sed ad abundantiam divitiarum, *incidunt*, et cetera. Eccli. X, 10: *nihil est iniquius quam amare pecuniam*. Eccli. V, 9: *qui amat divitias, fructum non capiet ex eis*. Et ponit duo, scilicet *tentationes*, et *laqueum*, quia primo tentant, in quantum divitiae alliciunt, et inducunt ad aliqua peccata. I Thess. III, 5: *ne forte tentaverit vos qui tentat*, et cetera. I Cor. X, 13: *tentatio vos non apprehendat nisi humana*. Et laqueo involvunt, quia divitiae sunt

non habentibus ad tentationem, habentibus in laqueum, quia non libenter reddunt eas quas auferunt. Prov. XXI, 6: *qui congregat thesauros lingua mendacii, vanus et excors est*. Ex parte interiori ponit tria mala. Primo quod incidit in desideria multa. Perfectio enim hominis est quod cor eius congregetur in unum, quia quanto aliquid est magis unum, tanto est Deo similis, qui vere unus est. Ps. XXVI, 4: *unam petii a domino*, et cetera. Sed contra hoc patitur quaerens divitias, quia cor eius trahitur ad diversa. Os. X, 2: *divisum est cor eorum, nunc interibunt*. Et hoc ideo, quia Matth. VI, 21 *ubi est thesaurus tuus*, et cetera. Item sunt inutilia huiusmodi desideria multipliciter. Primo, quia inutilia sunt spiritualiter, quia divitiae non ducunt ad beatitudinem. Sap. V, 8: *quid nobis profuit superbia? Aut quid divitiarum iactantia contulit nobis?* et cetera. Eccle. V, 9: *qui amat divitias, fructum non capiet ex eis*. Item temporaliter, quia non dant quod promittunt. Eccle. VI, 1 ss.: *est aliud malum, quod vidi sub sole, et quidem frequens apud homines, vir cui dedit Deus divitias, et substantiam, et honorem, et nihil deest animae suae ex omnibus quae desiderat, nec tribuit ei potestatem Deus, ut comedat ex eo, sed extraneus homo devorabit illud*, et cetera. Tertio sunt nociva. Eccle. V, 12: *divitiae conservatae in malum domini sui*. Et ostendit quomodo sunt nocivae, quia *mergunt in interitum*, scilicet in praesenti. Propter divitias multi perierunt. Item in futuro; unde dicit *et perditionem*. Act. VIII, 20: *pecunia tua tecum sit in perditionem*. Vel utrumque refertur ad spirituale damnum. *Interitum*, id est, mortem aeternam. Rom. IX, 22: *sustinuit in multa patientia vasa irae apta in interitum*, et cetera. *Et perditionem*, id est, poenam aeternam, quae dicitur perditio propter poenam damni, quia sunt quasi perditii damnati, dum non possunt redire in domum suam, scilicet aeternitatis. Iob XXI, 30: *in diem perditionis servabitur malus, et ad diem furoris ducetur*. Deinde cum dicit *radix*, etc., ostenditur ratio huius, et hoc ex duobus, scilicet ex natura cupiditatis, et experientia, ibi *quam quidam*, et cetera. Dicit ergo: *incidunt in tentationem*, et cetera. Quare? Quia *radix omnium malorum est cupiditas*. Ubi notandum est, quod secundum quosdam cupiditas sumitur tripliciter. Quandoque pro avaritia, secundum quod est speciale peccatum, scilicet inordinatus amor habendi divitias. Quandoque prout est genus peccatorum omnium, secundum quod importat inordinatum appetitum rei temporalis, et hoc includitur in omni peccato, quia peccatum est conversio ad bonum commutabile. Sed sic non est radix, sed genus omnium. Tertio modo prout est quaedam inordinatio animi ad cupiendum bona temporalia inordinate, et haec est habituale tantum peccatum, et non in actu, sed est quaedam radix omnium peccatorum. Et dicitur cupiditas *radix*, et superbia *initium*. Eccle. X, 15: *initium omnis peccati est superbia*, quia superbia dicit corruptionem animi ad recedendum a Deo. Arbor autem a radice habet alimentum, et sic peccatum a cupiditate ex parte conversionis ad bonum commutabile sumit nutrimentum. Sed credo quod loquitur de cupiditate, secundum quod est speciale peccatum, unde dicit: *qui volunt divites fieri*, et cetera. Et haec est inordinatus amor pecuniarum. Et ideo dico, quod avaritia est radix omnium. Omnia enim peccata consistunt in appetitu, et ideo origo peccatorum est secundum originem appetibilium. Origo enim appetibilium procedit ex fine. Et ideo quanto aliquid peccatum habet finem magis desiderabilem, tanto est peius. Finis autem alicuius peccati est desiderabilis propter duo, scilicet propter seipsum, et haec est excellentia, quia ad hoc homo bonum illud vult, ut excellat. Et haec est superbia, et ideo superbia est initium omnium peccatorum. Item propter aliud, et hoc est quod ad omnia valet, et huiusmodi sunt divitiae, quia per hoc homines credunt se habere omnia. Ex ista parte avaritia est *radix omnium malorum*. Deinde cum dicit *quam quidam*, ostendit idem per experientiam. Et dicit *appetentes*, quia quanto magis habentur divitiae, tanto magis desiderantur. Eccli. V, 9: *avarus non implebitur pecunia*. Et incidunt primo in damnum spirituale. Unde dicit *erraverunt a fide*. Cuius ratio est, quia per sanam doctrinam fidei prohibentur multa illicita lucra, a quibus desistere nolunt, et inveniunt sibi aliam doctrinam, ubi eis sit spes salutis. Et hoc specialiter faciunt usurarii. Secundo, quia *inseruerunt se doloribus multis*, etiam in praesenti, quia est sollicitudo in acquirendo, timor in possidendo, dolor in amittendo. Iob XX, 22: *cum satiatus fuerit divitiis, arctabitur, aestuabit, et omnis dolor irruet in eum*. Et multo magis in futuro dolebunt. Deinde cum dicit *tu autem*, monet ad sequendum sanam doctrinam, et vitandam malam. Et primo exponit viam quam sequatur, secundo alligat eum inductione praecepti, ibi *praecipio*. Item, primo hortatur ad vitandum peccata praedicta; secundo ostendit quid agat, ibi *sectare vero*. Et quia servus debet imitari dominum suum, quia, ut dicitur Eccli. X, 2: *secundum iudicem populi, sic et ministri eius*, ideo dicit: *o homo Dei*; quasi dicat: tu deditus servituti Dei. Ps. CXV, 6: *ego servus tuus*. I Io. II, 6: *qui dicit se in illo manere, debet sicut ille ambulavit, et ipse ambulare*. Si igitur tu es homo Dei, debes facere sicut Christus fecit, qui, ut habetur Io. VI, 15, fugit cum eum volebant facere regem. Hebr. c. XII, 2: *qui, proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta*. Ergo et tu *haec fuge*. Ps. LIV, 7: *elongavi fugiens, et mansi in solitudine*. Quid ergo faciet? Ad duo hortatur, primo scilicet ad sectandum arma spiritualia; secundo ad

certandum in eis, ibi *certa bonum*. Arma autem spiritualia, aut sunt ad faciendum bonum, aut ad malum tolerandum. Primum autem est, vel in comparatione ad proximum, cui per duo ordinamur, scilicet per iustitiam et pietatem seu misericordiam, quia primum sine secundo est severitas; secundum sine primo est remissio. Quantum ad primum dicit *sectare iustitiam*, quae competit praelatis. Sap. I, 1: *diligite iustitiam, qui iudicatis terram*. Item quantum ad secundum dicit *pietatem*, id est, misericordiam. Prov. XX, 28: *miserecordia et iustitia custodiunt regem, et roboratur clementia thronus eius*. In comparatione autem ad Deum, primum est quod perficit intellectum, fides. Hebr. XI, v. 6: *sine fide impossibile est placere Deo*, et cetera. Secundum quod perficit affectum, est charitas. I Io. IV, 16: *qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo*. Ad sustinenda mala sunt duae virtutes, scilicet patientia et mansuetudo, quia homo in malo duas passiones inordinatas incurrit, scilicet tristitiam inordinatam, et iram quae est ex ea. Et ideo patientia est contra immoderatam tristitiam. Lc. XXI, 19: *in patientia vestra possidebitis animas vestras*. Et mansuetudo est contra iram. Deinde inducit eum ad debitum certamen. Et primo ostendit qualiter certet; secundo inducit rationem. Dicit ergo *certa bonum certamen*, scilicet exemplo militum, qui dupliciter pugnant, scilicet quandoque ad defendendum quod habent, quandoque ad acquirendum non habita; et hoc imminet sanctis. Primum ut custodiant habita, scilicet fidem et virtutes; et ideo dicit *fidei*, id est, pro fide custodienda. Eccli. IV, 33: *usque ad mortem certa pro iustitia*, et cetera. Vel *fidei*, ut per fidem vites peccata. I Io. ult.: *haec est victoria, quae vincit mundum, fides nostra*. Vel *fidei*, id est, ut alios ad eam convertas. Et dicit *bonum*, id est, legitimum certamen. I Cor. c. IX, 25: *omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet*. Tunc est bonum quando abstinet se ab omnibus impedimentis. II Tim. c. IV, 7: *bonum certamen certavi*. Secundo certant ad acquirendum quae non habent. Et haec est vita aeterna, quae acquiritur per pugnam. Matth. XI, 12: *regnum caelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud*. Et ideo dicit *apprehende vitam aeternam*, scilicet quasi tenens, tuo certamine vincas. Vel, certes certamen fidei. Et quo praemio? Ut apprehendas vitam aeternam. I Cor. c. IX, 25: *nos autem incorruptam*, et cetera. Deinde cum dicit *in quam vocatus es*, rationem ponit huius dicti, scilicet *apprehende*, et cetera. Et primo respondet obiectioni, quasi dicat: dicis quod debeo apprehendere; vellem quidem, sed non possum. Immo potes, quia debetur tibi de iure, quia *vocatus es* in eam a Deo, et a rege illius regni. Et ideo debes conari potissime. I Petr. c. II, 9: *de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum*. Secundo proponit obligationem; quasi dicat: *certa bonum certamen*, quia dedisti iuramentum de hoc faciendo, et ideo non licet tibi repugnare. Unde dicit *et confessus bonam confessionem coram multis testibus*, id est, in consecratione bonum certamen professus es, quando ordinatus es in episcopum. I Cor. IX, 16: *nam si non evangelizavero*, etc., usque *dispensatio credita est mihi*. Vel *confessionem bonam*, scilicet praedicando fidem, ut eam serves. Deinde cum dicit *praecipio*, obligat eum ad praedicta ex praecepto, quod primo ponit, secundo manifestat quaedam dicta, ibi *quem suis*. In praecepto autem primo testes inducit, secundo commendat praeceptum, tertio ostendit, quamdiu servet praeceptum. Testes inducit Deum patrem, et dominum nostrum Iesum Christum. Dicit ergo: te monui, sed ne credas quod liceat aliter facere, *praecipio tibi*, sicut tu debes praecipere subditis tuis, *coram Deo*. Ad duo induxerat, scilicet *apprehende vitam*, et *confessus es*, etc., et ideo inducit auctorem vitae, *qui vivificat omnia*. Dicit autem *Deo*, qui est tota Trinitas, qui est auctor vitae. Item hominem Christum inducit etiam, qui confessus est se esse filium Dei, quod est bona confessio fidei nostrae. Item commendat mandatum, quia in se iustum, et rectum, et irreprehensibile ab aliis. Iob. VI, 30: *non inveniatis in lingua mea iniquitatem*. Et quamdiu est servandum? *Usque in adventum domini*. Ly usque dicit finem intentionis, id est, ut per observantiam huius mandati ordines te ad adventum. Vel usque ad mortem tuam, quia qualis eris in illa, talis invenieris tunc. Matth. XXIV, 13: *qui perseveraverit usque in finem*, et cetera.

Lectio 3

[87897] Super I Tim., cap. 6 l. 3 Supra apostolus proponens praeceptum Timotheo, praecepit ut servet praedicta usque ad adventum Christi, et ideo agit hic de Christi adventu, de quo tria manifestat. Primo quod erit tempore congruo, secundo quod manifestus erit, tertio ostendit auctorem adventus. Quantum ad primum dicit *quem suis temporibus ostendet*. II Petr. ult.: *venient in novissimis diebus in deceptione illusores*, et cetera. Et ideo vult ostendere, quod etsi videatur adventus tardari, tamen suo tempore ostendetur. Eccli. III, 1: *omnia tempus habent*. Eccli. VIII, 6: *omni negotio tempus est, et opportunitas*. Congruum tempus est finis mundi, quia illud tempus est tempus messis, et collectionis fructus. Et ideo oportet, quod veniat in fine. Quantum ad secundum

dicit *ostendet*, id est, manifestabit. Licet enim sit visibilis quantum ad carnem, tamen virtus eius est abscondita; sed tunc etiam divinitas eius erit manifesta sanctis, reprobi vero solum videbunt gloriam carnis. Sed quantum ad tertium dicit, quod ostendet eum Deus Trinitas. Et circa hoc duo facit, quia primo describit adventum Christi; secundo in eius commendationem prorumpens, laudat eum, ibi *cui honor*, et cetera. Item, circa primum tria facit. Primo actorem adventus describit ex perfecta operatione; secundo ex singulari potestate; tertio ex incomprehensibilitate naturae. Primum cum dicit *beatus*. Beatitudo enim est operatio perfecta, quae est supremae virtutis operativae, optime dispositae. Et haec est beatitudo nostra. Dei autem beatitudo est qua cognoscit se. Si enim se non cognosceret, Deus non esset. Beatus Gregorius: *Deus dum seipso perfruitur, perfecte gloriosus est*. Et convenienter de actore huius adventus dicit quod *beatus* est, quia ad hoc est adventus Christi, ut nos deducat ad beatitudinem. Tob. XIII, 20: *beatus ero si fuerint reliquiae seminis mei ad videndum claritatem Ierusalem*. Quantum ad secundum dicit *solus potens*. Ps. LXXXVIII, 9: *potens es, domine*, et cetera. Sed quare dicit *solus*? Numquid non omnia habent potentiam? Immo per participationem, sed solus Deus a se essentialiter. Unde dicit *rex regum, et dominus dominantium*. Ambrosius: *dominus est nomen potestatis*, et rex similiter. Qui ergo habet dominum et regem supra se, est subiectus potestati, et talis non est potens a se, sed ab alio. Si ergo Christus est *rex regum*, etc., necesse est, quod solus habeat potentiam non ab alio, sed omnes ab eo. Et designatur duplex potentia Dei, scilicet gubernativa mundi, cum dicit *rex regum*, quasi a regimine dicta. Prov. XX, 8: *rex qui sedet in solio iudicii dissipat omne malum intuitu suo*. Item potentia creandi, cum dicit *dominus dominantium*. Ps. XCIX, 3: *scitote quoniam dominus ipse est Deus, ipse fecit nos*. Apoc. XIX, 16: *et habebat in vestimento, et in femore suo scriptum: rex regum, et dominus dominantium*. Quantum ad tertium dicit *qui solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibilem*. Incomprehensibilitas Dei ex duobus patet. Primo quia transcendit quidquid in creaturis est comprehensibile; secundo quia hoc ipsum, quod Deus est, omnium comprehensionem excedit. Primum, cum dicit *solus*. In qualibet enim mutatione est quaedam corruptio, quia omne quod mutatur, in quantum huiusmodi, desinit esse tale. Illud ergo proprie et vere est incorruptibile, quod penitus est immutabile. Quaelibet autem creatura in se considerata, habet aliquam mutationem, vel mutabilitatem: Deus autem est omnino immutabilis. Sed si aliqua creatura est immutabilis, hoc convenit ei ex dono gratiae. Et ex hoc ostendit, quod natura Dei transcendit omne quod est in natura creata. Supra I, 17: *regi saeculorum immortalis*, et cetera. Quantum ad secundum dicit *lucem*, et cetera. Lux in sensibilibus est principium videndi; unde illud quo aliquid cognoscitur quocumque modo, dicitur lux. Unumquodque autem cognoscitur per suam formam, et secundum quod est actu. Unde quantum habet de forma et actu, tantum habet de luce. Res ergo, quae sunt actus quidam, sed non purus, lucentia sunt, sed non lux. Sed divina essentia, quae est actus purus, est ipsa lux. Io. I, v. 8: *non erat ille lux*, et cetera. Deus autem habitat apud se, et haec lux est inaccessibilis, id est, non visibilis oculo carnis, sed intelligibilis. Et tamen nullus intellectus creatus potest ad eum accedere. Notandum est tamen, quod dupliciter potest intellectus accedere ad cognitionem naturae alicuius, scilicet ut cognoscat et ut comprehendat. Ad comprehendendum autem Deum impossibile est intellectum pervenire, quia sic cognosceret Deum, ut cognoscibilis est: Deus autem perfecte cognoscibilis est, in quantum habet de entitate et luce; haec autem sunt infinita, ergo est infinite cognoscibilis. Virtus autem intellectus creati est finita. Et ideo etiam intellectus Christi non comprehendit Deum. Sed alius modus est cognoscendi Deum, scilicet attingendo Deum. Et secundum hoc nullus intellectus creatus per propria naturalia attingit ad cognoscendum id quod est Deus. Et ratio huius est, quia nulla potentia potest in aliquid altius suo obiecto, sicut visus ad altius cognoscere. Proprium autem obiectum intellectus est, quod quid est; unde quod superat quod quid est, excedit proportionem omnis intellectus. In Deo autem non est aliud esse, et quidditas eius. Quomodo ergo cognoscibilis est? Ergo accedamus ad eum cognoscendum, hic per gratiam, et in futuro per gloriam. Ps. XXXIII, 6: *accedite ad eum, et illuminamini*. Sed qualiter ergo Deus habitat lucem inaccessibilem? Et in Ps. XCVI, 2: *nubes et caligo in circuitu eius*; Ex. IX: *Moses accessit ad caliginem, in qua erat Deus*. Respondet Dionysius: *omnis caligo est inaccessibile lumen*. Est ergo idem quod hic lumen, et ibi caligo; sed caligo est in quantum non videtur, lumen vero in quantum videtur. Sed aliquid est invisibile dupliciter. Uno modo propter se, sicut opacum; alio modo propter excedentiam eius, sicut sol ab oculo noctuae. Sic quaedam sunt nobis non conspicua propter defectum sui esse, et quaedam propter excedentiam eius; et sic Deus nobis quodammodo inaccessibilis est. *Quem nullus hominum vidit*. Si intelligatur de comprehensione, sic absolute verum est, etiam de Angelis, quia solus Deus comprehendit se. Si autem de visione qua attingitur, sic intelligitur tripliciter. Uno modo, nemo vidit oculo corporali. Alio modo secundum essentiam oculo mentis vivens in carne, nisi Christus. Ex. XXXIII, 20: *non*

videbit me homo et vivet. Tertio modo nemo vidit quid est Deus per seipsum. Matth. XI, 27: *nemo novit patrem,* et cetera. Matth. XVI, 17: *caro et sanguis non revelavit tibi.* Deinde prorumpit in laudem Dei, dicens *cui honor.* Et ponit duo. Primum pertinet ad reverentiae exhibitionem, dicens *honor,* qui est exhibitio reverentiae. Mal. I, 6: *si ego pater, ubi est honor meus,* et cetera. Secundum ad gubernationem, cum dicit *imperium sempiternum.*

Lectio 4

[87898] Super I Tim., cap. 6 l. 4 Supra egit de instructione personarum infimi status, hic redit ad materiam suam, et instruit eum ad instruendum divites. Et primo facit hoc; secundo agit de instructione Timothei, ibi *o Timothee.* Et semper quando instruit eum ad instructionem aliorum, monet ut non negligat se. Et circa primum primo excludit vitia, quae solent in divitibus abundare; secundo inducit ad bona, ibi *bene agere.* Item circa primum primo proponit vitia, quae solent esse in divitibus; secundo excludit haec, reddendo rationem huius, ibi *in incerto.* Dicit ergo *divitibus.* Divitiae abundantiam important. Est autem abundantia spiritualium, et hae sunt verae divitiae. Is. c. XXXIII, 6: *divitiae salutis sapientia et scientia, timor domini ipse est thesaurus eius.* Quaedam corporales, et hae non sunt verae divitiae, quia non sufficiunt. Et ideo addit cum quadam diminutione *huius saeculi.* Bar. c. III, 18: *qui argentum thesaurizant, et aurum in quo confidunt homines.* His ergo *praecipe.* Quando de servis egit, non posuit praeceptum, quia hoc est virtus, quod homo utatur auctoritate ad maiores, non ad minores. Et ideo dicit: non dimittas propter divitias et propter altum statum eorum, quin praecipias. Et quid debet praecipere? *Non sublime sapere,* id est, non sentire aliquid excelsum de se. Numquid hoc est malum? Respondeo. Potest reddi malum ex duobus. Primo si sublime sapit de se, propter ea quae non habent excellentiam veram. Et hoc est, si in rebus temporalibus; unde qui propter exteriorem excellentiam sublime sapit de se, inordinate sapit, et haec est superbia. Et tamen carnales non aliam sublimitatem curant nisi istam, et haec acquiri potest per divitias. Eccle. X, 19: *pecuniae obediunt omnia.* Unde quia divites huius mundi haec habent, inaniter extolluntur. Item alio modo, quia sunt quaedam, quae habent sublimitatem, sicut dona spiritualia. Eccli. XXV, 13: *quam magnus est, qui invenit sapientiam et scientiam,* et cetera. In his enim aliquis potest inordinate sapere sublimitatem, non ex natura donorum, sed, vel attribuendo sibi quod non habet, vel non cognoscendo a Deo ea quae habet. Unde in primo est inordinatio propter defectum rerum; in secundo, propter inordinationem affectus. Secundum vitium in divitibus est spes mundanorum. Unde dicit *neque sperare.* Iob XXXI, 24: *si putavi aurum robur meum, et obrizo dixi: fiducia mea.* Prov. X, 15: *substantia divitis urbs fortitudinis eius.* Deinde cum dicit *in incerto divitiarum,* assignat rationem monitionis. In eo enim sperat aliquis, unde credit auxilium habere; sed auxilium habetur a forti, et divitiae sunt fragiles; ergo non est in eis sperandum. Matth. VI, 11: *nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi aerugo, ac tinea demolitur,* et cetera. *Sed in Deo vivo,* ubi est vera spes ponenda. Ier. XVII, 7: *beatus vir qui confidit in domino, et erit dominus fiducia eius.* Iac. c. I, 5: *dat omnibus affluenter.* Sed hoc quod dicit *abunde ad fruendum,* dupliciter potest exponi: uno modo, ut fruitio sumatur pro gaudio, et hoc modo est etiam in corporalibus. Vel expone, id est, ut per haec perveniamus ad fruitionem Dei. Deinde cum dicit *bene agere,* monet ad operandum bonum. Qui autem habent affectum ad divitias, primo nituntur ad acquirendum non habitas; secundo ut utantur habitis; tertio ut ad finem divitiarum perveniant: haec tria monet apostolus. Primo ut acquirant spirituales divitias quas non habent. Et ideo dicit *bene agere,* et cetera. Is. I, 17: *discite benefacere.* Quantum ad secundum, sciendum est quod duplex est usus divitiarum. Unus est tenere et alius est dare, sed principalis est dare. Et ideo ista duo ponit; primo ut dent, unde dicit *facile tribuere,* id est, sine gravitate cordis interius. II Cor. IX, 7: *non ex tristitia, aut ex necessitate,* et cetera. Et sine tarditate. Prov. III, v. 28: *ne dicas amico tuo: vade et revertere, et cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Iob XXXI, 16: *si oculos viduae expectare feci.* Secundo ut custodiat non quidem tantum ad suam utilitatem, sed ad quoddam commune; unde dicit *communicare,* id est, habere eas sicut communes. Rom. XII, 13: *necessitatibus sanctorum communicantes.* Quantum ad tertium, ut ad finem thesaurizandi perveniant, ideo dicit *thesaurizate,* et cetera. Thesaurus spiritualis est congregatio meritorum, quae sunt fundamentum futuri aedificii, quod nobis praeparatur in caelo, quia tota praeparatio futurae gloriae est per merita, quae acquirimus per gratiam, quae est principium merendi. Matth. VI, 20: *thesaurizate vobis thesauros in caelo, ubi neque tinea, et cetera.* I Cor. IX, 24: *sic currite, ut comprehendatis.* Deinde cum dicit *o Timothee,* instruit ipsum Timotheum. Et primo ut bona conservet; secundo ut mala devitet, ibi *devitans.* Dicit ergo: *o Timothee, depositum custodi.* Depositum hominis est omne bonum, quod habet quilibet, quod sibi commissum est a Deo, ut conservet et

multiplicet. Eccli. XVII, 18: *gratiam hominis quasi pupillam conservabit.* I Cor. XV, 10: *et gratia eius in me vacua non fuit, sed gratia eius semper in me manet.* Et sic dicit ei, ut depositum custodiat, id est, ut se in gratia Dei conservet et multiplicet. Qui enim abscondit talentum, punitur. Matth. XXV, 28: *tollite ab eo talentum, et date ei qui habet decem talenta. Et inutilem servum eiicite in tenebras exteriores, et cetera.* Et specialiter praelati habent depositum, scilicet curam proximorum et fidelium. Io. ult.: *pasce oves meas.* Hebr. c. ult.: *ipsi pervigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris.* II Tim. I, v. 14: *bonum depositum custodi.* Item quod mala vitet, praecipue illa quae sunt nata coinquinare fidem. Cuius ratio est, quia sicut princeps saecularis ponitur ad custodiendam unitatem regni, ita spiritualis ad servandam unitatem spiritualem. Pax autem regni consistit in iustitia, et ideo ille ordinatur ad iustitiam; sed unitas Ecclesiae est in fide, et ideo principaliter monet ad custodiam fidei. Lc. XXII, 32: *ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu conversus aliquando confirma fratres tuos, et cetera.* Similiter autem posset corrumpi fides per fallaciam, sicut etiam quaelibet scientia. Sed, sicut dicitur I Elenc., fallacia quandoque fit ex voce, quandoque ex re. Unde est fallacia in dictione, et extra dictionem. Et sic fides aliquando corrumpitur per aliquas voces inordinatas, sicut dicit Hieronymus, quod *ex verbis inordinate prolatis fit haeresis.* Et ideo dicit *devitans profanas vocum novitates.* Quia non velle audire aliquid novi est oblatrare contra consuetudines. Sed nova profana non sunt audienda. Sed profana novitas est, quando inducitur aliquid contra fidem. Et dicitur novum per comparisonem ad id quod est antiquum. Hoc fecit Nestorius, quando dixit de virgine Maria *christotocos*, ut inferret quod non esset mater Dei. Et ideo sancti patres in Ephesino Concilio instituerunt, quod diceretur *theotocos*. II Tim. I, 13: *formam habens sanorum verborum, quae a me audisti in fide, et dilectione in Christo Iesu.* Et cap. II, 16: *profana et vaniloquia devita, et cetera.* Quandoque vero corrumpitur per rationes reales sophisticas. Et illud vitandum est. Et dicit *et oppositiones scientiae falsi nominis*, quia non est vera scientia, sed apparens. Scientia enim secundum propriam rationem non est nisi verorum. Impossibile autem est, quod verum sit vero contrarium, licet quandoque duo falsa sint sibi contraria; et ideo impossibile est quod illud quod repugnat veritati divinae, quae est summa veritas, sit verum. Col. II, 8: *videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum. Promittentes*, id est, dicentes se habere. Ier. c. X, 14: *stultus factus est omnis homo a scientia sua; quae non est Dei, quia qui loquitur mendacium, ex propriis loquitur,* Io. c. VIII, 44. Ier. II, 16: *fili Mempheos et Taphnes constupraverunt te usque ad verticem.* Is. XLVII, 10: *sapientia tua et scientia tua haec decepit te. Gratia Dei tecum. Amen.*

CORPUS THOMISTICUM

Sancti Thomae de Aquino

Super II Epistolam B. Pauli ad Timotheum lectura

Textum Taurini 1953 editum

ac automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas

denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit

Prooemium

[87899] Super II Tim., pr. *Nocte et die aestu urebar et gelu*, et cetera. Gen. XXXI, 40. Verba sunt Iacob ostendentis et commendantis curam pastorem, ac pastorale officium, in quibus, circa hoc officium, tria ponuntur, scilicet assiduitas, patientia, sollicitudo. Primum est, quia sine intermissione debet curam gregis gerere. Unde dicit *nocte et die*. Nocte orando, die erudiendo. Is. XXI, 8: *super speculam domini ego sum stans iugiter per diem, et super custodiam ego sum stans totis noctibus*. Vel per diem, id est, tempore prosperitatis; et per noctem, id est, tempore adversitatis, in quibus praelatus debet respicere curam gregis. II Cor. VI, 7: *per arma iustitiae a dextris et a sinistris*. Prov. XVII, 17: *omni tempore diligit, qui amicus est*. Secundum est, quia maxime praelato patientia necessaria est. Debet enim praelatus propter gregis salutem, omnia sustinere. Io. c. X, 11: *bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis*. Prov. XIX, 11: *doctrina viri per patientiam noscitur*. Unde dicit *aestu*, id est fervore instantis persecutionis. Iac. I, 11: *exortus est sol cum ardore, et arefecit foenum*. *Gelu*, id est, timore futurorum. II Cor. VII, 5: *foris pugnae, intus timores*. Tertium est, quia praeest in sollicitudine, ut dicitur Rom. XII, 8. Et hoc expellit somnum negligentiae. Unde subditur Gen. XXXI, v. 41: *fugiebatque somnus ab oculis meis*. Prov. VI, 3: *discurre, festina, suscita amicum tuum, ne des oculis tuis somnum*. Recte ergo haec verba materiae huius epistolae conveniunt. In prima enim instruit eum de ordinatione ecclesiastica. In hac autem secunda agit de sollicitudine tanta pastorali, ut etiam martyrium sustineat pro cura gregis, ut patet in prologo.

Caput 1

Lectio 1

[87900] Super II Tim., cap. 1 l. 1 Dividitur autem haec epistola in salutationem, et narrationem. Secunda ibi *gratias ago*. Item primo ponitur persona salutans; secundo persona salutata; tertio bona optata. Persona salutans describitur ex nomine *Paulus*, quod sonat modicitatem, quod ei competit propter humilitatem mentis et tribulationem, quae faciunt hominem parvum. In tantum quod Christus dicitur minoratus propter passiones. Hebr. II, 9: *eum qui in modico ab Angelis minoratus est*, et cetera. Item ex dignitate, quam, primo ponit, secundo dignitatis originem, tertio fructum. Dignitas est magna, quia est *apostolus Iesu Christi*, id est, missus a Christo. Lc. VI, v. 13: *elegit duodecim ex ipsis, quos etiam apostolos nominavit*. Hanc dignitatem adeptus est, quia plus omnibus laboravit, I Cor. c. XV, 10 et Gal. II, 8: *qui operatus est Petro in apostolatam circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes*. Origo apostolatus est voluntas Dei, unde dicit *per voluntatem Dei*, quam quidam praeveniunt, quia se ingerunt; contra quos dicitur Hebr. V, 4: *nemo assumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron*. Item quidam permittuntur propter peccata populi. Iob XXXIV, 30: *qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi*. Sed hoc est *per voluntatem Dei*, quod dicit, quia non per voluntatem suam. Fructus autem non est aliquid terrenum, sed *secundum promissionem vitae, quae est*, etc.,

id est, ad consequendam vitam aeternam promissam a Christo. Hic debet esse finis praelatorum. I Cor. IX, 25: *illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam*. Dan. XII, 3: *qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates*. Persona salutata est Timotheus filius eius ab eo conversus, Act. XVI, 1. Charissimus, quia sibi unanimis. Phil. II, 20: *neminem habeo tam unanimum*, et cetera. Bona optata sunt tria, scilicet *gratia*, per quam est remissio peccatorum; *miserericordia*, per quam consequimur finale bonum; *pax*, Glossa: *id est, tranquillitas mentis*, haec competit praelato, qui ad hoc ponitur ut pacem procuret. Io. dixit dominus: *pax vobis*; et praecepit intrantibus domum pacem offerre, ut habetur Matth. X, v. 12. Et hoc *a Deo patre*, qui est dator omnis boni Iac. I, 5. Item a *Iesu Christo*, qui est mediator in quantum homo Dei et hominum. II Petr. I, 4: *per quem maxima nobis et pretiosa promissa donavit*.

Lectio 2

[87901] Super II Tim., cap. 1 l. 2 Hic incipit epistolaris narratio, in qua primo munit eum contra praesentes persecutiones; secundo contra futura pericula Ecclesiae, III cap., ibi *hoc autem scito*. Item primo inducit ad instantiam praedicationis, quae tunc erat causa et occasio persecutionis; secundo hortatur ad sustinendas tribulationes propter Christum, ibi *tu ergo*, etc., c. II. Item primo commemorat bona ipsius Timothei; secundo hortatur eum ad usum horum bonorum per instantiam praedicationis, ibi *per quam*, etc.; tertio ponit se in exemplum, ibi *in quo positus sum ego praedicator et apostolus et magister*, et cetera. Item primo ponit affectum quem habebat ad Timotheum; secundo ponit bona huius, quae provocabant eum ad huiusmodi affectum, ibi *memor*. Affectus ostenditur per duo, scilicet per orationem et desiderium. Et ideo gratias agit Deo de affectu quem habet ad Timotheum, quia est charitatis, et charitas est principale donum; quasi dicat: reputo me gratiam consecutum, quod sic sincerum affectum habeo ad te. Et dicit *Deo meo, cui*, specialiter, *servio a progenitoribus meis*, non a parentibus carnalibus, quia I Tim. I, 15: *Christus venit peccatores salvos facere, quorum primus ego sum*; sed servitio derivato a progenitoribus meis, scilicet patriarchis et prophetis, qui Deo sincere servierunt. Et dicitur, *a progenitoribus*, quia filii facilius imitantur perfectionem paternam, tum quia instruuntur ab eis, ut Tobias, tum quia etiam facilius imitantur amicos. Et quomodo servio ei? *In conscientia pura*; quia, ut habetur Habacuc I, v. 13, *mundi sunt oculi tui, domine, ne videant malum, et respicere ad iniquitatem non poteris*; II Cor. I, 12: *gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae*. De quo agit gratias, quia *sine intermissione*, sive die prosperitatis, sive nocte adversitatis oro pro te. Item ex desiderio; ideo dicit *desiderans te videre*, scilicet propter consolationem utriusque. Rom. I, 11: *desidero enim videre vos*, et cetera. Deinde cum dicit *memor*, ostendit bona, quae erant in Timotheo. Et primo commemorat affectum eius ad se; secundo fidem ad Deum, ibi *recordationem*. Dicit ergo *memor lacrymarum*, quas scilicet Timotheus effudit quando discessit Ephesum ab eo, paratus ad martyrium. Vel *lacrymarum* quas fudit in orationibus. Et hoc *ut gaudio implear*, id est, haec memoria replet me gaudio. Phil. II, 2: *implete gaudium meum*, et cetera. Item *memor fidei ad Deum*. Fidem eius primo commemorat; secundo ostendit eam a parentibus derivatam, et non novitiam. Dicit ergo *recordationem*, et cetera. Fides necessaria est praelato, qui est fidei custos. Hebr. c. XI, 6: *sine fide impossibile est placere Deo*. Et dicit *non ficta*, vera enim per opera bona est. Iac. II, 18: *ostende mihi sine operibus fidem tuam, et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam*. I Tim. I, 5: *finis praecepti est charitas*, et cetera. Sap. I, 5: *effugiet fictum*, et cetera. Et haec non nova, sed *habitavit primum in avia tua Loide*, et cetera. Act. XVI, 1 dicitur quod fuit filius mulieris Iudaeae. *Certus autem*, vel per revelationem, vel per indicia, *quod et in te*.

Lectio 3

[87902] Super II Tim., cap. 1 l. 3 Supra commendavit eum de bonis gratuitis, hic hortatur ad usum gratuitorum sibi datorum, praecipue in praedicatione Evangelii. Et primo monet generaliter ad usum datae sibi gratiae; secundo specificat qualis sit usus gratiae, ibi *noli itaque erubescere*. Item primo, ponit monitionem; secundo eius rationem, ibi *non enim dedit nobis*. Dicit ergo: fides non ficta, in matre et avia et in te est, *propter quam causam admoneo te*. Gratia Dei est sicut ignis qui quando obtegatur cinere, non lucet: sic gratia obtegatur in homine per torporem, vel humanum timorem. Unde et Timotheus effectus pusillanimis, torpuerat circa praedicationem. Et ideo dicit *ut resuscites gratiam sopitam*. I Thess. V, 19: *spiritum nolite extinguere*. Et addit *quae est in te per impositionem manuum mearum*, a quo scilicet ordinatus erat episcopus. In qua manus impositione data est ei

gratia spiritus sancti. Deinde cum dicit *non enim*, ponitur ratio monitionis, et sumitur ex conditione divinorum munerum. Qui enim accipit munus, debet operari secundum congruentiam muneris; ergo secundum conditionem divinorum munerum debemus Deo servire. Est autem duplex spiritus, huius mundi, et Dei. Et horum distinctio est: spiritus enim significat amorem, quia nomen spiritus impulsionem importat, et amor impellit. Duplex autem est amor, scilicet Dei, et hic est per spiritum Dei, et amor mundi, et hic est per spiritum mundi. I Cor. II, 12: *non enim accepimus spiritum huius mundi*, et cetera. Spiritus autem mundi facit amare bona mundi, et timere mala temporalia; et ideo dicit *non enim dedit nobis Deus spiritum timoris*, scilicet mundani, quia hunc Deus aufert a nobis. Matth. X, 28: *nolite timere eos, qui occidunt corpus*, et cetera. Est alius spiritus timoris domini et sanctus, et iste facit, ut timeatur Deus; hic autem est sine poena et sine offensa, et hic est a Deo. Matth. X, 28: *timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in Gehennam*. Et addit *sed virtutis*, quia per spiritum sanctum dirigimur in malis, et hoc per virtutem, scilicet fortitudinis contra adversa mundi. Lc. c. ult.: *sedete in civitate donec induamini virtute ex alto*. Item dirigimur in bonis, quia quantum ad affectionem ordinamur per dilectionem charitatis, dum quis omnia quae diligit, refert in Deum. Unde dicit *et dilectionis*. I Io. III, 14: *qui non diligit, manet in morte*. Item quantum ad bona exteriora; et ideo dicit *et sobrietatis*, id est, omnis temperantiae, servando debitum modum et mensuram ut scilicet temperate utamur bonis mundi. Tit. II, 12: *sobrie et iuste et pie vivamus in hoc saeculo*. I Tim. c. III, 2: *oportet episcopum esse irreprehensibilem, unius uxoris virum, sobrium*. Deinde cum dicit *noli*, specificat usum gratiae; et primo excludit contraria huic usui; secundo hortatur ad usum gratiae, ibi *sed collabora*. A solita autem praedicatione poterat impediri propter duo. Primo per erubescitiam, secundo ex poena apostoli, quam patiebatur propter Evangelium. Et ideo, quantum ad primum, dicit *noli itaque*, scilicet ex quo habes spiritum fortitudinis, *erubescere*, et cetera. Praedicatio enim Christi, si referatur ad sapientiam mundi, videbatur stulta, unde erubescitiam habere videbatur. I Cor. I, 23: *nos praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam*. Rom. I, 16: *non enim erubesco Evangelium*. Lc. IX, 26: *qui me erubuerit et meos sermones, hunc filius hominis erubescet*. Quantum ad secundum sciendum est, quod si latro videt aliquem suspensum, erubescit se confiteri socium eius. Sic quia apostolus erat vinctus, poterat eum Timotheus erubescere; et ideo dicit *neque me vinctum eius*. Eph. VI, v. 20: *pro quo legatione fungor in catena*. Eccli. IV, 27: *ne reverearis proximum tuum in casu suo*. Deinde cum dicit *sed collabora*, hortatur ad usum gratiae; et primo in generali; secundo ostendit ex qua fiducia hunc usum aggrediatur, ibi *secundum virtutem*. Hic manifestat quod dicit *sed collabora*, ibi *non secundum*, et cetera. Dicit ergo: ne erubescas, sed *collabora*, id est, simul mecum labora. I Cor. c. III, 8: *unusquisque propriam mercedem accipiet*. Et dicit *Evangelio*, quod potest esse ablativi casus, et sic in Evangelio praedicando; dativi casus, et sic ad laudem Evangelii, ut scilicet crescat. Sap. III, 15: *bonorum laborum gloriosus est fructus*, et cetera. Et hoc cum fiducia, non propria, quia non sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, etc.; sed *secundum Dei virtutem*, id est, habendo fiduciam de virtute Dei. Is. XL, 29: *qui dat lasso virtutem, et his qui non sunt, fortitudinem et robur multiplicat*. Haec virtus manifestatur per duo, scilicet quantum ad affectum, quia liberamur a malis; et ideo dicit *qui nos liberavit*. I Esdr. VIII, v. 31: *liberavit nos de manu inimici et insidiatoris in via*. Io. VIII, 36: *si filius vos liberavit*. Et quantum ad hoc quod vocat nos ad bona. Unde sequitur *et vocat vocatione sua sancta*, quia vocavit ad sanctificandum. Rom. VIII, 30: *quos praedestinavit, hos et vocavit*. I Petr. II, 9: *qui de tenebris nos vocavit in admirabile lumen suum*. Et manifestat quaedam quae dicit, dicens *non secundum opera nostra*; ubi ostendit, quod per virtutem Dei liberati et vocati sumus, non per humanam. Et primo ostendit causam vocationis nostrae et liberationis esse a Deo; secundo processum causae, ibi *quae data est etiam*; tertio commendat datorem causae, scilicet gratiae, et eius conservatorem, ibi *qui destruxit*. Dicit ergo: vocavit non per nostram virtutem, quia scilicet non per opera nostra, quae sunt effectus virtutis. Tit. III, v. 5: *non ex operibus iustitiae quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit*. Est autem duplex causa humanae salutis, quae est a Deo. Una est aeterna, scilicet eius praedestinatio; alia est temporalis, scilicet gratia iustificans. Quantum ad primum dicit *secundum propositum*, id est, praedestinationem, quae est propositum miserendi. Eph. I, 11: *operatur omnia secundum propositum voluntatis suae*. Rom. VIII, 28: *his qui secundum propositum vocati sunt sancti*. Quantum ad secundum dicit *et gratiam*. Rom. III, 24: *iustificati gratis per gratiam ipsius*. Circa processum gratiae primo ostendit quomodo est praeparata gratia; secundo quomodo collata; tertio per quem. Primum ostendit, cum dicit *quae data est nobis in Christo Iesu*, id est, praevisa est nobis dari *ante tempora saecularia*. Sicut dicit philosophus, saeculum nihil aliud est quam mensura durationis aliquarum rerum; unde diversa saecula, diversae sunt aetates hominum. Unde unum saeculum durat mille annis, quia homo dicitur vivere

quamdiu est in memoria hominum, quae non excedit mille annos. Tempora ergo saecularia sunt quae mesurant res mutabiles, et haec incoeperunt cum mundo sed praedestinatio est ante mundum. Eph. I, 4: *elegit nos in ipso ante constitutionem mundi*. Et dicit in *Christo Iesu*, quia non sumus electi sic, ut salvemur propriis meritis, sed per gratiam Christi; quia sicut praedestinavit salutem nostram, ita modum salutis nostrae. Io. I, 17: *gratia et veritas per Iesum Christum facta est*. Sed haec praedestinatio prius erat occulta, sed nunc est manifesta. Et quomodo? Sicut conceptus cordis per opera; unde nunc in effectu operis, suis electis manifestavit per *illuminationem*. Proprie loquitur; manifestare enim est in lucem ducere. Iob XXVIII, 11: *abscondita produxit in lucem*. Sic ergo *manifestata est nunc*, etc., per hoc quod misit Christum nos illuminantem. Is. LX, 1: *surge, illuminare, Ierusalem, quia venit lumen tuum*. Lc. I, 79: *illuminare his, qui in tenebris et in umbra mortis sedent*. Deinde cum dicit *qui destruxit*, commendat Christum illuminatorem; et primo eius virtutem quantum ad mala quae abstulit; secundo quantum ad bona quae contulit. Dicit ergo *Christus*, propter hoc, quod pro nobis passus est, *destruxit mortem*, id est, satisfecit Deo pro peccatis nostris. I Petr. III, v. 18: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est*, et cetera. Et peccatum erat causa nostrae mortis corporalis. Rom. VI, 23: *stipendia enim peccati mors*; et ideo destruendo peccatum, destruxit mortem. Os. XIII, 14: *ero mors tua, o mors*, et cetera. Contulit etiam perfecta bona, primo animae in praesenti, per gratiam fidei. Abac. II, v. 4: *iustus meus ex fide vivit*. Et est imperfecta in hac vita, sed perficietur in gloria. Io. XVII, 3: *haec est vita aeterna, ut cognoscant te*. Secundo immortalitatem carnis resultantem ex gloria animae. I Cor. XV, 53: *oportet corruptibile hoc induere incorruptionem*, et cetera. Io. X, 10: *ego veni ut vitam habeant*, scilicet iam per gratiam, *et abundantius habeant*, scilicet per gloriam in futuro; item ibidem XI, 26: *omnis qui vivit et credit in me, non morietur in aeternum*.

Lectio 4

[87903] Super II Tim., cap. 1 l. 4 Supra monuit ad sollicitam Christi praedicationem, hic inducit ad hoc per exemplum, et primo ponit hoc; secundo inducit ad sui sequelam, ibi *formam habens*; tertio ostendit sequendi necessitatem, ibi *scis hoc*. Item, primo ponit suum officium; secundo ostendit quae patitur pro sui officii executione, ibi *ob quam causam*; tertio spei certitudinem, ibi *scio enim*. Describit autem officium suum tripliciter; quia dicit se praedicatorem, ad excitandum ad bonos mores. Infra IV, 2: *praedica verbum, insta opportune*. Mc. ult.: *praedicate Evangelium omni creaturae*. Apostolum, ad regendum Ecclesiam, quia apostoli sunt praelati Ecclesiae. Gal. II, 8: *qui operatus est Petro in apostolatam circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes*. Et magistrum, institutum ad docendum fidei sanctitatem, et cognitionem Dei. I Tim. II, 7: *doctor gentium in fide et veritate*. Ioel. II, c. 23: *filii Sion, exultate et laetamini in domino Deo nostro, qui dedit vobis doctorem iustitiae*. Sed dicit in quo positus sum ego. Ubi nota tria. Primo quod ipse non assumpsit sibi, sed ab illo positus est. Hebr. V, 4: *nemo assumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron*. Secundo in positione designatur ordo. Tertio firmitas, quia secundum ordinem rationis institutus, firmiter mansit. Io. XV, 16: *posui vos ut eatis et fructum afferatis, et fructus vester maneat*. Iudicum V, v. 20: *stellae manentes in ordine et cursu suo*. Deinde cum dicit *ob quam causam*, ostendit quae patitur pro sui officii executione, dicens *haec*, adversa, *patior*, scilicet vincula et taedia, et hoc pro fide Christi. Infra II, 9: *laboro usque ad vincula*. Et dicit, *ob hanc causam*, quia pati simpliciter non est laudabile, sed propter iustam causam. Matth. V, 10: *beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam*. Et ideo *sed non confundor*, quia non est ad confusionem ei qui patitur propter iustitiam. I Petr. IV, 15: *nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor; si autem ut Christianus, non erubescat*, et cetera. Act. V, 41: *ibant apostoli gaudentes*, et cetera. Deinde cum dicit *scio*, ponitur certitudo spei, quae facit eum non confundi, etiam hoc provenit ex magnitudine Dei promittentis. Et ideo dicit *cui credidi*. Et nota quod uno modo credere est actus fidei; et est sensus *scio*, etc., id est, scio quod ille qui promisit, est verax, et potens ad reddendam vitam aeternam, quam repromisit homini fideli existenti. Sed contra ex hoc sequitur, quod eadem est scientia et fides, et idem est scitum et creditum, quod est impossibile, quia de ratione sciti est quod videatur, de ratione crediti quod non. Respondeo. In fide duo sunt, scilicet id quod creditur, et ille cui creditur. De eo quod creditur, non potest esse scientia, quia sic perderet crediti rationem; sed de eo cui creditur, est scientia, quia per evidentissimam rationem est scitum, quod Deus est verax. Et sic dicit: *cui credidi*. I Io. IV, 1: *nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt*. Prov. XIV, 15: *innocens credit omni verbo*, et cetera. Alio modo dicitur credere fidei eius, cui committit rem suam, et hic sensus est verior; quasi dicat: quia meipsum, labores et passiones *credidi*, id est,

commisi, Deo, scio quod *potens est depositum meum servare*, et cetera. Et nota, quod depositum dicitur dupliciter. Uno modo, quod ego deposui. Et sic homo deponit apud Deum salutem suam, quando se Deo totum committit. I Petr. V, v. 7: *omnem sollicitudinem vestram in eum proiicientes, quoniam ipsi cura est de vobis*. Ps. LIV, 23: *iacta super dominum curam tuam, et ipse te enutriet*. Item deponit opera sua, quando scilicet non statim recipit remunerationem suam, sed in posterum. Et sic, qui benefacit, deponit illud apud Deum. Et hoc *usque in illum diem*, quando iudicabit occulta hominum, quibus tunc reddet Deus *mercedem laborum suorum*. Sap. X, 17 et Is. III, v. 10: *dicite iusto, quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedit*. Vel *depositum*, id est, quod penes me positum est officium, scilicet officium Evangelii. Act. IX, 15: *vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum*, et cetera. Etiam Deus est potens conservare suum apostolum usque ad mortem suam. Deinde cum dicit *formam habens*, inducit ad sequelam sui, et est duplex littera. Una dicit *habe*, altera *habens*. Si dicit *habens*, sic primo ponit idoneitatem, quam proponit Timotheo ad imitandum exemplum apostoli; secundo hortatur ad imitandum, ibi *bonum depositum*. Apostolus autem bonam idoneitatem habuit secundum duo, scilicet secundum eruditionem quantum ad cognitionem; et ideo dicit *sanorum verborum*. Item secundum virtutem; unde dicit *in fide et dilectione*. Dicit ergo: non potes te excusare, si patienter te non habeas usque ad vincula sicut ego, quia tu es *habens formam sanorum verborum*, scilicet quae non continent falsitatis corruptionem. Tit. II, 1: *loquere quae decent sanam doctrinam*. Et dicitur doctrina sana, non corrupta effective, quia nos sanos facit. Et addit *quae a me audisti*, quasi dicat: non es deceptus, quia hoc tibi tradidi quod a Christo audivi. I Cor. XI, 23: *ego enim accepi a domino, quod et tradidi vobis*. Lc. X, v. 16: *qui vos audit, me audit*. Et hoc *in fide et dilectione*, quia si aliquis omnia verba sana sciret et non crederet, non esset idoneus, nec etiam diligeret, quia de facili recederet a doctrina, vel per adversa, vel per prospera. Hebr. XI, 6: *sine fide impossibile est placere Deo*. I Io. III, 14: *qui non diligit, manet in morte*. Et hoc *in Christo Iesu*, quia vera fides est eorum, quae Christus docuit, et vera dilectio est in Christo, quia dedit spiritum sanctum, per quem Deum diligimus. Haec igitur habens, *custodi bonum depositum*, quod scilicet dedi tibi, id est, officium praedicationis, ut numquam a veritate recedas, nec propter timorem officium praedicationis ullo tempore dimittas. Prov. IV, 23: *omni custodia serva cor tuum*, et cetera. I Tim. VI, v. 20: *o Timothee, depositum custodi*. Et hoc *custodi* bono adiutorio, scilicet *per spiritum sanctum, qui habitat in nobis*. I Cor. c. III, 16: *nescitis quia templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis?* Secundum aliam litteram monet ad duo. Primo ad sanam doctrinam; secundo ad perseverantiam in ea. Deinde cum dicit *scis hoc*, ostendit necessitatem monitionis ex defectu et profectu aliorum. Quando enim aliquis videt aliquos sociorum suorum proficere et aliquos deficere, nititur sequi bonos. Et ideo primo commemorat deficientes; secundo proficientes, ibi *det misericordiam*. Ostendit ergo quid caveat, alias est periculum. I Cor. X, 12: *qui se existimat stare, videat ne cadat*. Et ideo dicit: *aversi*, et cetera. Glossa: isti fallacia erant pleni, simulate enim fuerant cum apostolo, ut scilicet addicerent, unde facerent calumniam apostolo. Isti ergo, *qui sunt aversi a me, sunt modo in Asia*, inter quos praecipue sunt isti duo, qui conversi sunt per Iacobum. Deinde cum dicit *det misericordiam*, ostendit aliorum profectum, et praecipue cuiusdam Onesiphori, commemorans primo bona, quae sibi contulit Romae, secundo quae in Asia. Item primo optat ei Dei misericordiam; secundo ostendit meritum misericordiae; tertio tempus misericordiae. Primum cum dicit *det misericordiam*. Recte optat ei misericordiam, quia praesens vita miseria est. Iob XIV, 1: *homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis*. Dicit *det Onesiphori domui*, non solum personae, sed familiae, quia propter bonitatem unius derivatur gratia ad totam familiam. Matth. X, 13: *siquidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam*. Meritum autem misericordiae est misericordia, quam habebant in apostolum. Unde dicit *quia saepe me refrigeravit*, scilicet quietem praestando. Matth. V, 7: *beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*. Eccli. XVIII, 16: *nonne ardorem refrigerabit ros?* Philem. v. 7: *viscera sanctorum requieverunt per te, frater*. Et *catenam meam*. Infra II, 9: *laboro usque ad vincula quasi male operans. Non erubuit, sed cum Romam venisset sollicite ut amicus quaesivit*. Eccli. VI, 7: *si possides amicum, in tentatione posside illum*. Prov. XVII, 17: *omni tempore diligit, qui amicus est*. Optat autem misericordiam futuri saeculi, cum dicit *in illa die*, in qua scilicet dominus iudicabit omnes, quando misericordia est necessaria, non solum autem Romae, sed et Ephesi. Et ideo dignus est divina misericordia.

[87904] Super II Tim., cap. 2 l. 1 Supra induxit Timotheum ad diligentem Evangelii praedicationem, inducit eum hic ad constantem tolerantiam martyrii. Et primo inducit eum ad sustinendam passionem pro salute fidelium; secundo docet eum qualiter resistat infidelibus, ibi *noli verbis*. Item primo inducitur praeparatio ad martyrium sustinendum; secundo exhortatio martyrii, ibi *memor esto*. Praeparatio martyrii praemittitur quantum ad tria. Primum est animi fortitudo; secundum est bonorum dispensatio, ibi *et quae audisti*; tertium est fructuosus militiae labor, ibi *labora*. Requiritur autem ad martyrium fortitudo, quae est circa pericula mortis. Et ideo dicit *tu ergo, fili mi*, scilicet quem per Evangelium genui, *confortare in gratia*. Ps. XXX, v. 24: *viriliter agite, et confortetur cor vestrum*. Quae est non in te, scilicet cuius fortitudo est vana, sed *in Christo Iesu*. Eph. c. VI, 10: *confortamini in domino, et in potentia virtutis eius*. Vel *in gratia*, etc., id est gratuito Dei dono per Christum. Io. I, 17: *gratia et veritas per Iesum Christum facta est*. Secundum est dispensatio bonorum. Circa quod notandum est, quod quando aliquis adducitur ad mortem, disponit de suis. Non ergo minus debent esse solliciti sancti de bonis spiritualibus sibi creditis, quod non dispereant post eorum mortem, sed aliis credant; et ideo monet eum, ut si ad martyrium venerit, quod dispenset doctrinam fidei. Et primo ponit quomodo accepit, quia per auditum; unde dicit *quae audisti a me*, et ego a Christo. Et dico a me non singulariter, sed confirmata *per multos testes*, id est, per legem et prophetas. Rom. III, 21: *testificata a lege et prophetis*. Vel per apostolos. I Cor. XV, 11: *sive enim ego, sive illi, sic praedicavimus, et sic credidistis*. Haec commenda, in quantum sunt accepta. Sap. VII, 13: *quam sine fictione didici, et sine invidia communico*. Fidelibus hominibus, ut scilicet non quaerant lucrum temporale, sed gloriam Dei. I Cor. IV, 2: *hic iam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur*. Matthaeus XXIV, 45: *fidelis servus et prudens, quem constituit dominus super familiam, et cetera*. Item qui sunt idonei ad dispensandum; ideo dicit *qui idonei*, et cetera. Debent autem esse idonei tripliciter. Primo intellectu, ut sint sapientes ad intelligendum. Lc. XXI, 15: *ego dabo vobis os et sapientiam, et cetera*. Item lingua, ut sint facundi ad docendum. Is. 1, 4: *dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam suscitare eum, qui lapsus est, verbo*. Item opere, quia *coepit Iesus facere et docere* Act. I, 1. Deinde cum dicit *labora*, ponitur tertium, quod est legitimus militiae labor, ad quem primo hortatur; secundo ponit laboris praemium, ibi *nam et qui*; tertio militiae stipendia *laborantem*. Item, primo hortatur ad legitimum laborem; secundo exponit quis labor sit legitimus, ibi *nemo*. Dicit ergo *labora sicut bonus miles Christi*. Est autem tripliciter aliquis miles Christi. Primo in quantum pugnat contra peccata. Iob VII, 1: *militia est vita hominis super terram*; et XIV, 14: *cunctis diebus quibus nunc milito, expecto*, et cetera. Et haec pugna est contra carnem, mundum et Diabolum. Eph. ult.: *non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, et cetera*. Secundo est aliquis miles Christi pugnando contra errores. II Cor. X, 4: *arma militiae nostrae non sunt carnalia, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum consilia destruentes, et cetera*. Tertio est militia martyrum contra tyrannos. Et haec est laboriosior. Iob XXV, 3: *numquid est numerus militum eius?* Et non debet quiescere miles, quia dicitur a militia sustinenda. Deinde cum dicit *nemo*, exponit quid sit legitimus labor. Et primo inducit eum ad laborem; secundo ostendit qualis debet esse bonus miles, ibi *ut ei placeat*. Primo, circa primum duo facit, quia exemplum ponit; secundo manifestat. Dicit ergo *nemo militans Deo, et cetera*. Circa primum sciendum est, quod alius est finis militiae spiritualis, et alius est finis militiae corporalis; quia finis militiae corporalis est, ut obtineat victoriam contra hostes patriae, et ideo milites debent abstinere ab his, quae abstrahunt a pugna, puta a negotiis et delitiis. I Cor. IX, 25: *qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet*. Sed militiae spiritualis finis est, ut victoriam habeant ab hominibus, qui sunt contra Deum; et ideo oportet, quod abstineant ab omnibus, quae distrahunt a Deo. Haec autem sunt negotia saecularia, quia sollicitudo huius saeculi suffocat verbum. Et ideo dicit *implicat se*. Sed contra: negotia saecularia sunt temporalia, hoc autem apostolus fecit, quando vixit labore manuum suarum. Respondeo. Dicendum est quod apostolus dicit, *implicat*, et non dicit, exercet. Ille autem eis implicatur, cuius cura et sollicitudo iungitur circa ipsa. Et tunc proprie ipsa haec interdicuntur militibus Christi, in quibus ostenditur non esse necesse implicari animum. Item non dicit simpliciter implicatur, sed dicit *implicat se*, quia quandoque implicatur, et non se implicat. Implicat enim se quando sine pietate et necessitate assumit negotia; sed quando necessitas officii pietatis et auctoritatis exercetur, tunc non implicat se, sed implicatur huiusmodi necessitate. Rom. XVI, 2: *assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit*. Causa autem quare non debent se implicare est *ut ei placeat cui se probavit*. I Io. II, 15: *si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo*. Qui enim est miles Christi, devovit se ad militandum Deo; et ideo debet conari, ut ei placeat cui se devovit. Deinde cum dicit *nam et qui*, ponit laboris praemium. Et quia diceret aliquis: o Paule, magna imponis, sed quis est eorum fructus? Respondet: assumatis exemplum in pugnis saecularibus, ubi non omnes, sed legitime pugnantes

accipiunt coronam. Sic ergo erit et in spiritualibus, quod nullus coronabitur, nisi servet debitas leges pugnae. I Cor. c. IX, 25: *illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam*. Sap. c. IV, 2: *in perpetuum coronata triumphat*. Deinde cum dicit *laborantem*, ostendit stipendia, interdicique ei negotia saecularia. Et primo proponit stipendia sub metaphora; secundo exponit, ibi *intellige*. Officium enim praedicatorum et doctorum est officium militum, in quantum insurgunt contra hostes et vitia; item agricolae, in quantum fructum faciunt promovendo ad bona. Huius ager est Ecclesia, et principalis agricola est Deus, interius et exterius operans. Io. XV, 1: *ego sum vitis vera, et pater meus agricola est*. Homines autem exterius adhibent ministerium. I Cor. III, 6: *ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit*. Isti sunt exteriores agricolae. Iob c. XXXI, 39: *si animam agricolarum eius affixi*. Istum ergo agricolam oportet fructum accipere; huius fructus sunt opera virtutum. Eccli. XXIV, 23: *flores mei fructus honoris et honestatis*. Gal. V, 22: *fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia*. Inter hos fructus sunt et fructus eleemosynarum. Act. IX, 36: *haec erat plena fructibus bonis et eleemosynis quas faciebat*. Isti ergo debent principaliter fructum percipere, ut ipsi gaudeant. Primo de subditorum fructibus. Phil. IV, 1: *itaque, fratres mei charissimi et desideratissimi, gaudium meum et corona mea*. Secundo de subsidiis temporalibus, non pro praemio principali, sed stipendio. Gal. VI, 6: *communicet autem is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat in omnibus bonis*. Matth. c. X, 10: *dignus est operarius cibo suo*. Deinde cum dicit *intellige*, exponit quae dixerat sequens modum Christi post parabolas. Matth. XIII, 9: *qui habet aures audiendi audiat*. Quasi dicat: reduc haec ad intellectum spiritualem. Dan. X, 1: *intelligentia opus est in visione*. Quasi diceret aliquis: tu dicis: accipe stipendium, o Timothee; sed tu non facis, quia de labore manuum vis vivere. Unde *intellige quae dico*, quia est necessaria discretio, quia ibi non sunt accipienda ubi est occasio avaritiae contra Evangelium, vel propter cupiditatem, vel propter otium. Et hoc poteris intelligere, quia *dabit*, et cetera. I Io. II, 27: *unctio docebit vos de omnibus*.

Lectio 2

[87905] Super II Tim., cap. 2 l. 2 Supra ponitur praeparatio ad martyrium, hic ponitur exhortatio ad ipsum, et primo praemittit exemplum praemii; secundo exemplum martyrii, ibi *in quo laboro*; tertio manifestat consequentiam praemii ad martyrium, ibi *fidelis sermo*. Nam praemium mortis pretiosae martyrii est resurrectio gloriosa, cuius exemplum praecessit in capite nostro Christo. Et ideo dicit *memor esto*, etc., quasi dicat: dominum nostrum Iesum Christum, supple: habe in mente contra tribulationes. Prov. III, v. 6: *in omnibus viis tuis cogita illum, et ipse diriget gressus tuos*. Multa enim sunt in eo cogitanda, sed specialiter resurrectio. Ad hanc omnia ordinantur, et praecipue totus Christianae religionis status. Rom. X, 9: *si confitearis in ore tuo dominum Iesum, et corde tuo credideris, quod Deus excitavit illum a mortuis, salvus eris*. Et nota quod dicit resuscitatum, quia etsi pater eum resuscitaverit, tamen propria etiam virtute resurrexit, et est primus resurgentium I Cor. XV, 20. Sed quia secundum naturam humanam resurrexit, et mortuus est, *ex semine David*. Rom. I, 3: *qui factus est ei ex semine David secundum carnem*, et cetera. *Secundum Evangelium meum*, id est, a me praedicatum. I Cor. XV, 1: *notum autem facio vobis Evangelium, quod praedicavi vobis*. Qui praedicat Evangelium est minister Evangelii, sicut qui baptizat est minister Baptismi. Tamen non potest dici Baptisma meum, sed Evangelium sic. Et hoc ideo, quia multum facit exhortatio et sollicitudo. Deinde cum dicit *in quo laboro*, ostendit se in exemplum martyrii, et primo eius poenam; secundo eius causam, ibi *ideo omnia*. Tria autem ostendit esse in poena, scilicet acerbitatem, opprobrium, et constantiam. Acerbitatem cum dicit *in quo*, scilicet Evangelio praedicando, vel pro quo *laboro*, id est, affligor, et hoc *usque ad vincula*, quia quando hanc epistolam scripsit, erat Romae in vinculis. Eph. ult.: *ministerium Evangelii pro quo legatione fungor in catena*. Opprobrium quantum ad infideles, cum dicit *quasi male operans*. Christiani enim tunc reputabantur pessimi. Lc. IX: *beati eritis cum vos oderint homines, et separaverint, et exprobraverint*, et cetera. Christus etiam fuit damnatus, quasi male operans. Is. LIII, v. 12: *et cum sceleratis reputatus est*. Constantiam autem ostendit, cum dicit *sed verbum Dei*, et cetera. Licet enim corpus sit alligatum, tamen verbum Dei non est alligatum, quia praedicatio fuit ex voluntate apostoli, quae libera est, praecipue propter efficaciam charitatis, quae nihil timet. Rom. VIII, 38: *certus sum enim quia neque mors, neque vita*, et cetera. Quia, sicut I Io. III, 20 dicitur, *maior est Deus corde nostro*. Et dicitur, quod in vinculis existens, multos convertit. Deinde cum dicit *ideo omnia sustineo*, ostendit causam, quia martyrem non poena facit, sed causa. Duplex autem est causa martyrii, scilicet propter

divinum honorem, et salutem proximi. Propter Deum quidem, quia Rom. VIII, v. 36: *propter te mortificamur tota die*. Propter salutem proximorum, quia dicit hic *propter electos*. Io. XV, 13: *maiolem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. I Io. III, 16: *quoniam ille pro nobis animam suam posuit, et nos debemus pro fratribus animas ponere*. Et dicit *propter electos*, quia quaecumque bona fiunt, specialiter cedunt in bonum electorum, non reproborum. Et quomodo? *Ut et ipsi salutem consequantur*. Sed numquid sufficit passio Christi? Dicendum est, quod sic effective, sed passio apostoli dupliciter expediebat. Primo quia dabat exemplum persistendi in fide; secundo quia confirmabatur fides, et ex hoc inducebantur ad salutem. Et hoc *in Christo*, id est, quae venit nobis per eum. Matth. I, 21: *ipse enim salvum faciet populum a peccatis eorum*. Et hoc non solum salutem, gratiae praesentem, sed etiam *cum gloria caelesti*. Matth. c. V, 12: *merces vestra copiosa est in caelis*. Deinde cum dicit *fidelis sermo*, ponit consequentiam praemii ad meritum martyrii. Et primo ponit attestationem; secundo consequentiam, ibi *nam si commortui sumus*; tertio confirmat per testimonium, ibi *haec commune*. Dicit ergo *fidelis sermo*, id est, verbum quod dicam est fidele. Apoc. ult.: *haec verba fidelissima sunt*, et cetera. Deinde cum dicit *nam si*, etc., ponit consequentiam. Et primo de remuneratione bonorum; secundo de punitione malorum, ibi *si negaverimus*. In praemio bonorum sunt duo, scilicet reparatio per resurrectionem, et superadditio gloriae ad quam resurgent. Et ideo primo ostendit, quod per Christum venit ad reparationem vitae; secundo quod per ipsum venit ad resurrectionem, ibi *si sustinemus*. Dicit ergo *si commortui sumus*, scilicet cum Christo, et hoc per sacramenti susceptionem in Baptismo. Rom. VI, 4: *consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem*. Item per poenitentiam nos macerando. Gal. VI, 24: *qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis*. Item pro confessione veritatis moriendo, sicut et Christus. Ps. CXV, 15: *pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius*. *Si ergo commortui sumus, et convivemus*, id est, sicut ipse resurrexit, sic et nos. Rom. VI, 5: *si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul et resurrectionis erimus*. Deinde agit de gloria, quam sancti merentur per mortis ignominiam. Lc. ult.: *nonne haec oportuit Christum pati?* Et ideo dicit *si sustinuerimus*, scilicet patienter afflictiones et opprobria, *conregnabimus*, id est, simul cum ipso perveniemus ad regnum. Matth. V, 10: *beati qui persecutionem*, et cetera. Deinde cum dicit *si negaverimus*, ostendit consequentiam quantum ad poenas. Dupliciter autem potest aliquis peccare contra fidem: primo exterius negando, secundo interius eam deponendo. Quantum ad primum dicit *si negaverimus*, scilicet coram aliis, *ipse negabit nos* in iudicio. Matth. XXV, 12: *amen dico vobis, nescio vos*. Negare est non cognoscere eos esse de ovibus suis. Quantum ad secundum dicit *si non credimus*, id est, si fidem a corde abiiciamus, *ille fidelis permanet*, id est, ipse fidem suam tenet. Unde fidelis manet in sua fide, quia fides nihil aliud est, quam participatio sive adhaesio veritati. Ipse autem est ipsa veritas, quae negare se non potest. Ergo non est omnipotens. Respondeo. Ex hoc est omnipotens, quod *seipsum negare non potest*. Posse enim deficere magis est pertinens ad impotentiam, quia quod aliquid deficiat a suo esse, est per debilitatem virtutis propriae. Christum autem negare seipsum est deficere a seipso; hoc ergo ipsum, quod non potest negare se, est ratio perfectae virtutis. Unde nec peccatum cadit in eum, ut est dictum, nec potest negare suam virtutem et suam iustitiam quin puniat. Matth. ult.: *qui vero non crediderit, condemnabitur*. Sed numquid non potest Deus alicui remittere poenam? Potest quidem secundum ordinem sapientiae suae, sed contra ordinem sapientiae et iustitiae, non. Deinde cum dicit *haec commune*, etc., confirmat per testimonium; quasi dicat: simul cum aliis admoneo, ut semper habeas in corde, *testificans coram Deo*, id est, testem adducens coram quo loquor. Deinde cum dicit *noli verbis*, ostendit quomodo resistat infidelibus, quia primo praemittit modum resistendi; secundo ostendit quae sunt quibus resistat, ibi *profana*. Item, primo excludit indebitum modum resistendi; secundo ponit debitum, ibi *sollicite*. Circa primum primo excludit indebitum modum; secundo rationem assignat, ibi *ad nihil*. Dicit ergo *nolite contendere verbis*. Contentio importat concertationem in verbis. Potest ergo secundum duo intelligi, quia acrimoniam loquens depravatur dupliciter. Uno modo si per hoc acceditur ad favorem falsitatis, ut quando quis cum confidentia clamoris impugnat veritatem. Alio modo propter inordinationem, ut quando utitur acrimonia, vel ultra modum debitum, vel contra qualitatem personae. Sed si moderate, et cum circumstantiis debitis, et pro veritate fiat, non est peccatum. Et sic in rhetorica est unum instrumentum exhortationis. Tamen in sacra Scriptura accipitur secundum quod importat inordinationem. I Cor. XI, 16: *si quis videtur inter vos contentiosus esse, nos non habemus talem consuetudinem, neque Ecclesiae Dei*. Et dicit *verbis*, quia aliqui disceptant solum verbis improprii. Et hoc proprie est contendere. Si hoc fit non verbis tantum sed veris rationibus, hoc est disputare, non contendere. Deinde cum dicit *ad nihil utile est*, ostendit rationem documenti. Nam moderata disputatio quando cum ratione fit, est utilis ad instructionem; sed quando

cum verbis tantum, tunc est litigiosa. Ideo dicit *nisi ad subversionem*, et hoc dupliciter: uno modo dum quod est certum venit in dubium; alio modo, quia audientes scandalizantur. Prov. XIV, 23: *ubi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas*; unde Iac. III, 16: *ubi zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum*. Sed numquid non sine contentione debet quis disputare coram populo de fide? Respondeo. Distinguendum est, ex parte audientium, quia, aut sunt sollicitati ab infidelibus, et tunc est utilis publica disputatio: quia per hanc simplices efficiuntur magis instructi quando vident errantes confutari. Si vero non sunt sollicitati ab infidelibus, tunc non est utilis disputatio, sed periculosa. Item est distinguendum ex parte disputantis, quia si disputans est prudens, sic quod manifeste confutet adversarium, tunc debet publice disputare: si vero non, nullo modo. Deinde cum dicit *sollicite cura teipsum*, ponit debitum modum resistendi. Et primo quantum ad rectam intentionem; secundo quantum ad rectam operationem; tertio quantum ad rectam doctrinam. Qui enim vult disputare, primo debet scrutari suam intentionem, utrum moveatur bono zelo. Ideo dicit *probabilem Deo exhibere*, qui scilicet probat cor. II Cor. X, 18: *non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat*. Ps. XVI, 3: *probasti cor meum et visitasti nocte*. Item quod doctrinam quam praedicat ore, stabiliat per opera, quod nisi faciat, est confusione dignus. Unde dicit *operarium inconfusibilem*, quasi dicat: haec facito, sic non confunderis. Item quod recte tractet verbum veritatis, vera docendo et utilia audientibus. Unde subiungit *recte tractantem verbum veritatis*, non quaerens lucrum et gloriam. II Cor. II, 17: *non sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sicut ex Deo coram Deo in Christo loquimur*.

Lectio 3

[87906] Super II Tim., cap. 2 l. 3 Supra instruxit Timotheum, ostendens modum generalem quo infidelibus est resistendum, hic ostendit in speciali quibus sit resistendum. Et primo ostendit quibus est resistendum; secundo quare, ibi *multum enim*; tertio quomodo, ibi *iuvenilia*. Dicit ergo *profana et vaniloquia devita*. Ubi ostendit duo esse vitanda, scilicet profana et vaniloquia, et referuntur ad idem, vel ad diversa. Nam profana dicuntur quasi procul a fano, scilicet cultu divino, et haec sunt documenta haeresum; et haec vitanda, ideo dicit *devita profana*. Potest etiam dici, quod haec profana sunt, quae fidei repugnant, sed vaniloquia fabulosa. Ps. XI, 3: *vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum*. Deinde cum dicit *multum enim*, ostendit quare haec sunt vitanda, et hoc dupliciter. Primo ex nocumento quod inferunt; secundo ex fructu vitiationis, ibi *si quis*. Circa primum duo facit, quia primo ostendit quomodo noceant ad fidei subversionem; secundo quomodo non possunt totaliter fidem subvertere, ibi *sed firmum*. Item, primo ponit documentum; secundo subdit similitudinem, ibi *et sermo*; tertio exemplum, ibi *ex quibus est*. Dicit ergo. Haec sunt vitanda, quae impediunt pietatem, quae cultus Dei dicitur. Unde doctrina fidei est doctrina pietatis. Impietas vero est doctrina contra fidem; unde dicit *multum enim proficiunt ad impietatem*, id est, perducunt ad errorem sive ad erroneam doctrinam. Sed hic profectus est in malis abusive. Infra III, 13: *mali homines et seductores proficiunt in peius, errantes et in errorem mittentes alios*. Deinde ponit eorum similitudinem, dicens *sermo*. Haeretici enim dicunt a principio quaedam vera et utilia, sed cum audiuntur, immiscent quaedam, quae evomunt, mortifera. Et ideo dicit *sermo eorum*, et cetera. Eccli. XI, 34: *a scintilla una augetur ignis, et ab uno doloso augetur sanguis*. Deinde cum dicit *ex quibus*, ponit ad hoc exemplum. Hi enim duo, fidem suo tempore corrumpebant. A quibus quidam errantes conversi sunt in vaniloquium, et cetera. De Phileto dicitur supra I, 15: *aversi sunt a me omnes, qui sunt in Asia, ex quibus est Philetus et Hermogenes*. De Hymenaeo autem habetur I Tim. I, 20: *ex quibus est Hymenaeus*. Et dicit *exciderunt*. I Io. II, 19: *a nobis exierunt*. Et hoc aggravat, quia II Petr. II, 21: *melius enim erat eis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem retrorsum converti*. Errabant autem dicentes resurrectionem iam factam esse. De qua Matth. XXVII, 52: *multa corpora sanctorum, qui dormierant, resurrexerunt*. Et dicebant, quod non est alia resurrectio expectanda, sed tunc surrexerunt. Alio modo et melius, quod sicut est duplex mors, ita duplex est resurrectio, scilicet animae et corporis. De resurrectione animae habetur Apoc. XX, 6: *beatus et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima*. Dicebant ergo, quod omnia, quae dicuntur in Scripturis, erant referenda ad resurrectionem animarum quae iam facta est. Col. III, 1: *si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite*. Et hic error est etiam hodie apud haereticos, et per istum subvertunt quosdam. Et congrue dicit *et subverterunt quorundam fidem*, quia destruunt fundamentum fidei. Act. XIII, 10: *o plene omni dolo et omni fallacia, fili Diaboli, et inimice omnis iustitiae, non desinis subvertere vias domini rectas*. Deinde cum dicit *sed firmum*, ostendit quomodo per haereses fides non est totaliter subvertenda. Et

primo quod per doctrinas haereticas non potest tota Ecclesiae fides corrumpi; secundo ostendit quare Deus permittit aliquos errare, ibi *in magna autem*. Item, primo ostendit immobilitatem fidei electorum; secundo addit demonstrationem, ibi *habens*. Dicit ergo: subvertunt, *sed firmum fundamentum Dei stat*. Haec enim fundamenta sunt illa, quibus datur gratia immobiliter standi. Matth. VII, 25: *fundata enim erat supra firmam petram*. *Firmum*, quia immobile. Unde praemittitur ibi Matth. VII, v. 25, quod *venerunt flumina et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit*. Huius firmitas dependet primo ex divina praedestinatione; secundo ex libero arbitrio nostro. Et ideo quantum ad primum dicit: hoc firmum fundamentum, *habens hoc signaculum*, id est, hoc est signum huius firmitatis. Io. III, 33: *qui autem acceperit testimonium eius, signavit, quia Deus verax est*. Haec est prima pars signaculi, scilicet ex divina praedestinatione, quia *novit dominus, qui sunt eius*. Et haec est notitia divinae praedestinationis. Io. X, 14: *ego cognosco oves meas, et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili*. Matth. VII, 23: *non novi vos*. Sed quantum ad secundum dicit *discedat ab iniquitate omnis, qui invocat*. Quasi dicat: si praedestinati sunt a Deo, quod per liberum arbitrium salvabuntur, quia ex hoc, quod aliquis finaliter non adhaeret peccato, ostendit se esse praedestinatum. Et ponit duo, quae pertinent ad ordinationem in statu salutis. Primum, quod confiteatur fidem, ideo dicit *omnis qui*, et cetera. Rom. X, v. 10: *ore autem confessio fit ad salutem*. Secundum, quod recedat a peccato. Matth. c. VII, 21: *non omnis qui dicit mihi: domine, domine, intrabit in regnum caelorum, et cetera*. Et ideo dicit *discedat*, et cetera. Is. LV, 7: *derelinquat impius viam suam, et cetera*. Quod vero dicit *invocat nomen*, non intelligit, quod solum nominet ore, sed interius per fidem, et extra per opus. Deinde cum dicit *in magna*, ponit rationem quare Deus permittit aliquos errare, licet omnes diligat. Dupliciter autem potest hoc intelligi, quia vel in generali, vel in speciali ad hunc, vel illum. Si enim quaeras in singulari, quare dat huic donum perseverantiae, et non illi, non habet rationem nisi solam Dei voluntatem. Augustinus: *quare hunc trahat, et illum non trahat, noli velle iudicare, si non vis errare, et cetera*. Sed si quaeras in generali quare quibusdam dat, et quibusdam non, habet rationem, quam assignat apostolus Rom. IX, 16. Et est eadem ratio cum ista, licet per alia exempla. Ideo enim dicit: *sustinuit in multa patientia, et cetera*. Secundum enim quod omnia opera, quae Deus facit in natura et gratia, sunt facta ad manifestandum gloriam Dei Eccli. XLII, 16: *gloria domini plenum est opus eius*, sic etiam fecit diversas creaturas, ut perfectio divinae bonitatis, quae non potest manifestari per unam, sufficienter manifestetur per aliam. Ita etiam considerandum est de uno artifice: in domo una est una fenestra, quae est altera pulchrior. Si quis ergo quaerat quare non tota domus est fenestra, ratio est quia tota domus esset imperfecta. Similiter dicit apostolus I Cor. XII, v. 17: *si totum corpus esset oculus, ubi auditus?* Sic ergo dicit apostolus in effectu gratiae, quia oportuit quod Deus manifestaret iustitiam et misericordiam. Si enim omnes salvaret, esset solum eius misericordia; si omnes damnaret, solum esset iustitia. Et ideo Deus volens manifestare iram, id est, iustitiam, et cetera. Et similis est ratio de perfectione Ecclesiae, quam oportebat esse perfectam, quod non esset in ea diversitas. In qua est triplex diversitas, scilicet bonorum et malorum, bonorum et meliorum, malorum et peiorum. Et hanc assignans dicit *in magna autem domo*, id est, Ecclesia Bar. III, 24: *o Israel, quam magna est domus Dei, et ingens locus possessionis eius non solum sunt vasa aurea, etc.*, ubi aurea et argentea distinguuntur a fictilibus; item argentea ab aureis; item fictilia a ligneis. In primo comparatio bonorum et malorum innuitur; in secundo comparatio bonorum et meliorum; in tertio malorum et peiorum. Nam aurea et argentea sunt boni; sed aurea meliores, argentea minus boni. Similiter lignea et fictilia sunt mali; sed fictilia sunt peiores, lignea vero minus mali. Consequenter designat diversitatem quantum ad usum, ut boni sint vasa in honorem, sicut deputati ad honorabilem usum; mali vero sint vasa fictilia et lignea, quasi deputati in contumeliam, id est, ad vilem usum. Sicut enim in hominibus quidam, scilicet sancti, quasi vasa pretiosa. Eccli. I, 10: *vas auri solidum, et cetera*. Act. IX, 15: *vas electionis est mihi iste, et cetera*. Quidam vero sicut vasa inutilia, scilicet mali. Is. XXXII, 7: *fraudenti vasa pessima sunt*. Eccli. XXI, 17: *cor fatui quasi vas confractum*. Prima vasa sunt in honorem, quibus debetur vita aeterna. Rom. II, 7: *his quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem quaerentibus vitam aeternam*. Secunda vasa sunt in contumeliam. I Reg. c. II, 30: *qui autem contemnunt me erunt ignobiles*. Et praedicta diversitas potest aliter applicari ad diversitatem Ecclesiae, ut vasa aurea sint praelati, argentea vero, et lignea, et fictilia tenentes inferiorem gradum, inter quos est quidam gradus. Et quod subdit *quaedam in honorem, etc.*, non est tunc intelligendum quod vasa aurea et argentea omnia sint in honorem, et fictilia in contumeliam, quia de quocumque statu quidam salvantur, et quidam damnantur.

Lectio 4

[87907] Super II Tim., cap. 2 l. 4 Supra ostendit quod profana sint vitanda per rationem sumptam ex nocumento, hic ostendit idem per rationem sumptam ex fructu. Et primo proponit vitationem; secundo eius fructum, ibi *erit vas*. Nam vitationem vocat emundationem. Dicit ergo: quaedam sunt vasa in contumeliam, *ergo si quis emundaverit se ab istis*, quia eorum consortia inquinant. Eccli. c. XIII, 1: *qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea*. Et ideo fugiendi sunt. II Cor. IX: *exite de medio et separamini, dicit dominus, et immundum ne tetigeritis*, et cetera. Fructus autem sequens est quadruplex. Primus est ex ordine ad gloriam, quia *erit vas in honorem*, quia si sordidetur ab illis, erit in contumeliam; si emundat se, in honorem. Ps. CXXXVIII, 17: *nimis honorati sunt amici*, et cetera. Prov. XXV, 4: *aufer rubiginem de argento, et egredietur vas purissimum*. Alii effectus sunt gratiae, quorum primus est hominis sanctificatio; secundus est hominis ordinatio per rectam intentionem; tertius per operis executionem. Quantum ergo ad primum dicit *sanctificatum*. I Cor. VI, 11: *abluti estis, sanctificati estis*. Sed quantum ad secundum dicit *utile domino*. Sed numquid indiget servitio nostro? Non. Ps. XV, v. 2: *bonorum meorum non indiges*. Sed dicit *utile domino*, id est, utilitas sua cedet ad honorem domini. Act. IX, 15: *ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel*. Quantum ad tertium dicit *ad omne opus bonum paratum*. Ps. CXVIII, 60: *paratus sum, et non sum turbatus*. Et dicit *ad omne bonum*, quia praecepta affirmativa non obligant ad semper. Et ideo debet esse paratus, ut quando necesse est operetur. Deinde cum dicit *iuvenilia*, ostendit qualiter profana sunt vitanda. Et ponit duo vitanda: primum est conversatio prava; secundum est doctrina mala, ibi *stultas autem*. Circa primum duo facit, quia primo ostendit quid sit vitandum; secundo quid sit sequendum, ibi *sectare*. Dicit ergo: dico quod debes vitare haec, ut sis vas emundatum; ideo *iuvenilia*, et cetera. Considerandum est quod dicit hoc, quia iste iuvenis erat. Et haec sunt desideria vanitatum exteriorum, et carnalium voluptatum. Naturale est iuvenibus quod haec desiderent. Eccli. XI, 10: *adolescentia et voluptas vana sunt*. Cuius est duplex ratio. Una, quia non sunt alia experti; secunda, quia huiusmodi delectationes naturales sunt ordinatae ut medicina contra labores. Natura vero in iuvenibus laborat, et ideo inclinantur ad eas. Deinde cum dicit *sectare vero iustitiam, fidem, spem, charitatem et pacem*, ostendit quae sunt sectanda. Et sunt quatuor, quorum primum ordinat ad subditos, et haec est iustitia, quia princeps est custos iustitiae. Prov. XX, 8: *rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo*. Secundum ordinat ad eum, et haec est fides, sine qua *impossibile est placere Deo*, Hebr. XI, 6. Tertium est spes. Quartum ordinat ad proximum unumquemque, scilicet charitas et pax, quae se extendit ad inimicos. I Cor. XIII, 2: *si habuero fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum*. Ex charitate sequitur gaudium. Pax autem importat ordinatam concordiam. Quod autem subdit *cum his qui invocant*, etc., uno modo exponi potest referendo ad immediate dictum; quasi dicat: sequimini pacem cum his, et cetera. Quod autem dicit *de corde puro*, ponitur, quia non est speciosa laus, et cetera. Sed Hebr. XII, 14, dicitur: *pacem sequimini cum omnibus*. Quare ergo dicitur hic *cum his qui invocant dominum de corde puro*? Respondeo. Dicendum est, quod quantum in nobis est, debemus habere pacem cum omnibus, si fieri potest; sed non potest esse pax inter bonos et malos, quia pax dicit concordiam, quae non potest haberi cum malis. Alio modo legitur *cum his*, etc., ut referatur ad totum praecedens; quasi dicat: ita sectare iustitiam, pacem, et omnia, sicut et illi qui invocant, et cetera. Deinde cum dicit *stultas autem*, hortatur ad vitandum doctrinam malam. Et primo docet, quid sit vitandum; secundo quid sit sectandum, ibi *sed mansuetum*. Circa primum duo facit; quia primo proponit documentum; secundo rationem assignat, ibi *sciens quia*. Vitandae sunt *quaestiones stultae*, quantum ad materiam, quia sunt de stultis, id est, de his, quae contrariantur sapientiae, id est, de his, quae sunt contra divinam sapientiam. Has non debet homo movere, sed eis resistere. Ier. X, 14: *stultus factus est omnis homo a scientia sua*. Dicit autem *sine disciplina*, quantum ad modum, quia clamorae sunt. Vel *sine disciplina* ex parte eorum de quibus dubitatur, ut puta si verat in dubium id quod tota Ecclesia tenet. Iob XXXIV, 35: *Iob autem stulte locutus est, et verba eius non sonant disciplinam*. Quaestiones autem intantum sunt amandae, inquantum ducunt ad veritatem: per hoc quod oportet quod omnes unum dicant. Quaestiones autem stultae non ducunt ad veritatem, sed ad litem, quae est vitanda. Is. LVIII, v. 4: *ecce ad lites et contentiones ieiunatis*, et cetera. Et ideo dicit *servum autem domini*, id est eum qui se dat servitio domini, *non oportet litigare*. I Tim. III, 33: *non litigiosum*. Deinde cum dicit *sed mansuetum*, ostendit quid sit sectandum. Et primo ponit documentum; secundo rationem, ibi *ne quando det*. Item prima in duas, quia primo proponit quoddam generale ad omnes; secundo quaedam necessaria ad singulos, ibi *docibilem*. Generale quod debet habere qui vult disputare, est quod sit mansuetus. Ps. XXIV, 9: *docebit mites vias suas*. Est enim mansuetudo virtus compescens ab ira, quae perturbat iudicium rationis, quae necessaria est in quaestione et

iudicio veritatis. Matth. c. XI, 29: *discite a me, quia mitis sum et humilis corde*. In speciali autem debet habere respectu superiorum docilitatem; respectu persecutorum, patientiam; respectu falsorum doctorum, correctionem. Quantum ad primum dicit *docibilem*, id est, paratum corrigi a quocumque. Et haec est sapientia caelestis. Iac. III, 17: *quae autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est: deinde autem pacifica, modesta, suadibilis*, et cetera. Quantum ad secundum dicit *patientem*. Ps. XCI, 15: *bene patientes erunt ut annuntient*. Prov. XIX, 11: *doctrina viri per patientiam noscitur*. Quantum ad tertium dicit *cum modestia corripientem*, quia correctio debet esse modesta. Gal. VI, v. 1: *vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis*, et cetera. Deinde cum dicit *nequando*, assignat rationem vitiationis, et respondet cuidam tacitae quaestioni. Posset enim aliquis dicere: isti resistunt veritati, et ideo imminet necessitas corrigendi. Respondeo quod Deus pater eos potest reducere ad poenitentiam, et ad hoc debet iustus niti. Et primo praemittit poenitentiam, quam debet intendere contra adversarios; secundo poenitentiae fructus; tertio poenitentiae necessitatem. Dicit ergo *nequando*, id est, ut Deus aliquando *det eis poenitentiam*, quia ex superbia resistunt, quibus difficile videtur dari poenitentia. Hic excluditur error Pelagii qui dicit dona gratiae esse ex operibus nostris, quod per hoc patet esse falsum, quia etiam principium bonorum, scilicet poenitentia, datur a Deo. Thren. V, 21: *converte nos, domine, ad te, et convertemur*. Prov. XIX: *a timore tuo concepimus*. Fructus vero poenitentiae duplex est, scilicet cognitio veritatis, et liberatio a potestate Diaboli. Quantum ad primum dicit *ad cognoscendam veritatem*, quia quando ex malitia resistitur veritati, ipsa malitia sua excaecat eos; quando ergo malitia aufertur, cognoscunt veritatem. Io. VIII, 32: *et cognoscetis veritatem*. Quantum ad secundum dicit *et resipiscant a Diaboli laqueis*, id est, ab occasionibus errorum ex parte intellectus, sicut falsae phantasiae, et ex parte affectus, sicut sunt invidia, superbia, et huiusmodi. Necessitas autem poenitentiae est magna, quam nisi habeant, Diabolus dominatur eis. Unde dicit *a quo captivi tenentur*, quia *qui facit peccatum servus est peccati*, Io. VIII, 34. Et dicit *ad ipsius voluntatem*, scilicet sectandam. Vel ut de homine faciat voluntatem suam. Sed contra, non statim praecipitat sicut vellet. Dicendum est, quod solum adipiscitur quantum permittitur sibi; sed difficile est quod ei auferatur id quod tenet. Is. XLIX, 24: *numquid tolletur a forti praeda, aut quod captum fuerit a robusto salvum esse poterit?*

Caput 3

Lectio 1

[87908] Super II Tim., cap. 3 l. 1. 1 Supra instruxit eum quomodo resistat tribulationibus et periculis praesentibus, hic ostendit quomodo stet contra futura. Et primo praenuntiat futura pericula; secundo ostendit idoneitatem suam ad resistendum, ibi *tu autem assecutus*; tertio ostendit qualiter resistat, ibi *testificor*. Circa primum duo facit, quia primo praenuntiat pericula novissimorum temporum; secundo ostendit quomodo eorum vitia sunt etiam modo vitanda, ibi *et hos devita*. Item prima in duas, quia primo praenuntiat esse futura pericula in novissimis temporibus; secundo causam periculorum, ibi *et erunt homines*. Dicit ergo: dixi, devita profana, etc., non solum autem sunt haec modo vitanda, sed in futuro restant etiam quaedam alia vitanda. Et dicuntur novissimi dies, quia sunt propinqui novissimo diei. Io. V, 55: *ego resuscitabo eum in novissimo die*. Gen. c. XLIX, 1: *congregamini ut annuntiem quae ventura sunt vobis diebus novissimis*. Et addit *instabunt tempora periculosa*, et cetera. Matth. c. XXIV, 9: *eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum*. Causa horum est iniquitatis abundantia, Matth. XXIV, 12: *quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum*, quia fides et charitas vel annullabitur vel totaliter peribit; quia quanto magis aliquid elongatur a suo principio, tanto plus deficit. Et ideo in tempore illo magis deficient fides et charitas, quia plus elongantur a Christo. Lc. XVIII, 8: *filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Et circa hoc primo ponit iniquitatis radicem; secundo diversas eius species. Radix autem totius iniquitatis est amor sui ipsius. Duplex autem amor duplicem civitatem facit. Sed contra: quilibet naturaliter diligit se. Respondeo. Dicendum est quod in homine duo sunt, scilicet natura rationalis et corporalis. Quantum ad intellectualem seu rationalem, quae interior homo appellatur, ut dicitur II Cor. IV, 16, homo debet plus se diligere quam omnes alios, quia stultus esset qui vellet peccare ut alios a peccatis retrahat; sed quantum ad exteriorem hominem, laudabile est ut alios plus diligat quam se. Unde illi qui se sic tantum amant, sunt vituperabiles. Phil. II, 21: *omnes quae sua sunt quaerunt, non quae Iesu Christi*. Ex hac radice diversae sunt species iniquitatis. Unde dicit *cupidi, elati*, et cetera. Et circa hoc tria facit, quia primo ponit peccata, quae sunt in abusu rerum exteriorum; secundo, quae pertinent ad inordinationem hominis ad alios, ibi *blasphemi*; tertio, quae ad seipsum, ibi *incontinentes*. Duo autem sunt in rebus exterioribus, scilicet abundantia

divitiarum, et excellentia bonorum. Quantum ad primum dicit *cupidi*. Et cupiditas primo ponitur, quia est radix omnium malorum. Vel est propinqua amoris sui ipsius, quae est ad bona exteriora. Quantum ad secundum dicit *elati*. Elatio est species superbiae, quae sunt quatuor: una quando aliquis attribuit sibi quo caret. Secunda quando quod ab alio habet attribuit sibi, ac si haberet a se. I Cor. IV, 7: *quid habes quod non accepisti*, et cetera. Tertia quando attribuit sibi quod habet ab alio, sed meritis propriis. Lc. XVIII, 12: *ieiuno bis in sabbato*, et cetera. Quarta quando singulariter vult videri supra omnes, et haec est elatio. Ps. CXXX, 1: *domine, non est exaltatum cor meum*, et cetera. Quod dicit *superbi*, reducitur ad alias species superbiae. Iac. IV, 6: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Consequenter ponit vitia quantum ad alios. Et primo quantum ad superiores; secundo quantum ad aequales, ibi *scelesti*. Superior est triplex, scilicet Deus; et contra hunc dicit *blasphemi*. Is. I, 4: *dereliquerunt dominum, blasphemaverunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum*. Item parentes; et quantum ad hoc dicit *parentibus non obedientes*. I Reg. XV, 23: *quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriae nolle acquiescere*. Prov. c. XXX, 17: *oculum qui subsannat patrem, et qui despicit partum matris suae, effodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilae*. Item benefactor in quantum huiusmodi; et quantum ad hoc dicit *ingrati*. Ps. XXXVII, 21: *qui retribuunt mala pro bonis*, et cetera. Col. III, 15: *grati estote*. Sap. XVI, 29: *ingrati enim spes tamquam hybernalis glacies tabescet, et disperiet tamquam aqua supervacua*. Tunc ponit mala quae sunt ad aequalem et proximum, et sunt tria. Primum pertinet ad opus; unde dicit *scelesti*, id est, qui scelera gravia perpetrant in proximos. Is. I, 4: *vae genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis*, et cetera. Secundum ad affectum; unde dicit *sine affectione*, id est, sine affectu charitatis, et sine pace. Tertio quantum ad verbum; unde dicit *criminales*. Lev. XIX, v. 16: *non eris criminator, nec susurro in populis*. Item quantum ad seipsum ostendit quaedam alia tripliciter. Primo quantum ad corruptionem concupiscibilis, secundo irascibilis, tertio rationalis. Quantum ad primum dicit *incontinentes*. Unde dicitur incontinens qui se non tenet in bono proposito propter pravas concupiscentias. Eccli. XXVI, 20: *omnis autem ponderatio non est digna continentis animae*. Quantum ad irascibilem dicit proprie *immites*, id est, non mansueti; haec enim mansuetudo moderatur passiones irae. Matth. c. XI, 29: *discite a me, quia mitis sum et humilis corde*. Ps. XXIV, 9: *docebit mites vias suas*. Item ponit aliud quod pertinet ad effectum irascibilis, scilicet benignitatis exclusio; unde dicit *sine benignitate*. Hoc enim est naturale quod quando dominatur unum contrariorum, excludit aliud. Eph. IV, 32: *estote invicem benigni*. Deinde ponit vitia, quae sunt ad corruptionem rationalis. Haec autem potentia perficitur per prudentiam; prudentiae autem opponitur aliquod vitium per abusum prudentiae et aliquod per eius privationem, et utrumque ponit. Quantum ad primum dicit *proditores*. Ad prudentiam autem pertinet sagacitas, qua quidam abutuntur in malum, et hi sunt proditores. Prov. XI, 13: *qui ambulat fraudulenter, revelat arcana*. Item constantia qua quidam abutuntur dum in malo proterviunt; unde dicit *protervi*. Prov. III, 5: *ne innitaris prudentiae tuae*. Deinde ponit vitia, quae sunt ad privationem prudentiae. Et primo ponit privationis causam; unde dicit *tumidi*. Superbi enim inflantur in agendis, quia non metiuntur vires suas, et ideo deficiunt. Prov. XI, 2: *ubi superbia, ibi erit et contumelia: ubi autem humilitas, ibi et sapientia*. Secundo ponit privationis effectum, quia temporalia praeponunt aeternis; unde dicit *voluptatum amatores magis quam Dei*. Is. XIII, 22: *Syrenae in delubris voluptatis*. Sed numquid est idem esse incontinentem, et voluptatum amatorem? Respondeo. Dicendum est quod non, quia proprie incontinens dicitur qui habet spem fugiendi, sed vincitur ab eis; sed proprie amator earum est intemperatus qui habet corruptam aestimationem. Consequenter ponit simulationem, dicens *habentes quidem speciem pietatis* II Cor. c. XI, 13: *operarii subdoli, virtutem autem eius abnegantes*, virtutem scilicet pietatis, quae dicitur hic dupliciter. Uno modo ipsa vis pietatis, id est, eius virtus; unde dicit *abnegantes*, id est, veritatem non habentes. Tit. I, 16: *confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. Alio modo, quia virtus rei dicitur illud, ex quo dependet tota res. Tota autem virtus pietatis dependet ex charitate, ideo dicit *virtutem eius*, scilicet charitatem *abnegantes*.

Lectio 2

[87909] Super II Tim., cap. 3 l. 2 Supra apostolus descripsit pericula novissimorum temporum, et causam assignavit, hic docet huiusmodi etiam in praesenti esse vitanda. Et primo praemittit monitionem de horum vitiatione; secundo ostendit in quibus hominibus in praesenti appareant praedicta, ibi *ex his enim*. Dicit ergo: dixi quod in novissimis temporibus erunt homines pessimi. Sed non credas te in praesenti esse tutum; sed etiam nunc

hos, et tales homines devita, scilicet ne in similem errorem labaris. Tit. ult.: *haereticum hominem post unam et secundam correptionem devita*. Et licet quantum ad aliqua vitandi sint, sed non quantum ad sermonem exhortationis. Et tunc ostendit quod etiam modo sunt aliqui tales. Et primo ostendit nocumentum quod inferunt; secundo defectum quem patiuntur, ibi *homines reprobi*; tertio impedimentum quo arctantur, ibi *sed ultra*. Circa primum duo facit, quia primo ostendit impedimentum quod inferunt subditis; secundo impedimentum quod inferunt praelatis, ibi *quemadmodum autem*. Iterum prima in duas; quia primo ostendit eorum imprudentiam; secundo eorum astutiam, ibi *et captivas*. Quantum ad primum dicit: *devita hos*, quia iam sunt aliqui tales, nam ex *his enim*, id est, eorum numero, *sunt*. I Io. c. II, 18: *nunc Antichristi multi sunt*, et cetera. Nec debetis intelligere quod ex his fuerunt, sed sunt, scilicet scelesti et ingrati, etc., quia peccatores iam conversi non debent dici peccatores. Ps. XV, 4: *nec memor ero nominum eorum per labia mea*. Deinde cum dicit *qui penetrant domos*, ostendit eorum malitiam. Et ad litteram potest exponi, quasi inordinate ingerentes se, et circumeuntes propter lucrum. Contra quod Eccli. XXI, 25: *pes fatui facilis in domum proximi*. Sed propter hoc non prohibentur aliqui visitare afflictos in domibus. Iac. I, 27: *religio munda et immaculata apud Deum et patrem, haec est, visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum*, et cetera. Vel metaphorice potest exponi *domus*, id est, conscientia. Sap. VIII, 16: *intrans in domum meam, conquiescam*, et cetera. Illi ergo penetrant domos, qui cum astutia volunt scire secreta conscientiae, ut decipiant alios. Eccli. c. XIII, 14: *ex multa loquela tentabit te, et subridens interrogabit te*. Nihilominus tamen illis qui curam habent, licet inquirere statum conscientiae. Prov. XXVII, 23: *diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera*. Deinde cum dicit *et captivas ducunt*, ostendit eorum astutiam. Et primo tangitur eorum malitia, quia abducunt a libertate et statu gratiae. Iac. I, 25: *qui autem prospexerit in lege perfectae libertatis*, et cetera. Et ducunt in statum servitutis, qui est status peccati. Ps. CXXV, 1: *in convertendo dominus captivitatem Sion*, et cetera. Hoc enim nomen captivitatis importat. Is. V, 13: *propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam*. Secundo ostendit in quas personas exercent malitiam, quas describit primo a fragilitate sexus; secundo ex malitia conversationis; tertio ex vanitate affectionis; quarto ex defectu discretionis. Quantum ad primum dicit *mulierculas*, quae sunt minoris discretionis et sexus fragilioris. Et dicit *mulierculas*, quia magnae dominae habent aliquos consiliarios, unde non possunt seduci. Sed hae sunt tali auxilio destitutae. Matth. XXIII, 14: *comeditis domos viduarum*. I Mach. I, 34: *captivas duxerunt mulieres*, et cetera. Quantum ad secundum dicit *oneratas peccatis*. Peccatum est onus, quia non permittit libere incedere, nec erectum esse et stare, sed incurvat. Ps. XXXVII, 5: *sicut onus grave, gravatae sunt super me*. Et ideo istas specialiter decipiunt, quia peccatum parat viam seductioni. Item, quia malae sunt, timent resistere, ne perdantur. Quantum ad tertium dicit *quae ducuntur variis desideriis*, id est, aptae sunt, ut seducantur propter varia desideria, quae habent. Iac. I, 8: *vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis*. Et ideo prima mulier fuit seducta quia non stetit constanter in verbis domini, sed dixit: ne forte moriamur. Eccli. IX, 3: *ne respicias mulierem multivolam*. Quantum ad quartum dicit *semper discentes, et numquam*, et cetera. Curiositas semper nova nititur quaerere, et non vult insistere. Unde dicit *semper discentes*. Prov. IX, 13: *mulier clamosa*, et cetera. Tamen hoc quod dicit *semper discentes*, potest reduci ad penetrantes domos. Deinde cum dicit *quemadmodum*, ostendit nocumentum quod afferunt praelatis, et nocumentum resistendi eorum doctrinae. Et inducit exemplum de Exodo, ubi magi Pharaonis restiterunt Moysi, quia a principio mundi semper fuit pugna inter veritatem et falsitatem. II Petr. II, 1: *fuerunt vero et pseudoprophetae in populo, sicut et in vobis*, et cetera. Sed in Exodo isti magi non nominantur, sed hic sic, quod forte habuit ex aliquibus verbis Iudaeorum. *Ita et resistunt veritati*, scilicet quam nos praedicamus. Iob XXIV, 13: *ipsi fuerunt rebelles lumini*. Act. XVII: *semper spiritui sancto restitistis*. Consequenter cum dicit *homines*, etc., ostendit eorum defectum in fide et in opere. In opere, *homines reprobi*. Glossa: *in operibus, id est, qui per opera sua, se reprobos ostendunt*. Ier. VI, 3: *argentum reprobum vocate eos*. Item in fide *corrupti mente*, id est, potentia rationali. Unumquodque enim tunc dicitur corruptum, quando deficit a propria virtute. Propria autem mentis perfectio est cognitio veritatis. Unde dicitur corruptus mente, qui deficit a cognitione fidei. Consequenter cum dicit *sed ultra*, ostendit quomodo arctantur; et primo ostendit eos esse impediendos; secundo docet modum impediendi, ibi *insipientia*. Sciendum est autem circa primum quod voluntas nocendi est homini a seipso, sed potestas nocendi est a Deo permittente. Et Deus non permittit ut noceat quantum vult malus, sed imponit terminum. Iob c. XXXVIII, 11: *et hic confringes tumentes fluctus tuos*. Sic et Diabolus non laesit Iob, nisi secundum quod permissus fuit a Deo. Sic Arrius non nocuit in Ecclesia, nisi quantum dominus permisit. Apoc. VII, 3 dicit Angelus: *nolite nocere terrae et mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei in frontibus eorum*, et cetera. Et dicit *ultra*, scilicet

quam Deus permittit, *non proficient*. Modus impediendi est, ut tollatur eorum pallium et occultatio, quae sunt tollenda, quia nocent. Iob XLI, 4: *quis revelabit faciem indumenti eius*, et cetera. Et ideo dicit *insipientia eorum manifesta erit*, Deo detegente, quando *illuminabit abscondita tenebrarum*, etc., ut dicitur I Cor. IV, 5. *Sicut et illorum*, scilicet magorum Pharaonis, quae fuit manifesta, quia non potuerunt facere signa. Deinde cum dicit *tu autem*, etc., ostendit idoneitatem Timothei ad resistendum huiusmodi periculis. Et primo ostendit quod erat idoneus ex institutione apostoli; secundo ex experientia Scripturarum, ibi *ab infantia*. Item, primo ostendit quomodo erat instructus sufficienter ab apostolo; secundo quomodo universaliter instrui ab aliis poterat, ibi *omnis qui*, et cetera. Circa primum, primo ostendit quomodo instructus erat verbo; secundo quomodo exemplo, ibi *propositum*. Sed sciendum est quod verbo aliquis instruitur dupliciter: uno modo de veritate agnoscenda; alio modo de iustitia operanda. Quantum ad primum dicit *tu autem assecutus es meam doctrinam*, id est, instructus es in fide Catholica; ideo bene potest vitare eos. Quantum ad secundum dicit *meam institutionem*. Institutio est eruditio, quae est de aliquibus agendis, quae subduntur operationi humanae. Phil. IV, 12: *ubique et in omnibus institutus sum*. Item quomodo institutus erat exemplo. Et primo quantum ad bona agenda; secundo quantum ad mala toleranda, ibi *patientiam*. In bonis faciendis ponit duo. Primum est intentio recti finis; et quantum ad hoc dicit *propositum*, quod est de fide. Sap. VIII, 9: *proposui ergo hanc adducere mihi ad convivendum*. Et ad hoc pervenitur per bona opera, quae derivantur a tribus virtutibus, scilicet fide, spe, et charitate. Et primo ponit fidem, cum dicit *fidem*. Hebr. XI, 6: *sine fide impossibile est placere Deo*. Secundo spem, cum dicit *longanimitatem*, quae in longum expectat. II Cor. VI, 6: *in longanimitate*. Tertio charitatem, cum dicit *dilectionem*. I Io. III, 14: *qui non diligit, manet in morte*. Deinde de malis tolerandis instruit eum quantum ad tria, ea reducendo ad memoriam. Primo patientiam quam habuit; item mala quae sustinuit; item divinum auxilium quod sibi affuit. Primo ergo ponit *patientiam*, quae *opus perfectum habet*, Iac. I, 4. Et primo ponit patientiae materiam, scilicet *persecutiones* in generali. Matth. X, 23: *si vos persequuntur in una civitate, fugite in aliam*. Item in speciali, cum dicit *passiones*, quas scilicet passus est in proprio corpore. II Cor. XI, 25: *ter virgis caesus sum*, et cetera. Tertio in particulari, cum dicit *qualia facta sunt mihi Antiochiae*, etc., Act. XVI et XVII. Iudaei persecuti sunt eum, praesente Timotheo. Sed affuit divinum auxilium. Et ideo dicit *et ex omnibus eripuit me dominus*. II Cor. c. I, 4: *qui consolatur nos in omni tribulatione nostra*.

Lectio 3

[87910] Super II Tim., cap. 3 l. 3 Supra, proposuit Timotheo in exemplum persecutiones quas ipse passus fuit. Et ne videatur ipse solus per huiusmodi passiones transisse, ostendit eas esse communes sanctis. Et primo docet quomodo sancti patiuntur hic defectus poenales; secundo quomodo mali proficiunt per defectum culpae, ibi *mali autem homines*. Dicit ergo: persecutiones sustinui, et non solum ego, sed *et omnes*. *Pie* sumitur dupliciter, quandoque pro virtute pietatis ad cultum divinum, supra eodem *habentes speciem pietatis*, quandoque pro misericordia ad proximum, I Tim. IV, 8: *pietas ad omnia valet*. *Omnes ergo qui pie volunt vivere in Christo*, etc., id est, volunt observare cultum religionis Christianae. Tit. II, 12: *sobrie, et iuste, et pie vivamus in hoc saeculo*, et cetera. Et tales *persecutionem patientur*, et maxime in primitiva Ecclesia, quando Christus undique impugnabatur a Iudaeis et gentibus. Et ideo Io. XVI, 2: *venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo*. Matth. XXIV, 9: *eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum*. Item *omnes qui pie volunt*, etc., id est, volunt per fidem Christi servare misericordiam ad proximum, necesse est eos persecutionem pati, et si non ab extra, tamen ab intus, quando scilicet compatiuntur defectibus proximorum, quorum culpas et poenalitates vident. II Cor. XI, 29: *quis scandalizatur, et ego non uror?* et cetera. II Petr. II, 8: *habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant*. Ps. CXVIII, v. 158: *vidi praevaricantes, et tabescebam*, et cetera. Item sunt aliae persecutiones, quae sanctis omnibus deesse non possunt, scilicet carnis, mundi, et Daemonis: quia, ut habetur Gal. c. V, 17, *caro concupiscit adversus spiritum*. Rom. VII, 24: *infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Ps. XXXIII, v. 2: *multae tribulationes iustorum*. Deinde cum dicit *mali autem homines*, ostendit quod mali incidunt in peiora mala, scilicet culpae. Dicit *mali* in se, scilicet in quantum peccatis inhaerent. Matth. XXI, v. 41: *malos male perdet*, et cetera. *Et seductores*, scilicet in proximorum nocumentum, in quantum seorsum ducunt eos a via veritatis, quae communis est. Rom. ult.: *per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium*. Sed isti non contenti malis quae fecerunt, *proficient in peius*. Apoc. c. ult.: *qui sordidus est, sordescat adhuc*. Sed contra

supra eodem: *ultra non proficient*. Dicendum est, quod qui proficiunt in peius, sunt permissi a Deo, vel sic quod proficiunt in peius ex intentione malitiae eorum, quae semper est ad malum; sed secundum providentiam divinam prohibentur, ne possint implere quod coeperunt. Proficiunt autem in peius mali in seipsis, in quantum errant circa veritatem. Matth. XXII, 29: *erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei*. Item opere errant, et hoc modo omnes mali errant. Prov. XIV, 22: *errant omnes qui operantur malum*. Item in proximis, quia seductores, unde dicit *in errorem mittentes*, suadendo scilicet quod possint per prosperitates venire ad regnum caelorum, contra illud, supra III, 12: *qui pie volunt*, et cetera. Et Is. III, 12: *popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt*. Deinde cum dicit *tu vero*, monet eum, ut maneat in sua institutione. Et hortatur eum tripliciter, scilicet ex parte doctoris, ex parte ipsius Timothei, et ex parte eorum quae accepit. Dicit ergo: *assecutus es meam doctrinam*, etc., ut supra III, 10: ergo *permane in his*; Eccli. X, 4: *si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris*. I Cor. XV, 58: *stabiles estote, et immobiles*. Dicit ergo *quae didicisti, et credita sunt tibi*, quia quilibet Christianus discit quae fidei sunt; et haec est doctrina salutaris. Io. VI, v. 45: *omnis qui audivit a patre meo, et didicit, venit ad me*, et cetera. Sed specialiter documenta fidei sunt credita praelatis, in quantum debent aliis ea dispensare. Gal. II, 7: *cum vidissent quod creditum est mihi Evangelium praeputii*. Et quare oportet permanere? Quia ego a magistro scientiae habui, qui errare non potuit. II Cor. XIII, 3: *in me loquitur Christus*. Et ideo in his firmiter permane, *sciens a quo didiceris*, quia a Paulo, qui non ab homine, neque per hominem didicit, etc., Gal. II. Secundo ex propria conditione. Turpe enim est homini nutrito in bono a pueritia, in senectute deficere. Eccli. XXVI, 27: *qui transgreditur a iustitia ad peccatum, Deus paravit eum ad rompheam*. Timotheus autem sic fuit nutritus. Prov. XXII, 6: *adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea*. Unde dicit *et quia ab infantia sacras litteras nosti*, quae sunt litterae veteris testamenti, quas didicit ab infantia, quia *filius mulieris Iudaeae*, Act. XVI, 1. Unde mater sua fecit eum erudiri in eis. Quod est contra Manichaeum, quia apostolus vetus testamentum hic nominat sacras litteras, quae non possunt intelligi de novo testamento, quia ab infantia sua non erat edoctus litteras novi testamenti. Tertio ex parte eorum quae accepit, et est tertia ratio. Nam si aliquis habet aliquam scientiam in qua non est utilitas, deserit eam, et transit ad aliam. Sed si scientia est valde utilis, stultum est eam dimittere. Et primo facit rationem; secundo manifestat eam, ibi *omnis Scriptura*. Dicit ergo: dico quod accepisti litteras sacras, quae non sunt contemnendae, quia sunt utiles. Is. XLVIII, 17: *ego dominus Deus tuus, docens te utilia*. Unde subdit dicens *quae te possunt instruere*. Io. VI, v. 69: *domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes*. Io. V, 39: *scrutamini Scripturas, in quibus putatis vitam aeternam habere, illae sunt quae testimonium perhibent de me*. Et hae litterae te possunt instruere ad salutem; sed non nisi *per fidem quae in Christo Iesu*. Rom. X, 4: *finis enim legis est Christus ad iustitiam omni credenti*. Hebr. XI, v. 6: *sine fide enim impossibile est placere Deo*. Rationem autem manifestat, dicens *omnis*. Ubi ostendit quod sacrae litterae sunt via ad salutem. Et tria ponit. Nam commendat Scripturas ratione principii, ratione effectus utilis, et ratione ultimi fructus et profectus. Si enim consideres eius principium, habet privilegium super omnes, quia aliae sunt traditae per rationem humanam, sacra autem Scriptura est divina; ideo dicit *Scriptura divinitus inspirata*. II Petr. I, 21: *non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*. Iob XXXII, 7: *inspiratio omnipotentis dat intelligentiam*. Sed dices: quomodo non alia omnis Scriptura divinitus inspiratur, cum secundum Ambrosium, omne verum, a quocumque dicatur, a spiritu sancto est? Dicendum est quod Deus dupliciter aliquid operatur, scilicet immediate, ut proprium opus, sicut miracula; aliquid mediantibus causis inferioribus, ut opera naturalia, Iob X, 8: *manus tuae, domine, fecerunt me*, etc. quae tamen fiunt operatione naturae. Et sic in homine instruit intellectum et immediate per sacras litteras, et mediate per alias Scripturas. Effectus huius Scripturae est duplex, scilicet quia docet cognoscere veritatem, et suadet operari iustitiam. Io. XIV, 26: *Paracletus autem spiritus sanctus docebit, scilicet cognoscenda, et suggeret operanda*. Et ideo utilis est ad cognoscendam veritatem, et utilis est ad dirigendum in operatione. Est enim ratio speculativa, et est etiam ratio practica. Et in utroque sunt duo necessaria, scilicet quod veritatem cognoscat, et errorem refellat. Hoc enim opus est opus sapientis, scilicet non mentiri, et mentientem refellere. Quantum ad primum dicit *utilis est ad docendum*, scilicet veritatem. Ps. CXVIII, v. 66: *bonitatem et disciplinam et scientiam doce me*. Quantum ad secundum subdit *ad arguendum*. Tit. I, 9: *ut sis potens exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt arguere*. Item quantum ad practicam sunt duo necessaria, scilicet ut reducat a malo, et ad bonum inducat. Ps. XXXIII, 15: *declina a malo, et fac bonum*. Quantum ad primum dicit *ad corripiendum*, quod est corripere a malo. Matth. XVIII, 15: *si peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum inter te et ipsum solum*. Iob V, 17: *beatus homo qui corripitur a domino*.

Quantum ad secundum dicit *ad erudiendum in iustitia*. Et haec omnia sacra Scriptura facit. Is. VIII, 11: *in manu forti erudit me*, et cetera. Sic ergo quadruplex est effectus sacrae Scripturae, scilicet docere veritatem, arguere falsitatem: quantum ad speculativam; eripere a malo, et inducere ad bonum: quantum ad practicam. Ultimus eius effectus est, ut perducatur homines ad perfectum. Non enim qualitercumque bonum facit, sed perficit. Hebr. c. VI, 1: *ad perfectionem feramur*. Et ideo dicit *ut perfectus sit homo Dei*, quia non potest homo esse perfectus, nisi sit homo Dei. Perfectum enim est, cui nihil deest. Tunc ergo homo est perfectus, quando est *instructus*, id est, paratus, *ad omne opus bonum*, non solum ad ea quae sunt de necessitate salutis, sed etiam ad ea quae sunt supererogationis. Gal. cap. ult.: *bonum autem facientes, non deficiamus*.

Caput 4

Lectio 1

[87911] Super II Tim., cap. 4 l. 1 Praemissis periculis temporum novissimorum, et idoneitate Timothei ad resistendum, hic ostendit quomodo resistat. Et primo ponitur monitio; secundo eius necessitas, ibi *erit enim*. Item, primo ponitur eius contestatio; secundo admonitio, ibi *praedica verbum*. In contestatione sunt duo consideranda, scilicet coram quibus contestetur, et per quem. Contestatur autem coram duobus, scilicet coram eo qui est nostra beatitudo, et coram eo qui nos in beatitudinem introducit. Beatitudo autem nostra Deus est. Ps. XXXII, 12: *beata gens cuius est dominus Deus eius*. Et ideo dicit *testificor coram Deo*, id est, testem invoco Deum quod hanc monitionem faciam. Hic enim testis non decipitur. II Cor. c. I, 23: *ego autem Deum testem invoco in animam meam*. Et Christo, cuius est introducere in beatitudinem. Rom. V, 2: *per quem et accessum habemus per fidem in gratiam istam*. Vel aliter introducit quidem, quia *ipse iudicaturus est vivos et mortuos*. Et tunc vivos dicit illos, qui vivi reperientur in adventu eius, qui morientur quidem, sed quia in modico tempore resurgent, dicuntur vivi. I Thess. IV, 14: *nos qui vivimus, qui residui sumus in adventu domini, non praeveniemus eos qui dormierunt*. Vel vivos dicit bonos, scilicet qui vivunt vita gratiae, et mortuos, malos. I Io. c. III, 14: *qui non diligit, manet in morte*. Et hos etiam iudicat. Act. X, 10: *ipse est qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum*. Sed cum Christus sit Deus, quomodo utitur hic hac copula *coram Deo et Christo*? Respondeo. Potest dici quod dicitur coram Deo, scilicet patre, et Christo, id est filio. Pater enim est fons divinitatis. Deinde cum dicit *et per adventum*, etc., contestatur per duo desiderabilia sanctis: primum est adventus Christi. Lc. XII, v. 36: *similes hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis*. Apoc. ult.: *veni, domine Iesu*. Secundum est regnum eius. Matth. VI, 10: *adveniat regnum tuum*. Regnat quidem secundum potestatem generalem super omnem creaturam. Matth. ult.: *data est mihi omnis potestas in caelo et in terra*. Sed specialiter et spiritualiter in sanctis regnat in praesenti per gratiam, et in futuro per gloriam. Qui sancti non sunt de hoc mundo. Io. XVIII, 36: *regnum meum non est de hoc mundo*. Sed hoc regnum hic inchoatur, et in futuro consummabitur, quando omnia regna ei subiicientur et volentia, et nolentia. Ps. CIX, 1: *donec ponam inimicos tuos*, et cetera. Consequenter cum dicit *praedica verbum*, ponitur monitio, et hoc ut instet doctrinae, quae est duplex. Una ad omnes, quam ponit primo; alia ad aliquos, et hanc ponit secundo, ibi *argue*. Item, primo monet eum ad generalem doctrinam exequendam; secundo docet modum exequendi. Dicit ergo *praedica verbum*, scilicet Evangelii. Mc. ult.: *euntes in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae*. In praedicatione duo sunt, scilicet denunciatio veritatis, et instructio ad mores. Et haec duo debet praedicator facere. Lc. ult.: *incipiens a Moyse, et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis*, et cetera. Modus est instantia et continuatio, unde dicit *insta opportune, importune*. II Cor. XI, 28: *instantia mea quotidiana*, et cetera. Sed dicit *importune*. Contra, Eccli. XX, 22: *ex ore fatui reprobabitur parabola; non enim dicit illam in tempore suo*. Item, Prov. XV, v. 23: *sermo opportunus optimus est*. Dicendum est quod praedicator secundum veritatem, semper debet praedicare opportune, sed secundum existimationem falsam audientium, debet praedicare importune, quia praedicator veritatis semper est bonis opportunus, et malis importunus semper. Io. VIII, v. 47: *qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis*. Eccli. VI, 21: *quam aspera est nimium sapientia indoctis hominibus*. Si homo enim vellet hanc servare opportunitatem, ut solum diceret his qui volunt audire, prodesset tantum iustis; sed oportet quod aliquando etiam praedicet malis ut convertantur. Et ad hoc additur *importune*. Is. LVIII, 1: *clama, ne cesses*, et cetera. Consequenter cum dicit *argue*, ponitur doctrina in speciali, quam primo ponit; secundo modum, ibi *in omni patientia*. Instituens autem aliquem, specialiter potest eum instituere, vel de pertinentibus ad fidem; puta ut doceat veritatem, et removeat

errorem; et quantum ad hoc primum dicit *argue*, scilicet errores. Tit. II, 15: *argue cum omni imperio*. Vel de pertinentibus ad bonos mores, et ad hoc debet inducere aliquando bonum, et superiorem, et tunc debet placide et benigne monere; unde dicit *obsecra*. I Tim. V, 1: *seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem*. Gal. VI, v. 1: *vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis*, et specialiter si non peccat ex malitia. Si autem instruat vel instituat malum, debet eum increpare; ideo dicit *increpa*. Tit. I, 13: *ob quam causam increpa illos dure, ut sani sint in fide*. Iob V, v. 17: *increpationem domini ne reprobes*. Sed quis modus? *In omni patientia*, ne iratus appareas, et ex ira instruas, sed tranquille. Prov. XIX, 11: *doctrina viri per patientiam noscitur*. Ps. XCI, 14: *bene patientes erunt ut annuntient. Et doctrina*, scilicet de his quae ad fidem, et in his quae ad mores. Ier. III, 15: *pascent vos scientia et doctrina*. Deinde cum dicit *erit enim*, ostendit necessitatem monitionis praemissae. Est autem triplex necessitas praedictorum. Et prima ex parte audientium; secunda ex parte Timothei, ibi *tu vero*; tertia ex parte apostoli, ibi *ego enim iam*. Circa primum duo facit, quia primo proponit necessitatem; secundo exponit dictum suum, ibi *et a veritate*. Necessitas prima est auditorum perversitas in audiendo, ut utilia nolint audire, sed curiosa. Dicit ergo quantum ad primum: *insta*, dum nolunt audire sanam doctrinam, *erit enim tempus cum sanam doctrinam*, etc., quando erunt mali doctores. Act. XX, 29: *ego scio quoniam lupi rapaces intrabunt in vos post discessionem meam*. Unde dicit *non sustinebunt*, id est, erit eis odiosa vestra doctrina, scilicet Christi. Prov. VIII, v. 8: *iusti sunt omnes sermones mei, non est in eis pravum quid, neque perversum*. Alia perversitas, quia volunt inordinate audire curiosa et noxia. Prov. I, 22: *usquequo, parvuli, diligitis infantiam, et stulti ea quae sunt sibi noxia cupient, et imprudentes odibunt scientiam?* Ideo dicit *sed ad sua desideria coacervabunt*, id est, multiplicabunt, et cetera. Contra quos dicitur Iac. III, 1: *nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumitis*. Et est coacervatio quando indigni et insufficientes multiplicantur, et magis coacervatio est, si fiant quatuor indigni, quam si centum boni; quia, ut habetur Sap. VI, 26, *multitudo sapientium, sanitas est orbis terrarum*. Is. XXX, 10: *loquimini nobis placentia*. Et hoc est secundum sua desideria, quia unus vult audire unum, alius alium, et sic quaerunt diversos magistros. Et dicit *magistros prurientes auribus*, scilicet auditores. Pruritus dicitur habere in pedibus, qui non vult quiescere. In auribus vero, qui semper audire vult nova, inaudita, et curiosa, et quandoque noxia. Act. XVII, 21, Athenienses ad nihil aliud vacabant, nisi aut discere, aut audire aliquid novi. Et ideo multiplicatur doctrina haeretica. Prov. IX, 17: *aquae furtivae dulciores sunt, et panis absconditus suavior*, et cetera. Consequenter cum dicit *et a veritate exponit dictum*: et primo ponit quod dixerat, quod sanam doctrinam non sustinent, cum dicit *a veritate auditum avertent*. Sana doctrina est quando non habet admixtam falsitatem, ergo sanam doctrinam non sustinent, dum veritatem nolunt audire. Os. c. IV, 1: *non est veritas, et non est misericordia, et non est scientia Dei in terra*. Io. c. VIII, 45: *si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* Secundo quod dixerat: *coacervabunt*, etc., exponit cum dicit *ad fabulas autem convertentur*. Fabula est composita ex miris in quibus deficit veritas. Et talia homines habentes in auribus pruritus, volunt audire. I Tim. c. IV, 7: *ineptas et inanes fabulas devita*. Deinde cum dicit *tu vero*, ponitur necessitas ex parte Timothei, cui erat officium commissum; et ideo necessarium erat quod praedicaret. Et primo monet eum ad sollicitudinem; secundo inducit eum ad laborem; tertio moderatur laborem. Dicit ergo *tu vero vigila*. Quasi dicat: isti sic faciunt, *tu vero*, et cetera. Matth. c. XXIV, 42: *vigilate, quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit*. Lc. II, 8: *et pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigiliis noctis supra gregem suum*. Rom. XII, 8: *qui praeest in sollicitudine*. Sed quia sollicitudo sine labore, inanis est, ideo primo inducit ad universaliter laborandum; secundo determinat in quo est laborandum; tertio laborandi necessitatem. Dicit ergo: *vigila*, sed sic, quod aliquid facias; et ideo *labora*. Sap. III, 20: *bonorum laborum gloriosus est fructus*. Et hoc *in omnibus*, id est, in omni genere hominum. Is. XXXII, 15: *beati qui seminatis super omnes aquas*. Mc. ult.: *praedicate Evangelium omni creaturae*. Unde mox determinat in quo est laborandum, dicens *opus fac Evangelistae*, id est, evangeliza. Hoc enim est nobile opus; quia ad hoc Christus est missus. Lc. IV, 43: *aliis civitatibus oportet me evangelizare, quia ideo missus sum*. Is. XLI, 27: *primus ad Sion dicit: ecce adsum, et Ierusalem Evangelistam dabo*. Evangelista autem dicitur aliquando qui scripsit Evangelium, et sic sunt quatuor; quandoque qui praedicat ipsum, et sic dicitur hic et Eph. IV, 11. Necessitas autem huius laboris, quia est *ministerium tuum*, tibi commissum. Et ideo *imple*, scilicet praedicando. Col. IV, 17: *dicite Archippo: vide ministerium quod accepisti in domino, ut illud impleas*. Ille autem implet officium Evangelistae, qui verbo praedicat, et opere implet. Act. I, 1: *coepit Iesus facere et docere*. Consequenter inducit ad moderantiam, dicens *sobrius esto*, vel sobrietati corporali, quae decet praedicatorum. Ebrietas enim est inimica sapientiae. Eccle. II, 3: *cogitavi abstrahere a vino carnem meam*. Vel potius sobrietas ponitur hic pro

discretione. Act. XXVI, 25: *verba sobrietatis, et veritatis eloquor*. I Petr. V, 8: *sobrii estote, et cetera*.

Lectio 2

[87912] Super II Tim., cap. 4 l. 2 Supra monuit eum, ut instaret doctrinae, et hoc propter audientes, et propter ipsum Timotheum, hic inducit tertiam necessitatem, scilicet ex parte apostoli, et est, quia in brevi erat subtrahendus de mundo. Et primo praenuntiat suam mortem imminere; secundo mandat quod visitet eum, ibi *festina*. Circa primum duo facit: primo designatur instantia mortis eius; secundo securitas morientis, ibi *bonum certamen*. Circa primum duo facit, quia primo nuntiat passiones quas patiebatur; secundo praedicat mortem quae expectabatur, ibi *et tempus meae*. Quantum ad primum dicit: *ego enim iam delibor*, quasi dicat: statim ego delibor. Sanctorum autem passio dicitur immolatio. Phil. II, 17: *sed et si immolor super sacrificium, et obsequium fidei vestrae gaudeo*. Ps. CXV, 17: *tibi sacrificabo hostiam laudis*, scilicet pro te patiendo. Antiquitus in sacrificiis, quae ex humidis offerebantur, quaedam fiebant praegustationes; et hae vocabantur delibationes. Rom. XI, 16: *quod si delibatio sancta est, et massa, et cetera*. Et ideo vocat passiones imminentes delibationes. Et quamvis iamdiu eas sim expertus, *tempus tamen meae resolutionis instat*. Est autem duplex resolutio, scilicet animae a corpore. Eccle. ult.: *et revertatur pulvis in terram suam, unde erat: et spiritus redeat ad Deum qui dedit illum*. Item est resolutio corporis in pulverem. Gen. III, 19: *pulvis es, et in pulverem reverteris*. Deinde cum dicit *bonum*, ostendit securitatem suae mortis. Sed sciendum est, quod est differentia inter mortem iusti et peccatoris quia, ut dicitur Prov. XI, 7, *mortuo homine impio, nulla erit ultra spes*. Quia enim spem habet in istis rebus transitoriis, ideo spem non habet in aeternis. Sed iustus habet spem in aeternis, et non in terrenis. Primo ergo ponit meritum suae securitatis; secundo securitatem de praemio, ibi *in reliquo*. Meritum huius vitae est in tribus, scilicet in resistendo malis, in proficiendo in bonis, et in bene utendo Dei donis. Primum dicitur quoddam certamen; unde hic dicit *bonum certamen certavi*. Sed certamen dicitur bonum, primo, si sit pro bonis; puta si sit pro fide et iustitia, sicut apostoli. Iud. I, 3: *de communi vestra salute necesse habui scribere vobis, deprecans supercertari semel traditae sanctae fidei*. Eccli. c. IV, 33: *pro iustitia agonizare pro anima tua, et usque ad mortem certa pro iustitia*. Secundo, propter modum certaminis, si scilicet sollicite et legitime certetur. Supra II, v. 5: *non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*. I Cor. IX, 29: *sic pugno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, et cetera*. Tertio, propter difficultatem certaminis. Sap. X, 12: *et certamen forte dedit illi, ut vinceret*. Secundum quod est profectus in bonis dicitur cursus, unde sequitur *cursum consummavi*. I Cor. IX, 24: *sic currite, ut comprehendatis*. Et dicitur cursus profectus sanctorum, quia cum festinatione currunt, ut meliorantes consumment, agitati stimulis charitatis. Hebr. IV, 11: *festinemus ergo ingredi in illam requiem*. Ps. CXVIII, 32: *viam mandatorum tuorum cucurri*. Sed adhuc certamen et cursus mortis restabat: ergo non consummaverat cursum, nec certaverat. Dicendum est quod sicut homo qui bene incipit et intendit finire, habet opus perfecte, sic et apostolus: iam enim incoeperat, et finire intendebat. Bonus usus donorum Dei est duplex, scilicet conservatio fidei et ideo dicit *fidem servavi*, quod facit qui utitur donis Dei ad gloriam Dei et salutem proximorum. Matth. XXIV, v. 45: *quis, putas, est fidelis servus et prudens, quem constituit dominus super familiam suam?* I Tim. I, 12: *fidelem me existimavit ponens in ministerio*. Vel servavi in me virtutem fidei. Rom. XIV, 23: *omne quod non est ex fide, peccatum est*. Propter quod Matth. X, 16: *estote prudentes sicut serpentes*, id est, custodite fidem, tamquam caput et fundamentum virtutum. Deinde cum dicit *in reliquo*, ponitur spes de praemio, quod primo ponit; secundo ostendit datorem eius, ibi *quam reddet*; tertio ponit participes praemii, ibi *qui diligunt*. Dicit ergo: ex quo pugnavi et cursum consummavi, nihil restat nisi quod coroner. Corona iustitiae dicitur quam Deus ex sua iustitia reddet. Sed contra: quia vita aeterna ex gratia datur. Rom. VI, 23: *gratia Dei vita aeterna*, et cap. VIII, 18: *non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam*; non ergo ex iustitia. Respondeo. Dicendum est, quod est tibi gratia quantum ad radicem merendi; iustitia quantum ad actum, qui procedit ex voluntate. Vel *corona iustitiae* est, quae datur ex iustitia, quia datur iustis secundum opera iusta. Is. III, 10: *dicite iusto, quoniam bene fructum adinventionum suarum comedet*, et cetera. Haec corona duplex est: quaedam principalis, quaedam secundaria. Prima est praemium essenziale, quae nihil est aliud quam gaudium de veritate. Is. XXVIII, 5: *in illo die erit dominus exercituum corona gloriae, et sertum exultationis residuo populi sui*. Deus est ergo corona nostra. Secunda est corona, quae debetur specialibus operibus, et haec est aureola, et una debetur martyribus. Supra II, 5: *non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*. Et ad hoc est quod dicit *bonum certamen certavi*. Alia debetur

virginibus. Sap. IV, 2: *in perpetuum coronata triumphat, incoinquinatorum certaminum praemium vincens*. Et ad hoc est *cursum consummavi*. Apoc. XIV, 4: *hi sequuntur agnum, et cetera*. Tertia est doctorum. Prov. IV, 9: *dabit capiti tuo augmenta gratiarum, et corona inclyta proteget te*. Et ad hoc dicit *fidem servavi*. Et dicit *reposita*, id est, secundum aeternam praedestinationem reservata. Supra I, v. 12: *scio cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem*. Dator huius est Deus, ideo dicit *quam reddet mihi dominus*, scilicet per suam iustitiam, *in illa die*. Nam haec est corona gloriae, et haec duplex, scilicet animae; et haec redditur sanctis *in illa die*, scilicet in morte. Unde hic dicit *tempus meae resolutionis instat*. II Cor. V, 1: *si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, aedificationem habemus ex Deo*. Alia est corporis, et haec reddetur *in illa die*, scilicet iudicii. I Cor. XV, 43: *seminatur in ignobilitate, et cetera*. Participes huius sunt omnes sancti, unde dicit *non solum autem mihi*, scilicet reponitur. Apoc. ult., 20: *veni, domine Iesu*. Cant. V, 1: *veniat dilectus meus in hortum suum, ut comedat fructum pomorum suorum*. Qui non diligunt Deum, nihil habent ut diligant adventum eius. Amos V, 18: *vae desiderantibus diem domini*. Quia corona solum charitati debetur. Io. XIV, 21: *qui diligit me, diligetur a patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum*.

Lectio 3

[87913] Super II Tim., cap. 4 l. 3 Rogat visitari, et primo vocat eum ad se; secundo significat suum statum, ibi *Alexander*; tertio concludit epistolarem salutationem, ibi *salutant te*. Item primo mandat ut veniat: secundo assignat ei socium, ibi *Marcum assume*; tertio ostendit quid deferat, ibi *penulam*. Circa primum duo facit, quia primo vocat eum; secundo causam vocationis assignat, ibi *demas*. Dicit ergo: quia in brevi sum recessurus de mundo, *festina ad me venire cito*. Et hoc ut invicem consolarentur, et ut iuvarent eum in praedicatione Evangelii, pro quo erat sollicitus in vinculis existens. Prov. c. XVIII, 19: *frater qui adiuvatur a fratre, quasi civitas firma*. Causa vocationis est, quia societate debita erat destitutus. Et primo a quodam qui propter suam culpam recesserat; secundo, quia quosdam miserat ad praedicandum. Dicit ergo *demas enim*, etc., id est, praeposuit amorem huius saeculi, amori meo. I Io. II, 15: *si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo*. *Crescens*, quidam discipulus, *abiit in Galatiam*, missus ab apostolo. *Titus* etiam missus ab eo, *abiit in Dalmatiam*, ubi finaliter dicitur fuisse episcopus. Iob XXXVIII, 35: *numquid mittes fulgura, et ibunt? Lucas est mecum solus*, hunc retinuit in praedicatione Evangelii, in qua fuit gratosus. II Cor. VIII, 18: *cuius laus est in Evangelio per omnes Ecclesias*. Deinde cum dicit *Marcum assume, et adduc*, assignat ei socium; et circa hoc duo facit. Primo assignat ei socium; secundo huius rationem. Hic Marcus alio nomine dicitur Ioannes, et consobrinus Barnabae. Act. XV, 37 s. dicitur quod Barnabas volebat assumere Marcum, sed Paulus nolebat. Et propter hoc dissensio facta est inter eos, ita ut discederet ab eis. Col. ult.: *Marcus consobrinus Barnabae*. Ratio est, quia *est mihi utilis*, et cetera. Deinde cum dicit *penulam*, etc., dicit quid portet. *Carpus* est sanctus quidam. *Penula* secundum Hieronymum erat volumen legis, quod habebant in charta per modum rotuli, et hoc vocat penulam. Vel *penula* dicitur vestis aliqua; sed, secundum Chrysostomum, erat vestis communis. Et quia apostolus Romae erat pauper, non accipiens ab aliis, ideo voluit ut sibi vestis portaretur. Haymo dicit, quod erat specialis vestis in signum nobilitatis. Unde Act. XXII, 25, Paulus dixit se civem Romanum. Pater enim Pauli serviebat Romanis in Tarso Ciliciae; et ex hoc factus fuit civis Romanus: et penula erat vestis in signum consulis. Et forte pater suus erat ibi consul. Vel *penula* dicitur mantica ubi erant libri, quod videtur, quia sequitur *et libros*. Sed quid apostolo de libris pleno spiritu sancto? Item instabat sua resolutio. Respondeo. Dicendum est, quod propter duo. Primo ut in legendo haberet solatium. I Mac. XII, 9: *habentes solatio sanctos libros*. In libris enim est remedium contra tribulationes. Vel dicit hoc ne perderentur, sed remanerent fidelibus. Item quanto magis appropinquabat morti, tanto magis instabat servitio Scripturarum; sicut de Ambrosio dicitur quod usque ad ultimam aegritudinem non cessavit scribere; unde scribens illum Ps. XLVII, 2: *magnus dominus, et laudabilis nimis*, etc., mortuus est. *Maxime autem membranas*. Membranae sunt chartae non scriptae, vel schedulae, ubi scripserat epistolas, vel praedicationes suas. Deinde cum dicit *Alexander*, etc., ostendit quae apud ipsum fuerunt, et quae apud ipsum sunt. Et primo ex parte hominum; secundo ex parte Dei, ibi *dominus autem mihi astitit*. Iterum prima in duas; quia primo significat ei de quodam, qui ei adversabatur; secundo de negligentia eorum qui eum non iuvabant, ibi *in prima mea defensione*, et cetera. Item, primo; praemittit culpam inique impugnantis; secundo ostendit poenam eius futuram, ibi *reddet ei*, etc.; tertio ostendit quomodo sit etiam secundum Ecclesiam puniendus, ibi *quem et tu devita*. Videtur quod hic Alexander fuit artifex aeris, vel custos aerarii; et erat de his qui dixerunt legalia esse de

necessitate salutis servanda. I Tim. I, 19: *circa fidem naufragaverunt, ex quibus est Hymenaeus et Alexander*. Et dicunt quidam, quod iste est de quo dicitur Act. XIX, 24, quia concitavit seditionem in apostolum; sed nomen dissonat, quia ille Demetrius, hic Alexander, et Lucas; quia ille Ephesi, iste Romae fuit. Et subiungit *multa mala mihi ostendit*. Et nota quod non dicit fecit, sed quod *ostendit*, quia impii adversus iustos animum ostendere possunt, sed non semper explent, Ier. c. I, 19. Ier. XV, 20: *bellabunt adversum te, et non praevalerunt, quia ego tecum sum*. Iob V, 12: *qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint adimplere manus eorum quod coeperunt. Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, et consilium pravorum dissipat*. Deinde cum dicit *reddet illi dominus*, etc., ponit poenam eius futuram. Sed nota quod non ponit verbum optativum, reddat, sed dicit, *reddet*; quia significatur poenam esse paratam a Deo, quod praevidebat apostolus ex eius pertinacia. Ps. LXI, 13: *quia tu reddes unicuique iuxta opera sua*. Tamen cum hoc quod reservatur ei poena in futurum, Ecclesia debet etiam eum punire excommunicando. Unde subiungit *quem et tu devita*, scilicet tamquam haeticum. Tit. III, 10: *haeticum hominem post unam et secundam correctionem devita*. Cuius etiam dicti reddit rationem, dicens *valde enim restitit verbis nostris*. Act. VII, 51: *vos semper spiritui sancto restitistis*. Consequenter ponit negligentiam non iuvantium eum; et primo reprehendit eorum culpam; secundo petit eis veniam, ibi *non illis imputetur*. Dicit ergo *in prima mea*, et cetera. Glossa dicit, quod apostolus saepe contra Alexandrum prave docentem pugnavit, et in persona nullus ei affuit. Sed hic non videtur esse sensus eius, quia iste Alexander non erat tantus, quod apostolus indigeret aliis ad disputandum cum eo. Sed dicendum est, quod, sicut dicitur Act. XXV, 21: *Paulus appellans missus est Romam*, et ideo oportuit quod praesentaretur Caesari, ut discuteretur missionis suae causa, et Iudaei venerunt contra eum. Et hoc apostolus appellat suam primam defensionem. In qua discipuli defuerunt ei, timentes ne a crudeli Nerone punirentur. Eccli. LI, 10: *respiciens eram ad adiutorium hominum, et non erat*. Is. LXIII, v. 3: *torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum*. Sed posset dici, quod hoc fuit, quia a principio nullus scivit. Sed hoc est falsum, immo ex quadam pusillanimitate recesserunt. Ps. LXXXVII, 19: *elongasti a me amicum, et proximum, et notos meos a miseria*. Iob VI, v. 15: *fratres mei praeterierunt me, et cetera*. Sed quia fecerunt ex infirmitate, orat pro eis, et non excommunicat, dicens *non illis imputetur*. Lc. VI, 28: *orate pro calumniantibus vos*. Deinde cum dicit *dominus autem*, ostendit quid agitur circa eum ex parte Dei, cuius auxilium primo ponit; secundo huius effectum, ibi *et audiant*. Dicit ergo: omnes me dereliquerunt, sed ubi deest homo, offert se Deus. Ps. XXIV: *quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me, dominus autem suscepit me*. Unde dicit *dominus mihi astitit*, scilicet ad adiuvandum me. Ier. XX, 11: *dominus mecum est tamquam bellator fortis*. Ps. XV, 8: *providebam dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi ne commovear*. Et quomodo? *Et confortavit me*, fortitudinem animi dando, ut non stupescerem coram Caesare. Ez. III, 14: *manus domini erat mecum, me confortans*. Et hoc *ut per me*, etc. quod impletur quando ad plures diffunditur, et quando quod ore dicitur, opere impletur. Act. IX, 15: *vas electionis*, et cetera. Deinde cum dicit *et audiant*, ponitur effectus auxilii divini. Et primo quantum ad praeterita; secundo quantum ad futura; tertio agit gratias. Sed duplex est beneficium circa praeterita, scilicet liberationis a culpa et a poena. Dicit ergo: dominus mihi astitit, et ideo in illa vocatione liberatus fui, quia non fui condemnatus a Caesare; sed permissum est mihi, quod irem quo vellem. Et ideo dicit *et audiant omnes gentes*, ut scilicet alii secum confortentur ad veniendum. Ps. XCV, 5: *annuntiate inter gentes gloriam eius*. Et ut Iudaeorum insultatio deprimeretur. Et subdit *liberatus sum de ore leonis*, id est, de crudelitate Neronis. Prov. XIX, 12: *sicut fremitus leonum, ita ira regis*. Prov. XXVIII, 15: *leo rugiens, et ursus esuriens princeps impius super populum pauperem*. Secundo liberatus fuit a culpa; unde dicit *liberavit me dominus ab omni opere malo*. Aliqui vero liberantur a poena, incidentes in culpam negationis a fide. Ps. XVII, 18: *eripuit me de inimicis meis fortissimis, et ab his qui oderunt me, et cetera*. Et hoc per Deum. Sap. VIII, 21: *non possum esse continens nisi Deus det*. In futuro *salvum faciet*. Is. XLV, 17: *Israel salvatus est in domino salute aeterna*. Et dicit *in regnum caeleste*. Lc. XXII, 29: *ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum*. Matth. V, 12: *merces vestra copiosa est in caelis*. Et ideo agit gratias, *cui gloria*. I Tim. I, v. 17: *regi saeculorum*. Deinde cum dicit *saluta*, etc., iniungit ei aliorum salutationem; secundo eum salutat ex parte aliorum; tertio ex parte sua. Item circa primum primo iniungit aliorum salutationem; secundo determinat tempus veniendi. Dicit ergo *saluta Priscam*, scilicet quae est mulier, *et aquilam*, virum Priscae, quos praemittit, quia forte devotiores, *et Onesiphori domum*. Sed quare non eum, sed domum? Quia forte mortuus erat, et ideo salutat familiam; vel forte quia erat cum eo Romae. Determinans tempus veniendi, primo ostendit necessitatem; secundo prosequitur propositum. Necessitas est propter alios remanentes in aliis locis. Item propter turbationem maris. Deinde ponit personas salutantes, ut

patet. Et modo consueto, ne corrumpatur epistola scribit manu sua: *gratia vobiscum. Amen.*

© 2006 *Fundación Tomás de Aquino quoad hanc editionem*

Iura omnia asservantur

OCLC nr. [49644264](#)